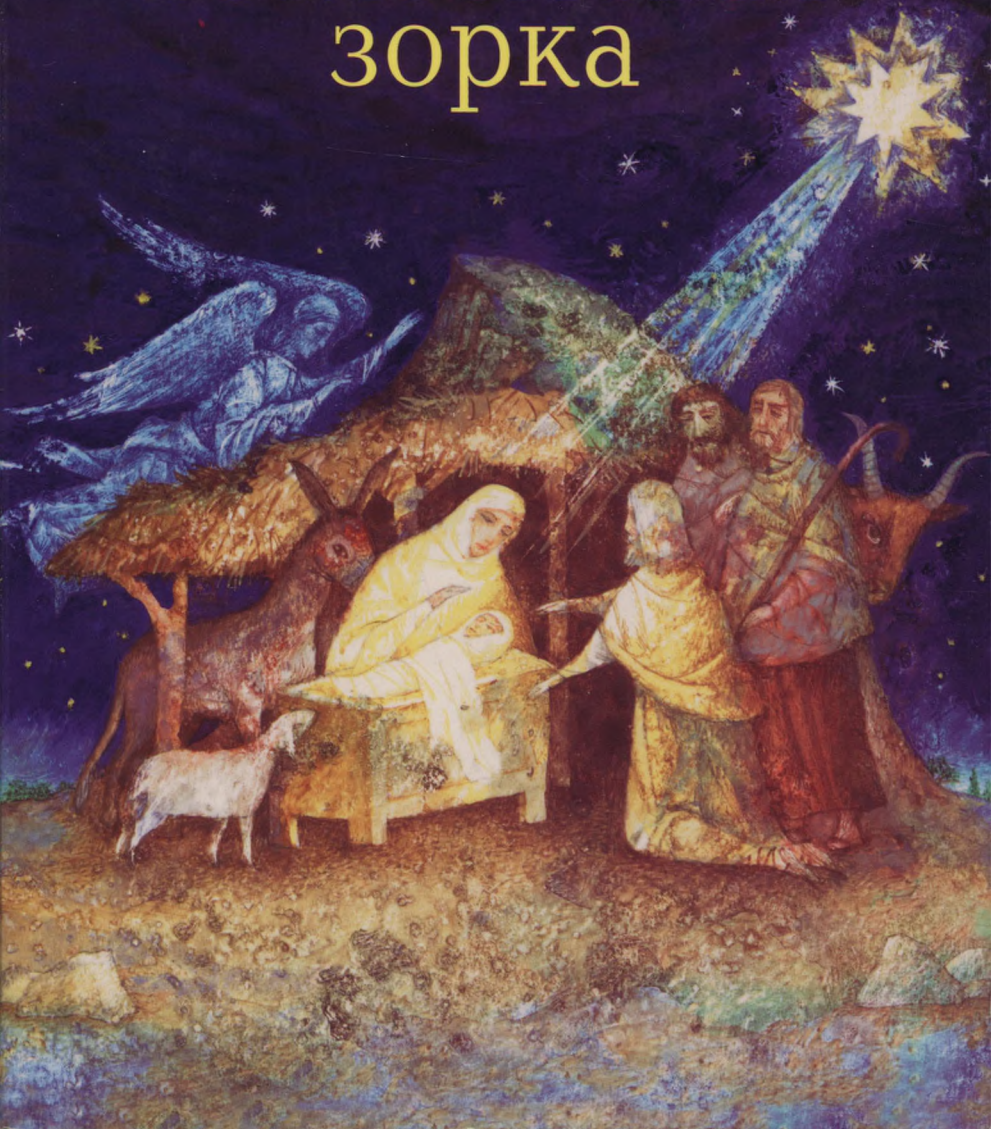

Ленэ Майер-Скуманц

Бэтлеемская зорка

Ленэ
Майер-Скуманц

Бэтлеемская зорка

Гісторыі, п'есы і вершы
на Каляды

Мінск
«Про Хрысто»
2007

УДК 821.112.2
ББК 84 (4 Ням)
М 14

Пераклад з нямецкай *Алены Сямёнавай*
Паэтычная апрацоўка *Ганны Серэхан*
Літаратурны рэдактар *Крыстына Лялько*

Пераклад зроблены паводле выдання:
Lene Mayer-Skumanz. Der Stern.
Geschichten, Theaterstücke und Gedichte für Weihnachten.
Herder, Wien – Freiburg – Basel

На вокладцы малюнак
Ігара Гардзіёнка

Застаўкі
Монікі Лаймгрубэр

ISBN 978-985-6825-02-9

© Herder & Co., Wein 1989
© Афармленне. УП «Выдавецтва
«Про Хрысто», 2007

15 дзейных асобаў:

пасланец; першы эскімос, другі эскімос, трэці эскімос; першы афрыканец (шаман), другі афрыканец, трэці афрыканец; першы індзеец (разведчык), другі індзеец (правадыр), дзяўчынка-індыянка (Маленькая Сястра Пярынка); першы кітаец, другі кітаец, дзяўчынка-кітаянка; брат (белатвары), сястра (белатварая).

* * *

Пасланец *(у цёмным плашчы ці накідцы, выходзіць наперад на пустой сцэне і вітае публіку).*

Хвала Хрысту! Шаноўны дружа!

Ты не чакай дзівосаў дужа

Ад нашай сённяяшняй гульні:

Анёлы з зорнай вышыні

Тут не крыляюць таямніча,

Не будзе іскраў маляўнічых

З нябёсаў, зоркі над хлявом

І ні авечак з пастухом.

Тут — толькі я, жабрак убогі,

Я й ёсць анёл, пасланец Бога.

(Робіць крок напераг, прыветліва.)

Дзве тысячы гадоў таму ўрачыста
На небе ўзышла зорка ноччу мгістай.
Я з весткай паляцеў да пастушкоў
Аб тым, што сёння Бог на свет прыйшоў.

(Паглыблены ва ўспаміны.)

Збудзіўшыся са сну, яны знянацку
Спужаліся майго святога бляску
І ўпалі ніцма з жудасным чуццём,
Нябогі, за сваё яны жыццё.
Мне доўга давялося іх упрошваць,
«Не бойцеся!» — упарта заахвочваць,
І з долу падымаць — з тае пары
Ніколі не з'яўляюся ў зары.
Калі ж я мушу несці ў свет пасланне,
Ніхто майго не бачыць болей ззяння.
Спускаюся ў абліччы жабрака,
Але для ўсіх, хто весткі той чакаў,
Нясусь дзівосны знак святою ноччу.
Бо сказана ў Евангеллі прароча,
Што Зорачка Калядная людзей
Ў Бэтлеем, да Дзіцяці прывядзе.

*(Выцягвае з-пад плашча зорку, зробленую з залатой па-
перы, з зубцамі і хвастом.)*

Зірніце, як святло яе ірдзее,
За годам год яснее, прыгажэе.
Няма ў ёй ні загібаў, ні друзкоў,
Не траціць яна бляску прамянёў.
Магла б яна і сёння ззяць у небе,
Калі б вы адчувалі ў тым патрэбу,
Але ніхто не ўзніме ўверх вачэй —
Таму я з ёй спускаюся хутчэй,
Нясусь ў далонях знак З'яўлення Бога,
Хто прагне да Яго знайсці дарогу —

Адкуль бы ён ні йшоў, таму кажу,
Што хутка гэты шлях я пакажу.

(Ён хавае зорку пад сваім плашчом і сагзіцца на кукішкі на зямлю.)

* * *

(Тры эскімосы выходзяць на сцэну, агзін з іх заахвочвае астатніх ісці наперад, другі бурчыць, трэці з усімі згаджаецца. Другі і трэці эскімосы нясуць у руках рыбіны, зробленыя з рознакаляровай паперы, правадыр нясе плоскі бубен.)

Першы эскімос. Хадзем, хадзем! Не паддамося стоме! Хутка мы ўжо будзем на месцы. Ужо, мабыць, недалёка.

Другі эскімос. Я чую гэта ўжо колькі дзён! Заўсёды толькі ісці, ісці, ісці... па гэтай невыноснай мясцовасці, дзе няма ні айсбергаў, ні паўночнага ззяння. Можа, мы зусім не ў той бок ідзём... хто ведае?!

Трэці эскімос. Сапраўды. Хто ведае?

Другі эскімос. Я хацеў бы стаць буравеснікам і паляцець да Дзіцяткі Езуса. Я хацеў бы стаць цяленем, каб паплыць да Дзіцяткі Езуса. А гэтыя цяжкія рыбіны, што мы нясём! А раптам Дзіцятка Езус зусім не любіць рыбы, што тады?

Трэці эскімос. Сапраўды. А што тады?

Першы эскімос. Ну зразумела, што Дзіцятка Езус любіць рыбу. Рыба — гэта цудоўны падарунак. Хіба вы ведаеце каго-небудзь, хто не любіць рыбы?

Трэці эскімос *(га другога)*. Ну, бачыш. Яно любіць рыбу.

Другі эскімос. І ўвогуле дома было б нашмат утульней, у снежным доме пад мядзведжым футрам...

Трэці эскімос. Ах...

Другі эскімос. У нартах, якія імчаць...

Трэці эскімос. Ах...

Другі эскімос. У хуткім, як страла, чаўне...

Трэці эскімос. Ад тваіх слоў у мяне сэрца кроўю абліваецца. *(Да першага.)* Гэта была **твая** вар'яцкая ідэя, каб мы шукалі Дзіцятка Езуса.

Першы эскімос. Так, мы павінны шукаць, а не сварыцца.

Другі эскімос. Нават сварыцца нам нельга.

Трэці эскімос. Нават сварыцца...

Першы эскімос. Дзіцятка Езус чакае нас!

Трэці эскімос *(га гругога)*. А ты пра гэта забыўся! Як жа можна было пра такое забыцца? Яно чакае нас! Наперад! Хадзем далей!

Другі эскімос *(цяжка ўздыхае, але пагдаецца)*. Там нехта ёсць. Запытай у яго дарогу!

Першы эскімос. Гэй, прывітанне! Ёсць тут хто-небудзь?

Пасланец *(павольна ўстае)*.

Мяне мучыць голад.

Злітуйцеся і дайце вашай рыбы жабраку!

Другі эскімос. Чаго ён хоча?

Першы эскімос *(здзіўлена)*. Ён хоча нашай рыбы!

Другі эскімос. Нашага падарунка? Ён з глузду з'ехаў.

Трэці эскімос. З глузду з'ехаў.

Першы эскімос. Ён кажа, што ён галодны.

(Невялікая пауза.)

Другі эскімос. Спытай у яго, хто ён увогуле такі!

Першы эскімос. Хто ты такі?

Пасланец. Брат чалавечы!

Першы эскімос (*га другога і трэцяга*). Брат чалавечы.

Другі эскімос. Гэта значыць — эскімос?

Трэці эскімос. Ясна, што эскімос.

Першы эскімос. Даць яму рыбы?

Другі эскімос. Ну, мы ж не можам дазволіць яму памерці з голаду, брату чалавечаму. Ці ж не так?

Трэці эскімос. Так, так. Дай яму рыбу!

Першы эскімос (*га пасланца*). На, бяры! Мы хацелі падарыць яе Дзіцятку Езусу. (*Да астатніх.*) Цяпер нам давядзецца стаяць перад Ім з пустымі рукамі!

Трэці эскімос. З пустымі рукамі. Шкада. (*Да другога.*) Але ж у цябе язык добра падвешаны, ты растлумачыш гэта Дзіцятку Езусу.

Другі эскімос. Так, калі мы ўвогуле дойдзем.

Першы эскімос. Сапраўды, я ж хацеў спытаць у яго дарогу. Гэй! Ты часам не ведаеш дарогі да Дзіяткі Езуса?

Пасланец.

Папраўдзе простая дарога

Праходзіць паўз мяне, нябогу.

І той, хто з добрай воляй крочыць,

Са шляху Божага не збочыць.

Першы эскімос. А ці не пакажаш ты нам які-небудзь знак, па якім можна было б кіравацца? Ці не ведаеш ты, часам, такога?

Пасланец (*агломвае зубец ад зоркі і падае яго эскімосу*).

Вазьміце, гэта будзе для вас такім знакам,

даю яго вам за вашу міласэрнасць у падзяку.

(*Зноў хаваецца ў свой плашч.*)

Першы эскімос. Бліскучы кавалак ад нечага...

Другі эскімос. Зубец! Аскепак.

Трэці эскімос. Так! Аскепак!

Другі эскімос. Схавай яго! *(Да трэцяга.)* Хто ведае, для чаго ён прыдасца.

Трэці эскімос. І я так думаю. Хто ведае...

Першы эскімос. Галоўнае, што мы на правільным шляху! У мяне ёсць прапанова: давайце адпачнём тут крыху, тады мы зможам выправіцца ў дарогу са свежымі сіламі.

(Яны сядваюць спінамі адзін да аднаго і кладуць галовы на калені.)

Першы эскімос. Не спаць, толькі адпачываць!
(Ён бярэ свой бубен і напайголасу напявае.)

(Рэчытатыў паг ціхіх гукі бубна.)

Йо-хо!

Йо-хо!

У нашай краіне ночы доўгія, йо-хо!

У нашай краіне вецер мае крылы,

ён дзьме днём і ўначы,

і дзеці баяцца яго, йо-хо!

У нашай краіне

ў навакольнай цемры блукаюць духі,

йо-хо,

як чорныя вораны з крыламі цемры,

і дзеці баяцца іх. Йо-хо!

У нашай краіне сумуюць па добрым Богу,

йо-хо!

Якога дзеці не баяцца, а любяць.

Йо-хо! А-а, э-э...

(Ён заграмаў.)

* * *

(На сцэну выходзяць тры афрыканцы, з бубнам, бразготкай і бутэлькай, зробленай з гарбуза.)

Першы афрыканец. За мною! Увесь час ідзіце проста за мною!

Другі афрыканец. Ага, а ты ідзеш за сваім носам, нібы ён ведае, куды ісці далей.

Трэці афрыканец. Гэта нос шамана, ён адчувае правільны кірунак.

Другі афрыканец. Будзем спадзявацца. *(Назіраюць за першым.)* Ну? Куды ісці далей? Ты ў нас самы разумны, на табе футра з малпы і пацеркі з ракавінак, ты прыгатаваў лекавы напой, ты **павінен** гэта ведаць!!

Трэці афрыканец. Толькі паспрабуй не ведаць!!!

Першы афрыканец *(чэша галаву)*. Я ўжо думаю пра гэта.

Другі афрыканец *(га трэцяга)*. Гэта надоўга. Я тым часам прысяду.

Трэці афрыканец. Я таксама! Бутэлька з зёлкамі даволі цяжкая.

Другі афрыканец. Можа, мы дарма цягнем яе да Дзіцяці Езуса. Я зусім не разумею, што будзе рабіць з ёю маленькае Дзіця.

Першы афрыканец. Не Дзіця, а Яго Маці! Маці ўзрадуецца гаючаму напою. Я ўзяў першакласнае пальмавае віно, самы лепшы салодкі мёд і духмяныя травы, якія ведаю толькі я! Таму не ганьце добрых лекаў.

Другі афрыканец *(га трэцяга)*. Цягнуць нам можна, а ганіць — не!

Першы афрыканец. Прашу вас, пабразгайце трохі, стварыце крыху шуму, каб мне лепш думалася!

(Бразготка і бубен.)

Першы афрыканец. Прыдумаў! *(Сярод напружанага маўчання ён, распраменены, кажа.)* Я спытаю ў каго-небудзь дарогу!

Другі і трэці афрыканцы (*глядзяць адзін на аднаго без асаблівага захаплення*). Выдатная ідэя!

Першы афрыканец. Там сядзіць чалавек! Гэй! Ты!

Пасланец (*працягвае рукі*). Я слабы і хворы. Ах, злітуйцеся і падлячыце мяне, беднага!

Першы афрыканец (*збіты з панталыку, вяртаецца да астатніх*).

Другі афрыканец. Ну што, пашанцавала? Ведае ён дарогу?

Першы афрыканец. Ён... ён... ён хоча нашых зёлак!

Другі афрыканец. Чаго ён хоча? Нашага дарагога падарунка для Дзіцяткі Езуса і Яго Маці? Ён, напэўна, крыху таго... бзз-бзз-бзз...

Трэці афрыканец. Крыху? Ён зусім таго... бзз-бзз-бзз...

Першы афрыканец (*кідае пранізлівы позірк у бок пасланца*). Ён хворы і загіне без лекаў.

(*Невялікая паўза.*)

Другі афрыканец. Загіне? Ты што?! На нашых вачах?

Трэці афрыканец. Пад нашымі нагамі?

Другі афрыканец. У нас на дарозе?

Трэці афрыканец. Ды сціхніце вы! Хто ўвогуле гэты хлопец?

Першы афрыканец. Гэй! Хто ты такі?

Пасланец. Брат чалавечы ў вялікай бядзе.

Першы афрыканец. Брат чалавечы.

Другі афрыканец. Што гэта значыць? Негр?

Трэці афрыканец. Зразумела, адзін з нас.

Першы афрыканец. І ў вялікай бядзе.

(*Яны нахіляюцца адзін да аднаго і шэпчацца.*)

Другі афрыканец. Як вы думаеце? Ці можна пакінуць Маці Дзіцяткі без зэлак?

Трэці афрыканец. Калі мы на падмацунак праспяваем Ёй песню...

Першы афрыканец. ...каб нам не стаяць перад Ёю з пустымі рукамі...

Другі афрыканец. Гэта выйсце! Песня для падмацунку Маці і Дзіцяткі...

Трэці афрыканец. ...і зёлкі для брата чалавечага. Хуценька дай іх яму!

Першы афрыканец (*да пасланца*). На, трымай! Трэба тройчы на дзень зрабіць адзін добры глыток, потым моцна чыхнуць — і праз некалькі дзён ты зноў ачуняеш.

Пасланец. Дзякуй табе.

Першы афрыканец. Калі ласка, калі ласка, рады памагчы.

Другі і трэці афрыканцы (*падказваюць*). Пра дарогу! Цс-с! Спытай у яго пра дарогу!

Першы афрыканец. І калі ўжо мы так міла размаўляем, скажы мне, дзе тут далей дарога да Дзіцяткі Езуса?

Пасланец.

Міма мяне шлях вядзе,
у верным напрамку дарога ідзе.

Першы афрыканец. Цудоўна! І нават у рыфму! Мне яшчэ хацелася б ведаць, ці ёсць які-небудзь знак, на які мы павінны звяртаць увагу?

Пасланец (*падае яму аскепак каляднай зоркі*).

Вазьміце, гэта будзе для вас такім знакам,
даю яго вам за вашу міласэрнасць у падзяку.

Першы афрыканец (*да другога і трэцяга*). Наш кірунак правільны, гэта ўжо нешта! А гэта знак, нейкі дзіўны, праўда? (*Ён паварочвае яго так і гэтак.*)

Другі афрыканец. Выглядае, як частка ад ча-
госьці цэлага...

Трэці афрыканец. Гладкі, як люстэрка.
Бліскучы, як месяц. Падымі яго вышэй. *(Да трэцяга.)*
Цяпер у нашага шамана зноў ёсць над чым ламаць
галаву!

Другі афрыканец. Гэта яму на карысьць!

Першы афрыканец *(чэша галаву)*. Будзьце лас-
кавыя, пабразгайце крыху!

(Бубен і бразготка.)

Гучней! Яшчэ гучней!

(Эскімосы прачынаюцца.)

Першы эскімос. Хто тут так шуміць?

Першы афрыканец *(хавае аскепак зоркі)*. Там не-
шта варушыцца!

(Яны бачаць адзін аднаго і палохаюцца.)

Усе. Ах!!!

(Абедзве групы ўзрушана перашэптваюцца.)

Эскімосы. Яны чарнатварыя і дзікія!

Афрыканцы. Яны пласканосыя і нявыхаван-
ныя!

Эскімосы. Страхалюды без клёку ў галаве...
і бедныя... і не маюць чаго апрануць...

Афрыканцы. Напалову людзі, напалову звяры,
немаведама чаму ўкручаныя ў скуры і футры...

Эскімосы. Гэй, вы там!

Афрыканцы. Вы там, прывітанне!

Эскімосы. Хто вы?

Афрыканцы. Як вас завуць?

(Невялікая паўза.)

Першы эскімос. Мы прыйшлі з Поўначы,
мы — людзі, іншыя людзі называюць нас эскімо-
самі. Мы ідзём да Дзіцяткі Езуса. А вы?

Другі і трэці афрыканцы. Да Дзіцяткі Езуса ідуць? Трымайце мяне!

Першы афрыканец. Мы прыйшлі з Поўдня, з Афрыкі, дзе жывуць самыя прыгожыя і разумныя людзі, і... гм... мы таксама ідзем да Дзіцяткі Езуса.

Эскімосы. Негры! Чорныя, як насы марскіх коцікаў! І яны яшчэ хочуць да Дзіцяткі Езуса і зусім не саромеюцца...

Афрыканцы. Эскімосы! Смярдзяць рыбіным тлушчам і яшчэ адважваюцца хадзіць сярод людзей...

(Абедзве групы пачынаюць нюхаць паветра.)

Усе. Фу! З вамі не можа мець справы ніводзін нармальны чалавек!

Трэці эскімос. Усе негры брудныя.

Другі афрыканец. Усе эскімосы смярдзяць.

(Вялікае хваляванне ў абедзвюх групах.) Як? Што? Так! Не! *(Правадыры спрабуюць супакоіць сваіх спадарожнікаў.)*

Першы афрыканец *(да другога)*. Адкуль ты ведаеш, што ўсе эскімосы смярдзяць? Ты ж да гэтага часу не сустракаў ніводнага.

Першы эскімос *(да другога)*. Адкуль ты ведаеш, што ўсе негры брудныя? Ты пераканаўся ў гэтым асабіста?

Другі афрыканец. Не...

Другі эскімос. Не, але ж гэта вядома.

Трэці эскімос. Агульнавядомая ісціна!

(Хор абвінавачванняў пад гукі бубна і бразготкі; магчымае музычнае суправаджэнне.)

Другі і трэці эскімосы.

Так, бываюць рэчы ў свеце,

што усім вядомы, дзеці.

негр — заўсёды брудны,

брудны,

брудны.

Другі і трэці афрыканцы.

Так, бываюць рэчы ў свеце,
што усім вядомы, дзеці.

Эскімос — ён смярдзіць рыбай,
смярдзіць рыбай,
смярдзіць рыбай.

Другі і трэці эскімосы.

Чуў пра гэта я ад бацькі,
чуў ад маці, цёткі, дзядзькі.
ад сястрычак і братоў
і ўсіх іншых сваякоў.

Другі і трэці афрыканцы.

Гэта мне казаў дзядуля,
маці, бацька і бабуля,
мае цёткі і дзядзькі
і ўсе нашы сваякі.

Усе разам.

З тым народам мы не ходзім,
разумення не знаходзім,
таму лепей будзе ўсім,
калі пойдзем па адным.

(Разыходзяцца ў розныя бакі.)

Пасланец.

Па зачараваным коле ходзяць,
бо Зорку падзялілі на друзкі.

Няўцямна ім, сляпым,

што не прыводзіць

Да Божага Дзіцяці шлях такі.

* * *

(На сцэну па чарзе выходзяць тры інгзеіцы: разведчык — першы інгзеец, правадыр — другі інгзеец, дзяўчынка-інгьянка, нагружаная цяжарам; воіны ўзброеныя коп'ямі.)

Першы індзеец (*асцярожна крадзеца, шукаючы сляды, махае астатнім*). Уф, уф! Вялікі Правадыр Жудасная Страла, сюды, за мною! Тут пасля некага засталася месца для прывалу!

Правадыр. Уф! Шлях да Сына Манітуса цяжкі. Мае правадырскія пяткі ўсе ў мазалях, а ў правым вялікім пальцы тырчыць калючка. Але індзеец не ведае болю... Мая Маленькая Сястра Пярынка, прысядзь тут і адпачні. Яна смелая і дужая дзяўчынка, таму ёй можна ісці з намі.

Дзяўчынка-індыянка. Так, каб маім братам, адважным воінам, не даводзілася несці паклажу, мне было дазволена ісці з імі! Уф! (*Сягае.*)

Правадыр. Маленькая Сястра Пярынка, не будзь дзёрзкай! Маленькая Сястра Пярынка мае гонар несці падарунак Сыну Манітуса — намёт, зроблены з самай тонкай скуры буйвала.

Дзяўчынка-індыянка. І мяса буйвала, і кукурузныя праснакі, і пшанічную крупу для жывата Вялікага Правадыра, у якім увесь час бурчыць, і агонь, і дровы, і коўдры...

Правадыр. Маленькая Сястра Пярынка, дай адпачыць сваім вуснам!.. Якія там сляды адшукаў Малодшы Брат Сакалінае Вока?

Першы індзеец. Правадыр Жудасная Страла, слухай! Да нас тут былі тры чалавекі з Поўначы, якія елі рыбу і былі апранутыя ў адзенне са скуры і футра. Яны сустрэлі трох людзей з Поўдня, якія ходзяць без макасінаў. Адзін з іх нёс нейкі цяжар у круглай пасудзіне, якую ён ставіў тут. Другі доўгі час пра нешта разважаў. Таму ён стаяў нерухома на адным месцы і яго пяткі глыбока ўціснуліся ў зямлю. Потым адбылася ажыўленая гутарка. Людзі з Поўначы і людзі з Поўдня

тупалі нагамі. Пасля яны раздзяліліся. *(Шукае сля-
ды.)* Люлькі міру яны не курылі.

Правадыр. Малодшы Брат Сакалінае Вока заслугоўвае свайго імя! Ці ёсць яшчэ нехта па-
блізу?

Першы індзеец. Нікога, Вялікі Правадыр.

Дзяўчынка-індыянка. Але ж, мае адважныя
браты, я адчуваю, што нехта сочыць за намі.

Правадыр. Маленькая Сястра Пярынка, дай
тваім пачуццям таксама адпачыць... Малодшы
Брат Сакалінае Вока, даследуй наступны адрэзак
шляху. Маё сэрца імкнецца да маленькага Божага
Сына.

Першы індзеец. Маё таксама.

Дзяўчынка-індыянка. Маё таксама.

Правадыр. Й-е! Ну, дык куды далей ідзе да-
рога?

Першы індзеец. Уф! Малодшаму Брату Вялі-
кага Правадыра цяпер гэта не зусім ясна...

Дзяўчынка-індыянка. Дык няхай ён запытае
чалавека ў цёмным плашчы, які сядзіць вунь там і
ўвесь час пазірае на нас...

Правадыр. Уф! Хоць Маленькая Сястра Пя-
рынка толькі дзяўчынка, але яна мае ясны чалаве-
чы розум, як гавораць бледнатварыя!.. Малодшы
Брат, спытай!

Першы індзеец *(падыходзіць да пасланца і вітае яго
па-індзейску, узнятай рукой).*

Пасланец.

Без даху я... Паспагадайце!

І ўбогаму намёт ваш дайце...

Першы індзеец *(імчыць назад).* Уф! Уф! Права-
дыр Жудасная Страла, моцна трымайся за сваё

кап'ё і навастры вушы! Чужынец хоча забраць наш намёт!

Правадыр. Падарунак для маленькага Божага Сына?

Першы індзеец. Гэта сказаў Правадыр.

Правадыр. Навошта ён чужынцу?

Дзяўчынка-індыянка. Напэўна, ён не мае свайго намёта. Бо ён бедны і стары, а яшчэ слабы і стомлены; бо ён баіцца дажджу і снегу, і халодных бураў.

Правадыр. Маленькая Сястра Пярынка мае багатую фантазію, як і ўсе дзяўчынкі... Хто гэты чалавек?

Першы індзеец. Хто ты, чужынец?

Пасланец. Я бедны брат чалавечы.

Першы індзеец. Бедны чырванаскуры!

Правадыр. Брату чалавечаму трэба дапамагчы.

Першы індзеец і дзяўчынка-індыянка. Гэта сказаў Вялікі Правадыр!

Правадыр. Мы будзем з пустымі рукамі стаць перад Сынам Манітуса і адчуваць у сваіх сэрцах сорам. Але яшчэ больш сораму зазнаем, калі мы не дамо намёта беднаму брату чалавечаму. Ох!

Першы індзеец і дзяўчынка-індыянка. Ох!

Правадыр. Малодшы Брат, аддай яму намёт і спытай шлях да Дзіцяткі Езуса!

(Ветліва перадаюць намёт.)

Першы індзеец. Брат чалавечы, пакажы нам шлях да Дзіцяткі Езуса!

Пасланец.

Папраўдзе простая дарога

Праходзіць паўз мяне, нябогу.

І той, хто з добрай воляй крочыць,

Са шляху Божага не збочыць.

Першы індзеец. Брат чалавечы, пакажы знак, на які нам трэба зважаць!

Пасланец *(працягвае яму кавалак зоркі)*.

Прыміце гэты ўцінак знака

За вашу літасць у падзяку.

Першы індзеец. Дзякуй табе за дапамогу, брат чалавечы! *(Індзейскае прывітанне.)* Вялікі Правадыр Жудасная Страла, расплюшчы вочы! Вось знак!

Правадыр. Аскепак з вастрыём, як ад кап'я.

Дзяўчынка-індыянка. І ззяе, як нейкая надзвычай прыгожая зорка!

Правадыр. Маленькая Сястра Пярынка, устрымай сваю фантазію!

Першы індзеец *(усхвалявана)*. Вялікі Правадыр, слухай! Набліжаюцца чужыя людзі! *(Прыкладвае вуха да зямлі.)* Яны ідуць з усходу, двое мужчын і адна дзяўчынка. Дзяўчынка ідзе вельмі дробнымі крокамі, як цяцёрка.

Дзяўчынка-індыянка. І яна не нясе нічога цяжкага?

Правадыр. Маленькая Сястра Пярынка, не задавай недарэчных пытанняў!

Першы індзеец. Ніхто не нясе нічога цяжкага.

Правадыр. Схаваемся! Будзем сачыць за незнаёмцамі!

(Усе знікаюць.)

* * *

(Тры кітайцы, сярод іх дзяўчынка, выходзяць на сцэну. Дзяўчынка нясе сувой шоўку.)

Другі кітаец. Ай-йя! Якою ж доўгаю выдалася гэта дарога да Дзіцяткі Езуса! І заўсёды небяспечна трапіць у рукі чужых дэманаў і варвараў!

Дзяўчынка-кітаянка (*пагладжвае шоўк*). Ах, сапраўды! Будзем спадзявацца, што ніякі разбойнік не забярэ ў нас гэтага цудоўнага шоўку, нашага падарунка юнаму Нябеснаму Валадару... О, мой старэйшы брат, ногі не слухаюцца мяне, яны не хочуць ісці далей. Давай крыху адпачнём!

Першы кітаец. Толькі працягласцю шляху выпрабоўваецца сіла каня; толькі з цягам часу пазнаецца сэрца чалавека.

Дзяўчынка-кітаянка. Добра, добра, маё сэрца ляціць, як жораў, але мае ногі параненыя. (*Сягае.*) Навошта вы ўзялі мяне з сабою? Адныя — без мяне — вы б ужо дайшлі.

Першы і другі кітайцы. Мы не пойдзем без цябе, маленькая сястра. Ты — адна з нас. Дзіцятка Езус чакае і цябе.

Дзяўчынка-кітаянка. Але калі ў нас не хопіць сілаў і мы зляжам у дарозе?

Першы кітаец. Таксама не страшна. Іншыя браты і сёстры прыйдуць пасля нас і працягнуць шлях! Не будзем цяпер ламаць над гэтым галаву!

Другі кітаец. Падумаем лепш, куды далей ідзе дарога.

Дзяўчынка-кітаянка. Там нехта сядзіць. Давайце спытаем у яго.

Другі кітаец. Найшаноўнейшы! Ці можна нам патурбаваць цябе адным пытаннем?

Пасланец.

Сцюдзёна мне! Паспагадайце!

І ўбогаму апратку дайце.

Другі кітаец (*га іншых*). Гэта бедны сын чалавечы! Ён змёрз. Ён просіць, каб яму далі якое-небудзь адзенне.

Дзяўчынка-кітаянка. У нас ёсць толькі гэты тонкі каштоўны шоўк...

Другі кітаец. Ці не сорамна нам будзе прыйсці без падарунка да маленькага Нябеснага Валадара?

(Яны глядзяць адно на аднаго.)

Пасланец. Я мерзну!

(Дзяўчынка нясмела перадае шоўк першаму кітайцу, той — другому кітайцу.)

Другі кітаец. Ці не быў бы ты ласкавы прыняць гэты невялічкі, нікуды не варты адрэз шоўку?

Пасланец. У вас добрыя сэрцы!

Другі кітаец. Шаноўны брат чалавечы, ці правільна мы ідзем да Дзіцяці Езуса?

Пасланец.

Папраўдзе простая дарога

Праходзіць паўз мяне, нябогу.

І той, хто з добрай воляй крочыць,

Са шляху Божага не збочыць.

Другі кітаец. Вось бы нейкі знак, які б дапамагаў нам ісці далей, калі нашых ведаў не хопіць...

Пасланец.

Прыміце гэты ўцінак знака

За вашу літасць у падзяку.

(Дае яму хвост аг зоркі.)

Другі кітаец *(з паклонам адыходзіць)*. Гэты знак нейкі таямнічы.

Дзяўчынка-кітаянка. Перысты ліст, які шукае кветкі...

Першы кітаец. Хвост залатой птушкі...

Другі кітаец. Будзем глядзець ва ўсе вочы і шукаць дадатак да яго... А гэты скарб, адзінае, што мы цяпер маем, не выпускаць з рук.

(Першы кітаец хавае хвост зоркі ў кішэню).

(Непрыкметна падкрадваюцца індзейцы. Дзяўчынка-індыянка больш не можа стрымлівацца і пачынае хіхікаць.)

Дзяўчынка-кітаянка. Што гэта? Тут нешта так булькае!

Першы кітаец. Крыніца? Або маладая цацарка?

Другі кітаец. Падобна на смех дзяўчынкі, якая бачыць нешта смешнае.

Дзяўчынка-індыянка. Я больш не магу... хі-хі-хі... прабачце, браты мае... хі-хі-хі...

(Кітайцы кланяюцца ў бок смеху.)

Першы кітаец. Дзяўчынка-квахтушка, выходзь, не бойся!

(Індзейцы выходзяць.)

Другі індзеец. Каго Маніту хоча пакараць, Ён дае ў дарогу маленькую сястру.

(Абедзве групы вітаюцца.)

Дзяўчынка-кітаянка *(пачынае хіхікаць)*. Але ж яны... але... *(засланяе рукавом твар)* хі-хі-хі... яны чырвоныя!

Дзяўчынка-індыянка *(выпальвае адным дыхам)*. Яны жоўтыя!

Першы індзеец і Правадыр. Сапраўды! Жоўтыя!

Дзяўчынка-кітаянка. Чырвоныя... хі-хі-хі... яны чырвоныя! Не, яны сапраўды чырвоныя!

Першы і другі кітайцы. Чырвоныя... восьдык пацеха! Чырвоныя... і дурныя, бо ні хвіліны не могуць пабыць сур'ёзнымі! Ха-ха-ха!

Першы індзеец і Правадыр. Жоўтыя... хі-хі-хі... і неразумныя, як немаўляты, яны нічога не ўмеюць, як толькі смяцца... ха-ха-ха... хо-хо-хо... хі-хі-хі!

Дзяўчынка-кітаянка. О, мой старэйшы брат, яны смяюцца з нас!

Першы і другі кітайцы (*вельмі абурана*). Бессаромнікі!

Першы індзеец. Вялікі Правадыр, я адчуваю нешта жудаснае.

Правадыр. Што ты адчуваеш, Малодшы Брат?

Першы індзеец. Яны насміхаюцца з нас!

Правадыр. Відаць, Малодшы Брат кажа праўду... Гэта насамрэч варвары!

Першы кітаец. Чырвоныя чэрці!

Усе індзейцы. Жоўтыя чэрці!

Першы кітаец. Што?.. Гэта нас абзываеце, сыноў самага старажытнага і мудрага народа зямлі! (*Вельмі ветліва*.) Чырванаскуры чужынец, слухай! Калі твае шаноўныя продкі яшчэ, як малпы, лазілі па дрэвах, продкі маёй сціплай, зусім не вартай увагі сям'і ўжо пісалі чорнай тушшу вершы выяснаму месяцу!

(*Індзейцы збітыя з панталыку*.)

Правадыр. Што ён мае на ўвазе? Жоўты гаворыць нібы расшчэпленым языком!

Дзяўчынка-індыянка. Мой Старэйшы Брат, адкажы: У маіх продкаў не было часу пісаць вершы, бо яны былі смелымі воінамі.

Правадыр (*з вялікай годнасцю*). У маіх продкаў...

Дзяўчынка-кітаянка. Хі-хі-хі! У іх пёры на галаве! Пёры! Хі-хі-хі!

Першы індзеец. Вялікі Правадыр Жудасная Страла, зірні больш уважліва: яны нават не носяць зброі, ха-ха-ха!

Правадыр. Ха-ха-ха!

Першы кітаец *(з усмешкаю)*. Яна нам тут не патрэбна!

Другі кітаец. Няма нічога, чаго мы мусім баяцца!

Правадыр. Гэта можа вокамгненна змяніцца!

(Яны акружаюць кітайцаў; ваяўнічы танец і спеў апачаў.)

Цыг-ге, цыг-ге, цумба, цумба, цумба,

Цыг-ге, цыг-ге, цумба, цумба, цум!

Хэй, хэй, хэй, хэй, хэй!

I-i-i-i-i-i-i-i-i-i! *(Прарэзлівы баявы кліч, пры якім без перапынку б'юць рукою па вуснах.)*

Правадыр. Уф! Цяпер ён, напэўна, трохі спахохаўся?!

Першы кітаец *(вымае манету і падае яе правадыру)*.

Дзякуй табе за надзвычай цікавы паказ! Але нам трэба ісці далей — да Дзіцяткі Езуса!

(Кітайцы хуценька адыходзяць.)

Правадыр *(збянтэжаны, з манетай у руцэ)*. Што ён меў на ўвазе?

Дзяўчынка-індыянка. Уф! Ён падумаў, што мы паказалі баявы танец нашых продкаў, каб іх пацешыць!

Правадыр. Фанабэрлівы чорт! А-а! Вялікі Правадыр Жудасная Страла не можа гэтага дапусціць! За імі! *(Усе індзейцы выбягаюць.)*

* * *

(Двое белых, брат і сястра, выходзяць у нацыянальным адзенні. Яны ціхенька размаўляюць на мясцовым дыялекце. Дзяўчынка нясе збан з малаком.)

Сястра. Які цудоўны, ціхі вечар! Зоркі ззяюць, на вуліцы так ціха і самотна, і мы ўдваіх ідзем да Дзіцяткі Езуса!

Брат. Цудоўна, мая сястрычка. Мы ўдваіх — адзіныя людзі ва ўсім наваколлі, мы першыя прыйдем да Дзіцяці Езуса... як гэта добра, праўда? Першыя і адзіныя. І мы прынясем Дзіцятку Езусу цудоўны падарунак...

Сястра. Малако ад нашай самай лепшай каровы!

Брат. Ён так узрадуецца, маленькі Хрыстус!

Сястра. Зразумела, па-першае, Ён, напэўна, любіць малако, а па-другое — мы адзіныя падумалі пра маленькага Хрыста!

Пасланец. Піць... ох... піць...

(Брат і сястра палохаюцца.)

Сястра. Ты чуў? Што гэта было?

Пасланец.

Я піць хачу... Паспагадайце...

Сястра. Хадзем, ён зараз сваім крыкам сапсуе ўвесь мой калядны настрой!

Брат. Проста не будзем слухаць!

Пасланец.

Я піць хачу... Паспагадайце...

І малака нябогу дайце!

Сястра. Ну вось, цяпер ён зусім бессаромна патрабуе ад нас малака!

Брат. Гэй! Хто ты такі?

Пасланец. Няшчасны брат чалавечы!

Сястра *(з вялікім спачуваннем)*. Напэўна, чорны ці жоўты, ці чырвоны, ці проста нейкі вар'ят! Няшчасны! Ну, тады ў імя Божае...

(Яна падае брату збан.)

Брат. Што, я павінен аддаць гэтаму чалавеку ўсё малако?

Сястра. Хто ж кажа ўсё? Зразумела, толькі палову...

Брат (*уважліва глядзіць на пасланца*). Ведаеш, сястра, мне здаецца, што ён белы, як і мы!

Сястра (*вельмі ўражаная*). Белы, які просіць міласціну? Ну, ідзі ж! Ну і ну! Як так можа быць?! Адай жа яму малако!

Брат. Палову?

Сястра. Хто ж кажа палову? Зразумела, усё! Хутчэй...

Брат (*падае пасланцу збан*). Смачна есці, бедны чалавек! Мы ідзем да Дзіцяці Езуса. Ці не падкажаш ты нам правільную дарогу?

Пасланец.

Папраўдзе простая дарога

Праходзіць паўз мяне, нябогу.

І той, хто з добрай воляй крочыць,

Са шляху Богага не збочыць.

Сястра. Мне здаецца, ён усё ведае... Падыдзі, калі ласка, сюды і скажы нам, ці ёсць які-небудзь знак, на які мы маглі б арыентавацца?

Пасланец.

Прыміце гэты ўцінак знака

За вашу літасць у падзяку.

(*Перадае ім апошні аскепак каляднай зоркі.*)

Брат. Вялікі дзякуй табе!.. Глядзі, сястрычка! Нібы залаты зубец ад кароны!

Сястра. Як быццам нехта адламаў кавалак ад нечага! Кавалак залатой мазаікі!

(*Шум і гул галасоў за сцэнай.*)

Брат (*прыслухоўваецца*). Цс-с! Ты таксама нешта чуеш?

Сястра. Так... сапраўды, гучная размова!

(*Афрыканцы і эскімосы, плячо ў плячо, відавочна пабратаўшыся і вельмі ўзрадаваныя, лаюцца на інгзе й цаў і кі та й цаў, якія, усваю чаргу, таксама, здаецца, пабраталіся...*)

Афрыканцы і эскімосы (*снеў паг гукі бубна, бразготкі, плясканне ў галоні і тупат*).

Так, бываюць рэчы ў свеце,
што усім вядомы, дзеці.
Індзейцы — брудныя,
кітайцы — дрэнна пахнуць,
дрэнна пахнуць,
дрэнна пахнуць.

Правадыр. Правадыр Жоўтая Скура, пазыч мне манету, каб я мог заплаціць за гэты арыгінальны паказ...

Першы кітаец. Шаноўны чырванаскуры, пазыч мне кап'ё, каб я мог загнаць у мора гэтых паскуднікаў!

Брат. Сястрычка, гэтага не можа быць! Яны ўсе сапраўдныя?

Сястра. Ці сапраўдныя гэтыя лялькі?

Кітайцы, эскімосы, індзейцы, афрыканцы (*глыбока абураныя*). Лялькі???

(*Іх злосць скіроўваецца супраць белых! Агульная лаянка паг удары бубна.*)

Ха... ху... хе-хе... хо-хо!

Стаяць два белыя вар'яты,
два варвары блыхастыя,
два дурні бледнатварыя...

Йі-хі, йі-хі, йо-хо-хо,
Бледнатвары — брудны.

Так, бываюць рэчы ў свеце,
што усім вядомы, дзеці.

Бледнатвары — брудны, брудны...

Сястра. Брацік, я баюся...

Брат (*крычыць, каб яго зразумелі*). Супакойцеся, вы, вар'яты, пакіньце нас у спакоі, не чапайце нас,

тады і мы вам нічога дрэннага не зробім. Мы ж ідзем да Дзіцяткі Езуса!

Афрыканцы. Да Дзіцяткі Езуса!

Эскімосы. І мы хочам да Яго!

Індзейцы. Наша спрадвечная мара!

Другі кітаец. Усе мы прагнем аднаго і таго ж? Гэта нагадвае мне выказванне нашага вялікага мудраца. *(Павольна і гоўта, кланяючыся на ўсе бакі.)* Усе людзі паміж чатырма акіянамі — браты...

Брат. Аптыміст.

(Невялікая паўза.)

Дзяўчынка-індыянка. Ну, так. Уласна кажучы, мы маглі б ісці туды ўсе разам, ці не так?

Правадыр. Маленькая Сястра Пярынка зрывае словы з маіх вуснаў.

Першы эскімос. Дарога, спадзяюся, будзе дастаткова шырокай...

Першы афрыканец. Калі ніхто не будзе штурхацца і наступаць на пяты... *(адзіскае астатніх назад.)*

Брат. Брава, ура! Мы пойдзем разам! Гэта самае разумнае, што мы можам зрабіць. Мы, белыя, ахвотна павядзем вас! Дамовіліся.

Правадыр. Што значыць, дамовіліся?! Правадыром, зразумела, можа быць толькі Вялікі Правадыр Жудасная Страла. Ух!

Першы афрыканец. Што значыць «ух»? І з гэтага можна толькі пасмяяцца... *(Да другога і трэцяга.)* Смейцеся! Гучней!

Першы экімос. А мы? Мы, людзі з ледзяной Поўначы, прывыклі жыць у небяспецы. Мы прыроджаныя правадыры...

Першы кітаец. Дазвольце, шануюныя браты, сціпла зрабіць вам маленькую прапанову. Кожны

сам сабе правадыр... *(усе ківаюць)* і ўсе слухайце нашае каманды!

Брат. Ён з глузду з'ехаў, гэты жоўты!

Першы кітаец *(пагскоквае і хапае белага за горла)*. Ну, пачакай... *(ён хоча паваліць яго на зямлю)*. Ой, што гэта колецца? *(Ён агпускае белага і вымае са свайго агзення аскепак зоркі)*. О, востры зубец! Гэта знак! *(Трыумфуючы)*. Браты, у нас ёсць знак, таму вы павінны рабіць тое, што мы скажам!

Усе. **У нас** ёсць знак! *(Вымаюць свае знакі)*.

Сястра *(здзіўлена)*. Кожны атрымаў па залатым знаку?!

Брат. Добра! У каго знак самы большы?

(Кожны пагазрона назірае за суседгам).

Першы кітаец *(з аскепкам хваста ўруцэ)*. У нас!

Першы індзеец. Цудоўна. Тады, Жоўты Правадыр, пакладзі гэты аскепак у сярэдзіну, каб усе маглі на яго паглядзець!

Першы кітаец. Я не хацеў бы выпускаць яго з рук, спачатку ты!

Правадыр. Не, спачатку ты!

Першы эскімос. Нехта павінен пачаць. Нехта павінен даверыцца першы... Мы, людзі з краіны Паўночнага Зьяння, прывыклі жыць у небяспецы: паглядзіце, гэты знак — апошняе, што мы маем. Я кажу вам: патрэбна шмат мужнасці, каб даверыцца!

(Ён кладзе знак на зямлю і агступае).

Дзяўчынка-індыянка. Вялікі Правадыр, як дзіўна! Наш знак дакладна падыходзіць да гэтага!

Правадыр. Калі Маленькая Сястра Пярынка так упэўнена, тады пакладзі наш знак побач!

(Дзяўчынка-індыянка кладзе свой знак побач).

Усе. Ён падыходзіць да гэтага кавалка!!!

Сястра. Я так і думала, брат, гэта мазаіка... *(яна паказвае пальцам)* сюды падыходзіць і наш аскепак — мне пакласці яго, братка?

Брат. Ну, так. Пакладзі яго туды!

(Яна прыкладае кавалак.)

Усе. Ён падыходзіць!

Першы афрыканец. У такім выпадку мы таксама не хочам пакідаць сабе наш аскепак... *(Кладзе яго.)*

Усе. Ён падыходзіць!

Першы кітаец *(набліжаецца і прыкладае свой аскепак)*. Цяпер залатая птушка атрымала хвост!

Усе. Зорка! Цудоўная, бліскучая зорка!

Пасланец *(з'яўляецца сярод іх; цяпер у яго не жабрачы голас і выгляд, ён малады і радасны)*. Вітаю вас, мае дарагія, у Дзіцяткі Езуса!

Усе. У Дзіцяткі Езуса?

Пасланец. У Дзіцяткі Езуса.

Першы кітаец. Так хутка? Так раптоўна? Мы ўжо прыйшлі?

Дзяўчынка-індыянка. Нас прывяла зорка, якую мы разам склалі!

Пасланец.

Адолелі вы шлях пакутны гэты,

Дзе кожны ўсё, што мог, ахвяраваў.

Знайшлі праводны знак

Да вашай мэты,

Які Каляднай Зоркаю зазьяў.

(Агступае, і адкрываецца выгляд на яселькі.)

Сястра. Дзіцятка Езус у ясельках!

(Пакідаем на выбар рэжысёру: зрабіць яселькі з дзіцяткам, працаваць са светлавымі эфектамі або артысты будуць іграць перад нябачнымі яселькамі.)

Дзяўчынка-кітаянка. Ах... Яно спавіта ў пялюшкі з нашага шоўку!

Першы індзеец. Яно ляжыць у нашым намёце!
Трэці афрыканец. Там стаіць наша бутэлька
з зёлкамі!

Брат. Наш збан з малаком... Ён ужо амаль што
пусты!

Другі эскімос. А ад нашай рыбы я бачу толькі
галаву і хвост. Йо-хо, яна спадабалася Дзіцятку
Езусу!

Першы кітаец. Ён атрымаў усё, што мы пада-
рылі беднаму брату чалавечаму.

Другі афрыканец. І ўсё ж, нягледзячы на гэта,
я ахвотна заспяваў бы Яму песню.

Усе спяваюць.

У Бэтлеем спяшайма,

Да стайні, бо там цуд...

*(У час інтэрмедыі паміж асобнымі строфамі розныя гру-
пы могуць рабіць свае тыповыя прывітальныя жэсты: кітай-
цы — кланяцца, індзейцы — падымаць правую руку і г. г.)*

* * *

Пасланец *(выходзіць на сцэну да публікі, каб разві-
тацца).*

Вось і канец! Шчаслівы збег падзей!

Што рэдка сёння стрэнеш між людзей.

Бо кожны выхваляецца сваім

Драбочкам ведаў, сціплым і малым.

І пнецца тое сам ажыццявіць,

Што цяжка паасобку нам зрабіць.

Нарэшце, пасля спрэчак і журбы

Зракаецца нікчэмнай барацьбы...

І мэты дасягае ў той жа час...

Пацешыўшы развязкай добрай нас...

(Робіць крок напераг; даверліва і настойліва.)

Ды перш чым вы адыдзеце дамоў,
Скажу вам па сакрэце адну рэч:
Магчыма, вы калісьці мяне зноў
Пазнаеце на вулках... Да сустрэч!

Якаб робіць малюнкi да калядных святаў.

Цётка Хелi хацела б, каб на малюнку былі яселькі з Дзіцяткам Езусам, асёл і вол.

Дзядзька Фрыц жадае, каб на ім былі пастухі, што ідуць у Бэтлеем.

Бабулі вельмі хацелася б убачыць там анёла, які ветліва пазірае на іх і кажа: «Не бойцеся».

Якаб малюе воблачка ля вуснаў анёла і піша ў ім: «Не бойцеся!» Потым ён кажа Катарыне:

— Цяпер у мяне для кожнага ёсць цудоўны падарунак!

— Толькі для Немаўляткі яшчэ няма! — кажа Катарына. — Для Езуса. У Яго ж на Каляды Дзень Нараджэння. Яму таксама трэба нешта падарыць!

— Як ты думаеш, ці ўзрадуецца Ён малюнку? — пытаецца Якаб.

— Калі малюнак прыгожы і рознакаляровы, то чаму не? — адказвае Катарына.

Якаб бярэ чысты ліст паперы. Ён малюе елку, упрыгожаную шматлікімі свечкамі, шарамі і цукеркамі ў махрыстай паперы.

— Я дапамагу табе, — кажа Катарына. Яна малюе кропачкі і зоркі на шарах, і залацістае ззянне вакол кожнай свечкі.

— Вось так, — кажа яна. — А цяпер аднясі Яму гэты падарунак! Аднясі яго ў святыню!

Якаб ідзе ў касцёл, але брама зачыненая.

Якаб стаіць на вуліцы і разважае, што яму рабіць. Малюнак трапечца на ветры, Якабу даводзіцца абаруч трымаць яго.

Нейкая старая жанчына спыняецца каля яго.

— Такі вясёлы рознакаляровы малюнак! — кажа яна. — Гэта, напэўна, падарунак на Каляды?

— Так, — адказвае Якаб.

А потым ён працягвае малюнак жанчыне.

— Я дару яго Вам!

— Не, не, што ты! — усклікае жанчына. — Так неспадзявана... дзякую...

Якаб імчыцца дадому. Катарына ўжо чакае яго.

— Ну?! — пытаецца яна.

— Елка вельмі спадабалася Езусу, — кажа Якаб.

— Адкуль ты гэта ведаеш? — пытае Катарына.

— Ведаю, — кажа Якаб. — Ён перадаў мне, што спадабалася!

МАРЫЯ, ЯКАЯ ПОБАЧ

Анёл не прыйшоў да яе з добрай весткай.
Яна пра ўсё дазналася сама.
І стала страшна ёй, самотнай,
ды не спытала: «Як яно ўсё будзе?»,
Хоць перадумала нямала,
і не сказала: «Так, хай будзе ўсё па-Твойму».
Маўчала толькі. Нават не сказала «не».
Чакала толькі й спадзявалася ў душы,
што звыкнецца з такою думкай.
Камусьці з нас, напэўна, выпадала
пайсці й сказаць: «Вітана будзь, Марыя!»
Але хіба кагосьці з нас цікавяць
такія старадаўнія падзеі?
Ды радуюцца ўсе анёлы ў небе,
бо слова «не» ты не сказала.
Маці Бога і наша Маці
да Сына нахіляецца і кажа:
«Глядзі, вось брат Твой!»
Але хто з нас адважыцца
прывесці вестку той Марыі, якая побач?
Хто запытае: «Як табе жывецца?»,
Не кажучы ўжо пра звеставанне...
На жаль, не здольныя мы сёння
выконваць працу за анёлаў.

Гэтыя сцэны напісаны паводле нататкаў катэхетаў кампесіно з Перу. Гэтыя нататкі былі апублікаваны ў бюлетэні «Vamos Camonando» («Выходзьма ў дарогу: вера, палон і вызваленне ў перуанскай с'ерры»).

Каля 16 дзейных асобаў:

Марыя Дарыла, маладая сялянка з вёскі ў гарах Перу; яе сям'я: бацька, маці, бабуля, малодшая сястра; кампесіно Пэдро Флорэс і Марсіал Луна; Сантас Марын, новы катэхет; сяляне і сялянкі; бурмістр Сан Андрэса, маленькага мястэчка ў гарах; начальнік паліцыі; музыкант Феліберто, ён сядзіць з гітарай збоку ад рампы і дае неабходныя каментары.

Сцэна 1

(Перад вясковым домам у гарах. Бабуля вяжа, маці гатуе, Марыя Дарыла таксама вяжа і адначасова калыша самага малодшага члена сям'і. На заднім плане сядзяць на куцішках маленькія дзеці.)

Дзеці. Мы хочам есці!

Маці. Зараз прыйдзе бацька. Будзем есці суп з бульбаю.

Дзеці. Так, калі нам нешта застанецца...

Бабуля. Я ведаю, хто вінаваты.

Маці. Маўчы.

Бабуля. Я ведаю, хто вінаваты ва ўсёй галечы. Самі сяляне. Бо яны не зрабілі феерверку ў гонар святога апекуна. Святы Андрэй у гэтым годзе яшчэ не атрымаў свайго феерверку. То хто ж тады бла-гаславіць палі?

Маці. Маўчы. У нас няма грошай, каб кідаць іх на вецер.

Бабуля. Але мы вінаватыя ў тым, што не зрабілі яшчэ фее...

Маці. Сціхні нарэшце! І вы перастаць хны-каць. Зараз бацька прыйдзе дадому. Будзем есці суп з бульбаю.

Марыя Дарыла (*прыслухоўваецца і калыша гзіця на руках*).

Феліберто (*спявае*).

Песня пра маленькае поле

Агароджу з зялёных агаваў,
сцягну з шэрых каменняў
я зрабіў вакол майго поля,
каб яны былі мяжою.

З майго поля ніхто нічога ўзяць не можа,
яно належыць толькі мне!

Але навошта мне права і мяжа?

Маё поле занадта маленькае.

Добра растуць кукуруза і бульба,
шчасце таму, хто іх мае.

Але галодныя дзеткі плачуць,
і ніхто з нас не будзе сыты.

(*Ён звяртаецца да публікі.*)

Вітаю вас, дарагія глядачы, на нашай п'есе. Мы пакажам вам гісторыю сялянкі Марыі Дарылы. Вы ўжо пазнаёміліся з яе маці і бабуляй. Марыя Дарыла — гэта тая дзяўчынка, якая дагэтуль сядзела моўчкі. Бачыце, яна калыша свайго малодшага браціка і нічога не гаворыць. Марыя Дарыла жыве ў гарах Перу, дзе бедныя сяляне — іх тут называюць кампесіно — на сваіх маленькіх палях змагаюцца за тое, каб выжыць. Але з нашай гісторыі вы даведаецеся, што Марыя Дарыла ўсё ж такі адважылася штосьці сказаць. І яна будзе першай з кампесіно, якая сама складзе песню. Сваю песню, са сваімі думкамі і сваімі словамі. І гэта неверагодна для сялянкі, якая нічога не мае, нічога не можа і нікому не патрэбная...

(Між тым сялянская сям'я знікае, на сцэну выходзяць бурмістр і начальнік паліцыі. Яны разам трымаюць аконную раму і назіраюць за пагзеямі на кірмашовай плошчы Сан Андрэса. Пры гэтым яны глядзяць прама ў публіку.)

Тут вы бачыце бурмістра Сан-Андрэса, беднага горнага мястэчка, якое мае нават свае ўстановы і ведамствы. Побач з бурмістрам стаіць начальнік паліцыі. Яны глядзяць праз вакно на кірмашовую плошчу.

Сцэна 2

Бурмістр. Ну вось, калі ласка, паглядзіце самі! Расплюшчыце вочы! І толькі паспрабуйце мне зноў запырэчыць! Кампесіно на кірмашовай плошчы! Адназначна, гэта кампесіно, хоць сённа і не кірмашовы дзень! Перад домам святара сабраўся цэлы натоўп!

Начальнік паліцыі. Спадар бурмістр, я бачу чацвярых... пяцых... шасцых кампесіно.

Вельмі бедныя сяляне ў зношаных понча. У іх няма чаравікаў, толькі сандалі, зробленыя са старых аўтамабільных шынаў. Паглядзіце самі. Шасцёра кампесіно. Пра натоўп тут казаць не выпадае. Яны, напэўна, прыйшлі наведаць святара, гэта зусім бяскрыўдна...

Бурмістр. Не, там, унізе, нешта адбываецца, ужо колькі дзён! Суседзі хвалююцца, усё навакол-ле. Я чуў нараканні і абвінавачванні. Гэтыя кампесіно хочуць заняць стары парафіяльны дом. Так, яны хочуць там акапацца, на гэта мне паскардзіліся суседзі. Магчыма, гэта акцыя пратэсту супраць новага дарожнага падатку.

Начальнік паліцыі. Спадар бурмістр... Спадар бурмістр... Гэты новы падатак незаконны, Вы гэтак жа добра ведаеце гэта, як і я.

Бурмістр. Ён незаконны, аднак мы будзем яго збіраць, бо я не спрачаюся з высокімі асобамі. Яны прымаюць законы, яны загадваюць, а мы выконваем іх загады.

Начальнік паліцыі. Але падатак незаконны.

Бурмістр. Нас, гараджанаў, ён не датычыцца, ён датычыцца кампесіно, так што не ламайце сабе галаву!.. Цяпер ужо дзевяць кампесіно тоўпіцца там, унізе! Давайце, выпраўляйце людзей, няхай яны пра ўсё дазнаюцца! Кожны мяцеж трэба задушыць у зародку. Ну што, рухайцеся, нарэшце, капітан! *(Начальнік паліцыі выходзіць.)* Гэта бяда, калі начальнік паліцыі сам родам з кампесіно. Кожны раз мне даводзіцца прымушаць яго, калі трэба нешта ўчыніць супраць кампесіно... *(Далей назірае за кірмашовай плошчай.)*

Феліберто *(спявае)*.

Песня пра беднага Бога

Ах, калі б ведалі багатых, заможных,
што Бог стаіць на баку бедных,
што Бог ідзе плячо ў плячо
з прыгнечанымі!

Ах, калі б ведалі моцных, пануючых,
што Божая сіла кіруе нашым светам,
што Бог слабы са слабымі,
моўчкі нясе іх цяжар!

Ах, калі б ведалі гордых, аслепленых,
што Бог — наш брат, які нам служыць,
што Бог дапамае ўзняцца прыніжаным,
не забывае нікога з нас!

Начальнік паліцыі *(зноў прыходзіць)*. Спадар бурмістр, Вы можаце не хвалявацца. Кампесіно тут з мірнымі намерамі. Святар абяцаў ім стары парафіяльны дом пад навучальную ўстанову.

Бургамістр. Пад навучальную ўстанову?

Начальнік паліцыі. Пад навучальны цэнтр, дзе будуць праводзіцца курсы. Для катэхетаў, якія выкладаюць рэлігію ў сельскай мясцовасці. Тут яны змогуць вучыць і кампесіно на катэхетаў, каб тыя дапамагалі бедным сялянам і падтрымлівалі святароў.

Бурмістр. Парафіяльны цэнтр. Навучальны цэнтр для кампесіно...

Начальнік паліцыі. Правільна. І больш нічога. Зразумела, суседзі ўсхваляваліся. Гарадскім жыхарам не падабаецца, калі кампесіно жывуць побач з імі. І таму суседзі святара хочуць пабіць

кампесіно. Яны хацелі арганізаваць у доме свята-ра моладзевы клуб. І кажуць, што кампесіно адбіраюць у іх дом. Але святар...

Бурмістр. Пабіць... Заўсёды гэтыя кампесіно правакуюць мяцеж, і пасля яны ні ў чым не вінаватыя. Мне гэта ўжо добра знаёма. Не, трэба іх затрымаць. Капітан, разведайце, хто ўзначальвае кампесіно-катэхетаў, і калі выявляцца два ці тры чалавекі, пасадзіце іх на некалькі месяцаў у астрог!

Начальнік паліцыі. Але, спадар бурмістр...

Бурмістр. Ніякіх «але»! Існуе небяспека для грамадскага спакою! Завадатараў у астрог! Гэта загад, разумееце? *(Начальнік паліцыі выходзіць.)* Гэта ж бяда, калі начальнік паліцыі сам родам з кампесіно... Заўсёды гэта падазронае ваганне, перш чым выканаць загад... Заўсёды гэтае ўстрывожанае спачуванне ў голасе... *(выходзіць з аконнаю рамаю, ківаючы галавою.)*

Сцэна 3

Феліберто *(га публікі)*. Начальнік паліцыі выканаў загад і пасадзіў двух катэхетаў у астрог. Большасць сялян у гарах увогуле не заўважыла, што на двух катэхетаў стала менш. Іх больш хваляваў новы дарожны падатак. Вось двое кампесіно вяртаюцца з поля дадому. Адзін з іх — бацька Марыі Дарылы, а другі — яго сусед, Пэдро Флорэс. Мужчыны ў дрэнным настроі. З самае раніцы яны працавалі за мізэрную плату на вялікіх палях землеўладальніка Хуана Бенавідэса і толькі потым — на сваіх уласных, маленькіх. Цяпер позні вечар, і кампесіно стомленыя і галодныя.

Бацька. Сёння на кукурузных палях Хуана была сапраўдная катарга. І ўжо амаль не застава-лася сілаў, каб узяцца за свой надзел...

Пэдро. Калі б хоць Хуан Бенавідэс адпаведна плаціў нам! А так — ні добрага заробку, ні нар-мальнай ежы.

Бацька. Гэта была ежа, як для жывёлы. Яму здаецца, што для падзёншчыкаў усё сыйдзе!

Пэдро. Бедных заўсёды ашукваюць і выка-рыстоўваюць. Раней — буйныя землеўладальнікі, цяпер — тыя, хто крыху больш разбагацеў.

Бацька. Тут нічога не зробіш. Багатыя, якія нешта маюць, моцныя. Мы — бедныя, і таму да-лей павінны маўчаць і працаваць, не разгінаючы спіны.

Пэдро. Заўтра я пайду ў горад. Хачу занесці на кірмаш сваю бульбу. Можа, гэтым разам за яе дадуць лепшую цану.

Бацька. Поспеху табе.

Пэдро. Пазычыш мне зноў свайго мула?

Бацька. Ахвотна. За шэсць солесаў.

Пэдро. Але ж, мой сябра, апошні раз ты даваў мне мула за чатыры солесы!

Бацька. Апошні раз быў апошнім разам! З та-го часу ўвялі новы падатак. А адкуль я вазьму гро-шы на яго? Мне шкада, Пэдро. Шэсць солесаў.

Пэдро. Гэта для мяне занадта шмат.

Бацька. Тады нічога не дам.

Пэдро. Але дзе я тады найму мула?

Бацька. Можа, у Хуана Бенавідэса?

Пэдро. Ага, у гэтага крывасмока! Ён патрабуе восем!

Бацька. Бачыш? А я толькі шэсць.

Пэдро. Ты ж ведаеш, што мне патрэбны мул!
Ну, добра. Тады за шэсць.

Бацька. Забяры яго заўтра зранку. Дабранач!
(Адыходзіць.)

Пэдро. Дабранач!.. Абдзірала! Брудны абдзі-
рала!.. Адкуль я вазьму грошы? Ды яшчэ і на новы
падатак? А я, дурная галава, на мінулым тыдні па-
зычыў старому Марсіялу Луну 20 солесаў! Ага, я
ведаю, што рабіць! (Падыходзіць крыху наперад, стукае
ў дзверы.) Гэй, Марсіял, сябра, ты ўжо спіш? Гэта я,
Пэдро Флорэс.

Марсіял (выходзіць. Ён трымае ў руцэ яшчэ не дапле-
цены саламяны капалюш). Пэдро! Сядзь, адпачні. Так
позна ідзеш з поля?

Пэдро. Так. Цэлы дзень працаваў не паклада-
ючы рук.

Марсіял. Не ты адзін. Я таксама стаміўся. Гля-
дзі, мне яшчэ трэба даплесці яго, перш чым пайсці
спаць.

Пэдро. Ты робіш самыя прыгожыя саламяныя
капалюшы ва ўсёй вёсцы.

Марсіял. За сёння я сплёў дванаццаць.

Пэдро. Я вазьму іх у цябе. Заўтра іду на кірмаш.

Марсіял. Гм... калі ты лічыш...

Пэдро. Два солесы за штуку.

Марсіял. Ты што, гэта занадта мала. Эўзэбіо
прапанавай мне тры солесы за штуку.

Пэдро. Два солесы. Альбо вярні мне тыя 20 со-
лесаў, што я пазычыў табе на мінулым тыдні.

Марсіял. Ах, Пэдро, у мяне няма грошай.

Пэдро. Тады давай мне капалюшы.

Марсіял. Пэдро, ты гвалтуеш мяне і змушаеш.

Пэдро. Мне вельмі шкада. Але я не магу інакш.
Мне патрэбны грошы.

Марсіял. Але я абяцаў капелюшы дону Эў-
зэбіо...

Пэдро. Для яго ты спляцеш заўтра...
(Марсіял выносіць капелюшы з дому і аддае іх Пэдро.)

Гэта сапраўды прыгожыя капелюшы. Дзякую.
Дабранач. (Адыходзіць.)

Марсіял. Калі б у мяне былі здаровыя ногі, я
мог бы сам пайсці на кірмаш прадаваць свае капе-
люшы... Так, вось так заўсёды. Самага беднага
прыгнятаюць і выкарыстоўваюць усе. Святы за-
ступнік, вось дык бяда! (Выходзіць.)

Сцэна 4

(У сялянскай хаце сям'я Марыі Дарылы. Яны чакаюць
бацьку. Дзеці спяць. Марыя Дарыла калыша дзіця.)

Феліберто (спявае).

Песня пра прыгнёт

Так, ты можаш мяне прыгнятаць,

бо ты мацнейшы за мяне.

Ты гэта добра ведаеш, і таму прыгнятаеш мяне.

Я мушу гнуцца і ўсё глытаць,

усё цярпець, бо я слабейшы.

Але я знайду таго, хто яшчэ слабейшы,

і сам буду яго прыгнятаць!

Мы бярэм віну на сябе і пакутуем без выйсця.

Хто можа выратаваць нас і разарваць кола?

Ад усялякага зла можа выратаваць толькі Той,

Хто нам даруе і вызваліць нас ад правінаў,

Бог, які ведае нас і нашы імёны,

выратуе цябе!

Бацька (вяртаецца дадому). Я хачу есці!

Маці (спяшаецца). Зараз, Эладыё, я табе ўжо па-
дагрэла!

Бацька. Бульбяны суп! Хіба я гэтым наемся?
Маці. Так. А што мне гатаваць, калі ў хаце нічога больш няма і больш нічога не прыбывае?

Бацька. Гэта папрок, ці што? Я і так надрываюся!

Маці. Часам я думаю, што поле давала б болей, калі б ты мог яго лепш апрацоўваць...

Бацька. Што? Я што, павінен апрацоўваць сваё поле ўначы, калі вяртаюся з палёў Бенавідэса?

(Іх галасы становяцца ўсё мацнейшымі, дзеці прачнуліся і плачуць.)

Дзеці. Мы хочам есці! Мама, ці пакінуў нам тата супу?

Бацька. Ціха там! *(Ён ідзе да дзяцей, яны разбягаюцца.)*

Маці. Што ж ты іх выганяеш?!

Бабуля *(агначасова)*. Я ведаю, з-за чаго гэта ўсё. Уся галеча. Бо наш святы апякун раззлаваўся, што мы не зрабілі для яго феерверку...

Бацька *(пагражае бабулі кулаком, яна забіваецца ў куток, працягвае мармытаць сабе пад нос.)*

Маці. Можна падумаць, што ты прыйшоў з карчмы, а не з поля...

Бацька *(б'е маці)*. Маўчы! Не табе казаць! Сачы лепш за сваёй гаспадаркай, не лянуйся. *(Ён натыкаецца на Марыю Дарылу.)* А ты, гультайка, не знаходзіш ніякага іншага занятку, апроч гульні з дзіцем! Зараз я цябе падганю... *(б'е і яе, яна бароніць дзіця.)* Так, ну а цяпер я пайду. Цяпер я пайду ў карчму! *(Выходзіць.)*

Марыя Дарыла. Мама, чаму ты мяне не абараніла?

Маці. Навошта? Гэта ж не дапаможа. Ён толькі яшчэ больш раз'юшыцца. Ведаеш, дзіця, ён не заў-

сёды такі дзікі. Напэўна, у яго нешта здарылася, што яго ўстрывожыла. Магчыма, нехта дрэнна абышоўся з ім.

Бабуля. Магчыма, ён з некім дрэнна абышоўся...

Маці. Сціхні! Сціхніце, абедзве!

Марыя Дарыла. Я не хачу ўвесь час маўчаць. Я не хачу, каб мяне білі.

Бабуля. Жанчын б'юць, спачатку бацька, потым муж. Прывыкай да гэтага!

Марыя Дарыла. Не, да гэтага я не хачу прывыкаць. Мой муж не павінен біць мяне, ніколі. І калі я нешта скажу, ён таксама павінен мяне слухаць!

Маці. Ах, як ты, дурніца, сабе гэта ўяўляеш? Жыццё жанчыны кампесіно — гэта толькі праца і пакуты. Насіць ваду, збіраць дровы, трымаць гаспадарку ў парадку, карміць дзіця, прасці воўну, вязаць, гатаваць, мыць бялізну, карміць жывёлу. І акрамя гэтага, цярпець лаянку і пабоі. Гэта і ёсць жыццё!

Марыя Дарыла. Не! Не!

Маці. Пакуты, нічога, апроч пакутаў!

Марыя Дарыла. Не!

Маці. Не енчы ты так, упартая! *(Яна б'е Марыю Дарылу па твары, потым выходзіць, каб прывесці малодшых дзяцей.)*

Марыя Дарыла *(на пярэднім плане сцэны з дзіцем на руках, гаворыць да дзіцяці)*. Бачыш, адзін перадае ўдары другому, далей. Калі б у мяне быў сабака, я цяпер магла б яму даць выспятка. У мяне няма нікога, на кім я магла б спагнаць злосць. А ты такі маленькі і слабы. Табе я не магу ўчыніць болю. Хадзем, спі спакойна, не бойся. Мы з табою самыя слабыя, мы павінны трымацца разам, ты і я. *(Калыша дзіця.)*

Бабуля (на заднім плане). Я ведаю, з-за чаго ўсё гэта. Я ведаю. Святыя гневаюцца, бо мы занадта мала зрабілі для іх. Ах, калі б у нас пасля апошняга збору ўраджаю засталася крыху больш грошай! Мы пайшлі б да святара і заплацілі б яму, а ён накрыў бы нас шаўковым пакрывалам Мадонны, кожнага з нас паасобку. Гэта абараніла б нас сёлета ад няшчасцяў! Але мы не маглі дазволіць сабе гэтага, шаўковага пакрывала Мадонны. Можа, Ёй патрэбна новае пакрывала, можа, старое ўжо занадта зношанае і вышыўка абнасілася, можа, Мадонна злуецца на сялян, бо яны не падарылі Ёй новага шаўковага пакрывала...

Марыя Дарыла. Божая Маці злуецца? У гэта я не паверу!

Бабуля. Ах, дзіця, што ты ведаеш пра святых?!

Марыя Дарыла. Я думаю, што ёсць Нехта, Хто не злуецца на нас. Ён нават любіць нас.

Бабуля. Збаўца на крыжы, магчыма. Але Яму самому трэба паспачуваць. Самы бедны, галодны, спрацаваны да крывавых мазалёў кампесіно павінен яшчэ паспачуваць Збаўцу на крыжы...

Феліберто (ціха іграе на гітары. Маці з дзецьмі ціха ўваходзяць. Бацька вяртаецца дадому, хоча класціся спаць, бачыць Марыю Дарылу.)

Бацька. Ну, ідзі таксама спаць, Марыя Дарыла.

Марыя Дарыла. Так. Калі дзіця зусім супакоіцца.

Сцэна 5

Феліберто (да публікі). Вы не думайце, што гэты бацька заўсёды такі жорсткі. Ён злуецца тады, калі адчувае сябе асабліва слабым і бездапаможным. Калі ён не мае выйсця. І калі адчувае згрызоты

сумлення. Бо ён добра разумее, што сам трапіў у гэтае кола эксплуатацараў і эксплуатаваных... Гэты селянін таксама можа быць ветлівым, зычлівым і гасцінным, як прынята ў с'ерры. Мы хочам паказаць вам і гэта. Бачыце, там, па крутой дарозе хтосьці падымаецца ўгору з даліны. Гэта малады чалавек. Новы катэхет Сантас Марын. Ён вандруе ад вёскі да вёскі, вучыць сялян і дапамагае ім быць мужнымі. Доўгі шлях у гэтую горную вёску ён дрэнна прадумаў. Таму ў дарозе яго заспела цемра. Ён не ведае, дзе знойдзе прыстанак і начлег.

(Сантас з клункам за плячыма, павольна выходзіць на сцэну. Ён сагзіцца на ўскрайку дарогі, каб агпачыць.)

Феліберто *(спявае)*.

Песня пра беднага гасця

Уяві сабе, у цёмны вечар пасля доўгай вандроўкі ты бачыш, нарэшце, святло перад сабой.

Ты падыходзіш да дома і стукаеш у дзверы, такі, які ты ёсць, стомлены, незнаёмы чалавек, і знаходзіш прыстанак і ветласць, як гэта цудоўна, як цудоўна!

Не бойся, ты не прыходзіш без падарунка,
з табой прыходзіць Езус — Бог,
які стаў чалавекам,

і з Ім — вялікая ласка,
благаслаўленне за благаслаўленне гэтаму дому.

Уяві сабе, ты хочаш пасля доўгай дзённай працы, у вечаровай цемры, нарэшце, пайсці спаць, а хтосьці падыходзіць і стукае ў твае дзверы, ён не мае прытулку, а ты не ведаеш яго і ўсё ж такі запрашаеш у свой дом, як гэта цудоўна, як цудоўна!

Бедны госць, ён не прыходзіць без падарунка,
з ім прыходзіць Езус — Бог,
які стаў чалавекам,
і з Ім — вялікая ласка,
благаслаўленне за благаслаўленне твайму дому.

(Сантас падымаецца і паыходзіць да сялянскай хаты.)

Марыя Дарыла. Тата, там чыесьці крокі каля
дзвярэй. На вуліцы нехта ходзіць.

Бацька. Так позна ноччу? *(Ідзе і адчыняе дзверы.)*

Гэй, хто там? *(Марыя Дарыла запальвае святло.)*

Сантас. Сантас Марын, новы катэхет.

Бацька. Заходзьце, заходзьце, тут ёсць месца
для адпачынку. *(Вядзе яго ў хату.)* Прабачце, тут усё
так бедна. Мы нічога не можам Вам прапанаваць.
Толькі лаву тут, калі яна не кароткая для Вас. Ма-
рыя Дарыла, прынясі вады папіць і памыцца. *(Яна
прыносіць міску, ручнік і ваду.)*

Сантас. Вялікі дзякуй! Вялікі дзякуй!

Бацька. Тут Вы можаце спакойна перанача-
ваць, тут з Вамі нічога не здарыцца.

Сантас *(плюскае вадой сабе ў твар, мые рукі, выціра-
ецца, п'е)*. Ах, як добра! Дзякуй! *(Марыя Дарыла выносіць
міску.)*

Бацька. Сядайце ж. Шлях угору доўгі. Вы
новы катэхет? Сантас Марын... Вашага імя я ніколі
не чуў.

Сантас. Я родам з Сальвацьерра. Я стаў катэ-
хетам замест тых двух, якія сядзяць у астросе. У
мяне працы на дваіх...

Бацька. Я чуў пра тое, што двух кампесіно
арыштавалі, проста так. Яны ўсё могуць сабе да-
золіць, тыя паны ў горадзе.

Сантас. Яны могуць сабе гэта дазволіць, бо мы
маўчым.

Бацька. А што нам застаецца, апроч таго як трымаць язык за зубамі?

Сантас. Калі ўсе з'яднаюцца і выкрыюць несправядлівасць, яны не змогуць сабе гэтага дазволіць.

Бацька. О... Вы так лічыце! Яны арыштуюць усіх!

Сантас. Усю вёску? Тры, чатыры вёскі? Вы лічыце, можна арыштаваць жыхароў усіх вёсак вакол Сан Андрэса?

Бацька. Не, гэтага немагчыма зрабіць. Але можна страляць у людзей. Касіць іх з аўтаматаў. З верталётаў.

Сантас. Гэта можна, але пра тое даведаюцца ва ўсёй краіне і ва ўсім свеце. Гэта значыла б, што ўраду патрэбна насілле, каб споўніць сваю волю, і ўсе заўважылі б, што гэта дрэнны ўрад, што ў краіне ёсць шмат людзей, якія змагаюцца за справядлівасць. Нават сярод паноў у горадзе. Не ўсе дрэнныя ці баязлівыя. Але мы, сяляне, павінны абараняць сябе.

Бацька. Вы гаворыце, як мяцежнік, Марын Сантас.

Сантас. Не, я не мяцежнік. Я настаўнік. Ты ўмееш чытаць, Марыя Дарыла?

Марыя Дарыла. Крыху. Я хадзіла ў школу, пакуль у нас была настаўніца. Цяпер яе няма. Школа развальваецца, дах працякае.

Сантас (*га бацькі*). Бачыце, гэта таксама справа, якую мы, сяляне, павінны ўзяць у свае рукі. Адрамантаваць школу і патрабаваць у горадзе, каб прыслалі настаўніка. А да гэтага часу мусім вучыць людзей самі, па вечарах... Дык ты трошкі ўмееш чытаць, Марыя Дарыла? Я пакіну табе Біблію...

(шукае ў клунку, гаспае Біблію і разгортвае яе) каб практыкавацца ў чытанні. Бачыш, тут напісана нешта пра тваю святую, пра Дзеву Марыю...

Марыя Дарыла (*запінаючыся, чытае*). Анёл... сказаў: Вітай... Марыя... Пан... з Табою...

Бацька. Яна сапраўды ўмее чытаць...

Марыя Дарыла (*радуецца*). Ты... знайшла... ласку... у Бога... народзіш... Сына... і дасі... Яму... імя... Езус. Бо... Ён... выратуе... народ свой...

Сантас. Ведаеш, што значыць выратаваць?

Марыя Дарыла. Збаў нас ад злага...

Сантас. Так. Імя Езус значыць: Бог ратуе. Бог вызваляе. Ён вызваляе нас ад правінаў. Калі мы не паверым, што Бог даруе нам правіны, мы ніколі не зможам стаць свабоднымі... (*Да бацькі.*) Ведаеце, гэта таксама частка маёй працы, я павінен тлумачыць гэта сялянам у вёсках... Бог жадае, каб мы былі вольнымі ад правінаў. Гэта Яго падарунак для нас. Мы павінны яго прыняць. Мы павінны паверыць Яму і сказаць: «Так, Божа, Ты прабачаеш мне тое зло, якое я ўчыніў. Я магу пачаць спачатку як свабодны чалавек. Я магу выправіць зло. Я магу спадзявацца, што з гэтага моманту мне ўдасца здзяйсняць больш добрых учынкаў, чым злых...»

Бацька. Марыя Дарыла, ідзі спаць! Заўтра ты зможаш далей чытаць гэтую кнігу. (*Марыя Дарыла выходзіць. Праз нейкі час ён кажа Сантасу.*) Паслухайце... Сёння я выкарыстаў чалавека, які такі ж бедны і слабы, як і я... Гэта мяне прыгнятае... Але калі праўда тое, што Вы кажаце... Калі я змагу вызваліцца... (*Кажа да самага сябе.*) Я мог бы сказаць Пэдро заўтра раніцой: «Вось мул, я даю табе яго за чатыры солесы, як і раней...» Так, я мог бы зрабіць гэта.

Сантас. А цяпер уявіце сабе, што Пэдро таксама пойдзе і абыдзеца справядліва з тымі, каго ён раней, магчыма, выкарыстоўваў...

Бацька. Так... але гэта не прымусіць быць справядлівымі паноў там, наверсе.

Сантас. Гэта — не. Але гэта зробіць нас, беднякоў, адзінымі і моцнымі, калі мы не будзем больш выкарыстоўваць і прыгнятаць адзін аднаго...

Бацька. Напэўна, гэта так. Адзін павінен адважыцца і пакласці пачатак...

(Феліберто ціха іграе на гітары.)

(Бацька тушыць святло, мужчыны выходзяць. Зноў становіцца светла. Марыя Дарыла з дзіцем. Яна чытае маці і бабулі Біблію.)

Сцэна 6

Феліберто. Слухайце, дарагія гледачы. Марыя Дарыла добра напратыкавалася. Яна ўжо ўмее добра чытаць.

Марыя Дарыла. Паслухайце, што я знайшла! Слухайце ўважліва. Тут напісана, што Бог сказаў Майсею... *(чытае павольна і ўсё яшчэ запінаючыся.)* «Я добра бачыў пакуты народа Майго..., Я чуў крык ягоны з-за прыгнятальнікаў яго. Я ведаю яго цярдзены. Таму сышоў Я, каб... вызваліць яго...»

Маці. Так, так, добра ты ўмееш чытаць, дзіця.

Бабуля. Кожнае слова зразумела.

Марыя Дарыла. Так, але вы сапраўды зразумелі, што там напісана? Бог хоча вызваліць народ!

Маці. Так, бо Ён убачыў пакуты...

Марыя Дарыла. Бог не хоча, каб народ прыгняталі! Бог жадае, каб людзі былі свабоднымі і каб ім было добра! А вы заўсёды казалі мне, што

жыццё — гэта нішто іншае як пакуты. Што трэба
цярпець лаянку і пабоі!

Маці. Так, для нас гэта так!

Марыя Дарыла. Але Бог не хоча гэтага!.. Па-
слухайце, я яшчэ штосьці знайшла. Дзева Марыя
вельмі моцна верыла ў Бога.

Бабуля. Зразумела, Яна верыла ў Бога.

Марыя Дарыла. Яна спадзявалася на Бога. Яна
была ўпэўненая, што Бог дапамагае людзям. Бо ён
не хоча, каб яны пакутавалі. І спявала песню пра гэта.
Вось тут песня Марыі, паслухайце, што Яна спявае:

«Велічае душа мая Пана,
І ўзрадаваўся дух мой у Богу, маім Збаўцы,
Бо ўзглянуў Бог на свае служкі пакору,
І цяпер благаслаўляць мяне будуць усе пакаленні.
Бо вялікае ўчыніў мне Усемагутны,
А Імя Яго святое.

І міласэрнасць Яго з пакалення на пакаленне
Над тымі, хто Яго баіцца».

Бо Яна стала Маці Божаю, разумееце? Але
вось яшчэ. Слухайце:

«Моц аказаў сваёй правіцы;
Рассеяў тых, хто пыхлівыя сэрцам,
Скінуў магутных з трону,
А ўзвысіў пакорных.
Дабром галодных насыціў,
А багатых ні з чым адправіў.
Прыняў свайго слугу Ізраэля,
Памятаючы пра сваю міласэрнасць».

(Невялікая паўза.) Бог на баку бедных! Бог з намі!

Ён на нашым баку, і Марыя гэта ведала.

Маці і бабуля. Бог на баку бедных!

Марыя Дарыла. Калі б толькі ўсе ведалі гэта!
Усе, хто нас прыгнятае, і ўсе, каго прыгнятаюць!

Усе сяляне ва ўсёй краіне, усе кампесіно павінны гэта ведаць, Бог на нашым баку!

Маці. Так, малады Сантас Марын таксама кажа пра гэта. Ён ходзіць ад вёскі да вёскі і кажа пра гэта ўсім.

Марыя Дарыла. Калі б я магла дапамагаць яму ў гэтым!

Маці. Толькі паспрабуй! Ты застанешся са мною!

Марыя Дарыла. Калі б я змагла прыдумаць песню, новую песню! Я хацела б праспяваць такую песню, як Марыя. Я думаю, што я таксама магу скласці песню!

(Феліберто пачынае іграць на гітары.)

Бабуля. Цяпер гэтая дурная дзяўчынка хоча скласці песню, ці чулі вы такое!

Марыя Дарыла *(павольна падыходзіць да Феліберто і пачынае гаварыць з ім. Калі ёсць пражэктары, у наступнай сцэне святло падае толькі на іх дваіх.)*

Сцэна 7

Марыя Дарыла. Ты — той, хто ведае і спявае ўсе песні?

Феліберто. Так, гэта я, Феліберто, музыкант.

Марыя Дарыла. Я веру табе. У мяне ёсць словы для песні, і я ўяўляю нават, як гэта можна было б спяваць. *(Ціха напявае.)* Але ўсё ж такі я не ведаю, як зрабіць з гэтага сапраўдную песню.

Феліберто *(наігрывае на гітары)*. Скажы мне словы.

Марыя Дарыла. Мы спадзяемся на літасць Пана Бога. Ён добры. Ён стаіць на баку бедных. Ён дае нам мужнасць.

Феліберто *(падбіраючы мелодыю)*. Мы спадзяемся на літасць Пана Бога.

Марыя Дарыла *(працягвае)*. Ён дапамагае нам, так мы становімся свабоднымі. Ён стаіць на баку бедных. Ён і сёння дапамагае нам.

Феліберто. Варта яшчэ дадаць, хто склаў гэтую песню.

Марыя Дарыла. Я... Я толькі звычайная дзяўчынка з гор, я ніколі не рабіла нічога асаблівага. Але цяпер я прыдумала песню, як Марыя. *(Яна ціха напявае.)* Так можа быць? Можна гэта спяваць?

Феліберто *(спявае, яна спявае разам з ім, гэтую сцэну можна сыграць больш дэталёва)*.

Песня Марыі Дарылы

Я толькі звычайная дзяўчынка з гор.
я ніколі не рабіла нічога асаблівага.
Але цяпер я, як Марыя,
склала хвалебную песню Богу.

Мы спадзяемся на літасць Пана Бога!
Мы спадзяемся на Бога. Ён добры.
Ён стаіць на баку бедных.
Ён дае нам давер і мужнасць.

Мы спадзяемся на літасць Пана Бога!
Ён дапамагае нам, так мы становімся
свабоднымі.

Ён стаіць на баку бедных.
Ён і сёння дапамагае нам.

Марыя Дарыла. Калі ты сустрэнеш Сантаса Марына, перадай яму ад мяне прывітанне. Я пашылаю яму песню. Ён павінен праспяваць яе ўсім кампесіно. *(Выходзіць.)*

Феліберто *(га публікі)*. Гэтую просьбу я ахвотна выканаў. У хуткім часе ўжо шмат дзяўчат спявала гэтую песню, потым жанчыны, потым і мужчыны. Я быў там, наверсе, у гарах, калі яны вырашылі разам пайсці ў горад і патрабаваць вызвалення двух катэхетаў. І каб зрабіць усё адным махам, яны вырашылі таксама аб'явіць бурмістру, што ніхто з іх не будзе плаціць новы незаконны падатак. *(Задні план сцэны запаўняецца сялянамі і сялянкамі. Бацька Марыі Дарылы і Пэдро падтрымліваюць капляюшніка Марсіяла Луну. Сярод жанчын Марыя Дарыла і яе маці з дзецьмі. Побач з ёю стаіць Сантас Марын, яны трымаюцца за рукі.)* У бурмістра Сан Андрэса вочы на лоб палезуць! Цэлых сем вёсак на яго кірмашовай плошчы і навакольных вуліцах! Прабачце, калі ласка, але мне таксама трэба ісці туды, уніз, на плошчу! Я таксама бедны! *(Адыходзіць назад і іграе, у той час як сяляне спяваюць другі і трэці слупкі песні Марыі Дарылы.)*

Сцэна 8

(Бурмістр і начальнік паліцыі выходзяць на сцэну з аконнымі рамамі і глядзяць уніз на натоўп.)

Бурмістр. Гэта жахліва, гэта ж зусім жахліва, гэта ж мяцеж і гвалт! У мяне занадта мала паліцэйскіх! Пакуль я атрымаю падмацаванне, яны мне разнясуць увесь горад.

Начальнік паліцыі. Гэта няўзброеныя, вельмі бедныя кампесіно, прынамсі, іх столькі, што я не магу палічыць. Ці не жадаеце Вы спытаць у гэтых людзей, дзеля чаго яны сабраліся?

Бурмістр. Я? Я не размаўляю з такімі, што там, унізе. *(Адыходзіць назад.)* Спытайце, што ім трэба.

(Начальнік паліцыі трымае цяпер аконныя рамы адзін.)

Начальнік паліцыі. Гэй, сяляне, чаго Вы хочаце ад пана бурмістра?

Сяляне. Ён павінен адпусціць нашых катэхетаў, якія без віны сядзяць у астрозе! І ён павінен ведаць, што мы не будзем плаціць новага падатку!

Начальнік паліцыі. Яны просяць вызваліць абодвух катэхетаў. І заяўляюць, што не будуць плаціць новага незаконнага падатку!

Бурмістр. Спытайце, хто завадатары гэтага мецяжу, і адразу кінце іх у астрог! Ну, хутчэй! Гэта загад! Выконвайце яго, вы — кампесіно, вы!

Начальнік паліцыі. Сяляне, хто вашыя кіраўнікі?

Сяляне. Мы ўсе! Мы ўсе сабе кіраўнікі!

Начальнік паліцыі. Так, так... але хто вас тут сабраў?

Сяляне. Мы ўсе! Мы самі сабраліся.

Начальнік паліцыі *(з пэўнай задаволенасцю)*. Спадар бурмістр, там унізе стаіць прынамсі тысяча сялян-кіраўнікоў... *(Сяляне зноў спяваюць.)*

Бурмістр *(праз плячо начальніка паліцыі глядзіць у вакно)*. І жанчыны тут, і дзяўчаты, і дзеці! Вы толькі паглядзіце на гэтую дзяўчынку, як яна спявае! Гэта нечувана. У яе на твары няма і знаку страху.

Начальнік паліцыі. Так, гэта цудоўна, што ў гарах ёсць такія дзяўчынкі... Спадар бурмістр, гараджане замкнулі свае дамы і зачынілі крамы. Яны баяцца.

Бурмістр. Я таксама баюся... Капітан, вы добры хлопец, надзейны чалавек, той, на каго я магу спадзявацца. Улагодзьце гэта дзеля мяне! Супакойце гэтых людзей! *(Ён хаваецца.)*

Начальнік паліцыі. Такім чынам, я адпускаю катэхетаў, спадар бурмістр?

Бурмістр. Так. Нашто мне рызыкаваць з-за двух абарванцаў кампесіно?

Начальнік паліцыі. А падатак?

Бурмістр. Ці ж я выдумаў гэты падатак? Вы дакладна ведаеце, што я ніколі не прыдумаў гэтага праклятага, гэтага незаконнага падатку!

Начальнік паліцыі. Дарагія сяляне, пан бурмістр прыняў да ведама, што вы не будзеце плаціць гэтага незаконнага падатку! І вашых катэхетаў толькі што адпусцілі. Вы адразу зможаце ўзяць іх з сабою, калі цяпер пойдзеце дадому. *(Рагасныя крыкі людзей.)* І мірна ідзіце дадому, прашу вас, ідзіце мірна.

(Людзі, спяваючы, выходзяць.)

Бурмістр *(са свайго сховішча)*. Яны пайшлі прэч? Яны сапраўды пайшлі прэч? І што цяпер будзе?.. Пра што яны там яшчэ спяваюць? Вы што-небудзь разумееце?

Начальнік паліцыі. Бог стаіць на баку бедных.

Бурмістр. Што? Што гэта за мяцежныя погляды? Дзе стаіць Бог?

Начальнік паліцыі. На баку бедных, прыгнечаных, бяспраўных. Спадар бурмістр, ці не перайсці нам на бок Пана Бога, пакуль яшчэ ёсць час?

Каля 14 дзейных асобаў:

Сульпіцый, Марцін (дзіця), бацька, маці, жабрак, слуга, імператар, першы разбойнік, другі разбойнік, спакуснік, народ, гусі, Марцін (салдат і біскуп).

Сульпіцый *(з кнігай у руцэ вітае публіку)*.

Вітаем вас на п'есе пра Марціна!
Я шчыра вам пра ўсё распавяду
як сведка і надзейны спадарожнік,
і пільны абаронца-адвакат
з даўнейшай Аквітаніі французскай,
што поўдзень майго краю заняла.
Завуся ж я Сульпіцый Северус.
Марціна я здаўна глыбока ведаў
і моцна захапляўся ім, любіў.
Мо гэта хаця б крыху апраўдае
намер мой скласці кнігу пра яго,
Бо цяжка апісаць Марціна веліч
нікчэмнай, беднай моваю людскай.
Жылі мы ў небяспечную эпоху,
калі ўсчалася межаў парушэнне

і Рымскае імперыі распад.
У горадзе Сабарыя маленькім,
дзе база войскаў Венгрыі была,
Прыйшоў на свет Марцін, нашчадак Рыма,
сын знатнага трыбуна той зямлі.

Дзяцінства

Бацька.

Хлапца не ўтаймаваць! Клянуся Марсам,
я бачыў, як ён скача на кані.
Гэй, Марцін, мой маленькі смелы Марс,
імя табе пасуе. Прысвячу
цябе я богу Марсу, мой ваяр.

Марцін.

Ды толькі не цяпер. Як пасталею...

Бацька.

Мой сын, практыкавацца не пашкодзіць.
Хачу, каб ты стаў лепшым за мяне,
хто доўга йшоў да годнае пасады.
Спярга ты ў імператара паслужыш
як коннік.

Марцін.

І вазьму сабе каня?

Бацька.

Каня і велізарны белы плашч!
Клянуся богам Марсам, ты павінен
стаць коннікам гвардзейскім несумнеўна!

(Выходзіць.)

Марцін *(да маці)*.

Матуля, я хачу табе прызнацца,
што ўпотаікі сустрэчы хрысціянаў
наведваю. Употаікі, на жаль.
Вучуся ў незвычайнага старога,

што біскупам завецца сярод іх.
І прагну быць, як ён... Хрысціянінам.

Маці.

Дзіця, ў імя багоў, праймае жах,
калі пра бацьку думаю... О сыне!
Дай слова, што яго ты не пакрыўдзіш!
Дай слова! Ён жа гэтак ганарыцца,
што станеш ты сапраўдным рымлянінам...

Марцін.

Ва ўсёй краіне столькі хрысціянаў —
між слугаў, між саддатаў нават, мама...

Маці.

Таму што хрысціянства спагадае
ўбогім; не злую я на рабоў;
а нават паважаю іх за тое,
што гэтак сваю веру берагуць.
З табой жа ўсё інакш, мой юны сыне!
Ты бацьку мусіш слухацца свайго.
Ён дбае пра тваё, Марціне, шчасце.

Марцін.

А потым, пасталеўшы, ці змагу
па-свойму я жыццё сваё ўладкоўваць?

Маці.

Хто ж ведае, як лёс пасля складзецца?
Але не ўтойвай, сыне, ад мяне
сваіх сустрэчаў з біскупам надалей.
Я не забараняю там бываць,
дай слова, што не прымеш толькі хросту,
не скрыўдзіш гэтым бацькаву любоў.

Сульпіцый.

Як споўнілася хлопчыку пятнаццаць,
ён мусіў даць ваенную прысягу
і стаць усё ж гвардзейскім афіцэрам.

Марцін і жабрак

Сульпіцый.

Была надзвычай лютая зіма,
калі паблізу горада Ам'ена
сустрэў Марцін нябогу-жабрака.

(Перад гарадскімі варотамі жабрак просіць міласціну.

Людзі мінаюць яго. Злева выходзяць Марцін і слуга.)

Жабрак.

О злітуйцеся, людзі, памажыце!

Слуга.

Сядзіць ён ля варотаў ад світанку
і просіць спачування, крычучы.

Марцін.

І ўсе яго мінаюць безуважна?

(Яны падыходзяць бліжэй да жабрака.)

Жабрак.

О воін! Пашкадуй, дапамажы!

Марцін.

Я ведаю цяпер, чаму мінаюць
усе так бесклапотна жабрака!

Пан Бог дае мне ўдалую магчымасць
няшчаснаму тулягу паспрыяць.

Трымай, Сабо... Чакай жа... А дзе грошы?

Я ж раніцаю браў усё з сабой...

Слуга.

А хіба ты забыўся, як раздаў іх?

Успомні пра нямоглага вяскоўца!

Вось бачыш! Ты ізноў усё аддаў!

Марцін *(да жабрака)*.

На жаль, я больш не маю з сабой грошай.

Але я не дазволю табе мерзнуць.

(Ён разразае мячом плашч. Людзі пазіраюць на гэта.)

Як добра мне прыдаўся гэты меч!

Жабрак *(атуляецца паловаю плашча)*.

Няхай Пан Бог за ўсё табе аддзячыць!

(Выходзіць.)

Слуга *(з жахам)*.

Твой плашч ад афіцэрскай уніформы?

Якое ж гэта глупства, гаспадар!

Што скажа камендант... трыбун... атрад?..

(Людзі смяюцца.)

Зірні, як ты бязглузда выглядаеш!

Не дзіва, што з цябе смяецца люд!

Гвардзеец з палавінаю плашча!

Марцін *(лагодна, смеючыся)*.

Някепска і палова сагравае.

Магчыма, гэта ўбранне стане звыклым

і нават прыйдзе мода на яго!

А людзі... Хай смяюцца! Не крыўдуй!

(Абодва выходзяць.)

Сультыцый.

Аднойчы гэты плашч Марціну сніўся.

Марцін *(задумліва да слугі)*.

Я ўночы дзіўны сон сягоння бачыў...

І мушу табе гэта распавесці...

Слуга.

Калі нядобры, то забудзься, не зважай!

Марцін.

Не, гэта быў дзівосны сон! Паслухай...

Мне снілася, што Езус атуліўся

паловаю вайсковага плашча,

якім я падзяліўся з жабраком...

І безліч ля Яго было анёлаў...

Усклікнуў Ён: «Глядзіце, гэта ўбранне —
цудоўны падарунак ад Марціна!..»

Слуга. І праўда, што за дзіўны ў цябе сон!

Марцін.

Я з хростам столькі часу прамарудзіў.
Ваяр і хрысціянін?.. Недарэчнасць,
якая так даўно мяне бянтэжыць...
Але ўжо на Вялікдзень я хацеў бы,
чаго б ні каштавала, ахрысціцца.
А далей... Хай кіруе ўсім Пан Бог.

Марцін і імператар

Сульпіцый.

Той дзень быў вырашальным для Марціна,
калі у Вормсе склікаў імператар
усё сваё агромністае войска.

Імператар.

Зноў вораг пагражае нашым межам!
Германцы прагнуць край наш захапіць.
Сабраў я свае ўзброеныя сілы,
каб разам з вамі вирушыць у бой.
Я зноў на вашу вернасць спадзяюся
і ведаю здаўна ваш гераізм.
Таму ўсім ваярам перад паходам
грашовы ганарар падрыхтаваў!
Спярга прашу гвардзейскіх афіцэраў!

Марцін.

Я верна і аддана, імператар,
да сённяшняга дня табе служыў.
Дазволь жа, каб цяпер я стаў слугою
адзіна Пана Бога. Назаўжды.
Я грошы не магу прыняць. Адай іх
таму, хто заўтра вирушыць у бой.
А я — ваяр Хрыста. За Ім і крочу,
мне нельга ваяваць, мой імператар.

Імператар.

Кавалерыйскі афіцэр — і баязлівы?
Спалохаўся варожага штыка
і службы выракаешся са страху?

Марцін.

Калі ты загадаеш, безумоўна,
у бітву я пайду, але без зброі,
таму што забіваць я не магу.

Імператар.

Узяць яго пад варту! А на ранку
няхай ідзе бяззбройны на вайну!

Сульпіцый.

На шчасце — і для ўсіх, і для Марціна —
назаўтра не адбыўся гэты бой,
бо ворагі пайшлі на прымірэнне,
прыслаўшы многа грошай, а Марцін,
нарэшце, быў адпушчаны са службы.
І мэту змог сваю ажыццявіць:
адаць сябе служэнню Пану Богу.
Ды лепш пра гэты выбар я скажу,
згадаўшы словы нашага Марціна:
«Нічым не абцяжараны, свабодны,
іду цяпер за Езусам Хрыстом!..»
Пасля звальнення з войска ён падаўся
у горад Пуацье, дзе навучаўся,
прыняўшы пасвячэнне ў святары.
А потым, па бацьках засумаваўшы,
ён вырашыў наведаць родны дом,
ды, рушыўшы ў дарогу, нечакана
натрапіў ён на двух рабаўнікоў.

Марцін і рабаўнікі

(Рабаўнікі цягнуць Марціна.)

Першы рабаўнік *(злосна)*.

Сядзіш цалюткі день у хмызняку,
галодны, нібы воўк, і сочыш вухам
за кожным мінаком, як кот за мышшу,
а гэты, шэльма, з калітой пустой!

Другі рабаўнік.

З пустою? Ты жартуеш, хіба, браце?
Ніякай каліты ён, бач, не мае!
Ні грошай, ні дыхтоўнай апранахі,
ніводнага каўтка таго віна,
ні хлеба хоць засохлага скрылёчка...

Першы рабаўнік.

Дзяцюк зусім патрапіў нам няздатны!
Уходай ты яго!.. А я пайду ў засаду...

(Выходзіць.)

Другі рабаўнік *(бурчыць яму ўслед)*.

Заўсёды гэты злыдзень пакідае
ўсю брудную работу на мяне.

Ну што ж, цяпер я мушу цябе кокнуць.

(Паўза.)

А як цябе завуць, хлапец?

Марцін.

Марцін.

Другі рабаўнік.

А хто ты?

Марцін.

Я хрысціянін.

Другі рабаўнік.

Хрысціянін... Ага... Ну, а яшчэ?

Марцін.

І гэта ўсё.

Другі рабаўнік.

Эх, хрысціянін, гэтага замала.

Каб быў сынкам багатага купца,

маглі б мы здзерці выкуп з твайго бацькі!

А так ты мусіш згінуць... Што, баішся?

Марцін.

Нікольнікі. Пачуваюся ў бяспецы,

у гэтакай бяспецы, як ніколі.

Другі рабаўнік.

Ты што, сляпы? Дубіны, мо, не бачыш?

З найлепшае драўніны! Ганаруся

я гэтаю штукавінаю слаўнай.

Марцін.

Мяне цяпер Пан Бог абараняе.

Я з Ім у небяспецы, як дзіця,

бо Ён заўжды стае на бок няшчасных,

якія апынуліся ў бядзе.

Другі рабаўнік *(адступае крыху назад)*.

Хм... Хм... На бок няшчасных? Гэта значыць,

што Ён надзвычай блізка, твой Пан Бог!

Марцін.

І твой! Таму мне страшна за цябе,

калі ты не пакінеш рабаўніцтва.

Другі рабаўнік.

Чаму? Ты гэта лепш мне растлумач.

Марцін.

Паслухай... Цябе моцна любіць Бог.

Ён прагне, каб і ты Яго, пазнаўшы,

бязмежна, надзвычайна палюбіў.

Ці здольны да такога рабаўнік?

Твой розум, сэрца поўніцца разбоем —

не месціцца там Божая любоў.

Пакінь жа сваё злое рамяство

і мужна наварніся, з Божай ласкай

пачаўшы цалкам новае жыццё!

Другі рабаўнік.

Я бачу, ты някепская здабыча!
Мне ёсць над чым цяпер паразважаць...
Хадзем... Я патаемнаю дарогай
адсюль цябе ціхенька правяду...
Спускайся вунь тудою, праз даліну,
і дойдзеш да шырокай пуцявіны,
а там ужо не стрэнеш небяспекі...
і часам... за мяне крыху маліся...

(Абодва выходзяць.)

Сульпіцый.

Шчаслівым быў канец тае прыгоды,
Марцін жывым вярнуўся ў родны дом.

Марцін і бацькі

Сульпіцый.

Матуля сына з радасцю сустрэла.
І стала хрысціянкаю сама.
А бацька, разлаваўшыся, у гневе
адрокся ад Марціна назаўжды.

Бацька.

Клянуся Марсам, мне падараваны
адзіны толькі сын — гвардзеец, коннік,
не здраднік, а сумленны чалавек.
Цяпер ты хрысціянін? Ты не сын мне!
Чаго тады ў чужым шукаеш доме?
Ну, прэч адсюль! Каб я цябе не бачыў!

Сульпіцый.

І выправіўся ў доўгую вандроўку
па ўсёй зямлі Іларыі Марцін,
як сейбіт Добрай Весткі, як пасланец.
Там шмат жыло тым часам арыянаў,
што верылі, нібыта Бог ніколі
для нас не нараджаўся Чалавекам,

які сабою збавіў цэлы свет.
І біскуп таго краю, арыянін,
дачуўшыся, зусім не ўпадабаў,
таго, што прапаведаваў Марцін.
Узяў яго пад варту й загадаў
нелітасціва высекчы прутом
на плошчы кірмашовай перад людам.
З пагардай і нянавісцю прагналі
Марціна з таго месца жыхары.
Ён марыў пра які-небудзь куток,
каб жыць у адзіноце і спакоі,
далёка ад прынадаў чалавечых,
але ў таемнай блізкасці да Бога.
І ў Галію пайшоў як бедны мніх.

Марцін і спакуснік

Сульпіцый.

Ці бачанні, ці мроі то былі —
як хочаце цяпер іх называйце:
не кожнае змаганне нам відочна.
Марцін жа, як разважлівы ваяр,
глядзеў на ўсё глыбей і больш шырока,
чым просты мітуслівы чалавек.
І дар яго таксама быў цяжарам.
Хто мір ладкуе — мучыцца з-за войнаў,
хто прагне дабрыні — знаходзіць зло,
а хто сабе абраў за мэту Неба,
той бачыць скрозь варожасць,
зайздрасць, пекла...

Вось прыклад, які маю ад Марціна.

Спакуснік *(ласкава)*.

Марціне! Ці пазнаў жа ты мяне?

Марцін.

Якісьці каралеўскі ў келлі госць!
У пурпуры, у золаце і ззянні...

Не ведаю цябе. Не пазнаю...

Спакуснік.

Я мушу нагадаць? Няўжо забыўся?
Са слугаў для мяне ты наймілейшы,
наилепшы, найсмялейшы, найвярнейшы.
Таму цяпер, падчас свайго вяртання,
спачатку я з'явіўся да цябе...

(Марцін маўчыць.)

Павер жа мне! Я вось — перад табою...
Убачыўшы, паверыць вельмі лёгка.
Павер хутчэй! Я — Хрыстус, Божы Сын.

Марцін.

Не Хрыстус ты! Цяпер я пазнаю...
Ты — бедаў вінаваўца, ты — спакуснік.
Як вернецца зноў Хрыстус на зямлю,
у бедны і спакутаваны свет,
то прыйдзе Ён ізноў Укрыжаваны,
на голаў склаўшы церневы вянок.

Спакуснік *(злосна)*.

Ну, так! Цябе, я бачу, не падманеш!
Аднак жа ты ашукваешся сам
у справах, што ўчыняеш, вельмі часта.
Мне смешна, калі ў кляштары я чую,
як ты пра ласку Божую балбочаш
такім жа неразважлівым братам.
Вар'ят! Яшчэ на ласку спадзяешся!

Марцін.

Мярзотнік! Ашуканец! Бог нас любіць,
заўжды даруе нашыя правіны.
І нават ты, пакаяўшыся шчыра,
спыніўшы пераследаваць людзей,
знайшоў бы ў Бога ласку! Несумненна!

Спакуснік.

У гэта не паверу я ніколі!

(Выходзіць.)

Марцін і гусі

Сульпіцый.

Стаў вольным Турскі біскупскі сталец,
і ўсчаўся выбар біскупа нанова.
З усіх бакоў сцякаўся ў Тур народ,
каб голас свой за лепшага аддаць.

Народ.

Марціна! Больш нікога мы не хочам!
Мы выманім яго з манаскай келлі!

Марцін.

Ды тут я, людзі родныя. Скажыце,
дзе тая нешчаслівая кабета,
якую мне суцешыць неабходна?

(Чуваць радасны смех.)

Прашу вас, завядзіце да яе,
я мушу тут жа ёй дапамагчы.

(Смех.)

Што смеяцця? Хіба гэта смешна?

Народ.

Няма тут гэтай дзіўнае жанчыны.
Ёсць места, што чакае дапамогі.
Касцельная супольнасць, пра якую
павінен ты цяпер паклапаціцца.
За біскупа цябе мы абіраем!

Марцін.

За біскупа! Мяне! Я не хачу!
Не, не, я не хачу і не змагу!

(Спехам выходзіць, хаваючыся ў правым баку.)

Народ.

Куды ж ён знік? Куды ён мог схавацца?

Гусі *(з правага боку).*

Песня гусей

Га-га, га-га, вох-вох-вох!
Гэткі ў нас перапалох!

Хтосьці страшны заляцеў
і заняў увесь наш хлеў.
Ён чужы... га-га-га!
Ён не наш... га-га-га!
Праганіце вы яго!
Го-го-го!

Народ.

Чаму такі спалох сярод гусей?
Ніколі яны так не гагаталі!
Што спудзіла раптоўна іх з хлява?

*(Выходзяць управа за гусямі; вяртаюцца разам
з Марцінам.)*

О біскуп! Новы біскуп наш! Вітаем!

Марцін.

О людцы, майце літасць, адпусціце!
Які ж я біскуп! Я таго не варты!

Народ.

Марцін! Ты самы варты! І шчаслівы
той горад, дзе кіруе гэты біскуп!

Марцін-біскуп

Сульпіцый.

У біскупстве Марцін застаўся тым жа
манахам — вельмі сціплым і пакорным.
Як Езус, ён да беднасці імкнуўся
і быў узорам святасці для ўсіх.

Народ *(шэптам)*.

Вы ці чулі? Наш Марцін —
цудатворца, цудадзея!
Мае моц аздараўляць
надзвычайны яго чын
хворых, немачных людзей,
і спакой душы вяртаць.

Вы ці чулі? Быццам гром,
па бажках старых ён б'е,
трушчыць кожны іхні храм
і ахвярнікі суздром.
Ад магутнасці тае
стала страшна ўсім бажкам...

Марцін *(прапаведае)*.

Будзь мужным і адважным, мой народзе!
Хацеў бы распавесці я пра Бога,
які нас па-бацькоўску, моцна любіць.
Вы ўсё жыццё насілі ў сэрцы страх,
маліліся сваім старым багам,
што прагнулі ахвяраў чалавечых.
Дрыжалі вы, пачуўшы нечакана
ўначы чужыя крокі ля дзвярэй.
А добры Бог ад нас не патрабуе
ахвяраў чалавечых і дароў.
Ён сам сябе прыносіць у ахвяру
і дорыць сваім дзецям улюбёным.
Не бойцеся чароўных чорных сілаў!
Я навучу вас, дзеці Пана Бога,
заўжды ісці свабодна ўслед за Ім.

Народ.

Марцін, Марцін, о добры наш Марцін!
Маліся і прасі за нас, Марцін!

Смерць Марціна

Сульпіцый.

Але Марцін не толькі перамогу
з усіх пачатых справаў здабываў.
Аслаблы, састарэлы, ён нямогла
глядзеў на чалавечыя пакуты,
на зло, несправядлівасць, ашуканства,
бо нават між сапраўдных хрысціянаў

ні згоды, ні адзінства не было,
спрачаліся ўвесь час пра навучанне,
пра Слова Божае і праўды веры.

Марцін.

Калі хто-небудзь з вас, мае браты,
ашукваецца, — помніце заўжды —
найперш яму патрэбна не змаганне,
а ваша міласэрная любоў.
Ягонья памылкі выпраўляйце
не шабляй, а духоўнай вашай зброяй.
Духоўнае адолееце духам!
Любоўю пераможаце ману!
Калі ж не атрымаецца, прызнайце,
што сілы не стае. Але ніколі
любіць і прабачаць не пакідайце!

Сульпіцый.

Не ўсе пайшлі за словамі Марціна.
З часоў, калі Касцёл усталяваўся,
у свеце ўпершыню распачалося
ганенне на няшчасных чужавераў,
якіх не ўпадабалі хрысціяне,
і, жорстка вінавацячы ў хлусні,
для іх смяротнай кары вымагалі.
Ды як ні бараніў Марцін няшчасных,
рашуча імператар іх караў.
І ўсё жыццё, да самага сканання
Марціну не давала супакою
такая беззаконнасць хрысціянаў.

Цяпер жа мне належыць распавесці
пра тое, як Марцін пакінуў свет.
Аднойчы лістападаўскай віхурай
ён выправіўся ў цяжкую дарогу
з намерам неадкладна супакоіць
раз'ятраныя спрэчкі, што здаўна

ў адной з яго парафій лютавалі.
Калі ж браты дазналіся пра тое,
што ўжо Марцін смяротна занямог,
са страхам і журбой забедавалі...

Народ.

Не пакідай нас! Што ж мы без цябе?

Сульпіцый.

Мы можам безупынку дзівавацца
з таго, як у пакорлівай малітве
Марцін знаходзіў моц і суцяшэнне.

Марцін.

О Пане мой, служыць Табе нялёгка.
І ўжо даволі доўга я змагаўся.
Стамлёны, састарэлы — ўсё ж стаю
на варце Твайго войска, хоць сумую,
мой Пане, па Тваім я супакоі,
па велічы Тваёй і па Нябёсах.
Калі мяне паклічаш да сябе —
я з радасцю прыйду; калі ж захочаш,
каб я яшчэ між людзю паслужыў —
хай споўніцца Твая святая воля.
Не страшна мне. Не страшна мне памерці.
І жыць мне для Цябе не страшна.
Амэн.

Сульпіцый.

Памерлага Марціна ў Тур прывезлі
і годна, з пашанотай пахавалі.
Там біскупам служыў ён свайму людзю.
Цяпер яго ў апошнюю дарогу
праводзілі дзве тысячы братоў
і процьма незлічоная народу.
Па ўсёй зямлі пра гэта пахаванне
у песнях Божы люд апавядае.

Народ.

Праз край ішла жалобная павозка
з дамоўкаю нябожчыка Марціна.
На гэта пахавальнае расстанне
выходзіў Божы люд з усёй краіны.

Праводзіла яго ўсё духавенства:
і біскупы, абраныя народам,
дзе тысячы братоў, і незлічона
сясцёр ішло за сумнаю падводай.

Той шлях, якім праводзілі Святога,
квітнеў зазеленелаю траваю.
І скрозь дзівосна краскі расцвіталі
сцюдзёнай лістападаўскай парою.

Уздоўж ракі туман вільготны слаўся,
дзе глуха патанала крумкатанне.
І ўся зямля, нібы пагодным маем,
блішчала ў прамяністым, светлым ззянні.

Гісторыя пра адвэнтавую батлейку мае сваю перадгісторыю. Гэта прыгода з адвэнтавым вяноком, якая здарылася так...

У доме нумар пяць на Гердэргасэ, на першым паверсе, ёсць вялікі свабодны кут паміж ліфтам і паштовымі скрынкамі. Раней там заўсёды стаяла дзіцячая каляска сямейства Фрэнцэляў, але іх малодшая дачушка Ангеліка ўжо падрасла і ўсюды можа хадзіць сама; ёй больш не патрэбна каляска. Стэфан, дзевяцігадовы брацік Ангелікі, задумліва агледзеў пусты кут.

— Што нам цяпер рабіць са свабодным месцам, гер Конрад? — спытаў ён у вартаўніка.

— Няўжо паўсюль нешта мусіць стаяць? — прабурчаў гер Конрад.

— Не абавязкова «стаяць», — сказаў Стэфан. — Мы можам увагнаць у столь крук і пачапіць на яго адвэнтавы вянок, каб кожны, хто тут праходзіць, радаваўся Божаю Нараджэнню.

Было гэта летась, напрыканцы лістапада.

Вартаўнік увагнаў у столь крук.

Калі фрау Сабельмайер, якая жыве на чацвёр-

тым паверсе, адчыніла дзверы сваёй кватэры і ўбачыла гэта, яна злосна ўскрыкнула:

— У гэтым доме ніколі няма спакою!

Стэфанава маці ўздыхнула і ціха прамовіла: «Калі гэта так неабходна...» — і спляла яшчэ адзін, вялікі адвэнтавы вянок.

Старэйшая сястра Гелі павыварочвала ўсе кішэні ў джынсах, шукаючы дробныя грошы, і ўсклікнула:

— Свечкі мы купім на свае кішэнныя грошы. Няхай гэта будзе наш, дзіцячы, адвэнтавы вянок.

Дзеці з другога паверха, Фрыц і Клаўдыя, таксама прыбеглі сюды. Усе разам яны купілі чатыры свечкі: тры фіялетавыя і адну ружовую. Маленькая Ангеліка тупала ножкамі і верашчала:

— І я хачу купіць свечку! І я! — Гэты крык разносіўся па ўсім доме.

Фрау Конрад, вартаўнікова жонка, нарэшце зліталася. Яна знайшла недзе залацістую стужку, паклікала да сябе маленькую Ангеліку і дапамагла ёй абвіць гэтаю стужкаю зялёны вянок.

І вось адвэнтавы вянок спускаецца са столі і надзвычай упрыгожвае пусты кут.

Раніцаю наступнага дня вартаўнік заўважыў на вянку новае аздабленне: маленькую саламяную зорачку, прычэпленую да вянка чырвонаю шаўковаю ніткаю. І да сённяшняга дня ніводзін чалавек у доме нумар пяць па Гердэргасэ не ведае, хто прывязаў да вянка гэтую зорку. Гер Вэбер з першага паверха, які працуе афіцыянтам і вяртаецца дадому позна ноччу, адразу сказаў, што гэта не ён, яго не цікавяць такія дзіцячыя забаўкі. Студэнтка з другога паверха, бялявая Міхаэла, усміхнулася геру Вэберу і сказала:

— Але яна добра глядзіцца, гэтая зорка.

А праз пяць хвілін дзяўчына прынесла калысачку, зробленую з арэхавай шкарлупіны і пачэпленую да вышытай стужкі. У гэтай калысачцы ляжала немаўлятка з драўлянай пацеркай замест галяўкі, і Міхаэла спытала ў вартаўніка, ці можна ёй павесіць тут арэхавую калысачку. Той прабуркатаў, што гэта ж не ягоны адвэнтавы вянок, і дазволіў.

Праз некалькі дзён побач з арэхавай калысачкай вісела залатая сасновая шышка, а настаўніца-пенсіянерка з чацвёртага паверха, фрау Лашы, склікала ўсіх дзяцей з гэтага дома і сказала:

— Адвэнтавы вянок без запаленых свечак несапраўдны. Давайце запалім сёння дзве свечкі і заспяваем ля іх агеньчыкаў песню.

Настаўніца іграла на гітары, таму спяваць было зусім проста. Пачуўшы дзіцячыя спевы, фрау Сабэльмайер расчыніла свае дзверы і прарэзліва закрычала:

— Зноў няма спакою ў гэтым доме!

* * *

Усё гэта адбывалася ў леташні Адвэнт.

Гэтай восенню, прыблізна ў сярэдзіне лістапада, стары гер Лашы сказаў вартаўніку:

— Не забудзьце толькі зноў павесіць адвэнтавы вянок!

З гэтага і пачынаецца гісторыя пра адвэнтавую батлейку.

Стэфан задумліва глядзіць на пусты кут паміж ліфтам і паштовымі скрынкамі і кажа геру Конраду:

— Гер Конрад, я прыдумаў штосьці новае! Мы маглі б зрабіць адвэнтавую батлейку, Вы і я!

— Ты і я, як гэта? — бурчыць гер Конрад. — І што гэта такое, адвэнтавая батлейка?

— Я толькі што яе прыдумаў, — кажа Стэфан. — Гэта нешта падобнае да звычайнай батлейкі, з яселькамі, але на ўвесь час Адвэнту, і кожны дзень у ёй можна нешта мяняць. Марыя і Юзаф блукаюць ад аднаго заезнага двара да другога і нідзе не могуць знайсці прытулку... Пастухі сцерагуць авечак, а дзесьці збоку, за пагоркам, ужо спяшаюцца тры святыя каралі, і іх зорка кожную ноч пасоўваецца крыху бліжэй. Хіба ж гэта не цудоўна?

— Абмяркуй гэта са сваім бацькам, — бурчыць гер Конрад.

— У яго ніколі няма часу, — сумна кажа Стэфан. — І да таго ж ён не ўмее майстраваць. Што-раз, калі ён за нешта возьмецца па гаспадарцы, маці мусіць перавязваць яму пакалечаныя пальцы... Вы, гер Конрад, напэўна, зможаце зрабіць адвэнтавую батлейку...

— Не ўяўляю, як... — мармыча гер Конрад.

— Нам патрэбны стары стол, — кажа Стэфан. — Мы паставім яго ў гэты пусты кут. Пад адвэнтавы вянок. А на стальніцы зробім батлейку — змесцім тут які-небудзь краявід, як для дзіцячай чыгункі — з пагоркамі, са стаенкай і некалькімі хаткамі. На самым высокім узгорку паставім яселькі. Але пакуль што пустыя. Яны спатрэбяцца нам толькі 24 снежня. Авечкі могуць пасвіцца з самага пачатку. Магчыма, з авечкамі нам дапаможа Фрыц...

— Хвілінку, хвілінку, — кажа гер Конрад. — Ты хочаш змайстраваць усю батлейку з пап'е-машэ, так? Не, мой даражэнькі, з пап'е-машэ мы ў лепшым выпадку можам зрабіць стаенку і адзін-два маленькія пагоркі. Мы возьмем пенапласт. Вы-

ражам з яго тэрасы, якія ты размалюеш альбо разам з іншымі дзецьмі пакрыеш мохам, камянямі і маленькімі галінкамі. Фройляйн Міхаэла нядаўна купіла халадзільнік, збегай да яе папрасі ўпакоўку з пенапласту!

— Адвэнтавая батлейка? — спытала бялавая Міхаэла. — Ніколі не чула пра такое. Але чаму б і не. Можна, табе яшчэ што-небудзь патрэбна, акрамя пенапласту, Стэфан?

— Заезд, — кажа Стэфан, — патрэбны заезд, з якога выглядае гаспадар і крычыць: «Вы што, з глузду з'ехалі? У нас усё перапоўнена, усе пакоі занятыя, вам трэба было зарэзерваваць сабе месца!»

— Разумею, — кажа Міхаэла. — Дамы тады былі пафарбаваныя ў белы колер, маленькія, быццам белыя кубікі з дробненькімі акенцамі, садам на даху і дваром. Такія дамы можна выразаць з пенапласту. Гэта робіцца хутка і проста, Стэфан.

— Добра, — кажа Стэфан. — Але гаспадар? Як нам зрабіць гаспадара?

— А як ён павінен выглядаць? — пытае Міхаэла. — Можна, напрыклад, вылепіць яго з пластыліну ці з гліны. Або пашыць з тканіны...

— У яго мусіць быць тоўсты твар з абуральнаю мінаю, — кажа Стэфан. — І яшчэ ён можа мець фартух.

— Мы зробім яму лысую галаву з драўлянай пацеркі, — смяецца Міхаэла. — А тулава наб'ем ватаю. Атрымаецца мяшэчак, не большы за мой вялікі палец.

— Я ж ведаў, што Вы не зануда, — кажа Стэфан і тут жа звоніць у дзверы да Вэбераў.

— Стары стол у пральні? — пытае гер Вэбер. — Так, ён калісьці належаў мне. Можна ўзяць яго.

Але больш не дурыце мне галавы са сваімі дзіцячымі глупствамі. Адвэнтавая батлейка! Гэта ж трэба!

Фрыц і Гелі лепяць з пластыліну Марыю і Юзафа. У Марыі — блакітная накідка. Юзаф атрымаў белую бараду.

— А чаму ён з белай барадою? — пытае Клаўдыя. — Хіба ждзе-небудзь напісана, што Юзаф быў стары і нямоглы? Можна, ён быў малады і ўдалы, ды іншыя дзяўчаты ў Назарэце казалі Марыі: «Табе так пашанцавала, што Ты выйшла за яго замуж!»

— Па-мойму, ён сапраўды быў малады і ўдалы, — кажа Фрыц. — Але старога Юзафа лягчэй рабіць. Барада і капялюш з шырокімі палямі хаваюць твар, паглядзіце. Твары ў мяне заўсёды дрэнна выходзяць.

Стэфан выляпляе пастухоў, Клаўдыя спрабуе зрабіць авечку. Зубачысткаю яна малюе маленькія завіткі на пластылінавай авечай поўсці.

— Мяне сапраўды здзіўляе тое, што гер Конрад так старанна вам дапамагае, — кажа гер Фрэнцэль увечары сваім дзясцям.

— Я думаю, яму нас шкада, — кажа Стэфан. — Бо ў цябе ніколі няма часу для нас! Вось ён і дапамагае нам змайстраваць адвэнтавую батлейку.

Гер Фрэнцэль злуецца:

— Ніколі няма часу? Ад каго я гэта чую? А хто ў мінулую нядзелю хацеў пайсці на прагулку, але кагосьці нельга было адцягнуць ад тэлевізара?

— Калі мы ў наступную нядзелю выберамся за горад, — хуценька кажа Гелі, — то зможам набраць камянёў, шышак і моху. Дзе ў гэты час ёсць мох, татачка?

Гер Фрэнцэль трошкі пабурчаў, а потым кажа:

— На гары Святога Пятра. Але калі вы думаеце, што я пайду туды адзін, то...

Яны ідуць упяцёх — бацька і маці, Гелі, Стэфан і Ангеліка — і збіраюць мох і шышкі, якіх хапіла б на тры адвэнтавыя батлейкі.

* * *

У першую нядзелю Адвэнту батлейка ажывае: на імшаным лугу з'явіліся прыгожыя авечкі, якіх ахоўваюць тры пастухі. Тоўсты гаспадар у заезным двары выглядае гасцей. Вялікі наплыў у Бэтлеем пачнецца крыху пазней, тыдні праз два, калі імператар Аўгуст выдасць загад зрабіць перапіс сельніцтва.

Цясляр Юзаф стаіць у двары сваёй маленькай майстэрні і пераглядае дошкі. Ён надзвычай умела апрацоўвае драўніну. Таму і вырабы цудоўныя.

Воддаль, каля нізкіх дзвярэй, схіліўся анёл — цяжка з такімі вялікімі крыламі ўвайсці ў такую маленькую хатку. Ён напоўніць пакой Марыі ззянем і веліччу. Зразумела, што Яна вельмі спалохаецца.

На адвэнтавай батлейцы ўзвышаюцца разнастайныя лясы, і кожны складаецца прынамсі з трох дрэваў: зацярушаны беллю лес з яловых шышак, пальмавы лес, зроблены з пластыліну і зялёнай паперы, цярновы лес, якім у хуткім часе Марыя будзе ісці да Альжбеты, а далёка-далёка, на другім баку ручая, — лес з шыпшынавых галінак. На голых галінках палыхаюць цёмна-чырвоныя плады. А на самым вялікім шыпшынавым дрэве — залатая зорка з іскрыстым хвостом. Клаўдыя пасыпала яго бліскаўкамі, змазаўшы папярэдне клеём.

І вось гер Конрад запальвае першую свечку. Фрау Лашы настройвае сваю гітару. А бялявая Міхаэла шпарка збягае па лесвіцы:

— Што гэта вы надумалі, пачынаць без мяне! О, вось і ён, мой гаспадар, гэты мяшэчак з ватай! Дык што мы будзем спяваць?

Яны спяваюць «Свет наш абмыйце» і «Збаўца наш, Цябе чакаем». Дзеці абмяркоўваюць, як фігуркі павінны быць расстаўлены на наступны дзень і хто іх будзе перамяшчаць.

— Я падсуну зорку бліжэй, — кажа Стэфан.

— Я сама хачу яе падсунуць, — кажа Клаўдыя.

— Я! — крычыць Ангеліка.

— Не! Ты замалая. Ты ўсё пабурыш!

Ангеліка енчыць.

Зверху даносіцца голас фрау Сабельмайер:

— Перастаньце гарланіць! Ніколі не будзе спакою ў гэтым доме!

Дзіўна, але ніхто не чуў, як фрау Сабельмайер адчыніла свае дзверы. Можа, яна ціхенька стаяла на чацвёртым паверсе і слухала песні?

— Ангеліка, супакойся! — просіць Гелі. — Глядзі, ты можаш ужо цяпер падсунуць авечку бліжэй, бачыш. Ну, вось так!

— Аднаго я не разумею! — кажа бацька Клаўдыі. — Чаму зорка ўжо цяпер павінна быць тут?

— Яна ж паказвае шлях тром святым каралям, — кажа фрау Фрэнцэль. — Яны ж не могуць адным махам пераскочыць цераз пустыні і горы. Перад імі доўгі шлях!

— Ага, — кажа гер Лашы. — Таму іх яшчэ і не відаць!

— Праўда, іх можна ўжо расставіць удалечыні, — уздыхае фрау Лашы. — Я ўжо зрабіла ўсіх трох. Але вярблюды! Вярблюды!

— Што з вярблюдамі? — пытаецца гер Фрэнцэль.

— Яны ў мяне ўвесь час ламаюцца! — скардзіцца фрау Лашы. — Ледзь толькі зраблю аднаго, быццам жывога, і пастаўлю, ён — плюсь, і падае, падагнуўшы калені.

— А з чаго вы іх робіце? — пытаецца Міхаэла. — З гліны?

— З пластыліну, — адказвае фрау Лашы.

— Вазьміце дрот, якім прачышчаюць люльку, — раптам кажа гер Фрэнцэль. — Я сапраўды не ўмею майстраваць, як вы ўжо добра ведаеце, але як курэц я ведаю, што дрот для чысткі люлькі...

— Гэта выйсьце! — крычыць фрау Лашы. — Вярблюды з дроту для чысткі люлькі! Ангеліка, прыйдзеш заўтра да мяне пасля садку — і мы будзем майстраваць вярблюдаў.

— Гэта так міла з Вашага боку, — кажа фрау Фрэнцэль.

Фрау Біндэр, маці Фрыца і Клаўдыі, прыйшла з вялікім падносам.

— Сапраўды, не скажаш, што на гэтай пляцоўцы вельмі цёпла, і я вырашыла, што глыток гарачай гарбаты мог бы нас сагрэць.

— А я спякла сырныя палачкі, — кажа фрау Конрад.

Тым часам дзеці дамовіліся, што ў наступны дзень анёл Габрыэль знікне з адвэнтавай батлейкі. Ён прынёс сваю вестку і ўжо можа адляцець.

— Дваццаць чацвёртага мы паставім яго сярод іншых анёлаў, што будуць спяваць «Алелюя», — кажа Гелі.

— Іх яшчэ трэба зрабіць, — кажа Стэфан. — Міхаэла, нам патрэбна яшчэ некалькі анёлаў.

— Дзя анёлаў тут зусім няма месца, — кажа Міхаэла. — Батлейка ўжо запоўнена пастухамі і авечкамі.

— Нябеснае войска спусціцца ўніз з адвэнтавага вянка, — кажа Клаўдыя. — Ён вытрымае прынамсі дваццаць анёлаў!

— Гарачая гарбата была цудоўнаю задумай, — кажа гер Фрэнцэль фрау Біндэр.

— І сырныя палачкі вельмі смачныя, — кажа фрау Біндэр геру Конраду.

— Мая жонка наогул добра гатуе, — мармыча гер Конрад.

Калі пан Вэбер уначы вярнуўся з працы дадому, ён убачыў адвэнтавую батлейку ў куце паміж ліфтам і паштовымі скрынкамі

— Дзіцячыя забаўкі, — кажа ён і прыглядаецца, што пабудавана на яго старым сталё. — Яны нават не маглі пачакаць са святкаваннем, пакуль я не вярнуся дамоў. А святкаваць у першай палове дня, гэта чамусьці не прыходзіць ім у галаву. З нашым братам ніколі не лічацца!

Ён працягвае руку і адсоўвае адну авечку да цярновага лесу.

— Якая-небудзь заўсёды заблукае!.. Нават сабакі ў іх няма! Чарада авечак без сабакі!

Назаўтра, з самай раніцы, вартаўнік убачыў на пашы для авечак маленькага плямістага сабаку, адлітага з фарфору. Ці пасуе ён да пластылінавых авечак? І ніводзін чалавек у доме не ведае, хто паставіў сабаку на імшаную пашу.

— Гэта не я, — кажа гер Вэбер, — калі раптам хтосьці падумае, што гэта быў я...

— О, сабака — гэта файна, — кажа бялявая Міхаэла, усміхаючыся.

Праходзяць дні. Анёл Габрыэль ужо адляцеў. З-за шывшынавага лесу паказаліся каралі на сваіх вярблюдах. Зорка вабіць іх за сабою ўсё далей і далей. А цярновым лесам ідзе Марыя да сваёй цёткі Альжбеты, якая ўжо з радасцю чакае Яе ля свайго дома. Ці бачыць яна, як Марыя падымаецца па крутой камяністай дарозе? Яны кінуцца ў абдымкі адна да адной, і Марыя будзе дапамагаць Альжбеце па гападарцы. Вось тут, у двары, стаіць маленькая печка, якую вылепіў з гліны гер Біндэр, а на вяроўцы развешаныя пялюшкі і дзіцячая коўдра. Трэба ж падрыхтавацца да нараджання маленькага Яна.

А дзеці ўжо запальваюць другую свечку на калядным вянку і спяваюць «Радуйся, Марыя, Пана Найчысцейша».

Гаспадар заезду прагульваецца вакол сваёй хаты, ён хоча купіць авечку, але пастухі не прадаюць яму ніводнай, і Фрыц з Клаўдыяй спрачаюцца, бо гаспадар ужо не можа прапанаваць сваім гасцям смажаніны.

— І гэта з-за таго, што табе, дурной гусыні, шкада адной авечкі! — крычыць Фрыц.

Цэлыя тры дні Марыя крочыць доўгаю дарогаю да Назарэта, ідзе паўз імшаную пашу, і раптам Яе накідка зачэпілася за цярновы куст. Ангеліка плача, але блакітную пластылінавую накідку можна выпрастаць. Юзаф прыводзіць Марыю ў свой дом як жонку, і вось Яна стаіць цяпер перад яго майстэрняй, каля Яе ног ляжыць малюсенькі кошык, у ім — зеляніна з імху для вячэрняга супу. Вакол заезнага дома паселі маленькія беляя курачкі з паперы, ніхто не ведае, хто іх туды пасадзіў,

і гер Вэбер ківае галавою, кажучы, што гэта дакладна не ён, але заезд без курэй — не заезд, і з гэтым ахвотна пагаджаецца гер Конрад! Няўжо госці павінны есці толькі манную кашу?

— Чуеш? — пытаецца Фрыц у сваёй сястры Клаўдыі, і Клаўдыя крычыць:

— Але каб ніводнай з маіх авечак!

— Ніколі, — кажа фрау Сабэльмайер фрау Лашы, — ніколі ў час Адвэнту ў нашым доме яшчэ не было так шумна!

Фрау Біндэр просіць Клаўдыю паводзіць сябе цішэй, калі яна працуе над адвэнтавай батлейкай, а Клаўдыя пакрыўдзілася і кажа:

— Я ўсё раблю ціха. Гэта Гелі, яна вішчыць, бо Стэфан заўсёды перастаўляе хваёвыя дрэвы.

Гелі, пачуўшы гэта, ціха-ціха прамовіла:

— Я не вішчу! — і знікае ў кватэры, не выходзячы ў гэты вечар нават спяваць.

Марыя і Юзаф выпраўляюцца ў дарогу ў Бэтлеем.

* * *

Фрау Конрад пячэ зоркі на трэцюю нядзелю Адвэнту — дзень, калі будзе запалена ружовая свечка. Гэта дзень радасці, і зоркі да яго пасуюць, хоць гэтае печыва ўжо вельмі пахне Калядамі. Гер Конрад запальвае свечкі толькі пад абед, каб гер Вэбер, нарэшце, аднойчы таксама змог пасвяткаваць. Гер Вэбер радуецца і вельмі гучна спявае: «Ідзе карабель, нагружаны...». Фрау Сабэльмайер рэзка адчыняе дзверы сваёй кватэры і крычыць:

— Няўжо нават у абед не будзе спакою ў гэтым вар'яцкім доме?

Каралі на сваіх вярблюдах значна прасунуліся наперад, зорка са шлейфам іскрыцца на адным з пальмавых дрэваў, а фрау Конрад раздае печыва. Ангеліка з'ела адразу чатыры зоркі і потым, падчас сямейнага абеду, не хоча больш ні кавалачка.

— З-за гэтай адвэнтавай батлейкі ўсё пераблыталася! — кажа фрау Фрэнцэль.

— Яна забірае багата часу! — бурчыць гер Фрэнцэль. — Яшчэ ніколі ў жыцці я не размаўляў так шмат з іншымі жыхарамі дома, як за апошнія тры тыдні!

* * *

Незадоўга да чацвёртай нядзелі Адвэнту Стэфан пытаецца ў бялявай Міхаэлы:

— Прабачце, вы ўжо зрабілі анёлаў?

— Якіх анёлаў? — перапытвае Міхаэла.

— Анёлаў на дваццаць чацвёртае, — кажа Стэфан. — Анёлаў, якія спяваюць «Хвалу» і «Алелюя».

— Я наогул пра іх не думала, — кажа Міхаэла, — і нават не памятаю, каб я абяцала іх вам! Мне яшчэ трэба зрабіць калядныя падарункі для сваіх родных і блізкіх!

Стэфан бяжыць да Фрыца.

— У нас яшчэ няма анёлаў!

Фрыц бяжыць да фрау Лашы.

— Мы забыліся пра анёлаў!

— Ай-яй, — кажа фрау Лашы. — Я таксама не магу вам дапамагчы, бо акурат гатую печыва на Каляды!

— Ну, не бядуйце гэтак, — кажа Стэфану гер Фрэнцэль. — Анёлаў, якія будуць спяваць «Хвалу», можна зрабіць у адзін момант. Акрамя галавы

і крылаў, ім нічога не трэба: крылы — каб лятаць, а галава — каб спяваць, паглядзі!

Ён малюе аднаго такога анёла на краёчку газеты.

Прыходзіць Ангеліка, глядзіць і пытаецца:

— Што гэта за зубцы побач з поўняю?

— Ты нічога не разумееш, — раззлавана кажа бацька.

— Ты насамрэч нічога не разумееш! — кажа Стэфан.

Ангеліка надзьмулася і хоча выплакаць сваю крыўду матулі, але ў маці няма часу на тое, каб суцяшаць яе. Гелі таксама адштурхоўвае маленькую сястрычку.

— Вы дрэнныя! — крычыць Ангеліка.

Стэфан кажа:

— Ах, ты! Калі б ты не перашкаджала тату маляваць, то ён дапамог бы зрабіць анёлаў! А цяпер у нас няма анёлаў для батлейкі, і ўсё праз цябе!

Заходзячыся плачам, Ангеліка выбягае з кватэры і спускаецца на першы паверх. Са слязьмі яна падыходзіць батлейкі.

— Ну, што яшчэ зноў здарылася ў гэтым доме! — кажа голас за ёю.

— У нас няма анёлаў, — усхліпвае Ангеліка, — і Стэфан кажа, што ўсё праз мяне!

— Яна заўсёды нападаюць на самых маленькіх і слабых! — кажа голас за Ангелікай. — Я ведаю. Усе яны такія!

Ангеліка паварочваецца. За ёю стаіць фрау Сабэльмайер.

Дзяўчынка з жахам усхліпвае, а потым кажа:

— Але ў нас і праўда няма анёлаў.

— Хіба яны такія ўжо важныя? — бурчыць фрау Сабэльмайер.

— Так, — кажа Ангеліка. — Стэфан сказаў, што анёлы пасылаюць пастухоў да Дзіцяці Езуса. — Яна моршчыць лобік у роздуме. — А калі пастухі ідуць да яселькаў, то бяруць з сабою падарункі для Дзіцяці Езуса. Воўну, хлеб, сыр. Яны ўжо ўсё падрыхтавалі. А калі анёлы не прыйдуць... — Ангеліка ўсхліпвае. — А яшчэ яны спяваюць...

— Я не ведаю, як рабіць анёлаў, — кажа фрау Сабэльмайер. — Але ў маёй шуфлядцы ёсць рэшткі тканіны. Прыгажэйшыя, чым гэтыя! — Яна паказвае на плашчы трох святых каралёў. — Я адшукваю іх і пакладу сюды, для вас...

Фрау Сабэльмайер паказвае на пустую стаенку на самым версе батлейкі.

— Калі ласка, — шэпча Ангеліка.

Стэфан і Гелі не вераць, што фрау Сабэльмайер хоча аздаць рэшткі тканіны. Але вечарам са стаенкі відаць залатое і срэбнае ззянне.

— Бачыце? — крычыць Ангеліка.

Фрау Сабэльмайер знайшла прыгожыя рэшткі: тонкі цюль, прашыты срэбнымі ніткамі, затканую золатам парчу, бліскучую тасьму...

— Калі ўзяць драўляныя пацеркі для галоваў анёлаў, — кажа гер Фрэнцэль, — а крылы выразаць з залатой фольгі... на ёй можна, так бы мовіць, выціснуць узор...

— А ты можаш стаць галоўным майстрам, — кажа фрау Фрэнцэль.

— Ну, гэта не, — кажа гер Фрэнцэль. — Але прыкра, што ўсе думаюць, нібы я ніколі не выкройваю часу для вас... Я даведаўся ў сваёй сакратаркі, як можна зрабіць анёлаў... — Ён адкашліваецца і дастае з кішэні камізэлькі пару залацістых крылаў. — Вось, гэта можа быць узорам.

У чацвёртую нядзелю Адвэнту Марыя і Юзаф апынуліся перад заезным дваром. Фрау Лашы іграе на гітары, а дзеці спяваюць «Хто там стукаецца?».

Каралі на сваіх вярблюдах едуць пальмавым лесам. Раптам загараетца чырвоная кнопка ліфта, ён спускаецца ўніз і адтуль выходзіць фрау Сабэльмайер. Усе ўтаропіліся на яе.

— Я толькі іду выкінуць смецце, — мармыча яна. — Я не буду вам перашкаджаць.

— Глядзіце, фрау Сабэльмайер, — кажа Ангеліка, — глядзіце, яны ўжо стаяць перад заезным дваром!

Фрау Сабэльмайер ставіць на падлогу сметніцу, якую трымала ў руцэ, і кідае позірк на адвэнтавую батлейку.

— Ага, — кажа яна.

— Дзякуй за тканіну, — кажа Стэфан. — Гэта будуць суперанёлы.

— З крыламі з фольгі, — дадае гер Фрэнцэль.

Фрау Конрад падае фрау Сабэльмайер талерку з ванільным пячэннем.

— Пакаштуеце? Маленькае прадчуванне Калыдаў!

— Можа, кубачак гарбаты? — пытаецца фрау Біндэр.

— Мы якраз абмяркоўваем планы на дваццаць чацвёртае, — кажа гер Лашы. — Калі Дзіцятка Езус будзе ляжаць у ясельках і пастухі наблізяцца да яго, мы хацелі б сабрацца тут разам. Гадзіны ў чатыры... А пасля ўсе могуць разысціся, каб святкаваць Божае Нараджэнне ў сямейным коле і раздаваць падарункі.

— У чатыры гер Вэбер ужо павінен быць на працы, — мармыча фрау Сабэльмайер.

— Не, дваццаць чацвертага ў яго вольны дзень, — кажа бялявая Міхаэла.

— І ён можа быць разам намі, — кажа гер Біндэр.

— Ну, добра, — кажа фрау Сабэльмайер. — Можна і ў чатыры. У мяне, напэўна, нічога больш не запланавана.

Каля 16 чалавек:

апавядальнік (ці апавядальніца), гандляр Ніколас, яго жонка, маленькі Ніколас, сястра Тоня, сяляннін Тальяно, індзеец-майя, яго сын Чус, яго дачкі Ліля і Леля, бабуля, Томас (сябар Чуса), індзейцы-майя і іх дзеці.

(Месцы дзеяння — перад касцёлам, дом гандляра Ніколаса, на полі, перад хатай бабулі, на вясковай вуліцы — толькі злёгка пазначаны).

Сцэна 1

(Перад касцёлам. Сястра Тоня выходзіць з індзейскімі дзецьмі і раздае ім бразготкі і бубны. На сцэне ствараецца штурханіна, бо кожнае дзіця хоча атрымаць бразготку ці бубен. Ліля і Леля тузаюць Тоню за накідку.)

Ліля. Сястра Тоня...

Леля. Паслухай жа, сястра Тоня...

Ліля. Наш брат Чус прыйдзе пазней.

Леля. Ён яшчэ ў полі.

Ліля. Томас таксама яшчэ выполвае пустазелле, я бачыла.

Тоня. Добра, хлопчыкі прыйдуць пазней. А мы тым часам паўторам першую песню для працэсіі. Хто адважыцца заспяваць са мною першую страфу?

(Яны развучваюць песню, сястра Тоня хваліць або робіць заўвагі, нарэшце яны спяваюць усе разам.)

Песня для працэсіі

Мы зайграем і заспяваем усе разам песню,
каб суцешыць Марыю і Юзафа, Яе мужа,
на далёкім і цёмным шляху ў Бэтлеем.
Мы ідзем разам з Марыяй і Юзафам, Яе мужам,
і падтрымліваем змучаных, калі яны
ўжо не могуць ісці далей,
на далёкім і цёмным шляху ў Бэтлеем.
Мы запальваем свечкі, столькі, колькі ў нас ёсць,
як святло для Марыі і Юзафа, Яе мужа,
на далёкім і цёмным шляху ў Бэтлеем.

Тоня. Ну, гучыць ужо значна лепш, чым у мінулы раз.

Ліля. Прыгожая песня, і праўдзівая таксама — асабліва тое месца, пра свечкі...

Леля. Так, наша бабуля заўсёды кажа, што калі б дзядзька Маціяс тады не вяртаўся з кірмашу адзін і меў пры сабе святло, магчыма, яго не застрэлілі б салдаты.

Ліля. Яны б убачылі, што ён проста селянін, а не партызан.

Адно з дзяцей. Ой, яны страляюць і ў сялян. Асабліва, калі галодныя і бачаць, што селянін нясе мех кукурузы...

(Прыходзяць Чус і Томас, у руках трымаюць матыкі, якімі працавалі ў полі. Іх ажыўлена вітаюць.)

Тоня. Цудоўна, што вы прыйшлі, Чус і Томас. Ці памятаеце вы яшчэ мелодыю нашай песні для працэсіі? Мы зараз напьем яе...

(Усе напяваюць мелодыю пад суправаджэнне музычных інструментаў. Святло пражэктара пераходзіць з групы дзяцей на апавядальніка.)

Апавядальнік. Так, дарагія глядачы, цяпер вы пазнаёміліся з дзецьмі з Сан Марціна. Сан Марцін — гэта маленькая вёска ў гарах Гватэмалы. Тут жывуць індзейцы — патомкі старажытных майя. Адзіны ладзіно* ў вёсцы — гандляр Ніколас, калі не лічыць салдатаў. Яны, дзякуй Богу, прыходзяць толькі зрэдку — толькі калі яны лічаць, што тут схаваліся паўстанцы, «гарылы». Потым яны прылятаюць на верталётах і страляюць па ўсім, што рухаецца... *(Агна страфа песні гучыць крыху мацней, потым зноў спяваюць напайголасу. Апавядальнік працягвае.)* Індзейцы-майя — сяляне. Бедныя сяляне. Яны вырошчваюць кукурузу і бабы. Многія мужчыны пакінулі вёску і пайшлі працаваць на ўзбярэжжа, дзе размешчаны кававыя плантацыі багатых землеўладальнікаў. Часам яны прысылаюць дадому крыху грошай, але часцей за ўсё так зрабіць не выпадае. Тады маці з дзецьмі павінны самі клапаціцца пра сябе. Тут, у Сан Марціне, само па сабе зразумела, што дзесяцігадовыя хлопчыкі, як Чус і Томас, працуюць у полі, як дарослыя. Ні школы, ні настаўніка тут няма. Праўда, урад час ад часу пасылае настаўніка, але ні адзін доўга тут не вытрымлівае. На шчасце, тут ёсць сястра Тоня. Яна жыве з дзвюма іншымі сёстрамі ў маленькім кляштары за касцёлам. Тоня вучыць індзейскіх дзяцей. Яна вучыла б і сына гандляра, маленькага Ніколаса, калі б не...

* Так называюць іспанамоўных метысаў, патомкаў іспанцаў і індзейцаў.

Але з гандляром Ніколасам вы яшчэ не пазнаёміліся. Ён жыве з жонкай і маленькім сынам у адзіным вялікім доме ў Сан Марціне. Там, наверсе. *(Ён паказвае, дзе жыве гандляр; пражэктар перамяшчаецца і асвятляе яго сям'ю. Гандляр займаецца спісамі і рахункамі. Жонка вышывае кашулю для маленькага Ніколаса, час ад часу яна прымервае яе да яго плячэй, каб паглядзець, як выглядае ўзор.)*

Сцэна 2

Гандляр *(лічыць і мармыча)*. Дваццаць... дваццаць пяць... дваццаць восем... Не забыцца наступным разам прынесці свечак з горада. Цяпер, перад Божым Нараджэннем, яны купляюць шмат свечак — для сваіх працэсій. На гэта ў іх грошы ёсць.

Ніколас. Мама, яны зноў спяваюць. Ты чуеш?

Жонка. Што, Ніколас?

Ніколас. Там, на вуліцы, яны зноў спяваюць. Ла-ла-ла... *(Ён таксама спрабуе заспяваць.)*

Жонка. У мяне не такі тонкі слых, як у цябе, мой маленькі Ніколас.

Ніколас. Можна мне пайсці туды і паслухаць, мама?

Жонка. Аднаму нельга, маленькі Ніколас, але калі я давышываю кветку...

Гандляр *(успыхвае)*. Хлопчык застанецца тут! Ён застанецца тут, ты чуеш? Ён ні кроку не ступіць у гэтую глухмень! І нават разам вы не пойдзеце да гэтых брудных індзейскіх вырадкаў...

Жонка. Божа мой, Ніколас, дзіця пацешылася б, слухаючы, як спяваюць іншыя дзеці. Успомні толькі, як летась індзейцы ўрачыста ішлі са свечкамі па вёсцы, з фігуркамі Марыі і Юзафа... мно-

ства ліхтарыкаў і флейты... Якімі вялізнымі вачыма глядзеў на гэта наш маленькі Ніколас! Але ты адцягнуў яго ад вакна і забараніў глядзець.... Хіба ж гэта можа яму пашкодзіць? У яго наогул няма ніякіх забаваў у гэтай вёсцы. Ніводнага сябра, з якім можна было б гуляць.

Гандляр. У наступным годзе ў яго будуць сябры. Мы пераедзем у горад. Мы столькі заробім, што зможам сабе гэта дазволіць.... Хадзі сюды, мой маленькі Ніколас, я нешта скажу табе... У наступным годзе ты ўжо будзеш такі вялікі, што зможаш пайсці ў школу. У прыстойную гарадскую школу. Там ты знойдзеш слаўных сяброў.

Ніколас. Ага, тата...

Гандляр. Тут адны індзейцы. Гэта нішто для цябе. Табе нельга з імі гуляць. Ды яны і самі не хочуць. Ты ім не падабаешся.

(Ніколас маўчыць).

Гандляр *(ускоквае і дастае з паліцы скрынку)*. Глядзі, што ў мяне для цябе ёсць. *(Звяртаецца да жонкі.)* Уласна кажучы, я хацеў падарыць яму гэта толькі на Каляды. *(Паварочваецца да Ніколаса.)* Ну, адкрыў скрынку. *(Ніколас дастае цацачны грузавік з кубікамі і маленькімі мяшэчкамі.)* Ну, што ты цяпер скажаш? Грузавік, такі, як мой, толькі нашмат прыгажэйшы.

Жонка *(згаджаючыся)*. Такі добры грузавік, Ніколас, ты ж заўсёды марыў пра такі.

Ніколас. Дзякую, тата.

Гандляр. Яго можна нагрузіць. Паглядзі, мяшкі з кавай. Ну, пагрузі іх. Бачыш. Можа, некалі ты будзеш гандляваць кавай. Было б нядрэнна. Гандляваць кавай на ўзбярэжжы. *(Звяртаецца да жонкі.)* Маленькі Ніколас павінен жыць лепш за нас.

Навошта я, уласна кажучы, працую? Дзеля чаго надрываюся? Толькі дзеля таго, каб маленькі Ніколас некалі жыў лепш. Каб ён мог сябраваць з прыстойнымі людзьмі, а не з бруднымі індзейцамі.

(Ніколас ціха гуляе з грузавіком.)

Жонка. Так, Ніколас. Толькі часам я думаю, ты мог бы ўжо пусціць хлопчыка да сястры Тоні. Яна падвучыла б яго, каб у горадзе для яго не было ўсё такім новым. Рэлігія, спевы, маляванне...

Гандляр. Пра гэта няма чаго і гаварыць! Да гэтай жанчыны ён не пойдзе. Яна ж будзе вучыць не толькі яго, але і індзейцаў разам з ім, уяві гэта!

Жонка. Ты ўпэўнены?

Гандляр. Так. Я аднойчы гаварыў з ёю пра гэта. «Сардэчна запрашаем вашага сына на нашыя дзіцячыя заняткі», — сказала яна. Сказала мне гэта проста ў твар, і вокам не міргнула. Ні слова пра індывідуальныя заняткі... І яшчэ яна ўгаворвае сялян заснаваць таварыства. Каб выключыць мяне як гандляра. Вось яна якая, гэтая Тоня.

Жонка. Не... калі так...

Гандляр. Глядзі, як слаўна маленькі Ніколас гуляе са сваім грузавіком. Ён так захоплены гульнію... Мы спакойна можам пакінуць яго аднаго. Дапамажы мне паставіць новыя гаршкі на паліцы.

(Выходзіць разам з жонкай.)

(Сястра Тоня і дзеці пачынаюць спяваць новую песню. Ніколас перастае гуляць, прыслухоўваецца, упэўніваецца, што за ім не сочаць бацькі, і ўцякае. Святло пражэктара плыве за хлопчыкам, калі ён падчас песні ўсё бліжэй падыходзіць да дзяцей.)

Сцэна 3

Песня

Мы ўсе Божая сям'я,
і ніхто больш не адзінокі.
Таму што Езус, Дзіцятка з Бэтлеема,
хоча быць нашым братам.
Дарагая Марыя, просім Цябе,
каб Ты стала нашай Маці!
Дзіцятку Езусу Ты сказала «так»,
не кажы таксама і нам «не»!

Ніколас (*пагноўз да Чуса і штурхае яго*). Паглядзі, паглядзі, хто тут!

Чус (*наварочваецца да яго*). Маленькі Ніколас!
(*Ніколас сядзе на кукішкі побач з Чусам.*)

Тоня. Гэтую песню мы заспяваем, калі прынясем фігуркі Марыі і Юзафа ў наступную сям'ю. Нам яшчэ трэба вызначыць чарговасць.

Томас. Сястра Тоня, сюды падкраўся маленькі Ніколас. Ён слухае нас...

Чус. Не чапайце яго. Ён не зробіць нічога кепскага.

Адно з дзяцей. Але ён сын гандляра.

Чус. Ён не вінаваты ў гэтым. Ды ён такі маленькі, што нічым не можа нам пашкодзіць, праўда, маленькі Ніколас?

Ніколас. Я хачу спяваць з вамі.

Тоня. Вельмі добра. Маленькі Ніколас хоча спяваць разам з намі. Пачнем яшчэ раз.

Ніколас (*паказвае на бразготку, якую трымае Чус*). Я таксама хачу бразгатаць.

Чус. Трэба казаць «калі ласка»...

Ніколас. Калі ласка. (*Чус дае яму бразготку, Ніколас старанна бразгоча разам з усімі. Першую штрафную спяваюць гучна, другую — крыху цішэй.*) Гэй, Чус...

Чус. Што, маленькі Ніколас?

Ніколас. Ты мяне не прагоніш?

Чус. Не, навошта?

Ніколас. І будзеш размаўляць са мною?

Чус. Так...

Ніколас. А ці праўда, што ты мяне цярпець не можаш?

Чус. Хто табе такое казаў?

Ніколас. Няважна... Я табе падабаюся, так? Я нават мог бы стаць тваім маленькім братам.

Чус *(смяецца)*. З часам, магчыма. Калісьці ў мяне быў маленькі брацік, але ён памёр адразу пасля нараджэння.

(Свято пражэктара пераходзіць на а павядальніка.)

А павядальнік. Сем гадоў таму, калі маленькі Ніколас з'явіўся на свет, таксама набліжалася свята Божага Нараджэння, як і цяпер. І індзейцы-майя насілі ад хаты да хаты фігуркі Юзафа і Марыі. *(На заднім плане індзейцы запальваюць свечкі.)* Гандляр Ніколас і яго жонка радаваліся нованароджанаму дзіцяці. Дарагія гледачы, зараз вы ўбачыце перадагісторыю нашай адвэнтавай п'есы. *(Свято пражэктара пераходзіць на гандляра і яго жонку, якая трымае на каленях спавітае дзіця.)*

Сцэна 4

Жонка. Гэта самае прыгожае дзіця з усіх, што я бачыла.

Гандляр. І такое дужае. Глядзі, як ён хапае мяне за палец.

Жонка. Спадзяюся, што ў яго будзе шчаслівы лёс.

Гандляр. Я запаліў у касцёле перад Багародзіцай самую вялікую і тоўстую свечку, якую толькі змог знайсці. З ружамі і залатымі зоркамі.

Жонка. Глядзі, ён засмяяўся... *(Казыча гзіця.)* Ну, усміхніся яшчэ раз, каб бацька ўбачыў, як хора-ша ты ўмееш смяяцца. *(Стук у дзверы.)*

Гандляр. Ніколі няма спакою. *(Стук узмацняецца.)* Нахабныя людзі, так позна...

Жонка. Можа, гэта індзейцы з Юзафам і Ма-рыяй.

Гандляр. Як яны могуць асмеліцца нам цяпер перашкаджаць... *(Ідзе да дзвярэй, пражэктар асвятляе яго і селяніна Тальяно. Жонка застаецца ў цемры і калыша гзіця.)*

Жонка. Але гэта прыгожы стары звычай... *(Зга-лёк чуваць гукі бразготак і бубнаў працэсіі.)*

Тальяно. Гандляр Ніколас...

Гандляр. Што ты хочаш? Кажы хутчэй!

Тальяно. Мне неабходна твая дапамога. Маю жонку трэба завезці ў горад, у шпіталь. У цябе ёсць грузавік, Ніколас.

Гандляр. Што? Цяпер, уначы, я павінен ехаць у горад? Ты з глузду з'ехаў?

Тальяно. Яна хутка народзіць дзіця. Але ця-пер ёй стала кепска.

Гандляр. Дзіця? Тады пакліч Брухо, вашага шамана, да якога вы заўсёды бяжыце, каб ён вы-клікаў для вас духаў.

Тальяно. Ніколас!

Гандляр. Альбо ідзі да сясцёр у кляцтар, яны разбіраюцца ў гэтым.

Тальяно. Я быў у Брухо, я быў у сясцёр. Яны не могуць дапамагчы маёй жонцы. Усе кажуць, што ёй трэба хутчэй у шпіталь.

Гандляр. Я не магу цяпер пайсці з дому. Я не магу пакінуць сваю жонку адну.

Тальяно. Тады пазыч нам грузавік, Ніколас.

Гандляр. Каб вы зламалі мне машыну! Пакладзіце жанчыну ў гамак і адпраўляйцеся ў даліну. Яшчэ паспееце...

Тальяно. Богам прашу, Ніколас, дапамажы нам!

Гандляр. Пайшоў прэч, індзеец! *(Тальяно знікае ў цемры. Святло пражэктара перамяшчаецца за гандляром назад, да яго жонкі.)*

Жонка. Ну, хто гэта быў, Ніколас?

Гандляр. Ат, адзін селянін. Вельмі нахабны. Нічога асаблівага.

Жонка. Калі да нас завітаюць індзейскія дзеці са сваёй працэсіяй, то падары ім, калі ласка, некалькі манет і фруктаў.

Гандляр *(утаропіўся ў яе)*. Манет? Як гэта?

Жонка. Ну, проста так. Каб пацешыць іх. Бо я сама так цешуся з нашага маленькага Ніколаса.

Гандляр. Ну і задумы ў цябе... *(памяркоўна.)* Ну, добра, супакойся, калі індзейскія паскуднікі пастукаюць, я дам ім што-небудзь...

Апавядальнік. Але ў гэтую ноч больш ніхто не пастукаў у дзверы гандляра Ніколаса... Сяляне той жа ноччу панеслі жонку Тальяно ў даліну, але да шпіталя ўжо не дайшлі. Жонка Тальяно і народжанае немаўлятка памерлі ў дарозе. Тальяно не захацеў вяртацца ў горы. Ён пайшоў далей, на ўзбярэжжа, шукаць працы на якой-небудзь кававай плантацыі. Яго дзеці — Чус, Ліля і Леля — засталіся з бабуляй.

(Тоня і дзеці ціха напяваюць першую страфу з песні пра Марыю. Пражэктар асвятляе на першым плане Чуса і Ніколаса.)

Сцэна 5

Ніколас. Чус, калі б у цябе быў маленькі брацік, ты гуляўся б з ім?

Чус. Калі б не быў у полі...

Ніколас. А ў што б ты гуляўся з ім?

Чус. Не ведаю. Можа, у шары.

Ніколас. У цябе ёсць шары?

Чус. Ага. Некалькі... *(Вымае шары з кішэні штаноў.)*

Не шклянныя, як у твайго бацькі ў краме. Гэтыя я зрабіў сам. З гліны.

Ніколас. Давай пагуляем! Калі ласка...

(Яны гуляюць, кленчачы або лежачы на жываце. Томас і іншыя хлапчукі галучаюцца да іх.)

Тоня. Правільна, пагуляйце трохі. Сёння мы ўжо дастаткова пазаймаліся. Я зараз пайду ўпрыгожваць фігуркі Юзафа і Марыі для працэсіі.

Ліля. Ці будзе ў Марыі новая накідка?

Леля. А ў Юзафа новы плашч?

Тоня. Магчыма, калі я знайду дастаткова рэшткаў тканіны.

Ліля. О, добра, я дапамагу табе.

Леля. Ія. *(Выходзяць разам з Тоняй.)*

Ніколас *(гуляючы ў шары)*. Чаму вы носіце фігуркі Марыі і Юзафа ад хаты да хаты?

Чус. Бо кожная сям'я хоча прыняць у сябе на адну ноч Марыю і Юзафа. На ўспамін пра Бэтлём. Яны нідзе не маглі знайсці прытулку. Марыі давялося нарадзіць дзіця ў хляве.

Томас. Юзаф і Марыя былі беднымі людзьмі. Такімі ж беднымі, як і мы. Ніхто ім не спачуваў.

Ніколас. Я паспачуваў бы. Я пусціў бы іх. Тады ў нашым доме нешта змянілася б. Дзіця ў доме... Зусім маленькае! І я больш не быў бы такім адзінокім.

Томас. У цябе ж ёсць бацькі. У Чуса, напрыклад, мамы няма. А тата далёка ад дому.

Ніколас. Але ў яго ёсць сёстры. А ў мяне няма ні сяцёр, ні братоў. Затое ў мяне ёсць вы.

Томас. О, калі б гэта чуў твой бацька!

Чус. Маўчы, Томас... Ты выйграў, маленькі Ніколас. Гэты шар цяпер твой. *(Святло пражэктара скіроўваецца да апавядальніка.)*

Апавядальнік. Не, гандляр Ніколас не здагадаецца, як часта яго маленькі сын уцякае з дому і бяжыць да іншых дзяцей. Ён ніколі б гэтага яму не дазволіў. Ён клапоціцца пра будучыню свайго сына. І часам яму дакучаюць дрэнныя сны...

(Святло пражэктара пераходзіць на гандляра Ніколаса, які варочаецца ў сне. Жонка спрабуе разбудзіць яго.)

Сцэна 6

Гандляр *(гаворыць усне)*. Стукаюць удзверы. Ты чуеш? Адчыні. Ім патрэбны грузавік. Хутка... Канешне, вы можаце ўзяць грузавік. Чаму ж не заводзіцца матор? Нам трэба ў даліну, уніз...

Жонка. Прачніся, Ніколас. Гэта проста жахлівы сон.

Гандляр *(прачынаецца)*. Што такое?.. Я гаварыў у сне? *(Сядзе.)* А што я гаварыў?

Жонка. Пра грузавік, які не заводзіцца.

Гандляр. Напэўна, мне снілася, што яны хацелі адабраць у мяне маленькага Ніколаса. Мне часта гэта сніцца: яны прыходзяць і забіраюць ад мяне маленькага Ніколаса!

Жонка. Хто — яны?

Гандляр. Індзейцы, гэтыя брудныя індзейцы. Не давярай ніводнаму індзейцу! Калі-небудзь яны адпомсцяць.

Жонка. За што, Ніколас? Хіба мы ім нешта зрабілі? *(Гандляр маўчыць.)* Бачыш. Табе не трэба турбавацца. Навошта ім забіраць нашага Ніколаса?

Гандляр. Ён тут, маленькі Ніколас? Ён дома?

Жонка. Ён дзесьці побач і гуляе з новым грузавіком.

Гандляр. Паглядзі, ці дома ён.

Жонка. Ніколас! Ніколас?.. Супакойся, ён, напэўна, каля дома!.. Ніколас!

Ніколас *(прыходзіць брудны пасля гульні)*. Што, мама?

Жонка. Ніколас, дзе ты так упэцкаўся? Ты ўпаў?

Ніколас. Не. Я гуляў. У шары. Там трэба было ляжаць на жываце.

Гандляр *(падыходзіць да абоіх)*. З кім ты гуляў? *(Ён трасе хлопчыка.)*

Ніколас. З Чусам і Томасам і...

Гандляр *(б'е яго)*. Я павыбіваю з цябе гэтыя гулі з бруднымі індзейцамі. Каб ты больш ніколі так не рабіў, чуеш? Яны — брудныя індзейцы. Паўтары: брудныя індзейцы. Хто яны?

Ніколас. Брудныя індзейцы. *(Бацька агпускае яго, Ніколас плача.)*

Жонка *(адводзіць хлопчыка ўбок)*. Хадзі, сыноч, я дам табе прыгожыя, чыстыя штаны... ну, хадзі...

(Святло пражэктара пераходзіць на індзейскую хатку і бабулю.)

Сцэна 7

Бабуля. Чус...

Чус *(выходзіць, з матыкай на плячах)*. Я іду ў поле...

Бабуля. Чус, я ўжо даўно хацела нешта спытаць у цябе... Маленькі Ніколас усё яшчэ прыходзіць да вас?

Чус. Так. Нават у поле ён бяжыць за мною.

Бабуля. Не давярай ніводнаму ладзіно, Чус.
Чус. Але маленькі Ніколас нікому нічога не зробіць.

Бабуля. Калі ён вырасце, ён стане такім жа, як бацька.

(Чус маўчыць).

Бабуля. Чус, кажу табе яшчэ раз: калі б гандляр Ніколас даў тады твайму бацьку грузавік, твая маці і брацік, магчыма, не памерлі б...

Чус *(раздумвае)*. Не памерлі б?..

Бабуля. У іх быў бы шанец.

Чус *(пасля паўзы)*. Але ў чым вінаваты маленькі Ніколас, калі ў яго бацькі жорсткае сэрца?

Бабуля. Я расказала табе гэта, каб ты ведаў і падумаў пра гэта. А цяпер ідзі ў поле.

(Святло пражэктара суправаджае Чуса і асвятляе іншых хлопчыкаў, якія працуюць у полі.)

Сцэна 8

Ніколас *(у новых штанах, асцярожна набліжаецца да гзяцей)*. А вось і я!

Чус. О, маленькі Ніколас!

Ніколас. Пагуляем?

Чус. Цяпер не. Цяпер я заняты.

Ніколас. А пасля?

Чус. Яшчэ не ведаю.

Ніколас *(глядзіць на хлопчыкаў)*.

Томас. Адыдзіся трохкі, маленькі Ніколас, бо зямля можа трапіць на твае прыгожыя новыя штаны.

Ніколас. Так, мне давялося пераапануцца, каб я не выглядаў як... як брудны індзеец.

(Дзеці ўтаропіліся ў Ніколаса.)

Томас (*да Чуса*). Ты чуў? (*Да Ніколаса*.) Прэч адсюль, хлуслівы ладзіно! (*Ён кідае грудую зямлі ў Ніколаса*.)

Ніколас. Бацька загадаў мне так сказаць. Ён мяне пабіў. (*З плачам уцякае*.)

Чус (*крычыць яму ўслед*). Ніколас! Хадзі назад, маленькі Ніколас!

Томас. Хай бяжыць! Ён будзе такім жа, як бацька!

Сцэна 9

(*Празжэктар асвятляе Тоню, дзяўчынак і ўпрыгожаныя фігуркі. Хлопчыкі галучаюцца да іх. Раздаюць музычныя інструменты і свечкі. Дзеці спяваюць першую страфу з песні для працэсіі*.)

Тоня. А дзе маленькі Ніколас? Ён жа хацеў удзельнічаць?

Томас. Ён, напэўна, больш не асмеліцца прыйсці сюды.

Адзін з хлопчыкаў. Ён абазваў нас бруднымі індзейцамі.

Чус. Гэта бацька ўбіў яму такое ў галаву.

Томас. Якая розніца? Ён гэта сказаў. Калі ён яшчэ раз з'явіцца тут, я паганю яго прэч! Я не хачу, каб ён удзельнічаў.

Тоня. А хто ўсё-такі хоча?

Чус. Я, нягледзячы ні на што, хачу, каб ён удзельнічаў. Але яму трэба шмат мужнасці, каб зноў сюды прыйсці. Не ведаю, ці адважыцца ён.

Тоня. Калі ён прыйдзе і мы зноў прагонім яго, трэба будзе выключыць адну песню з працэсіі.

Ліля і Леля. Якую песню?

Тоня. Песню пра Святую Сям'ю. Мы яе ўжо не зможам спяваць.

Дзеці. Чаму?

Тоня. Бо маленькі Ніколас таксама належыць да Святой Сям'і. Дзіцятка Езус прыйшоў у гэты свет не толькі дзеля вас, але і дзеля маленькага Ніколаса.

Томас. Усё роўна. Ён так ці інакш стане такім жа, як бацька.

Чус. Бо мы не дадзім яму стаць іншым.

(Дзеці выстройваюцца ў працэсію. На шырокай пагстаўцы нясуць фігуркі Марыі і Юзафа. Музыканты іграюць першую страфу песні. Тоня пачынае запальваць дзіцячыя свечкі. Паглядваецца маленькі Ніколас і торгае Чуса за понча.)

Ніколас. А вось і я!

Чус. Маленькі Ніколас. *(Прытуляе яго да сябе.)*

Ніколас. Я хачу ўдзельнічаць, нават калі бацька потым паб'е мяне.

Ліля. Калі маленькі Ніколас удзельнічае, значыць, мы можам спяваць другую песню, праўда, сястра Тоня?

Тоня. Так, можам.

Томас. Няхай ён ідзе з намі, але каб больш не абзываў нас. Мы не брудныя індзейцы. Мы індзейцы-майя.

Ніколас *(сур'ёзна)*. Індзейцы-майя. *(Ён паказвае на бразготку.)* Дайце мне бразготку, калі ласка. *(Яму даюць бразготку.)* І свечку, калі ласка. *(Ён атрымлівае свечку.)*

(Працэсія пачынаецца. Індзейцы іграюць і спяваюць. Гандляр Ніколас падыходзіць да дзвярэй, узнімае далонь над ілбом, узіраецца і кліча сваю жонку.)

Гандляр. Бо ты ніколі за ім не сочыш! Там... там ён ідзе з індзейскімі дзецьмі! Палюбуйся цяпер на гэта!

Жонка. Дазволь яму парадавацца! Пазней,

калі ён вырасце, ён будзе глядзець на ўсё гэта іншымі вачыма!

Гандляр. Яны адбіраюць у мяне дзіця — не так, як я баяўся, але ўсё ж такі... яны адбіраюць яго ў мяне! *(Хоча падысці да Ніколаса, жонка стрымлівае яго.)*

Жонка. Цяпер не перашкаджай працэсіі. Рас-тлумачыш яму пазней, што ты пра гэта думаеш. Ціха!

(Дзеці спяваюць першую страфу з песні Марыі, гандляр вяртаецца ў дом, жонка ўпотаі махае маленькаму Ніколасу, працэсія праходзіць ля яе.)

Апавядальнік. Вёскі Сан Марцін, дзе адбылася гэта гісторыя, сёння не ўжо не існуе. Урадавыя войскі абстралялі і разбурылі яе, жыхары паўцякалі. Але такіх дзяцей, як Чус і Ніколас, яшчэ шмат ёсць на свеце. Будзем спадзявацца, што ім дазваляюць сябраваць. Дзякую за тое, што прыйшлі да нас! Да пабачэння!

Гатэль «У марскога змея» стаяў на ўзвышшы, на схіле нізкага пагорка, парослага аліўкавымі дрэвамі. Адсюль быў добра бачны порт Адрыяке, рыбацкія хаты на ўзбярэжжы, а воддаль — густыя вінаграднікі; у зацішныя дні альбо калі вецер дзьмуў з кантынента, можна было выразна пачуць гук бразготкаў, якімі дзеці рабоў адпуджвалі птушак ад спелага вінаграду.

Гатэль уяўляў з сябе квадратны будынак з плоскім дахам і маленькімі вокнамі. Свежапабеленыя сцены блішчэлі на сонцы. Па абодва бакі ад уваходу стаялі альтанкі, абвітыя вінаграднаю лозою. Тут, у засені лісця, схаваліся драўляныя сталы і лавы. Над уваходам гаспадар сам намаляваў марскога змея. Яго лускаватае цела абвіталася вакол амфары дзвюма вялізнымі петлямі, лускавінкі, то сінія, то зялёныя, былі акуратна аблямаваныя чорнаю фарбаю. Змяіны хвост плаўна пераходзіў у вялікі плаўнік з сіне-зялёнымі палосамі. А ў пашчы змей трымаў дзве рыбіны і гронку сіняга вінаграду, яго чырвоныя вочы задаволена глядзелі на гэтую пажыву, намякаючы на асалоду, якая чака-

ла госця. Пад змяіным целама лёгкімі штрыхамі былі намаляваныя сінія марскія хвалі, а пад імі, над самымі дзвярыма, знаходзіліся няроўныя літары: «Сардэчна запрашаем! Ешце, піце і весяліцеся!» Кожную вясну, калі пабелку аднаўлялі, даводзілася перамалёўваць і змея. Любімаю гульнію гасцей было знаходзіць змены ў лускаватым целе змея. Некаторыя казалі, што змей павінен пазіраць больш жудасна, як сапраўдны казачны змей, пра якога баюць ва ўсёй міжземнаморскай прасторы.

— Не, — даводзіў гаспадар, — гэты змей павінен прывабліваць да мяне гасцей, а не палохаць іх, таму ён павінен быць ветлівым.

Але аднойчы ён шмат аддаў бы за тое, каб яго гатэль выглядаў не так прывабна. Госці, якія сядзелі ў альтанках, пілі, гаманілі і гулялі ў косці, зусім яму не падабаліся. Гэта былі рымскія салдаты і матросы, якія напярэдадні вечарам прыбылі на імператарскіх вайсковых караблях.

— Гэта толькі кароткі прамежжавы прыпынак, — растлумачыў гаспадару малады афіцэр, — толькі на тры дні, больш мы не застанемся. Нам патрэбны свежая вада і хлеб. Потым мы павінны плысці далей, нас чакае сур'ёзнае выпрабаванне. Імператар пасылае нас супраць тайфалаў, яны зноў узнялі паўстанне, дзесьці ў гарах Фрыгіі. Што і казаць, было б занадта добра, калі б у кожнай правінцыі працяглы час панаваў мір...

Тры дні стаянкі! Ужо аднаго дня было зашмат. Гаспадар панура глядзеў на порт, на цэлы лес мачтаў. Над камандзірскім караблём развіваліся пад брызам рознакаляровыя вымпелы. Вартавыя навывцяжку крочылі туды-сюды. Не было відаць ніводнага з трох палкаводцаў — Непациануса, Урсу-

са і Герпіліёна — дый гаспадар наогул яшчэ ніколі ў жыцці не чуў пра іх. Яны, напэўна, сядзелі ў сваёй каюце, абмяркоўвалі планы наконт фрыгійскай правінцыі і думалі, дзе шукаць паўстанцаў. Магчыма, яны сумавалі і па далёкім Канстанцінопалі, элегантным імператарскім горадзе, і ім зусім не хацелася ісці ў лікійскую зямлю. Адрыяке ў іх ваках, мабыць, быў убогай глухменню, маленькім портам невядомага правінцыйнага горада Міра. «Каб яны яшчэ і салдатаў сваіх трымалі на борце...», — панура думаў гаспадар.

На верхніх палубах драмалі на сонцы рабы-весляры. Некалькі салдатаў вартавалі іх: рабам нельга было пакідаць караблі. А салдаты мелі дазвол сыходзіць на бераг, яны рассыпаліся ва ўсе бакі, прагульваліся па навакольных вёсках, жадаючы папоўніць свае аднастайныя пайкі — словам, хацелі крыху пабавіцца перад тым, як пачнецца кампанія супраць бунтаўшчыкоў. Бавіліся яны на свой лад. Апустошвалі вінныя склепы, забіралі хлеб з печавы і ягнят з аўчарняў. Напіваліся, вытоптвалі маленькія, рупліва дагледжаныя сады і плявалі ў сялянскія прэсы для выціскання алею. З бедных рыбацкіх хацінаў яны рабавалі ўсё, што ім падбалася: бочачку салёнай рыбы, пацеркі з ракавінак, срэбныя манеты з пасагу, талерку з прыгожай разьбою... І паўсюль шукалі прыгожых дзяўчат.

Гаспадар загадаў сваёй дачцэ схвацца ў самым далнім куце аўчарні, пад сенам. «Пане, Божа мой, — маліўся ён, несучы салдатам новы збан, — не дазволь ніводнаму з гэтых п'яных драпежнікаў агледзець аўчарню!»

Ён хуценька зірнуў на салдатаў і з палёгкаю пераканаўся, што яны цалкам занятыя віном

і гульнёю ў косці. Гаспадар паставіў перад маладым афіцэрам талерку з аліўкамі і сырам. Пасля міргнуў свайму памочніку, які наліваў віно, каб той цяпер браў горшае, бо гэтыя няпрошаныя госці, відавочна, больш не заўважаюць розніцы ў якасці.

Потым ён пайшоў у задні пакой гатэлю «У марскога змея» і зачыніў за сабою дзверы на засаўку. Тут, у гэтым цёмным вузкім памяшканні, сабраліся людзі, якіх турбаваў лёс Адрыяке: пробашч парафіі ў Адрыяке, святары з маленькіх навакольных вёсак, дыяканы і святар з касцёла святога Себасцьяна, нават камендант маленькай партовай крэпасці. Ён сказаў:

— Супраць салдатаў імператара ты нічога не зможаш зрабіць У мяне сто чалавек. Сотня супраць арміі!

— Давайце адправім пасла да імператарскага намесніка, у Міры. Ён павінен паўплываць на палкаводцаў! — прашаптаў пробашч парафіі з Адрыяке.

Гаспадар заківаў галавой:

— У нас няма столькі грошай, каб падкупіць гэтага паганца і хоць аднойчы прымусіць яго зрабіць нешта прыстойнае, — буркнуў ён. — Пра прэфекта правінцыі можаце забыць!

— Мікалай! — сказаў адзін з дыяканаў. — Біскуп павінен нам дапамагчы!

Гаспадар цяжка ўздыхнуў:

— Так, калі ён прыйдзе асабіста...

— Ён прыйдзе, у гэтым вы можаце не сумнявацца! — закрычаў камендант. — Хто беге хутчэй за ўсіх? Я не хачу пасылаць салдата, гэта можа прыцягнуць увагу.

— Пойдзе мой сын, — сказаў гаспадар. — Я зараз жа пашлю па яго. Ён вартуе мой вінаграднік. Што ж, цяпер вінаграднік застанеца без варты. Галоўнае, каб біскуп Мікалай як мага хутчэй даведаўся пра марадзёрствы!

Якраз у той момант, калі юны Лікас паўтараў пасланне, якое ён павінен быў перадаць біскупу Міры, рыбакі прынеслі яшчэ адну дрэнную вестку: салдаты імператара ў сваім свавольстве падпалілі хату, раззлаваўшыся з-за таго, што не знайшлі там ніякай нажывы, а потым у суседнім доме накінуліся на дзяўчынку...

— Бяжы, Лікас! — прастагнаў гаспадар. — Падумай, што будзе з тваёю сястрою!.. Бяжы!

Лікас пашыбаваў маленькім завулкам Адрыяке, стараючыся не прыцягваць увагі. Ён прайшоў міма некалькіх салдатаў, не зірнуўшы на іх. Толькі мінуўшы паўночныя вароты, хлопец пабег. Ён спадзяваўся, што па дарозе ў Міру не сустрэне рабаўнікоў. Бег уздоўж вінаграднікаў, узбоч аліўкавых гаёў, фігавых дрэваў. Цяпер на травяністых схілах не пасвіліся гурты авечак. Пастухі гналі жывёлу як мага далей ад узбярэжжа. Лікас бег так асцярожна, што ўзнімаў толькі маленькія воблачкі пылу. Да горада Міра было тры мілі, якія пехам ён мог лёгка адолець за паўтары гадзіны. Але цяпер трэба было пераадолець гэты шлях за паўгадзіны.

Ён часта бываў у Міры. І ведаў касцёл святой Ірэны, дзе прапаведваў біскуп, Львіную плошчу, палац намесніка і дом біскупа. Ён бачыў біскупа Мікалая падчас урачыстых набажэнстваў, чуў яго казанні. Лікас не баяўся прасіць дапамогі ў гэтага энергічнага чалавека. Кожны, хто меў нейкую па-

трэбу, мог пайсці да біскупа без папярэдняга дакладвання. Мікалай для кожнага меў цярплівасць і час. Моцна запыхаўшыся, Лікас падбег да гарадскіх варотаў Міры.

— Ваенныя караблі з Канстанцінопаля, — закрычаў ён вартавым, — стаяць перад Адрыяке. Салдаты марадзёрствуюць. Мяне паслалі да біскупа, прапусціце мяне!

Адзін з вартавых паказаў юнаку дакладную дарогу.

— Лепш да Нікалаўса, чым да...

Ён змоўк, але другі вартавы скончыў:

— ...чым да «залатога кашалька».

Гэта была мянушка прадажнага намесніка.

— Шчасліва табе, хлопча. Бяжы!

Яны паглядзелі ўслед пасланцу.

— Іду ў заклад, — прабурчаў першы вартавы, — што прынамсі праз чвэрць гадзіны тут пройдзе шаноўны біскуп з ускалмачанаю барадою, бліскучымі вачыма і зведзенымі маршчынамі на ілбе.

— Не хацеў бы я апынуцца ні на месцы салдат-марадзёраў, — сказаў другі, — ні на месцы палкаводца з нячыстым сумленнем, калі туды прыйдзе наш біскуп!

Кухня ў біскупавым доме была невялікая, але зручна і практычна абсталяваная. Комін над мураванаю плітою выходзіў проста на вуліцу. Медныя катлы, патэльні, гаршкі і пожагі віселі на сцяне, пад рукою. На трывалым нізкім стале каля вакна стаялі два каменныя ручныя млыны і ступкі для драблення прыправаў, якраз на зручнай вышыні, так што не трэба было згінацца падчас працы, і спіна не стамлялася дарэмна. Усё гэта адмыслова ўпарад-

каваў біскупаў кухар Эўтрэпсас, якому былі вельмі ўдзячныя абодва ягоня памочнікі. З кухні па маленькай драўлянай лесвіцы можна было трапіць у халодны склеп, дзе захоўваліся харчовыя запасы, а менавіта, збаны з алеем і грушападобныя ёмкасі з паленай гліны, напоўненыя збожжам і напалову ўкапаня ў зямлю. З кухні таксама можна было выйсці ў маленькі дворык, дзе знаходзіліся калодзеж і печ, даволі вялікі збожжавы млын і каменная ракавіна, у якую з глінянай трубы заўсёды ішла свежая вада. Эўтрэпсас захоўваў тут рыбу, ён наогул стараўся выкарыстоўваць толькі самыя свежыя прадукты. На лаве ў двары стаялі гаршкі з зелянінаю. За імі Эўтрэпсас даглядаў асабіста.

Гэтаю дбайнасцю падтрымліваўся не толькі дабрабыт біскупа. Эўтрэпсас кіраваў усёй хатняю гаспадаркаю, якая, зразумела, была занадта маленькай для такой значнай і выдатнай асобы: старая служанка і таямнічы, заўсёды маўклівы слуга Сімон прыйшлі яшчэ з бацькоўскага дома біскупа. Былі яшчэ тут сакратар біскупа і два маладыя памочнікі на кухні, якія пры неабходнасці маглі служыць і пасыльнымі. Няцяжка было наладзіць харчаванне для гэтых людзей; Мікалай быў сціплы, ажно занадта непатрабавальны ў вачах свайго повара Эўтрэпсаса. Трэба было ўгаворваць, проста ўпрошваць, каб ён хоць раз на дзень дазволіў сабе крыху цёплай стравы. Не, асноўная праца на кухні заключалася ў гатаванні густых супоў для бедных і хворых, якія два разы на дзень прыходзілі пад біскупаў дом. Часам біскуп сам заходзіў у кухню і заглядваў у вялікія гаршкі на пліце.

— Не шкадуй, — аднойчы сказаў ён Эўтрэпсасу, — не шкадуй ежы для бедных і хворых братоў.

— Пане! — усклікнуў Эўтрэпсас. — Ты хочаш пакрыўдзіць мяне? Пакаштуй гэтай юшкі і сам скажы, хіба яна мае горшы смак, чым тая, што я падаю табе!

Мікалай пакаштаваў, а пасля прамармытаў:

— О, з чаборам! — і ўхвальна паляпаў свайго повара па плячы. — Прабач мяне, Эўтрэпсас, я ж ведаю, што магу разлічваць на цябе!

Перад тым як стаць поварам біскупа Мікалая, Эўтрэпсас быў рабом у аднаго багатага рымскага купца. Той быў жорсткім гаспадаром і загадваў катаваць сваіх слугаў за найменшую правіну. Аднойчы ён узняў лямант з-за таго, што паштэт з жаваранкаў падаўся яму занадта салёным, і загадаў кінуць повара ў сажалку з рыбамі... Мікалай, які ў той час яшчэ не быў біскупам, выпадкова пачуў пра пакаранне, што пагражала повару, і Эўтрэпсас быў адразу выкуплены. Як вольны чалавек Эўтрэпсас мог бы, не вагаючыся, завесці кавярню і гатаваць для гасцей. Але ён папрасіў Мікалая, каб той пакінуў яго пры сабе.

З таго часу Эўтрэпсас гатаваў для гарадской беднаты і шматлікіх выпадковых гасцей. Зноў і зноў здаралася так, што Мікалай прыводзіў у кухню да Эўтрэпсаса просьбіта, пасланца ці дыякана з той ці іншай вёскі:

— Эўтрэпсас, у цябе, напэўна, засталася што-небудзь смачнае. Пачастуй майго госця!

У гэты дзень Эўтрэпсас таксама не здзівіўся, калі Мікалай прывёў у кухню худога, у запыленай вопратцы юнака.

— Эўтрэпсас, гэты хлопец заслугоўвае асаблівага пачастунка! Уяві толькі, за паўгадзіны ён прыбег з Адрыяке ў Міру. Гэта Лікас, сын гаспадара

гатэлю «У марскога змея». — Біскуп пасадзіў юнака на тапчанік. — Падсілкуйся і адпачні, дзіця маё! Я зараз жа выязджаю... Эўтрэпсас, можа здарыцца так, што я прыведу з сабою гасцей!

— Колькі і адкуль? — строга спытаў Эўтрэпсас. Кожнаму кухару хочацца ведаць, для якіх гасцей ён гатуе.

Біскуп ужо стаяў у дзвярах.

— Тры палкаводцы з Канстанцінопаля. Больш дакладна я яшчэ не ведаю, — і ён пайшоў, яго паспешлівыя крокі гучалі ўжо па каменных плітах двара, што выходзіў на вуліцу.

— Тры палкаводцы! — завохкаў Эўтрэпсас. Ён ледзьве вырваў ад знясіленага юнага пасланца яшчэ некалькі падрабязнасцяў.

Нарэшце ён ведаў дастаткова, каб мець магчымасць абдумаць стравы. Пакуль Лікас еў і піў, Эўтрэпсас разважаў пра іх парадак: «Суп! Моцны, у меру салёны мясны булён. Біскуп ужо прынамсі цэлую гадзіну едзе на сваім муле пад сонцам. Ён, відаць, разгневаны, бо зноў трапіў на след несправядлівасці. Ён пацее, гучна гаворыць, хвалюецца і яшчэ больш пацее. Ягонаму арганізму будуць патрэбныя вадкасць і соль. Добра. Згатую суп. Палкаводцам трэба нешта мяккае, супакаляльнае, салодкае. Бо яны, напэўна, зразумеюць свае памылкі і павінны будуць задумацца над усімі дакорамі біскупа. Рыба ў соусе з мёду і шалфею. Потым яны будуць расказваць навіны з усяго свету, свабодна гутарыць, абменьвацца думкамі — паштэт з ягняці, з прыдатных кавалачкаў, без касцей, якія адцягваюць увагу, а да гэтага яшчэ моцнае чырвонае віно. Потым яны папрсяць біскупа расказаць пра наш горад, і Мікалай атрымае нагоду

згадаць прадажных чыноўнікаў — да гэтага два гатункі мясцовага сыру: авечы сыр у аліўкавым алеі і свежая зеляніна, і травы, а пасля — мая фірменная страва: казіны сыр у марынадзе з віна і мёду, з цыбуляй і грэцкім горным чаборам. На дэсерт свежыя фігі і салодкае віно!»

— Але... але салдаты-марадзёры, — лепятаў юнак з Адрыяке. — Яны ў нас усё забяруць... ці зможа біскуп абараніць нас?

— Не бойся, дзіця, — сказаў Эўтрэпсас амаль што пшчотна. — Хадзі, папі цёплага малака з мёдам і супакойся!

У той самы час, калі біскуп Мікалай разам са сваімі спадарожнікамі пакінуў Міру і накіраваўся ў Адрыяке, нейкі мужчына праціскаўся скрозь натоўп на Львінай плошчы, паўз кірмашовыя прылаўкі, фокуснікаў і дзяцей, якія тут забаўляліся. Твар ён амаль цалкам схаваў пад сваёю карычневаю накідкаю. Чалавек пракраўся да задніх варотаў палаца і пагрукаў у іх умоўным знакам. Слуга адчыніў. Праз некалькі хвілін мужчына ў карычневай накідцы стаяў перад намеснікам лікійскай правінцыі, перад самым магутным чыноўнікам у краіне, якога бедныя жыхары Міры і Адрыяке называлі «залатым кашальком».

— Пане, — сказаў мужчына ў карычневай накідцы, — біскуп пакінуў горад. Ніхто не ведае, як доўга яго не будзе. Гэта зручны час для таго, што ты задумаў. Але дзейнічай хутка! Загадай, каб прывялі кáта для трох абвінавчаных!

* * *

Для трох палкаводцаў было само па сабе зразумела, што біскупа трэба сустракаць з пашанай.

Непаціянус, Урсус і Герпіліён сталі хрысціянамі не з абвяшчэннем Міланскага імператарскага эдыкта, у якім хрысціянская рэлігія была прызнана дзяржаўнай. Хоць у народзе пагаворвалі, што з таго часу некаторыя пыхліўцы ахрысціліся толькі дзеля таго, каб хутчэй зрабіць кар'еру, знаходзячыся ў акружэнні імператара ці служачы ў гвардыі. Гэтыя тры палкаводцы паходзілі ўжо з хрысціянскіх сем'яў.

Пачуўшы, што біскуп з Міры спяшаецца да порта, яны пакінулі камандзірскі карабель і выйшлі насустрэчу.

— Благаславі нас, шаноўны пане, — папрасілі яны і нізка пакланіліся, — няхай нашае заданне, якое заключаецца ў аднаўленні міру ў правінцыі Фрыгія, з Божаю дапамогаю будзе хутка выканана.

— Міру? — закрычаў біскуп Мікалай, які, на здзіўленне палкаводцаў, і не збіраўся іх благаслаўляць. Наадварот, ён разгневана ўтаропіўся ў іх, чорная, кранутая сівізною барада затраслася, а густыя бровы тапырыліся, быццам маленькія шчотачкі. Твар шаноўнага біскупа пачырванеў і ўсыпаўся маленькімі кроплямі поту. — Міру? З такімі недысцыплінаванымі салдатамі-марадзёрамі вы хочаце ўстанавіць мір? Устанавіце мір тут, у Адрыяке і суседніх вёсках, дзе вашыя людзі чыняць злачынства за злачынствам! Толькі тады называйце сябе палкаводцамі імператарскай міратворчай місіі!

Да такой гаворкі палкаводцы не прывыклі. Ім зрабілася гарача і забракла паветра.

Гучна, на думку палкаводцаў, занадта гучна для шаноўнага біскупа, Нікалаўс пачаў пералічваць ліхадзействы салдатаў:

— Я ледзьве стрымліваю тутэйшых жыхароў! Яны ахвотна кінуліся б на вашых салдатаў і па-тапілі б іх у моры. «Зброд гэта, а не імператарскія салдаты», — абураюцца яны і — клянуся Богам! — яны маюць рацыю. Калі вы зараз жа не ўсталюеце парадак і не пакрыеце ўсе страты, тут уздымецца паўстанне, якое выклікалі вы самі, а не фрыгійскія мяцежнікі ў глыбіні краіны!

Разважлівы Непаціянус зрабіў адзінае, што магло быць разумным. Ён загадаў сваім капітанам трубіць агульны збор. Прарэзліва загулі сігналы над портам. Вартавыя атрады былі пасланы ў самыя бліжэйшыя вёскі.

— Пане, — сказалі палкаводцы Мікалаю, — ты ж сам бачыш, што мы хочам усё выправіць!

Памякчэлым, ласкавым голасам адказаў ім Мікалай:

— Правядзіце мяне ў горад і паабедайце разам са мною! Тады я благаслаўлю вас на далейшую спакойную дарогу!

Аглушальныя сігналы пачулі і госці гатэлю «У марскога змея». Малады афіцэр спешна заплаціў за абед. Потым сабраў сваіх падначаленых. Ён злосна вылаяўся, калі ўбачыў, што некаторыя ўжо не маглі нават стаяць на нагах.

— Колькі вінныя гэтыя нягоднікі?

Гаспадар развёў рукамі.

— Нічога, ні меднага гроша, калі ты прымусіш іх пакінуць мае альтанкі!

Калі апошні салдат, хістаючыся, спускаўся па дарозе да порта, гаспадар пабег у аўчарню і вывёў са сховішча сваю дачку:

— Усё і гэтым разам скончылася добра, дзякуй Богу і яго слугу Мікалаю!

Пасля, седзячы ў ценю аліўкавага дрэва, ён назіраў за тым, што адбываецца ў порце. Палубы ваенных караблёў былі чорныя ад мноства салдатаў. Металічныя рупары даносілі гукі капітанскіх прмоваў. Да гатэлю таксама даляталі абрыўкі фразы. І гаспадар хмурна ўсміхаўся: «Ім не пашкодзіць гэтае муштрованне!»

Пазней ён даведаўся ад аднаго госця, што два вайсковыя скарбнікі, седзячы за столікам каля дома начальніка порта, выплочвалі грошы тым, хто найбольш пацярапеў ад марадзёрства салдатаў.

А тры палкаводцы выправіліся разам з біскупам у горад Міру.

Вяртаючыся ў Адрыяке, малады Лікас сустрэў у дарозе біскупа і тых, хто яго суправаджаў. Мікалай пазнаў хлопчыка і памахаў яму рукою:

— Малайчына! Заходзь да мяне як-небудзь! А калі наступным разам будуць ладзіцца спаборніцтвы на стадыёне, я загадаю, каб цябе ўнеслі ў спіс бегуноў!

Лікас ішоў задаволены. Як хутка разышлася вестка пра мір! Пад аліўкавымі дрэвамі з боку вуліцы авечкі зноў скубалі нізкарослую траўку між камянёў, а ў садах дзяўчаты вышывалі пустазелле з грядкаў цыбулі.

Біскуп Мікалай радаваўся мірнаму абеду з трыма палкаводцамі. Але радаваўся занадта рана. Каля гарадскіх варотаў яго чакала яшчэ адна дрэнная вестка.

— Спяшайся, пане! — крычалі вартавыя. Здавалася, увесь горад быў на нагах. Вуліцы і завулкі поўніліся ўсхваляванымі людзьмі.

Жыхары Міры кінуліся насустрач біскупу:

— Пане, калі б ты быў тут! Тады намеснік не асмеліўся б асудзіць на смерць трох нашых лепшых мужоў!

Мікалай выскачыў з сядла.

— Прысуд ужо здзейснілі? — крыкнуў ён.

— Не ведаем, пане!

Бегма спяшаўся біскуп па звлістых гарадскіх вуліцах да Львінай плошчы. Тры палкаводцы беглі разам з ім. На плошчы сабраўся раздражнёны натоўп. Убачыўшы біскупа, людзі сцішыліся. Толькі нехта адзін закрычаў:

— Яны невінаватыя, пане! Намеснік падкуплены!

— Яго падкупілі два чыноўнікі магістрата, Эўдоксіюс і Сіманідэс! Яны хацелі забраць маёмасць гэтых трох мужоў! Як абвінаваўцы, яны атрымліваюць грошы асуджаных!

— Ці жывыя яшчэ гэтыя мужы? — крыкнуў Нікалаўс.

— Іх вядуць на эшафот!

Мікалай сарваўся з месца і зноў пабег, за ім — тры палкаводцы.

Эшафот знаходзіўся за горадам, паблізу могілкаў. Мікалай і ягоная світа пабеглі ўверх па вуліцы, якая вяла да Мартырыя. Так называлася месца, дзе калісьці знаходзіўся храм, а пасля былі пахаваныя старажытныя гарадскія мучанікі, забітыя ў часы ганенняў на хрысціянаў. Месца, дзе калісьці аддавалі пашану братам-блізнятам Кастару і Палуксу, боскім дапаможцам маракоў, ператварылася ў хрысціянскае памятнае месца. Адсюль ужо было недалёка да эшафота. Уздоўж дарогі сталі людзі і крычалі біскупу:

— Спяшайся!

— Яны яшчэ жывыя! Бяжы, Мікалай, бяжы!

Здавалася, усё гарадское насельніцтва спачувала асуджаным і прагнула ім дапамагчы.

Трое асуджаных стаялі ўкленчыўшы на зямлі, з завязанымі вачыма. Кат ужо трымаў меч нападготове.

Людзі, што сабраліся навокал, закрычалі яму:

— Стой! Спыніся! Біскуп прыйшоў!

Мікалай праціскаўся скрозь натоўп, і ў цішыні, якая раптам усталявалася, было чуваць яго цяжкае дыханне. Імгненна падбегшы да крата, Мікалай вырваў меч з ягоных рук.

— Гэтыя трое мужоў невінаватыя! Я сам гатовы памерці замест іх!

Кат адступіў перад біскупам:

— Крыў Божа, каб ніколі не зайшло так далёка!

Мікалай зняў павязкі з вачэй асуджаных. Людзі падбеглі да эшафота і пачалі здымаць вяроўкі, якімі яны былі звязаныя. Турэмныя вартаўнікі моўчкі назіралі. Але ніхто не асмельваўся прырэчыць.

— А цяпер да намесніка! — закрычаў Мікалай. Некаторыя потым кляліся, што біскупаў голас прагучаў, як ільвіны рык, а валасы і барада, нібы львіная грыва, узняліся дыбам вакол галавы. Іншыя ўзгадвалі словы са Старога Завету і крычалі:

— Справядлівы стаяў, нібы леў.

Прынамсі, нікому не прыйшло да галавы лепшае параўнанне, чым «леў».

Трое палкаводцаў са світы біскупа, якія за гэты дзень у шалёным тэмпе пераадолелі ўжо значную дыстанцыю, не адставалі, калі Мікалай спяшаўся вярнуцца ў горад. Ён крочыў проста ў палац на-

месніка. Пастукаў у вароты. Але ніхто не адчыніў яму, тады біскуп пачаў біць у вароты кулакамі.

— Адчыняйце! — крычаў ён. — Адчыняйце! Адчыняйце!

З палацу пачуўся гул усхваляваных галасоў.

Нарэшце спуджаны слуга адчыніў вароты.

— Прэфект, мой гаспадар, якраз адпачывае пасля абеду, і ні ў якім выпадку нельга яго непакоіць!

Людзі ў натоўпе з'едліва засмяліся.

— Намеснік, прачніся! — закрычаў Мікалай у бок палаца. — Мне трэба пагутарыць з табою!

— Нам таксама! — закрычалі тры палкаводцы. — Мы паведамім пра ўсё імператару!

— «Залаты кашалёк», выходзь! — крычаў народ.

Намеснік з'явіўся з ускалмачанымі валасамі і бледным тварам. Дрыжачым голасам ён прывітаў біскупа:

— Шаноўны пане...

— Злачынец! — закрычаў Мікалай. — Крывапіўца! Прыгнятальнік! Злодзей і забойца! Ты не баішся Бога, а Ён жа ведае кожны злы ўчынак і будзе судзіць цябе! Невінаватых людзей ты загадваеш пакараць смерцю!

— Я паверыў абвінаваўцам! — лепятаў намеснік і баязліва касавурыўся на незадаволены натоўп перад палацам. — Адказнасць за гэты няшчасны выпадак нясуць Эўдоксіус і...

— Ты даў сябе падкупіць гэтым паганцам, — сказаў біскуп. — Гэта проста шальмоўства і больш нічога!

— Я скасоўваю прысуд! — закрычаў намеснік, каб яго маглі пачуць усе. — Адпусціць асуджаных!

— Яны ўжо свабодныя, на тваё шчасце! — сказаў Мікалай.

— Бо біскуп прыйшоў своечасова, — казалі палкаводцы. — Мы былі сведкамі гэтага здарэння і паведамім пра яго імператару!

Твар намесніка зрабіўся шэрым, як попел.

— Мой пане і ойча, — пачаў ён прасіць біскупа, — дапамажы мне, што я павінен зрабіць...

Крыху мякчэй біскуп адказаў:

— Выпраў тое зло, што ты ўчыніў, і надалей паводзь сябе як справядлівы чалавек!

* * *

Кухар Эўтрэпсас ламаў рукі. Ужо двойчы соус з віна і мёду, дзе павінна была на слабым агні смажыцца рыба, ператварыўся ў густы адвар.

— Куды падзеліся госці? — хваляваўся Эўтрэпсас.

Абодва ягонья памочнікі на дыбачках пракраліся ў двор і пачалі працаваць на млыне. Трапіць на вочы Эўтрэпсасу, калі ён у распачы, было небяспечна.

— А цяпер, — крычаў кухар, — а цяпер яны яшчэ і развальваюцца, і на іх нават нельга пакрыўдзіцца. Яны даволі доўга і мужна трымаліся, чакаючы гасцей!

«Яны» — гэта, відавочна, рыбіны.

Памочнікі схіліліся над млынам, калі кухар кінуўся ў двор.

— Вы, лянівыя паршыўцы! — закрычаў Эўтрэпсас. — Мігам! Злавіце мне новую рыбіну ў сажалцы! Нарвіце жменю шалфею!

— А што з рыбай, якая развалілася? — спытаў маладзейшы памочнік.

— Вы з'ясце яе самі! — загадаў кухар. — Але толькі тады, калі згатуеце новую рыбу!

Памочнікі радасна ўзяліся за працу.

Гарадскі шум, які даходзіў да маленькага дворыка ля кухні, здаваўся ў гэты дзень мацнейшым, чым заўсёды. Эўтрэпсас неспакойна хадзіў узад і ўперад.

— Там нешта здарылася! — мармытаў ён. — Мяне гэта вельмі хвалюе. Хто-небудзь павінен пайсці і ўсё высветліць... Хто-небудзь адзін! — закрычаў ён, калі абодва памочнікі ўскочылі.

У гэты момант у кухню ўвайшоў стары слуга Сімон. На яго брыдкім, усыпаным шнарамі твары вочы гарэлі агнём. Кульгаючы, ён падышоў да пліты, асунуўся на табурэтку і выцягнуў кульгавую нагу да агню, у бок цяпла.

— Ён зноў прыйшоў своєчасова, — прамармытаў ён.

Эўтрэпсас і ягоныя памочнікі ўтаропіліся ў старога. Ім падалося, ці Сімон насамрэч нешта сказаў?

Сімон зноў загаварыў.

— І на гэты раз часу заставалася зусім мала, — прабурчаў ён.

— Хто? Дзе? Як? — крычаў Эўтрэпсас, але стары зноў змоўк. Па кіўку повара маладзейшы памочнік прынёс місачку з цыбуляй і сырам і паставіў яе перад Сімонам на пліту, а Эўтрэпсас падагрэў кубак глінтвейну. Сімон еў і піў, але не казаў больш ні слова.

Пра ўсе навіны яны даведаліся толькі ад біскупавага сакратара. Той спешна ўвайшоў і закрычаў Эўтрэпсасу:

— Госці тут! І ўсе спацелі, не толькі наш шаноўны гаспадар! Шаноўны гаспадар пытаецца, ці можна крыху моцнага мяснога булёну...

Эўтрэпсас пляснуў у далоні:

— Падаць суп! — крыкнуў ён. Памочнікі памылі твары і рукі, апранулі чыстыя тунікі і пакрочылі да гасцей з супавымі міскамі. Пры неабходнасці яны не толькі былі пасланцамі, але і прыслугоўвалі за сталом.

Эўтрэпсас тым часам маліў святога Пятра, каб рыба падсмажылася своєчасова, і слухаў паведамленне сакратара.

— Так, наш добры Мікалай! — мармытаў ён. — Так, наш дарагі гаспадар!

Ён яшчэ раз наліў Сімону гарачага віна ў кубак і сказаў:

— Наш гаспадар робіць цуды, і ты, напэўна, ведаеш больш, чым мы ўсе, бо ты з самага пачатку быў яго верным слугою. Ты ведаеш пра ўсё, што здзейсніў Мікалай!

Сімон заківаў галавою.

Кухар зірнуў на яго збоку. І яму прыгадаліся ўсе незвычайныя гісторыі, пачутыя ў Міры, гісторыі пра маладога Мікалая і яго слугу, пра тое, як яны ноччу ўпотаі хадзілі па горадзе і дапамагалі тым, хто трапіў у вялікую бяду. Гэтыя гісторыі, напэўна, не хлусілі. Эўтрэпсас ведаў аднаго старога чалавека, з якім час ад часу сустракаўся вольнымі вечарамі ў карчме «У залатой вінаградзіны». У жыцці гэтага чалавека, напэўна, здарылася нешта асаблівае, несумненна звязанае з Мікалаем. Эўтрэпсас успомніў, як гэты чалавек заходзіў у карчму разам з трыма сваімі ўнукамі, замаўляў кубак віна для сябе, а для дзяцей — зацукраваныя фігавыя палачкі і вінаград.

— Яны ўжо вялікія! — казаў гаспадар, кідаючы позірк на дзяцей. — Ой, як бяжыць час!

— Вялікія, здаровыя і вясёлыя! — згаджаўся мужчына. — Дзякуй Богу і добраму Мікалаю!

У дні вялікіх святаў Эўтрэпас бачыў гэтага мужчыну з трыма ўнукамі і ў касцёле святой Ірэны. Ён па чарзе падымаў малых на рукі, каб яны маглі ўбачыць біскупа. Адноўчы Эўтрэпас загаварыў з гэтым мужчынам пасля набажэнства:

— Слаўныя ў цябе ўнукі, дружа, і як яны гучна спявалі разам з усімі — праўда, на свой лад!

— Так, мы прыйшлі паглядзець на біскупа, — адказаў мужчына. — «Толькі паглядзіце на яго, гэтага благаслаўлёнага чалавека, — сказаў я дзецям, — і добра запомніце яго! Пазней, калі вы станеце дарослымі, матулі раскажуць вам пра яго адну гісторыю!»

— Якую гісторыю? — запытаў Эўтрэпас.

Мужчына ціха ўсміхнуўся.

— Мікалай забараніў нам расказваць яе, пакуль ён жывы. Так што будзь цярплівым, дружа, няхай біскуп жыве яшчэ доўга, і ты, і я таксама!

Але нездарма Эўтрэпас быў такі цікаўны. Ад гаспадара карчмы ён усё ж такі нешта даведаўся пра гэтага мужчыну. Ён гандляваў збожжам, меў добрую жонку і трох прыгожых дачок. Адноўчы з яго караблямі здарылася няшчасце: яны ўшчэнт разбіліся падчас буры, каштоўны груз патануў. Сям'я апынулася ў вялікай нястачы. У доме няспынна чуўся плач малых дачок.

Але раптам да гаспадара карчмы «У залатой вінаградзіны» прыйшоў гэты мужчына, відавочна ўзрадаваны, і папрасіў кухара і слугу для вяселля сваёй старэйшай дачкі. Неўзабаве пасля вяселля мужчына зноў пачаў гандляваць збожжам, выйшла замуж другая дачка і, нарэшце, — трэцяя, і жан-

чыны ў горадзе з пэўнасцю распавядалі, што прыгожыя нявесты атрымалі прыстойны пасаг...

— Сімон, -- звярнуўся Эўтрэпсас да старога слугі, — ці памятаеш ты часы, калі Мікалай яшчэ не быў біскупам? Як склалася жыццё ў дачок таго чалавека, які гандляваў збожжам? Адкуль яны атрымалі свой пасаг?

Сімон цяжка падняўся, здавалася, што ў яго балелі ногі, твар старога ў гэтую хвіліну хмурна скрывіўся. І сам ён выглядаў неяк жудасна, стоячы так, нібы Фаўн. «Сапраўды, нібы Фаўн!» — падумаў Эўтрэпсас, згадаўшы часы, калі ён быў у Італіі. Там некаторыя сяляне, хоць і былі хрысціянамі, але ўпотаі усё яшчэ ўшаноўвалі старога бога, які павінен быў шчодро адорваць іхнія палі пладамі, а жывёлу — плоднасцю. «Абачліvasць не пашкодзіць, — думалі, напэўна, сяляне, — у касцёле Бог і Яго Сын, які стаў чалавекам, а на палях і ў хлявах Фаўн, што дае жыццё, жудасны ў сваім казліным абліччы». І вечарам 5 снежня, на свята Фаўна, сяляне сядзелі дома, і нават нагі іх не было на вуліцы, каб не перашкаджаць Фаўну, які цяпер праходзіў па дварах і хлявах, цёмны і ціхі, як ноч.

«Калі б у Сімона на галаве былі два маленькія рожкі, — падумаў Эўтрэпсас, — для любога мастака ён мог бы служыць правобразам старога паганскага бога. Так, ён выглядаў жудасна. Але Эўтрэпсас ведаў, што Сімон добры.

— Ну, ну, не хвалойся, — мармытаў ён памяркоўна.

Стары Сімон трэці раз за гэты дзень адкрыў рот.

— Не пытайся, — пракрахтаў ён. — Усё выявіцца своєчасова.

Ён паставіў пусты кубак на стол і, кульгаючы, выйшаў з кухні.

Неўзабаве пасля гэтага на парозе з'явіўся Мікалай.

— Эўтрэпсас! — усклікнуў ён. — Усё вельмі смачна! Нашыя госці выказваюць табе асаблівую падзяку!

Эўтрэпсас быў усхваляваны. Ён падбег да біскупа, упаў на калені і абняў ягоняя ногі.

— Мой добры гаспадар, сёння ты здзейсніў цуд!

Мікалай засмяўся, нахіліўся і дапамог свайму повару падняцца.

— Які цуд, Эўтрэпсас? Такі бедны грэшнік, як я, не можа здзяйсняць ніякіх цудаў. Бог усталёўвае справядлівасць і часам выкарыстоўвае для гэтага свайго слугу Мікалая! Для таго, што ты называеш цудам, патрэбны былі звыклія чалавечыя рэчы: добрыя вушы, хуткія ногі і мужнасць своечасова крыкнуць: «Тут чыніцца несправядлівасць!» Няхай прабачыць мне Бог, сёння я зноў быў страшэнна раззлаваны...

* * *

Праз тры месяцы гаспадар гатэлю «У марскога змея», калоцячыся ад холаду і чмыхаючы, стаяў ля свайго дома і паглядаў на порт. З мора дзьмуў халодны вецер. Рыбацкія лодкі з рознакаляровымі залатанымі ветразямі пагойдваліся на хвалях, цяпер іх было значна больш, чым звычайна. Той, хто ўлетку і ўвосень займаўся вінаградарствам, узімку станавіўся рыбаком. Працы заўсёды хапала: рамантаваць нераты, перафарбоўваць лодкі, адвозіць у горад на продаж бочачкі з салёнаю рыбаю...

Гаспадар напружыў зрок.

— Пане Божа, — мармытаў ён, — учыні, каб на гэты раз яны мінулі наш порт!

Там, дзе мора і неба зліваліся ў адну тонкую блакітную лінію, замільгалі белыя ветразі вайсковых караблёў.

— Лікас! — закрычаў гаспадар. — Хадзі сюды! У цябе лепшыя вочы!

Лікас перадаў бацьку ўсё, што мог убачыць: караблі былі ўпрыгожаны рознакаляровымі сцягамі, плылі хутка, але курс трымалі не на Адрыяке.

— Пераможцы плывуць дадому, — з палёгкай прабурчаў гаспадар.

* * *

Тры палкаводцы паслалі ў Канстанцінопаль спешны карабель. Шчаслівы пасланец паведаміў імператару, што ў правінцыі Фрыгія ўсталяваны мір, і атрымаў за добрую навіну шчодры дар, як і належала паводле старога звычаю. Увесь горад рыхтаваўся з пашанаю сустрэць пераможцаў.

Толькі некалькі гвардзейскіх афіцэраў не падзялялі ўсеагульнай весялосці. Яны папрасілі аўдыенцыі ў гарадскога прэфекта Аблабіяса.

— Пане, — сказалі яны, — улада гэтых трох палкаводцаў з гэтага моманту стане невыноснай. Народ весяліцца разам з імі, салдаты цвёрда стаяць на іх баку, яны маюць вялікі аўтарытэт. А раптам яны арганізуюць змову супраць трона і паспрабуюць захапіць уладу ў дзяржаве?

Яны паабяцалі Аблабіясу падарунак, калі той паведаміць імператару пра гэтую небяспеку.

— Падарунак каля семнаццаці сотняў фунтаў золата, — сказалі яны.

У Аблабіяса заблішчэлі вочы:

— Становішча насамрэч такое небяспечнае?

— Вельмі небяспечнае, — сур'ёзна сказалі гвардзейскія афіцэры. Яны не маглі стрываць трыумфу палкаводцаў. Аблабіяс быў хітры. Ён пачакаў, пакуль сціхне ўсеагульная радасць ад здабытага міру і ў імператара зноў з'явіцца новыя клопаты. Гэта быў самы зручны момант, каб паведаміць імператару пра змову. Імператар Канстанцін пакруціў галавою.

— Непаціянус, Урсус і Герпіліён? — спытаў ён. — Гэтыя трое? Я не веру!

— О, мой уладар, — сказаў Аблабіяс. — Назаві мне тых змоўшчыкаў з доўгай гісторыі Рымскай імперыі, якія б не былі лепшымі сябрамі ўладара. Успомні пра смерць Цэзара, успомні пра Тыберыя, успомні пра...

— Аблабіяс, — сказаў імператар, — дагэтуль ты аддана і добрасумленна служыў мне. Ідзі і добра ўсё правер, перш чым нам давядзецца арыштаваць гэтых трох мужоў.

Аблабіяс успомніў пра семнаццаць сотняў зьяючага золата.

— Я загадаў, каб праверылі, пане, — сказаў ён. — Гэтыя пераможцы з кожным днём заваёўваюць усё больш прыхільнікаў для рэалізацыі сваіх планаў, яны абяцаюць ім павышэнні ў званні, грашовыя падарункі і, на жаль, усё больш людзей згаджаюцца на ўсё дзеля грошай! — Аблабіяс сумна ўздыхнуў.

Імператар асабіста падпісаў загад пра арышт трох палкаводцаў.

Гвардзейскія афіцэры былі незадаволеныя. Праўда, яны перадалі гарадскому прэфекту абяцаны падарунак, але абурыліся:

— Пасаджаны ў турму? Толькі пасаджаны ў турму? А ты не ўлічыў, што гэтыя мужы маюць уплывовых сяброў? Пакуль яны жывыя, мір у нашай дзяржаве знаходзіцца пад вельмі вялікай пагрозай!

Аблабіяс спалохаўся.

— Дайце мне трохі часу, каб знайсці зручны момант для размовы з імператарам, — сказаў ён.

* * *

Гіларыён, турэмны наглядчык, забяспечваў трох знакамітых зняволеных ежай, чыстым адзеннем і цёплымі коўдрамі. «Калі б усе зняволеныя былі такімі, як гэтыя трое, — думаў ён, — такімі спакойнымі, такімі ветлівымі, такімі стрыманымі. У іх чыстае сумленне. Яны вераць у справядлівасць імператарскага прысуду...»

Гіларыён не хацеў верыць сваім вушам, калі пасланец перадаў яму загад гарадскога прэфекта:

— Трое мужоў, за якімі ты пастаўлены наглядцаць, прызнаныя вінаватымі. Наступнай ноччу іх чакае смяротнае пакаранне!

— Без судовага працэсу? — закрычаў Гіларыён. — Без вынясення прысуду?

Пасланец паціснуў плячыма.

— Кожны, нават самы апошні злачынец мае права на законны суд! — закрычаў Гіларыён.

— Гарадскі прэфект дзейнічае паводле загаду імператара, — сказаў пасланец. — А нам, маленькім, слабым людзям, лепш трымаць язык за зубамі і падпарадкоўвацца, калі яны там, наверху, здзяйсняюць сваю ўладу!..

З плачам пайшоў Гіларыён да трох палкаводцаў, каб перадаць ім страшную вестку. Спачатку яны не хацелі гэтаму верыць.

— Дарагія мае! — усклікнуў Гіларыён у адчаі. — Паглядзіце ж у твар фактам. У вас засталася вельмі мала часу для вырашэння сваіх асабістых справаў. Я ахвотна дапамагу вам і зраблю ўсё, што змагу!

— Мы невінаватыя! — закрычаў Урсус. — Імператар паверыў здраднікам!

— Цяпер нам дапаможа толькі Бог, — сказаў Герпуліён. — Калі павінен прыйсці кат?

— Паміж поўначчу і досвіткам, — сказаў Гіларыён.

— Яшчэ ёсць час, каб напісаць некалькі лістоў, — сказаў Урсус. — І паведаміць пра несправядлівасць нашчадкам. — Вусны ў яго скрывіліся. Ён не хацеў паказаць свайго хвалявання.

— Яшчэ ёсць час, каб памаліцца, — ціха сказаў Герпуліён.

— Імператар, дзеля якога я ў незлічоных бітвах рызыкаваў жыццём... — сказаў Непаціянус, — той імператар, якога я лічыў сваім сябрам...

Каму з іх упершыню прыйшла ў галаву думка папрасіць заступніцтва ў Мікалая, пазней ніхто не мог успомніць.

Прасіць дапамогі ў чалавека, які знаходзіцца так далёка ад іх, які нават не здагадаецца пра іх бяду? Але ў перадсмяротным страху яны ўсклалі надзею на чалавека, які так бясстрашна змагаўся супраць кожнай несправядлівасці. Магчыма, яны ўспомнілі крыкі людзей, што стаялі ўзбоч дарогі:

— Бяжы, Мікалай, спяшайся!

— Нікалаўс, дапамажы!

Яны ўпалі на калені. Непаціянус стаў маліцца. Гэтая малітва пасля не аднойчы згадвалася ў незлічоных гісторыях і легендах:

— Пане, Ты Бог Твайго слугі Мікалая, Ты Бог, поўны сардэчнай дабрыні! Змілуйся над намі праз заступніцтва слугі Твайго Мікалая і выратуй нас, захавай нашае жыццё!

Яны разам моцна закрычалі:

— Мікалай, дзе б ты зараз ні быў, дапамажы нам сваім заступніцтвам! Звярніся да міласэрнага Бога, памаліся за нас! Ён выслухае свайго слугу!

Той ноччу Канстанцін вельмі слаба спаў, бяс-конца круцячыся на сваім імператарскім ложку. То яго калаціла ад холаду, то шаўковыя коўдры здаваліся занадта цяжкімі і цёплымі. Яму дакучалі дзіўныя сны, ён зноў і зноў прачынаўся ад страху. Ці не паклікаць яму слугу, каб той прынёс напою для сну, або музыкаў?

Падпісаны ім смяротны прысуд, не выходзіў у імператара з галавы.

Трое гэты мужоў так жакліва здраділі яму, скарысталіся ягоным сяброўствам, ягоным даверам, паставілі на карту мір...

Але хто тут з'явіўся ля ягонага ложка? Хто загаварыў з ім?

— Канстанцін, прачніся! Канстанцін, устань!

Канстанцін не ведаў мужчыну, які разбудзіў яго. Як ён апынуўся у палацы?

Мужчына быў чырвоны ад гневу. Маленькія кропелькі поту выступілі ў яго на ілбе, быццам ён у вялікай спешцы прабегаў доўгі шлях. Барада, пранізанае мноствам серабрыстых пасмаў валасоў, злосна траслася. Бровы натапырваліся, быццам маленькія шчотачкі.

Незнаёмец павысіў голас і загаварыў так гучна, быццам хацеў разбудзіць усіх слугаў у гэтым палацы:

— Устань, Канстанцін! Адпусці трох палкаводцаў! Яны абвінавачаны несправядліва! Ты асудзіў на смерць трох невінаватых! Ты будзеш адказваць за гэта калісьці перад Валадаром нябесным!

— Хто ты? — запытаў Канстанцін і, хістаючыся, падняўся з ложка. — Анёл? Пасланец Бога?

Чалавек заківаў галавою, яго голас палагаднеў:

— Я бедны грэшнік Мікалай, біскуп з Міры! — І паколькі ён заўважыў, што імператар адразу не можа успомніць, дзе ў ягонай вялізнай імперыі знаходзілася Міра, дадаў:

— ...сталіцы Лікіі.

Імператар падышоў да свайго пісьмовага стала, узяў васковую таблічку і сеў.

— Я зараз жа напішу турэмнаму наглядчыку, — сказаў ён. Не атрымаўшы адказу, імператар узяў галаву. Мужчына, які назваўся біскупам Міры, знік.

Канчаткова абудзіўшыся, імператар зразумеў, што сядзіць за пісьмовым сталом. Ён перасіліў страх, які ахапіў яго.

Нядоўга думаючы, Канстанцін напісаў на таблічцы:

АДКЛАСЦІ СМЯРОТНАЕ ПАКАРАННЕ ТРОМПАЛКАВОДЦАМ!
--

На другой васковай таблічцы ён напісаў :

КАНСТАНЦІН ВІТАЕ АЛАБІЯСА. ТЭРМІНОВА ПРЫЙДЗІ ДА МЯНЕ!
--

Ён выйшаў у пярэдні пакой, разбудзіў рабоў і загадаў тэрмінова перадаць лісты праз пасланцаў.

У той жа час гарадскі прэфект, калоцячыся, ляжаў на сваім скамечаным ложку і глядзеў на мужчыну, які з пагрозлівым выглядам стаяў перад ім. О Божа, што за жудасны голас быў у гэтага ча-

лавека! Як дзіка ў яго натапырваліся ва ўсе бакі валасы і барада, нібы ільвіная грыва! А словы, якія адважыўся ўжываць гэты незнаёмец! Яшчэ ніводзін чалавек так бессаромна не крычаў на гарадскога прэфекта!

— Ты прагны мяшок з грашыма! Ты стары махляр! Хіба ты зусім страціў розум? З-за сваёй нястрымнай прагі золата ты загадваеш забіваць невінаватых людзей! Калі ты падманваеш нават імператара, то ці не збіраешся ты падмануць і Бога? Бойся Яго кары, Аблабіяс! Хутчэй устань і адпусці трох палкаводцаў! Інакш я паклічу суд Божы супраць цябе, і твой канец будзе жудасным!

У гарадскога прэфекта ногі амаль не слухаліся, калі ён устаў з пасцелі і, хістаючыся, скіраваўся да стала.

— Хто ты, — шаптаў ён, — хто ты, што адважваешся так размаўляць са мною? Хто дае табе гэтую ўладу?

— Уладу? — незнаёмы чалавек, здавалася, усміхнуўся. — Я толькі бедны грэшнік Нікалаўс, біскуп Міры. Міры, сталіцы Лікіі!

Пасля гэтых словаў мужчына знік. Аблабіяс дрыжаў усім целам. Ён ледзьве змог надрапаць на воску літары:

АБЛАБІЯС — ГІЛАРЫЁНУ:
АДКЛАСЦІ СМЯРОТНАЕ ПАКАРАННЕ.

АБЛАБІЯС ВІТАЕ ІМПЕРАТАРА,
СВАЙГО ПАНА. ПРАШУ АЎДЫЕНЦЫІ ПА СПРАВЕ
СМЯРОТНАГА ПАКАРАННЯ ПАЛКАВОДЦАЎ.
АДМЯНІЦЬ ПРЫСУД!
З'ЯВІЛІСЯ НОВЫЯ ФАКТЫ!

У начным Канстанцінопалі на сярэдзіне дарогі паміж імператарскім палацам і вілай гарадскога прэфекта сустрэліся два пасланцы. Два іншыя пасланцы сутыкнуліся адзін з адным перад турэмнымі варотамі. Менавіта ў той момант, калі кат патрабаваў упусціць яго. Гіларыён плакаў ад радасці, чытаючы новыя загады.

— Я сёння не патрэбны? Тым лепш! — прабурчаў кат. — Тады я пайду дахаты і зноў лягу спаць...

На досвітку імператар загадаў склікаць сенат. Ён запрасіў туды і свайго гарадскога прэфекта. У прысутнасці сената ён загадаў прывесці трох палкаводцаў і спытаўся ў іх:

— Ці можам мы пагаварыць шчыра, мы, даўня блізкія сябры? Ці разбіраецеся вы ў чараўніцтве?

— Не, пане, — адказалі тры палкаводцы.

— Ці задумвалі вы што-небудзь дрэннае супраць мяне ці супраць дзяржавы?

— Не, пане.

— А калі гэта можна будзе даказаць?..

— Тады, пане, мы гатовы памерці! Але, пане, нават у думках мы ніколі не задумвалі супраць цябе нічога дрэннага!

— Так! А што кажа вам імя Нікалаўс?

— Нікалаўс! — усклікнулі палкаводцы.

— Так, Нікалаўс. Хто ён і якое ён мае для вас значэнне?

Тады яны расказалі імператару ўсё: пра іх першую сустрэчу з біскупам у маленькім порце Адрыяке, пра тое, як ён у апошні момант выратаваў трох грамадзянаў Міры і пра тое, што цяпер яны малілі яго аб дапамозе ў найвялікшай бядзе.

— Хоць ён быў ад вас так далёка?

— Хоць ён быў так далёка, пане.

Імператар разважаў. Ці прызнацца ім у сваім дзіўным сне? Ён павольна сказаў:

— Вы свабодныя! Дзякуйце за сваё жыццё не мне! Дзякуйце біскупу Міры, якога вы клікалі на дапамогу! Едзьце ў Міру і падзякуйце яму! І перадайце яму маё паслане: «Мікалай, біскуп Міры, я выканаў твой загад! Не гневайся больш! Заступайся за мяне і за ўсю імперыю! Няхай Бог, які валадарыць над светам, адорыць нас усіх супакоем!»

Ён даў тром палкаводцам падарункі для Нікалаўса: два каштоўныя падсвечнікі і Евангелле ў залатой аправе.

* * *

Выцягнуўшы ўперад шыю, гаспадар гатэлю «У марскога змея» назіраў, як прычаліла вялікае паруснае судна з імператарскім сцягам. У адзін момант увесь Адрыяке быў на нагах. Неўзабаве кожнае дзіця ведала, што прыехалі тры палкаводцы, каб падзякаваць добраму біскупу Нікалаўсу за цудоўную дапамогу. Яны прывезлі з сабой падарункі ад імператара!

— Сыне, — сказаў гаспадар юнаму Лікасу, — я думаю, што Эўтрэпсас будзе вельмі ўдзячны, калі ён своєчасова даведаецца, што павінен гатаваць для трох знатных гасцей!

Лікас усміхнуўся і пабег.

Нікалаўс выйшаў на Львіную плошчу насустрач тром палкаводцам. Народ Міры быў сведкам таго, як тры мужчыны ўпалі на калені перад біскупам.

— Калі ласка, устаньце! Устаньце ж! — спалохана папрасіў Нікалаўс. — Я яшчэ не ведаю, якую вы атрымалі дапамогу, але разумею адно: гэта Бог — Той, Хто дапамагае. Яму належыць уся пашана. А не беднаму слугу, якога Ён у сваёй міласці часам выкарыстоўвае як сваю прыладу!

Неўзабаве пасля гэтага кухар Эўтрэпсас пачуў спешныя крокі па каменных плітах у двары. Мікалай прыбег у кухню.

— Мой дарагі Эўтрэпсас, яны памятаюць пра тваю рыбу ў мёдзе і віне! Ці не мог бы ты быць такім ласкавым і...

Эўтрэпсас паказаў на патэльні на пліце:

— Яна ўжо смажыцца, пане!

— І, Эўтрэпсас, у нас здзейснілася нешта цудоўнае! Радуйся разам са мною! Тры палкаводцы ахвяравалі вельмі шмат золата для тых гараджан, якія жывуць у нястачы! Яны не маглі ўчыніць мне большай радасці! Як ты думаеш, ці не варта з гэтага часу гатаваць для ўбогіх супчык тры разы на дзень...

— Усё, што пажадаеш, пане! — прамармытаў Эўтрэпсас. — А цяпер вяртайся да сваіх гасцей, малю цябе! Гэтая рыба ў мяне выдатна атрымалася і павінна быць з'едзена свочасова!

— Мы будзем слухацца адзін аднаго! — скажаў біскуп з ледзь заўважнай усмешкай і спешна пакінуў кухню.

Каля 16 дзейных асобаў:

святы Юзаф; Марыя, маладая жанчына; Ніколас, маладысталеяр; Себасцьян, вулічны музыкант; донна Крыстына; Разіта, служанка; Бальтазар, антыквар; Чэпэ, гаспадар гатэля; Эліза, афіцыянтка; Маціяс, салдат; Тобіяс, салдат; Антоніо, жабрак; Марыо, яго ўнук; гандляр гароднінай і садавінай; хатнія гаспадыні; госці гатэля.

(Месца дзеяння: маленькі паўднёваамерыканскі гарадок Сан Жазэ. Сцэна ці пляцоўка нагадвае кірмашовую плошчу. Уцэнтры на п'едэстале стаіць святы Юзаф з вянец — арэолам святасці — і лілеяй. Злева і справа ад статуі — сцяны і сцялкі каля сваіх кірмашовых прылаўкаў, скрыняў ці тачанкаў пад парасонамі. Яны прадаюць гародніну і садавіну. На левым краі сцэны, збоку глядачоў, відаць заезд Чэпэ са столікам і табурэткамі, на правым краі сцэны — сад, абгароджаны кветнікам, вароты і дом донны Крыстыны. Перад агароджай сядзяць Антоніо з маленькім Марыо і просяць міласціну. Перад заездам Эліза абслугоўвае двух салдатаў і антыквара Бальтазара. Людзі ходзяць уздоўж кірмашовых прылаўкаў, спыняюцца, нешта купляюць. Вулічны музыкант

Себасцьян прыязджае на сваім веласіпедзе. Людзі на кірмашы саргэчна вітаюць яго. У Себасцьяна цераз плячо вісіць гітара. Ён спыняецца, прыхіляе веласіпед да п'едэстала статуі, складвае сваё понча, як падушку, сядзе каля пагножжа святога Юзафа і пачынае брынкаць на гітары.)

Людзі на кірмашы. Песню, Себасцьян, заспявай нам песню!

Себасцьян. Спачатку крыху перадыхну!

Бальтазар. Гэй, Эліза! Яшчэ адзін круг — за мой кошт!

(Эліза прыносіць збан і налівае ўсім траім.)

Маціяс і Тобіяс. За тваё здароўе, Бальтазар!.. За тваю справу!

Бальтазар. За вашага генерала! *(Яны стукаюцца чаркамі.)*

Маціяс і Тобіяс. За ўсіх прыгожых дзяўчат!

Бальтазар. За вашу перамогу над паўстанцамі!

Тобіяс. Пятнаццаць з іх мы ўжо ўчора вылавілі! У іх не было ніякага шанцу!

Маціяс. Было мора крыві. Яны былі слаба ўзброеныя і вельмі маладыя... Брудная гэта работа!

Бальтазар. Тост! Каб вы павыганялі ўсіх паўстанцаў з іх мышыных нораў! Тады вы будзеце ў маёй краме ўжо непатрэбныя! Тут не патрэбны салдаты — хіба што ў якасці пакупнікоў! Тост!

Антонію *(агначасова)*. Падайце што-небудзь!.. Давай, Марыю, пачынай хныкаць!

Марыю. Падайце міласціну!.. Хоць акрайчык хлеба!.. Яны сённа зноў глухія, дзядуля!

(Донна Крыстына ў суправаджэнні сваёй служанкі, якая нясе два кошыкі, выходзіць з варотаў саду. Яна залуецца, убачыўшы жабракоў.)

Донна Крыстына. Ты толькі паглядзі на гэта, Разіта! Вось ужо новы зброд перад маім домам!

Разіта. Але, донна Крыстына, гэта ж толькі стары Антоніо!

Донна Крыстына. Няхай ён жабруе ў якім-небудзь іншым месцы!.. Заўсёды адны і тыя ж прыкрасці з людзьмі! Спадзяюся толькі, што цыстэрна для вады ў паўднёвым квартале зноў функцыянуе. Інакш зноў усе, якія толькі можна, шэльмы і жабракі будуць цягацца да мяне па ваду!.. Але скажу табе, Разіта! Я больш ніводнага не пушчу ў свой сад! Яны мне растапталі кветкі вакол калодзежа толькі з-за сваёй смагі! Мой муж паскардзіўся ўладам! Няхай спыняць гэтую нядбайнасць і належна забяспечваюць вадою, каб не абцяжарваць прыстойных людзей... Прагані адсюль гэтага жабрака!

Разіта *(ціха да Антоніо)*. Мая донна ў дрэнным настроі! Антоніо, перасядзь у якое-небудзь іншае месца! Інакш яна пакліча паліцыю!

(Антоніо адыходзіць разам з Марыю да статуі і сядзе там.)

Марыо. Але гэта няўдалае месца для нас, так, дзядуля?

Антоніо. Таму мы павінны крычаць мацней! Падайце што-небудзь!

Марыо. Прашу, падайце міласціну!

(Донна Крыстына разглядае тавар на кірмашы і купляе неабходнае. Разіта нясе ў кошыку сагавіну.)

Себасцьян *(падыходзіць з гітарай да стала і грае)*.

Кветкі ў садзе донны Крыстыны
доўга вады чакаць не павінны,
вады там хапае,
у збан яна шпарка сцякае...
тра-ля-ля, ля-ля...

А дзеці на ўскраіне горада,
не маюць ні студні, ані крынічкі,
слухмяна чакаюць вады
і вучацца смагу цярпець...
тра-ля-ля, ля-ля!

(Простыя людзі ўхваляюць песню, донна Крыстына ігнаруе гэтае выступленне.)

Бальтазар. Стрымай свой брыдкі язык, Себасцьян. Гэтая дама — мая лепшая пакупніца, у яе выключны густ на прыгожыя старыя карціны і дарагую мэблю... Не крыўдзі яе!.. Заспявай якую-небудзь іншую песню!

Чэпэ *(налівае Себасцьяну шклянку)*. Выпі ды заспявай нам песню пра святога Юзафа!

Донна Крыстына *(агначасова)*. Вось, Разіта, падай гэтую манету дзіцяці, што жабруе каля статуі. Няхай людзі не думаюць, што я не люблю дзяцей. Гэта няпраўда...

Разіта *(да Марыо)*. Вось табе... ад маёй донны.
Марыо. Дзякуй, донна Крыстына!

(Ніколас, малады сталяр, выходзіць на сцэну з правага боку і чакае перад варотамі ў сад.)

Разіта. Донна Крыстына, прыйшоў сталяр, якога вы выклікалі.

Донна Крыстына. Добра, добра, няхай ён адразу пакажа мне свае эскізы. *(Паварочваецца направа.)*

Ніколас. Добрай раніцы, донна Крыстына.

Гандляры *(да Себасцьяна)*. Заспявай нам песню пра святога Юзафа!

Разіта *(спрабуе затрымаць сваю донну)*. Ці не жадаеце і Вы паслухаць, донна?

(Донна крыху паварочваецца, слухае, Ніколас і Разіта прыслухоўваюцца з цікавасцю.)

Себасцьян *(пяе пад гітару)*.
Калісьці, вельмі даўно,
прышоў адзін чалавек у Сан Жазэ,
ён страшэнна стаміўся ад доўгай дарогі,
а страўнік бурчэў у яго, бы ў сабакі.
«Людзі добрыя, злітуйцеся над маёю бядою!
Без вашае дапамогі пад раніцу я стану,
якдохлаямыш!»

І згіну ад голаду і смагі!»

Для ўсіх ён быў чужы і незнаёмы,
але людзі шчодра напоўнілі яго торбу,
падалі яму кубак, поўны віна.
«Якія ж зычлівыя і добрыя людзі ў Сан Жазэ!
Я хачу вам аддзячыць перад тым, як пайду.
Аддзячыць карцінна з каменю!»

І — удар за ўдарам — паўстаў наш святы Юзаф.
Незнаёмец развітальна махнуў рукою
і сказаў: «З гэтага часу вы
пад надзейнаю абаронаю.

Калі напаткае вас лютая бяда,
няхай святы Юзаф пра вас не забудзе
і здзейсніць у вашым горадзе цуд!»

(Працягвае, гаворачы.) Так, дарагія людзі, з таго
часу ходзяць чуткі, што наш святы Юзаф адной-
чы здзейсніць цуд — тады, калі гэта насамрэч бу-
дзе патрэбна...

Антоніо. Усё сваё жыццё я чакаў цуду...

Донна Крыстына. Ах, гэтыя старыя паказкі...
Хто дбайна працуе, таму не трэба чакаць цуду...
(Выходзіць усаг, Разіта і Ніколас ідуць за ёю.)

*(Людзі абгарылі Себасцьяна воплескамі. На заднім плане,
злева, з'яўляецца Марыя. Яна паволі набліжаецца, азіраючы-
ся навокал. На галаве і плячах у яе завязана хуста. Марыя спы-
няецца і слухае.)*

Чэпэ *(да сваіх гасцей)*. Ну, час ад часу які-небудзь практычны, маленькі цуд — гэта было б нядрэнна, так?

Бальтазар. Вось бы мне знайсці клад пад сваім хламам...

Тобіяс. Стаць бы мне адразу капітанам...

Маціяс. Вось бы ўсіх партызанаў і паўстанцаў як перуном спаліла і нам не давялося больш рабіць ніякай бруднай работы...

Эліза. Прыехаў бы сюды прэзідэнт і ажаніўся са мною... *(Яны смяюцца.)*

Антонію. Не смейцеся, людзі! Калі вы будзеце смяцца з цудаў, святы Юзаф сапраўды не зробіць ніводнага! У цуды трэба верыць!

Себасцьян *(з гітараю зноў сядзе ля статуі)*. Дык вось, я крыху веру ў цуды...

Марыя *(падыходзіць да яго)*. Я шукаю аднаго чалавека... Можа, ты мне дапаможаш? Ты ж, напэўна, ведаеш тут усіх людзей!

Себасцьян *(брыскаючы)*. Ну, і каго ты шукаеш?

Марыя. Яго завуць Мануэл, ён некалькі месяцаў таму прыйшоў сюды з вёскі, каб шукаць працу.

Себасцьян. О Божа! Так шмат хто робіць.

Марыя. Ён высокі і моцны, з цёмнымі вала-самі...

Себасцьян. Селянін?

Марыя. Быў селянінам, але яго бацька мусіў прадаць амаль усе свае палі, — для Мануэла больш не было месца. «Спачатку я пайду адзін, а ты руш за мною, Марыя», — сказаў ён мне.

Себасцьян. Я не ведаю ніякага Мануэла з вёскі. Спытай старога Антонію... Гэй, Антонію...

Марыя *(да Антонію)*. Я шукаю чалавека, якога завуць Мануэл... ён вясковец...

Антоніо. Гэтыя вяскоўцы абкрадаюць мяне і забіраюць у тутэйшых жабракоў лепшыя месцы. Працы яны тут ніколі не знойдуць. Яны толькі загінуць... Спытай гаспадара заезду, Чэпэ.

Марыя (*ідзе ў бок заезду, падыходзіць да стала. Усе глядзяць ёй услед, Себасцьян ківае галавою, уздыхае і брынкае*). Пане, адно пытанне... Я шукаю свайго сябра, Мануэла.

Чэпэ. Тут сотні Мануэлаў...

(*Эліза хіхікае.*)

Марыя. У яго шнар над левым вокам... і з ім быў маленькі сабачка...

Тобіяс. Шнар? Маленькі сабачка? (*Пераглядаецца з Маціясам.*)

Маціяс. Стрымай язык, Тобіяс!

Бальтазар (*праяўляе ўвагу*). Ну, але ж вы нешта ведаеце!

Тобіяс. Нейкі велікан з маленькім сабачкам быў на мінулым тыдні там... сярод паўстанцаў...

Марыя. Праўда? А цяпер? Дзе мне яго знайсці?

Тобіяс. Ты яго ўжо ніколі не знойдзеш. Ён нежывы. Іх усіх расстралялі. (*Марыя павольна апускаецца на табурэтку.*) Ну, так. Але навошта ён звязаўся з гэтымі паўстанцамі?.. Сам вінаваты...

(*Марыя закрывае твар далонямі.*)

Маціяс. У цябе заўсёды язык свярбіць...

Тобіяс. А што, трэба было ўсё стаіць, каб яна дарэмна працягвала шукаць?.. Гэй, дзяўчо, хадзі сюды... Вось, выпі трохі і вяртайся дадому, у сваю вёску. Ну?

Марыя. У вёску? Не... Я не ведаю, куды мне... і з дзіцем, якое ў мяне народзіцца... з дзіцём Мануэла...

Маціяс. Яшчэ і гэта!

Чэпэ. Старая гісторыя!

Тобіяс. Ну, пашукай тут сабе працу, у Чэпэ, напрыклад.

Эліза. Тут ёсць месца толькі для адной афіцыянткі, і яно маё!

Маціяс. А ў Бальтазара, у яго антыкварнай краме... Ці не патрэбна пану служанка?

Бальтазар. Толькі ж не першая-лепшая дзеўка, што прыбегла з нейкай вёскі і да таго ж яшчэ цяжарная...

Марыя *(падымаецца і адыхогіць да статуі, сядзе і прыхінаецца да яе спінаю)*. Усё скончана, усё скончана.

Себасцьян *(брынкае)*. Я таксама не ведаю, як цябе суцешыць.

Антонію. Але жабраваць ты тут не будзеш! Мы самі ледзь перабіваемся! Я заяўлю ў паліцыю, калі ты станеш тут жабраваць...

Марыя. Я ўжо пайду.

Себасцьян. Куды ж ты пойдзеш?..

Марыя. Прэч... проста прэч... *(Глядзіць уверх, на статую)*. Тваёй Марыі было лягчэй, святы Юзаф... Пра Яе нехта клапаціўся... *(Яна праходзіць каля салгатаў)*.

(Марыю выбірае момант, калі ўсе глядзяць услед гзяўчыне, і крадзе са скрыні некалькі пладоў).

Селянін. Ну вось, паглядзіце на гэтага свавольніка, украў у мяне банан! Я пакажу табе, брыдзе малому... *(Кідаецца на хлопчыка, стары Антонію спрабуе яго абараніць, другі селянін прыходзіць на дапамогу першаму)*.

Себасцьян. З-за нікчэмнага банана! Людзі, хіба ж вам не сорамна! *(Спрабуе развесці тых, што счэпіліся ў бойцы)*.

(Усе кинулі свае месцы і цікаўна назіраюць за бойкаю. Донна Крыстына, усуправаджэнні Разіты і Ніколаса, уваходзіць праз вароты сагу.)

Донна Крыстына. Гэты зброд ніколі не дае спакою! Разіта, пакліч паліцыю!

Разіта. Але, донна Крыстына, супакойцеся!

Донна Крыстына *(з візгам)*. Не, перад маім домам павінна быць ціха! Калі ж такое будзе?!

(Між тым святы Юзаф ажывае на сваім п'едэстале. Ён спускаецца, хутка аглядваецца, здымае накідку і кідае яе за п'едэстал, нейкі момант раздумвае, здымае свой німб і кладзе разам з лілеяй на п'едэстал. Потым ён нахіляецца, бярэ Себасцьянава понча і накідвае яго сабе на плечы. Цяпер святы Юзаф выглядае, як селянін. Ён сядзе на веласіпед і едзе ўслед за Марыяй. Тым часам селянін адваяваў свой банан і дае маленькаму Марыю апошні кухталь.)

Селянін. Вось так, жабяня, будзеш памятаць!

Разіта *(пранізліва крычыць. Усе глядзяць спачатку на яе, потым у тым кірунку, куды яна паказвае)*. П'едэстал! Пусты п'едэстал! Святы Юзаф знік!

Усе. О-о-ох!

Донна Крыстына. Ці значыць гэта, што ён цяпер недзе здзяйсняе цуд? А можа, ён проста нас пакінуў?

Бальтазар. Мне нешта не па сабе... Людцы, я пайду... Трэба глянуць, як там у маёй краме... *(Выходзіць.)*

Чэпэ. Проста знік... Але ж так не бывае.

Салдаты. Чараўніцтва!

Антонію. Трэба выклікаць паліцыю!

Себасцьян. Людзі, нарэшце здарыўся цуд, а вы не хочаце гэтаму верыць...

Донна Крыстына. Трэба дакладна даведацца, ці цуд гэта ...

Ніколас. Калі б у нас дзе-небудзь здарыўся цуд, мы б адразу заўважылі гэта, ці не так?

Донна Крыстына. Гэты юнак мае рацыю. Мы б заўважылі гэта.

Себасцьян. Ну, значыць, з сённяшняга дня трэба быць асабліва ўважлівымі!

(Сяляне выходзяць са сваімі тачанкамі, донна Крыстына і Разіта вяртаюцца дадому, выходзіць Антоніо са сваім унукам, гаспадар заезду і Эліза прыбіраюць шклянкі. Салгаты ўтаропіліся ў пусты п'едэстал.)

Тобіяс. Ці трэба паведамляць пра гэта?

Маціяс *(паціскае плячыма, потым кажа)*. Мне нешта не па сабе.

Тобіяс. Хадзем адсюль! *(Выходзячы.)* Можа, нас нешта чакае, нешта асаблівае... Можа, нам больш не трэба будзе рабіць гэтай бруднай работы...

Маціяс. Нарэшце ты зразумеў, што гэта брудная работа... Стаць бы мне зноў селянінам, вярнуцца дадому... *(Абодва выходзяць.)*

Ніколас *(га Себасцьяна)*. Ты бачыў, як гэта здарылася? Ён растварыўся, ці ён... ён...

Себасцьян. Знік адным махам.

Ніколас. Ну, тады добра. Я ўжо думаў, што ён... Ну, так... Але ж ён каменны... камень не можа... Гм... я пайду. Донна Крыстына замовіла мне дзіцячы ложак, для самага малодшага сына.

Себасцьян. Ты шчаслівы чалавек. *(Ніколас выходзіць. Себасцьян заўважае, што яго веласіпед і понча зніклі.)* Але ж гэта... гэта нахабства! Хтосьці скарыстаўся сумятнёю і ўзяў мае веласіпед і понча!.. Ці... *(Становіцца задумлівы, глядзіць на п'едэстал.)* Гм! Дарагі святы Юзаф, я буду хадзіць пешкі... Я пачакаю. *(Выходзіць з гітараю.)*

(Змена гэкарацый. З дапамогаю шырмаў ствараецца штосьці накшталт нішы ў сяне. Марыя сядзіць на кукішках у куце. Святы Юзаф праяджае міма, крыху вагаецца, а потым злазіць з веласіпеда.)

Юзаф. Ну вось... Гэй... *(Яна маўчыць.)* Гэта кепскае месца для цябе... Хадзі, мы пашукаем лепшае.

(Марыя ківае галавой.)

Юзаф *(сядае на кукішкі побач з ёю)*. Марыя, я хачу дапамагчы табе...

Марыя *(згзіўлена глядзіць на яго)*. Ты ведаеш мяне?

Юзаф. Н-не... А як жа цябе завуць?

Марыя. Марыя.

Юзаф. Ну, глядзі ты, як я ўгадаў!

Марыя. Здаецца, я цябе дзесьці бачыла... Ты ведаў Мануэла?

Юзаф. Я ведаю, што ён мёртвы.

Марыя. Я таксама больш за ўсё хацела б зараз памерці.

Юзаф. А тваё дзіця?

(Марыя глядзіць на яго.)

Юзаф *(устае, паднімае яе)*. Хадзем, пашукаем прытулку для цябе.

Марыя. У мяне няма грошай.

Юзаф. У мяне таксама. Але што-небудзь прыдумаем. Я не першы раз блукаю ў пошуках начлегу. Заўсёды нешта знаходзіцца... *(Ён бачыць, як яна стамілася.)* Ты ледзьве трымаешся на нагах ад стомы. Хадзі, сядай на веласіпед. Гэта не мой, праўда. Я яго пазычыў. *(Яна сядзе на веласіпед, і Юзаф вязе яе.)* На асле было б зручней, так... Магчыма, нас прыме гэтая багатая дама, гэтая донна Крыстына.

Марыя. Ты думаеш?

Юзаф. Ну, мы ж павінны ёй даць які-небудзь шанец... *(Абое выходзяць.)*

(Шырма прыбіраецца, відаць кірмашовая плошча. Маленькі Марыо гуляе ў класікі. Юзаф і Марыя набліжаюцца да яго.)

Юзаф. Зараз мы пазвонім донне Крыстыне.

Марыо. Гэй, апоўдні яны заўсёды выключаюць званок.

Юзаф. Добра, тады мы паклічам... Донна Крыстына! Донна Крыстына!

Марыо. Ёй гэта не спадабаецца. Апоўдні яна заўсёды дрэмле пад апельсінавым дрэвам.

Юзаф. Донна Крыстына!

Разіта (усхвалявана падыходзіць да варотаў). Дзеля ўсіх святых, што гэта за шум!

Юзаф. Дзеля ўсіх святых, нам патрэбна дапамога!

Голас донны Крыстыны. Што там зноў здарылася?..

Разіта. Мне вельмі шкада, донна Крыстына...

Донна Крыстына (у варотах). Калі ты нарэшце навучышся праганяць гэты зброд... Навошта я цябе тут трымаю...

Юзаф. Донна Крыстына, мы шукаем прытулку для гэтай маладой жанчыны. Яна чакае дзіця. Твой дом вялікі...

Донна Крыстына. Так, і як вы сабе гэта ўяўляеце? Я ж не магу прымаць у сваім доме невядома каго!

Юзаф. Не невядома каго... Гэта Марыя. Ёй няма куды ісці. Яна шукае працы і даху над галавою.

Донна Крыстына. Няхай ідзе да бурмістра. Я не магу яе прыняць. У мяне хапае наймітаў... Колькі нахабства! (Выходзіць.)

Разіта. Мне вельмі шкада. (Глязіць на Юзафа.) Я цябе... Я Вас ужо калісьці бачыла?

Юзаф. Можа, ты ведаеш які-небудзі куток?

Марыя. Гаспадар заезду мяне не возьме. Гандляр Бальтазар таксама.

Разіта. Так, уяўляю... Пачакайце! Я ведаю аднаго маладога сталяра, яго завуць Ніколас, за май-стэрняй ён мае маленькую паветку, можа, там вы зможаце пераначаваць... Адсюль налева, праз дзве вуліцы. Ніколас.

Юзаф. Сталяр, гэта мне падабаецца. Ну, паспрабуем. Дзякуй, Разіта. *(Абое выходзяць.)*

Разіта. Ён ведае нават маё імя...

(На другім баку кірмашовай плошчы з'яўляецца Себасцьян.)

Разіта. Ну, Себасцьян, ці чуваць што-небудзь пра цуд?

Себасцьян. Толькі чуткі. Кажуць, што Антонію знайшоў гаршэчак, поўны золата.

Марыя. Гэта поўная хлусня, Разіта.

Себасцьян. Генерал пабратаўся з партызанамі... гэта таксама няпраўда... У паўднёвым квартале, Кажуць, з'явілася сем фантанаў...

Разіта. Себасцьян, я табе вось што скажу! Навошта святому Юзафу здзяйсняць цуд? У горадзе ўдосталь вады, яе толькі трэба справядліва размеркаваць. І няма патрэбы ствараць фантаны пры дапамозе чараўніцтва.

Себасцьян. Я таксама не веру, што ёсць гэтыя фантаны... *(Ён сядзе каля варотаў у сад і брынкае.)* Праспяваць табе песню, Разіта?

Разіта. Ціхую, пяшчотную, такую, каб не разбудзіць маю донну...

Себасцьян.

Мая бедная дзяўчынка,

як касцёльнае мышаня,

не мае ні хаткі, ні чаравікаў, ні грошай,
але яе вабная ўсмешка робіць мяне шчаслівым.
і кожная сустрэча з ёю — багатым.

Разіта. І праўда, чароўная песня.

Себасцьян. І як цудоўна, што мы гутарым з та-
бою... (*Ён ціха іграе, між тым сцэна перабудоўваецца з гана-
могаю шырмы. Ствараюцца абрысы майстэрні сталяра Ніко-
ласа.*)

Ніколас (*прыносіць на талерцы два бананы, акраец
хлеба і ставіць на стол пераг Юзафам і Марыяй, якія
сядзяць на лаўцы*). Больш, на жаль, я нічога не маю.

Юзаф (*да Марыі*). Сілкуйся, я не галодны. (*Яна
есць.*) Ніколас, калі ты дазволіш Марыі тут жыць...
Я дапамагаў бы табе ў працы, я сёе-тое разумею
ў гэтым...

Ніколас. Тут ледзь хапае працы на аднаго...
Мне трэба зрабіць дзіцячы ложка для донны Кры-
стыны, што-небудзь асабліва прыгожае, і некалькі
дзіцячых крэслаў...

Юзаф. Але я ахвотна ахвяраваў бы штосьці на
пражыцце... Калі б можна было што-небудзь пра-
даваць... Гм... багатым людзям падабаюцца старыя
прыгожыя рэчы.

Ніколас. Яны вешаюць на сцены ўсё, што
толькі можна.

Юзаф. Я часта назіраў праз вокны: нават вы-
разаныя з дрэва загагулінкі ад спавядальняў, та-
бэрнакулумы з касцёлаў і маленькіх анёлаў яны
бяруць для ўпрыгожвання сваіх дамоў... (*Ён устае.*)
Марыя, я пайду, але ты не бойся, я не пакіну цябе
ў бядзе. Я вярнуся з ежай і грашыма.

Марыя. Юзаф, не рабі нічога злачыннага,
толькі дзеля таго, каб дапамагчы мне!

Юзаф. Не, не! Можаш не турбавацца.

Ніколас. Хадзі, я пакажу, дзе ты можаш спаць.
(*Выходзіць з Марыяй.*)

Юзаф (*адзін, сядзе на веласіпед*). У майго прыёмнага Сына быў сябар, Францішак, які прадаў усё каштоўнае з касцёла, каб дапамагчы бедным... (*Выходзіць.*)

(*Шырма хутка знікае, відаць, як Юзаф едзе праз плошчу. Марыо адзін гуляе каля п'едэстала.*)

Юзаф (*да Марыо*). Прывітанне, Марыо!..

Марыо. Бэ!

Юзаф. Але ж ты не надта ветлівы...

Марыо. А ты, напэўна, шпіён з паліцыі...

Юзаф. Хадзі сюды, я нешта скажу табе...

Марыо. Ты мяне не падманеш. Шпіёны заўсёды ветлівыя, бо хочуць штосьці выведаць...

Юзаф. Я не шпіён. (*Ён працягвае руку і абмацвае верх п'едэстала.*) Спадзяюся, што ён яшчэ тут... (*Ён бярэ німб і хавае яго пад сваім понча.*) І спадзяюся, што антыквар з'явіцца ў належны час...

Марыо. Ты чакаеш Бальтазара? Ён штодзень пасля абеду прыходзіць у заезд.

Юзаф. Я ведаю. (*Ён сядзе за стол, з'яўляецца Эліза, ён ківае галавою.*) Дзякуй, я не буду нічога піць.

Бальтазар (*падыходзіць злева і сядзе за стол, глядзіць збоку на Юзафа*). Эліза! (*Яна падносіць яму невялікі келіх.*)

Юзаф. Добры дзень, Бальтазар!

Марыо. Гэй, ты, шпіён, ці разведаў ты ўжо пра наш цуд?.. Святы Юзаф пайшоў рабіць цуд.

Юзаф. І што ён павінен зрабіць, на тваю думку?

Марыо. Не ведаю. Мой дзядуля спадзяецца, што стане багатым.

Юзаф. А ты, Марыю, якога цуду хацеў бы?

Марыю. Каб святы Юзаф зрабіў мяне надзвычай спрытным і ніхто мяне больш не злавіў, калі я штосьці вазьму...

Юзаф. Эх, ты...

Бальтазар. Што ты хочаш, у гэтай Богам забытай мясцовасці малыя вучацца ў дарослых...

Юзаф. Не кажы так! Ніводная мясцовасць не бывае забыта Богам... Толькі людзі часам бываюць пакінутыя людзьмі... Бальтазар, у мяне для цябе нешта ёсць... Я хачу табе штосьці прадаць...

Бальтазар. Гэта павінна быць нешта выключнае... Я бяру толькі добрыя рэчы... чысты тавар...

Юзаф *(паказвае яму німб)*. Цудоўная работа... пазалочаны... дзвесце гадоў...

Бальтазар. Гм... гэта ж толькі кавалак... А дзе ж святы да яго?

Юзаф. Я прадаю толькі німб... Калі да яго вытачыць з дрэва Божае вока ці прыгожага галубка... Такія рэчы людзі вешаюць на сцены, я сам бачыў...

Бальтазар *(разглядае німб)*. Гм!

Юзаф. Першакласная работа... Я ў гэтым сёе тое разумею...

Бальтазар. А адкуль ён у цябе? Крадзены тавар, га?

Юзаф. Не, гэта мая асабістая ўласнасць.

Бальтазар. Усе яны так кажуць.

Юзаф. Не ўкрадзеная, не бойся. Сумленна прыдбаная.

Бальтазар *(кладзе на стол паруманетаў)*. Ну, добра.

Юзаф. Усяго? Гэта каштуе больш.

Бальтазар. Магчыма, але не ў мяне.

Юзаф. Гэта несправядліва.

Бальтазар. Не кажы мне пра справядлівасць. Інакш я прывяду паліцыю, каб ты раскажаў, хто ты і як да цябе трапіў гэты прыгожы німб. Ну?

Юзаф. Ты — хапуга.

Бальтазар. Кожны круціцца, як умее. *(Бярэ німб і выходзіць.)*

Марыо *(назіраў за гэтаю сцэнаю)*. Перапрашаю, што я назваў цябе шпіёнам. Ты жабрак, як мы ўсе.

Юзаф. Калі Марыя застанецца тут, яна зможа крыху наглядаць за табою. Каб і ты не загінуў. *(Выходзіць з веласіпедам.)*

Марыо *(раздражнёна ўслед)*. Наглядаць за мною, якая лухта!

(Себасцьян прыходзіць са сваёю гітараю і спявае, у гэты час з дапамогай шырмы бугуецца сталярная майстэрня.)

Себасцьян.

Кожны дбае толькі пра сябе,
Здаўна так павялося ў Сан Жазэ!
Ніхто тут ні на кога не зважае,
Як кажуць, мая хата стаіць з краю!
Так думае і бедны, і багаты,
І брат не мае літасці да брата!
Павінен стацца цуд!
Павінен стацца цуд!

(Святы Юзаф, несучы пад пахаю мех з прадуктамі, уваходзіць у майстэрню. Марыя дапамагае Нікаласу паліраваць дзіцячае крэселка.)

Нікалас. Яна замовіла ў мяне яшчэ пяць такіх крэслаў.

Марыя. Я ў дзяцінстве так марыла мець асабістае крэсла.

Нікалас. Я таксама. Сваё асабістае маленькае крэселка. Такое лёгкае, каб яго можна было самому падняць. І насіць з сабою то сюды, то туды —

паўсюль, дзе можна паслухаць нешта цікавае ці пагуляць. І каб яно было замаленькае для дарослага. Вось такое крэселка.

Марыя. Ага.

Ніколас. Ну, можа, калісьці тваё дзіця атрымае такое. Гм? Хадзі сюды, не плач. Пажывём — убачым, так?

Юзаф (*уваходзіць з прадуктамі*). Вось што я купіў. Няхай Марыя прыгатуе нам супу, са свежай зелянінай... Падсілкуемся разам.

(*Марыя выходзіць з прадуктамі.*)

Юзаф (*кладзе грошы на варштат*). Вось усё што я зарабіў!

Ніколас. Марыя можа спаць тут і без грошай.

Юзаф. Тады вазьмі гэта, каб купіць прадуктаў!

Ніколас. А ты?

Юзаф. Мне трэба вяртацца на свой пост! Там грошы не патрэбны.

Ніколас. А Марыя? Ты яе потым забярэш? Ці як? Хто будзе ёй дапамагаць? Хтосьці ж павінен ёй дапамагаць...

Юзаф. Так, павінен быць хтосьці, хто будзе ёй дапамагаць.

Ніколас. Ты толькі знайшоў яе, праўда? Ты не тутэйшы, так?

Юзаф. Так, я не зусім адсюль.

Ніколас. Але што людзі скажуць... Жанчына ў маёй майстэрні, ды яшчэ цяжарная.

Юзаф. Я-то добра ведаю, што тады кажуць людзі.

Ніколас. Ведаеш, яна мне падабаецца. Яна чымсьці прываблівае, праўда?

Юзаф. Калі яна табе падабаецца, то не слухай людзей і не бойся ўзяць Марыю да сябе. А кожнае дзіця — Божы падарунак.

Ніколас. Трэба даць ёй час. Няхай яна супа-
коіцца. Тады паглядзім.

Юзаф. Так.

Ніколас. Дый ці падабаюся я ёй?..

Марыя *(прасоўвае галаву)*. А ты, Ніколас, які суп
табе падабаецца?

Ніколас. Моцна прыпраўлены, вельмі моцна.

Марыя. Я і здагадвалася. *(Выходзіць.)*

Юзаф *(з усмешкаю)*. Я не хачу развітвацца. Пе-
радай ёй ад мяне прывітанне. *(Выходзіць.)*

(Ніколас загумліва разглядае гзіцьячае крэселка.)

Голас Марыі. Усё гатова! *(Ніколас выходзіць.)*

*(Змена гэкарацый. На кірмашовай плошчы. Святы Юзаф спешна пад'язджае, прыхінае веласіпед да п'едэстала, расцілае на ім понча, залазіць на п'едэстал, бярэ лілею і на-
кідку і зноў застывае ў выглядзе статуі. Толькі німба ў яго
няма... Сяляне прыходзяць са сваімі тачанкамі. Эліза вы-
цірае стол. Прыходзяць салдаты і Бальтазар, іх абслу-
гоўваюць. Антоніо і Марыо сядуць перад садовай ага-
роджай і пачынаюць прасіць міласціну. Разіта суправаджае
гонну Крыстыну, якая купляе неабходнае. Злева пады-
ходзяць Ніколас і Марыя з кошыкам для пакупака.)*

Маціяс. Глядзі, Ніколас з дзяўчынай.

Тобіяс. Гэта не тая, учарашняя?

Маціяс. Магчыма.

Эліза. Такія заўсёды знаходзяць сабе кагосьці
новага.

Донна Крыстына. Зноў перад маімі варотамі
зброд сабраўся!

Разіта. Паклікаць паліцыю?

Донна Крыстына. Н-не. Не зважайма на іх.

Разіта. Вы сённяя ў добрым настроі, донна
Крыстына.

Донна Крыстына. Муж прывёз мне з горада такі прыгожы падаруначак! Яшчэ ўчора вечарам, проста так, як сюрпрыз.

Разіта. Што ж гэта такое?

Донна Крыстына. Разны пазалочаны німб з промямі, яго можна павесіць на сцяну. Сапраўды вельмі арыгінальны. Магчыма, гэты малады стаяр, Ніколас, зможа выразаць мне з дрэва галубка для яго, тады атрымаецца сапраўдная выява Святога Духа, для сталоўкі.

Себасцьян *(падыходзіць, не спяшаючыся, і заўважае свой веласіпед)*. Мой веласіпед! *(Глядзіць наверх.)* Людцы! Святы Юзаф вярнуўся!

Усе. О-о-о-о-ох!

Чэпэ. Цуд! Цуд!

Донна Крыстына. Недзе, напэўна, адбыўся цуд. Разіта, здабудзь мне хуценька некалькі газет!

Разіта. У нашага святога Юзафа няма німбу!

Бальтазар. Як? Што! Гм! *(Кашыляе.)*

Маціяс. Ну, не падавіся! *(Стукае яго па спіне.)*

Чэпэ. Святы без німбу... на нашай плошчы?! Можна, нам трэба сабраць трохі грошай. Каліжны нешта дасць...

Донна Крыстына. Не! Я сама паклапачуся пра німб. Вунь крочыць малады Ніколас. Трэба папрасіць, каб ён намалюваў нам эскіз — эскіз прыгожага німбу. Я заплачу яму.

Усе. Брава, донна Крыстына! *(Яна вельмі ўсцешаная.)*

(Людзі прыціснулі Ніколаса да стала, сунуць яму ў рукі паперу і аловак, зазіраючы цераз плячо.)

Маціяс. Ніколас усё зробіць як след!

Донна Крыстына *(разглядае эскіз)*. Гм! Ён яшчэ прыгажэйшы, чым той, што прынёс мне муж. *(Яна*

разважае.) Ніколас, выраж мне з дрэва такі прамяністы німб! А ты, Разіта, хуценька бяжы дадому, у маёй спальні, над камодам, вісіць сапраўды прыгожы вянец... Нельга ж змушаць нашага святога Юзафа чакаць так доўга...

(Разіта спяшаецца.)

Усе. Брава, Донна Крыстына!

Ніколас *(абдымае Марыю)*. Ты ўсё гэта разумеш?

Себасцьян *(га іх)*. Цуды не трэба разумець. У іх трэба толькі верыць.

Чэпэ. Даведацца б нарэшце, дзе і калі адбыўся цуд. І ці адбыўся ён увогуле?

Эліза. Можа, гэта перададуць па радыё.

(Разіта прыходзіць з німба. Маціяс прымацоўвае яго да статуі.)

Усе. Песню, Себасцьян, песню!

Себасцьян.

Цуд адбыўся ў Сан Жазэ
на нашых вачах.

Ніхто пра яго не чуў, ніхто яго не бачыў,
мы страцілі здольнасць гэта разумець.

Можа... можа, мы ўсе звар'яцелі,
але ёсць адчуванне,

што ўсё ж такі хтосьці здзейсніў цуд...

У Сан Жазэ...

У Сан Жазэ!

На кірмашы, што раскінуўся на беразе Тыбра, Маркус украў цыбуліну і кавалак мяса. Але гандляры, разгружаючы свае тачанкі, не заўважылі гэтага. Маркус быў самым нахабным і спрытным маленькім жабраком у Рыме.

У шостым стагоддзі ад Нараджэння Хрыстовага ў Рыме было вельмі шмат жабракоў. Яны сядзелі на касцёльных прыступках, перад варотамі крытых кірмашоў, на абломках разбураных старажытных храмаў. Яны ўчынялі бязлітасныя бойкі за лепшыя месцы. Бо Рым у той час не быў багатым, асляпляльным горадам. Рым быў бедным горадам, агорнутым страхам і поўным галодных бежанцаў, якія ўцяклі на поўдзень ад лангабардаў.* Штодзёная нястача зрабіла ўсіх раздражнёнымі і жорсткімі. Ужо самыя маленькія хлопчыкі-жабракі пераймалі ад бацькоў усе іхнія прыёмы. Мар-

* Лангабарды — германскае племя. У 568 г. уварваліся ў Італію і ўтварылі раннефеадальнае каралеўства (у 773—774 гг. на чале з Карлам Вялікім). Ад лангабардаў атрымала назву Ламбардыя.

кус, напрыклад, мог прыкінуцца сляпым, спаралізаваным ці скалечаным, — якім заўгодна. У той халодны, ветраны снежаньскі дзень ён прачнуўся яшчэ зацемна, каб заняць сваё месца ў крытай галерэі базылікі святога Клеменса. Ён ведаў: жанчыны, якія будуць ісці на ранішняю Імшу, паспачуваюць маленькаму галоднаму хлопчыку-жабраку.

Яшчэ бегучы па прыступках у бок калонаў, Маркус убачыў, што яго месца занятае. Нейкі незнаёмы сівавалосы жабрак сядзеў, прыхіліўшыся спінаю да калоны. Маркус стаў перад ім, шырока расставіўшы ногі.

— Ты сядзіш на маім месцы! Гэта паскудства! Першая калона ад уваходу — мая! Сыдзі адсюль, а то я скажу свайму верхаводзе, ён паб'е цябе і прагоніць!

Стары ўзняў вочы, аблічча ў яго было ветлівае.

— Я не ведаў, што сяджу на тваім месцы, хлопча!

— Уставай! — закрычаў Маркус.

— Я не магу, — сказаў стары. — Я спаралізаваны.

— Я ведаю гэты прыём! — адказаў Маркус.

Тады стары жабрак адкінуў убок плед, у які былі захутаныя яго ногі. Маркус скалануўся. Ногі старога былі худыя і слабыя, як у дзіцяці, толькі калені тырчалі з лахманаў, быццам велічэзныя вузлы. Маркус нахіліўся і зноў накрыў пледом гэтыя бедныя ногі.

— Калі прыйдзе верхавода, вы можаце падсунуць мяне крыху далей, — сказаў стары. — Я не хачу забіраць тваё месца, хлопча.

— З якой ты банды?

— Ні з якой, — сказаў стары.

Маркус не хацеў даваць гэтаму веры.

— Ні з якой? Ого! А хто цябе абараняе, і каму ты аддаеш частку прыбытку?

— Калі я знаходжу кагосьці, хто не назбіраў нічога, я дзялюся з ім, — сказаў стары чалавек.

Маркус утаропіўся ў яго. «Вар'ят ці махляр!» — падумаў ён.

— Дзяліцца? Проста так?

Стары ўсміхнуўся.

— Я стары чалавек і мне няшмат трэба.

— А хто цябе сюды прынёс?

— Мой сусед. Ён вельмі зычлівы да мяне. Ён прывёз мяне на тачанцы. Звычайна я сяджу ўнізе, на мосце, але пад голым небам мне стала занадта холадна. — Стары чалавек правёў рукою па пледзе. — Гэты плед падарыў мне таксама сусед.

— Гэта гунька, пакрывала для коней, — сказаў Маркус. — Ад яго пахне коньмі...

«Добры, моцны плед, — падумаў ён. — І такі вялікі, яго хопіць на дваіх. І пахне хлявом і цёплаю жывёлаю».

Ён паглядзеў на плед, што ахутваў старога і яшчэ звісаў з прыступак. Маркус нясмела апусціўся побач са старым, на край пледа.

— Ведаеш што? — сказаў Маркус. — Ты даеш мне палову свайго прыбытку за дзень, а я дазваляю табе сядзець тут, на маім месцы... Гэта добрае месца, убачыш. Я сёння буду прыкідвацца сляпым, а ты будзеш маім спаралізаваным дзядулем. Добра? — Ён захікаў. — Галодны, сляпы хлопчык, якому трэба клапаціцца пра свайго спаралізаванага дзядулю, — гэта гучыць жаласліва.

— Я рады, што ты дазваляеш мне сядзець тут, — сказаў стары чалавек. Маркус разглядваў

яго. У старога на шыі была завязана хустка, але рукі заставаліся голымі. Знямелымі пальцамі ён сціскаў клунак.

— Мне здаецца, што ты навічок, — сказаў Маркус. — З навічкамі я працую не вельмі ахвотна. Яны псуюць усю справу. — Ён паказаў на клунак. — Схавай гэта. Ты не павінен паказваць, што ўзяў з сабой нешта з ежы. Інакш ніхто табе нічога не дасць.

— Хлопчык мой, — сказаў стары, і ў яго гола-се пачулася нешта іншае — цёплае, шчаслівае. — Хлопчык мой, у маім клунку няма ежы. Гэта нешта каштоўнае. Хочаш паглядзець?

Ён развязаў клунак і дастаў з яго вялікую старую кнігу. Маркус пакруціў галавою:

— Толькі кніга...

— Не нейкая там кніга! — прашаптаў стары. — Гэта Святое Пісанне!

— Ты хочаш яе прадаць? — запытаў Маркус.

— Не, мой хлопчык. Прадаць — ніколі.

Маркус хутка разважаў.

— Але ты мог бы яе прадаць. Кнігі дарагія. Я ведаю аднаго чалавека, які, можа, купіў бы яе ў цябе. Калі ты паабяцаеш мне трэцюю частку пакупной цаны...

— Дзіця! — усклікнуў стары. — Я шмат гадоў збіраў грошы, каб купіць гэтую кнігу.

«Вар'ят, — думаў Маркус. — Не махляр. Але моцна звар'яцелы. Каб збіраць на кнігу...» Потым яму ў галаву прыйшла думка. Ён свіснуў скрозь зубы і паважліва запытаўся:

— Можа... пачытаеш з яе людзям? Сапраўды пабожным голасам. Гэта быў бы новы прыём! Ці... ці, можа, ты ўмееш нават рабіць прадказанні са Святога Пісання!

— Я не ўмею чытаць, — сказаў стары. — У дзяцінстве мяне ніхто не вучыў. Адразу давялося ісці працаваць. Потым я захварэў, і мой гаспадар не мог мяне болей трымаць. І выгнаў. Я мог бы плесці кошыкі, вось, і цыноўкі. Але хто возьме старога, хворага чалавека... Цяпер у мяне ёсць час, каб навучыцца чытаць. Я нават спрабаваў гэта зрабіць, але мая галава занадта старая і дурная... Ты ўмееш чытаць?

— Не вельмі добра, — сказаў Маркус. — Толькі крыху, каб чытаць лістоўкі ці аб'явы пра пошукі злачынцаў, ці адозвы.

— Мой дарагі хлопчык, але ты хоць крыху можаш... Бог мой, якое шчасце. — Дрыжачымі рукамі стары гартаў сваю кнігу. — Дзіця маё, будзь ласкавы, прачытай мне — хоць некалькі радкоў...

— Ты вар'ят, — сказаў Маркус гучна, потым крыху цішэй дадаў:

— Сляпы хлопчык не можа чытаць. Не забывайся, што я сёння сляпы.

Ён выцягнуў шматок чорнай тканіны і перавязаў ёю сваё левае вока. На правае ён наклеіў «струп», які зрабіў з гліны і некалькіх кропель курынай крыві.

— Але з-пад павязкі я магу выглядаць, — сказаў ён. — Паслухай, зараз прыйдуць астатнія: гарбаты Сімон, старая Джулія. А вунь ідзе кульгавая Паўліна са сваім дзіцём. Мне зусім не трэба глядзець. Я пазнаю іх усіх па кроках.

Жабракі прашмыгнулі міма калонаў, як шэрыя цені ў бледным святле раніцы. Яны прыселі на кукішкі, цесна прыціснуўшыся адно да аднаго і расціраючы свае халодныя твары. Паўліна зазірнула ў касцёл.

— Яны ўжо запальваюць свечкі, — прамармытала яна. — Зараз пачнецца.

Перад Маркусам яна спынілася.

— Хто гэта каля цябе? — Яе голас быў прарэзлівы, быццам вецер на вуліцах.

— Мой дзядуля, — сказаў Маркус. — А калі ты маеш нешта супраць, я раскажу верхаводзе, што ты ўчора аддала яму замала.

— Гэта няпраўда, ты, шэльма малая! — закрычала Паўліна. Дзіця, якое было ў яе на руках, прачнулася і захныкала.

— Праўда ці не, — сказаў Маркус, — прынамсі, я магу паклясціся ў гэтым усімі апосталамі і мучанікамі...

— Ды супакойся ты, нягоднік, — прабурчала Паўліна і села побач з Маркусам. — Вунь ужо людзі ідуць у касцёл. Добра, што ёсць пабожныя людзі. Плач, Марыю, золатка маё.

Яна ўшчыкнула дзіця так, што яно зараўло, і сама пачала плакаць і галасіць:

— Ласкавы, добры пане, падайце беднай маці штосьці для яе дзіцёнка... Паглядзіце на гэтага беднага малога чарвячка... Злітуйцеся!

Да яе далучыліся іншыя жабракі. Маркус загнушыў усіх сваім звонкім дзіцячым голасам:

— Дзеля Хрыста, будзьце літасцівай, добрая пані! Я бедны сляпы хлопчык, мне трэба клапаціцца пра свайго спаралізаванага дзядулю... Дзякую, дарагі пане!

Парафіяне раздавалі манеты і хлеб, і галасы жабракоў прыціхлі, нібы вялізная хваля, што зноў адхлынула ад марскога берага. Толькі голас старога мужчыны можна было яшчэ пачуць. Ён не падываў, ён не крычаў, а вельмі спакойна прасіў тых, хто праходзіў міма:

— Адну хвіліну! Дарагі пане, падарыце мне толькі адну хвіліну!

Яны праходзілі міма, не гледзячы на яго.

Маркус з-пад чорнай павязкі глядзеў на медную манету ў сваёй руцэ:

— Дзень пачаўся някепска. Гэй, стары, як цябе завуць? Мне ж трэба ведаць, як завуць майго дзядулю?

— Сэрвулюс. А цябе, мой хлопчык?

— Маркус. Паслухай, Сэрвулюс, я назіраў за тым, як ты прасіў людзей. Ты паводзіш сябе, як няўпэўнены навічок. Табе трэба выцягнуць рукі! І крычаць мацней! Табе трэба стагнаць і галасіць! Там, каля твайго мосту, можа, было інакш, там у цябе былі свае пастаянныя кліенты. Але тут... Яны цябе не бачаць. Яны зважаюць на цябе толькі тады, калі ты равеш... Давай, вось зноў нехта ідзе!

Сэрвулюс крыху выпрастаўся. Ён паглядзеў у бок парафіяніна і ўзвысіў голас:

— Крыху часу, мой пане! Падарыце мне крыху Вашага часу! Тры хвіліны, пане!... Хвілінку! Вось, з гэтай кнігі... прачытайце некалькі радкоў, пане, бо, пане, я не ўмею чытаць...

Чалавек, які ішоў у касцёл, спыніўся. Ці ўзяў ён кнігу? Не, ён насупіў бровы:

— Чытаць... тут, у ранішнім прыцемку, на халадзе! Дзядуля, у мяне няма на гэта часу. — Ён нахіліўся і паклаў старому ў руку некалькі манетаў. Адчуўшы пах гунькі, ён насцярожліва прынюхаўся і схваў твар у сваім футравым каўняры. Ён хутка перасёк галерэю з калонамі і ўвайшоў у касцёл.

Маркус паглядзеў на манеты:

— На тваім месцы я быў бы задаволены, стары Сэрвулюс...

Сэрвулюс прыціснуў кнігу да грудзей.

— Ах, мой хлопчык... калі б у каго-небудзь быў час, каб пачытаць мне. Бачыш тую пані, вунь там...

— Яна прыходзіць штодзень, — прашаптаў Маркус. — На яе можна спадзявацца!

І ён ужо пачаў крычаць:

— Я галодны сляпы хлопчык, мне трэба клапаціцца пра свайго спаралізаванага дзядулю!

Жанчына ўсміхнулася хлопчыку-жабраку, і Маркус ледзь стрымаўся, каб не ўсміхнуцца ў адказ: ён жа быў сляпы. Хлопчык толькі працягнуў руку. Жанчына паклала ў яе лустачку хлеба з сырам.

— Вось, мой бедны хлопчык, а гэтая манета для твайго дзядулі, я ж ведаю, што тут заўсёды сядзяць бедныя людзі!

Сэрвулюс прыўзняў кнігу. Яго рукі дрыжэлі.

— Дарагая пані, ці можна папрасіць Вас... тут... некалькі радкоў?

— Прачытаць? — сказала жанчына. — Цяпер? Яна вагалася.

— Але ж тады я прапушчу пачатак святой Імшы. Яшчэ невялічкае ваганне.

— Не, я сапраўды не магу.

Хуткімі маленькімі крокамі яна дробненька пайшла да ўваходу.

Маркус пачуў, як стары ўздыхнуў.

— Ну, не журыся. Лягчэй выпрасіць трохі хлеба і грошай, чым пару нікчэмных хвілін, так? Але табе далі паесці. Гэта самае галоўнае.

— Не, маё беднае дзіця, — сказаў Сэрвулюс. — Гэта не самае галоўнае. Прынамсі для мяне гэта не самае галоўнае. Два, тры кавалкі для галоднага страўніка, каб не памерці з голаду, заўсёды можна атрымаць. Але калі сэрца пустое — гэта самае гор-

шае. З таго часу, як я ўведаў гісторыі, напісанья ў гэтай кнізе, я зноў і зноў хачу пачуць іх. Я прагну гэтага. Гэта як голад, Маркус, як голад.

«Вар'ят, — думаў Маркус. — Вар'ят, вар'ят».

Але стары жабрак казаў далей, дыханне маленькімі воблачкамі ўзнімалася ад яго вуснаў:

— Ты думаеш, што я вар'ят, мой хлопчык? Не. Мiane толькі перапаўняе гарачае жаданне. Я чакаю. Я так прагну паслухаць іх, што мне баліць сэрца. Чалавек жыве не толькі жменькаю ежы. Чалавек жыве тым, чаго ён прагне. Няўжо ў цябе няма нічога, чаго б ты вельмі моцна жадаў, акрамя ежы?

Маркус маўчаў. Калі ён прачынаўся ўранку, ён быў галодны. Калі ён вечарам клаўся спаць, ён быў галодны. Калі ён сядзеў і прасіў каля касцёла, ён бачыў, як міма праплывалі тоўстыя жываты багатых людзей. Ён углядаўся ў гэтыя тоўстыя жываты, і нянавісьць закіпала ў ім. Ён уяўляў, як адбірае ў багаццяў іх поўныя міскі. Ён уяўляў, як пракрадваецца з гэтымі поўнымі міскамі ў свой ціхі куток, сядзе там і есць, зусім адзін, есць, есць і есць.

— Я нічога не прагну, — злосна сказаў Маркус.

— Бедны хлопчык, — прашаптаў Сэрвулюс. — Толькі цяпер я бачу, які я шчаслівы!

— Шчаслівы? — Маркус засмяяўся, і Паўлініна дзіця зноў захныкала.

Ён не звярнуў на гэта ўвагі.

— Шчаслівы? Ды паглядзі, які ты змарнелы. Амаль шкілет, Сэрвулюс. Калі застанецца гэтка ж халадэча або яшчэ больш пахаладае, ты зусім замерзнеш пад сваёй гунькай. Я дык магу схвацца, дзе заўгодна.

Стары настойваў на сваёй думцы.

— Трэба да чагосьці імкнуцца, чагосьці жадаць, Маркус. Ты не хочаш нічога, акрамя ежы?

— Га, жадаць! — Маркус гаварыў ціха, бо ў прысутнасці кульгавай Паўліны ён не хацеў разказваць пра сябе. — Таго, чаго жадаеш, усё роўна не атрымаеш. Часам... але ты будзеш смяяцца з мяне, Сэрвулюс!

Сэрвулюс сціснуў сваю кнігу.

— Не, я не буду з цябе смяяцца. Скажы, мой хлопчык, мне ты можаш даверыцца.

Маркус крыху бліжэй падсунуўся да старога:

— Часам мне хочацца, каб ад маёй ежы нешта засталася. Жменька чагосьці або добрая костка... ці прынамсі некалькі скарынак хлеба. Тады я спусціўся б да тых халупаў, што стаяць на руінах за цыркам. Там бадзяюцца сабакі, якія нікому не патрэбныя. Яны ўжо зусім здзічэлі. Як ваўкі. Галодныя і худыя, з ускалмачанай поўсцю. Я завабіў бы аднаго такога сабаку сваёю косткаю. А потым назіраў бы за ім, як ён есць і радуецца. І, можа, ён зрабіўся б даверлівым і дазволіў бы мне яго пагладзіць... Але я яшчэ ніколі не меў столькі, каб нешта засталася... Сэрвулюс, вунь зноў нехта ідзе... Адно мізэрную манетку для беднага сляпога хлопчыка!

Зноў хорам завылі жабракі. Сэрвулюс выцягнуў уверх сваю кнігу.

— Мой пане, ці ёсць у Вас для мяне крыху часу? Пане, ці ўмееце вы чытаць?

Мужчына ў цёмным салдацкім шынялі спыніўся перад Сэрвулюсам:

— Я ўмею чытаць. А што?

— Тады я ўсім сэрцам прашу Вас, пачытайце мне крыху з гэтай кнігі!

Мужчына ўзяў кнігу, пазнаў Святое Пісанне, пагартуў і спытаў:

— Што ж ты жадаеш паслухаць?

— Я якраз разгарнуў на гэтым месцы, — сказаў Сэрвулюс. — Там, дзе тырчыць маленькая чырвоная стужачка. Гэта калядная гісторыя, дарагі пане.

Салдат адкашляўся, жабракі прыціхлі. Здзіўлена глядзелі яны на старога жабрака, які падрыхтаваўся слухаць. Здавалася, што Сэрвулюс прыслухоўваўся ўсімі парамі свайго цела.

І салдат пачаў чытаць: «Сталася ў тых дні: Выйшаў ад цэзара Аўгуста загад зрабіць перапіс па ўсёй зямлі. Гэты перапіс быў першы падчас панавання Квірынія ў Сірыі. І пайшлі ўсе запісвацца, кожны ў свой горад. Пайшоў таксама і Юзаф з Галілеі, з горада Назарэта, у Юдэю, у горад Давіда, званы Бэтлеем, бо ён быў з дому і роду Давіда, каб запісацца з Марыяй, заручанай з ім, якая была цяжарнай. Калі ж яны былі там, надышоў час нарадзіць Ёй. І нарадзіла Сына свайго першароднага, і спавіла Яго, і паклала ў яслі, бо не было ім месца ў заездзе».

— Не было месца! — закрычаў Сэрвулюс і моцна схапіў Маркуса за плячо, так што хлопчык спужаўся. — Не было ім месца ў заездзе! «Ідзіце адсюль, — сказалі яны Марыі і Юзафу. — Вы не бачыце, што ўсё занята?» А Яна ж чакала Дзіцятка Езуса і, можа, Яна баялася. Многія жанчыны баяцца нараджаць, праўда, пане?

— Не ведаю, — сказаў салдат.

— Вы думаеце, калі б людзі **ведалі**, што павінен нарадзіцца Дзіцятка Езус, Збавіцель, Адкупіцель свету — калі б яны гэта ведалі, то тады б знайшлося месца ў заездзе? — спытаў Сэрвулюс.

Салдат паціснуў плячыма:

— Пазней яны даведаліся, хто Ён, і прыбілі Яго цвікамі да крыжа, — сказаў салдат і вярнуў старому жабраку кнігу.

— Гэта таямніца, вялікая таямніца, — шаптаў Сэрвулюс. — Дзякуй Вам за тое, што Вы мне пачыталі.

Салдат махнуў рукою на развітанне, потым пайшоў цераз плошчу перад базылікай і знік у адной з бакавых вуліц. Маркус прыслухоўваўся да яго аддаленых крокаў.

— Дзіўна, згадзіўся пачытаць менавіта той, на якога я не спадзяваўся б, — неразборліва прамовіў ён, запіхваючы сабе ў рот хлеб і сыр.

Сэрвулюс паглядзіў кнігу, быццам яна была жывая:

— У яслях, ты можаш гэта ўявіць? Сярод жывёлаў... маленькага Сына Божага.

— Я б ахвотна жыў сярод жывёлаў, — сказаў Маркус.

— Але ж Немаўля! Ці бачыў ты немаўля? Якое яно маленькае і бездапаможнае? Зусім-зусім безабароннае! І такім Сын Божы прыйшоў да людзей, без ззяння і велічы.

— Сэрвулюс, дзядуля, не хвалюйся! — сказаў Маркус і адкусіў кавалак скарынкі. — Ты вельмі ўсхваляваны. Нібыта чуеш гэтую гісторыю ўпершыню.

— Кожны раз я яе слухаю так, быццам чую першы раз, — сказаў Сэрвулюс. — Быццам гэта здарылася толькі цяпер... цяпер... так незвычайна, так цудоўна, так дзіўна. З велічы Нябёсаў... такой велічы, што нам і не даўмецца... уніз, у наш мізэрны свет, у хлеў. А потым пастухі... гэта на-

пісана пазней, тое, як анёлы абудзілі пастухоў!
Вось бы яшчэ хто-небудзь прыйшоў і змог мне па-
чытаць... А потым тры святыя Каралі з Усходу...
Як цудоўна яны крочаць за зоркаю! Проста ідуць
за зоркаю, бо спадзяюцца знайсці Езуса. Маркус,
уяві толькі...

— Уяўляю... — прамармытаў Маркус.

— Мудрыя Каралі пакідаюць свае краіны, свае
замкі і гарадскія ўмацаванні і ідуць праз пустыні,
праз глухмень. І давяраюць толькі зорцы і сваёй
надзеі — гэта таксама таямніца, якую мне хацела-
ся б зразумець...

Маркус паклаў руку старому на плячо:

— Ц-с-с, дай мне паслухаць.

Ён прыслухаўся, потым баязліва сказаў:

— Сэрвулюс, я чую крокі верхаводы.

— Каго? — спытаў Сэрвулюс.

— Верхаводы нашай банды, ён робіць абход,
каб праверыць, ці ўсе яго людзі на месцы.

Сэрвулюс агледзеўся:

— Хлопчык мой, адкуль ён ідзе... можа, ён умее
чытаць?

— О, ды сціхні ж ты, — прашаптаў Маркус. —
Я сам з ім пагавару і паспрабую выгарадзіць нас.

Цяпер Сэрвулюс таксама пачуў блізкія ўжо
крокі, а паміж імі раздаваўся нейкі металічны гук,
быццам палкаю з жалезным наканечнікам стукалі
па бруку. У маленькай групе жабракоў усталява-
лася маўчанне. Моўчкі сустрэлі яны гэтага чала-
века, якога вельмі баяліся.

Верхавода ішоў проста да Сэрвулюса.

— Ты хто?

— Ён пытаецца ў цябе, Сэрвулюс... — прашап-
таў Маркус.

— Бедны чалавек, — сказаў Сэрвулюс і працягнуў верхаводзе кнігу. — Ласкавы пане, ці ўмеце вы чытаць?

— Маркус, — сказаў верхавода. — Хто гэты стары побач з табою?

— Ён жабрак, але просіць не грошай... — адказаў Маркус. — Ён нічога не забярэ ў нашых людзей.

— Так. А чаго ж ён просіць?

— Ты ж чуеш, — сказаў Маркус і ўхмыльнуўся. — Ён просіць хвіліны!

— Падарыце мне крыху свайго часу, пане! — пачаў маліць Сэрвулюс. — Прачытайце мне некалькі радкоў з гэтай кнігі, добры Бог адплаціць Вам за гэта!

Верхавода нахіліўся да Маркуса і груба штурхануў яго:

— Вар'ят, які займае лепшае месца... Хлопча, чаму ты не паведаміў мне пра гэта?

Маркус спрабаваў выкруціцца:

— Я думаў, што ты згодзішся на гэта. Бедны спаралізаваны дзядуля, пра якога павінен клапаціцца бедны маленькі хлопчык, — такое заваблівае людзей, верхавода. Вечарам ты ўбачыш.

Верхавода адпусціў Маркуса:

— Калі не... хлопча, тады ты ведаеш, што цябе чакае.

Маркус выглянуў з-пад чорнай павязкі. Імгненна ён зноў памужнеў. Бо ўбачыў, што па плошчы крочылі мужчыны з гарадской аховы.

— Ціха, верхавода, — прамармытаў ён. — Гарадская ахова.

— Дзе?

— У цябе за спінаю. Яны ідуць проста да нас.

Верхавода ўзяў кнігу, якую Сэрвулюс усё яшчэ працягваў яму.

— Вось, дарагі пане, прачытайце мне, калі ласка, гэтае месца!

Верхавода пачаў чытаць — паспешліва і супраць волі:

— «У той ваколiцы былі на полі пастухі, якія вартавалі ўначы свой статак. Раптам з'явіўся ім анёл Пана, і хвала Пана асвятліла іх. І сказаў ім анёл...» Глядзіце... гм, не, ён сказаў: «Не бойцеся, я абвяшчаю вам вялікую радасць. Бо нарадзіўся вам сёння Збаўца...» Маркус! Ці прамінула ўжо ахова?

— Кіраўнік стаіць за сем крокаў ад цябе і слухае... — сказаў Маркус.

— Ага, тады далей: «І раптам з'явілася з анёлам вялікае войска нябеснае, якое праслаўляла Бога і ўсклікала: Хвала на Вышніх Богу, а на зямлі спакой людзям добрай волі...» Ён усё яшчэ глядзіць сюды?

— Так, — сказаў Маркус. — Цяпер, верхавода, увайдзі ў касцёл і праз бакавы ўваход ля сакрыстыі — у завулак Канатчыкаў.

Потым ён моцна закрычаў:

— Дзякуй Вам, вялікі, высакародны пане, збаў, Божа добрага пана!

Сэрвулюс узяў свае спакойныя вочы і зірнуў на мужчыну:

— Вы прачыталі мне самае цудоўнае месца, пане!

— Стары дурань, — сыкнуў верхавода і кінуў кнігу Сэрвулюсу на калені. — Гора табе, калі раніцай я зноў цябе тут знайду. Гэта наш участак.

Ён заспяшаўся ў касцёл. Маркус усміхнуўся. Гарадская ахова пайшла далей.

— Чаго так баіцца ваш верхавода? — спытаў Сэрвулюс.

— Яны шукаюць яго, — сказаў Маркус. — Вулічныя бойкі паміж бандамі жабракоў, крадзеж, забойства падчас бойкі, абрабаванне карабля з зернем. Верхаводы — вялікія паны, і мы мусім падпарадкоўвацца ім. Толькі салдатаў гарадской аховы яны баяцца. Але часам яны падкупляюць і іх.

— Ён пагражаў табе, — прашаптаў Сэрвулюс. — І я ў гэтым вінаваты...

— Ён кожнаму пагражае, — сказаў Маркус.

— Але ён прачытаў мне...

Маркус засмяяўся:

— Ды з якой лютасцю ён чытаў! Вось дык паскакаў дразда, ха! Варта было гарадской ахове наблізіцца ў патрэбны момант — і ён вымушаны чытаць пабожныя гісторыі!

Маркус зарагатаў на ўсё горла, і іншыя жабракі таксама засмяяліся разам з ім.

— Але, Маркус, словы ўсё роўна гучалі прыгожа! — сказаў Сэрвулюс. — Прыгожа, нягледзячы на ягоную лютасць. Гэта не сапсавала іх характара. Спакой людзям добрай волі на зямлі. Спакой людзям. Бог любіць людзей, Маркус, гэта самая вялікая таямніца...

— Але ж і думкі ў цябе, старэча! Для мяне гэта няўцямна, — сказаў Маркус і падсунуўся на гульцы крыху бліжэй да старога. — Халадае, Сэрвулюс! Глядзі, снег пайшоў!

Вецер гнаў вялікія камякі снегу над плошчаю перад базылікай. Хутка ўсе вуліцы пакрыліся беллю. У гэты снежаньскі дзень сыпала вельмі моцна, незвычайна моцна для Рыма. Снег укрываў спустошаныя сады памерлых імператараў, разбу-

раныя храмы, трыумфальныя аркі і помнікі перамогі. Ён зацярушыў фігуры старажытных багоў і статуі святых. Снег паглынуў увесь гарадскі шум: скрыгатанне калёсаў, крык аслоў, лясканне бізуноў. У гэты снежаньскі дзень ў Рыме было вельмі ціха.

Жабракі адзін за адным пакідалі свае месцы ў крытай галерэі базылікі святога Клеменса. Яны згортвалі свае пакрывалы, лічылі назбіраныя манеты, засоўвалі апошні кавалак хлеба ў рот і знікалі ў вузкіх завулках, ціха і непрыкметна.

— Сэрвулюс, але ж ты і ўпарты, — сказаў Маркус. — Хіба ты не заўважаеш, што мы адны тут засталіся? Сёння больш няма на каго спадзявацца. — Ён зняў са сваіх вачэй чорную павязку і фальшывы струп. — Канец працоўнага дня.

— А вячэрняя Імша, — сказаў Сэрвулюс.

— Пад вечар ты будзеш сядзець у вялізным снежным сумёце, Сэрвулюс, калі застанешся тут тырчаць. Я схаджу да твайго суседа і папрашу, каб ён забраў цябе.

— Яго цяпер не будзе дома, — сказаў Сэрвулюс. — Але гэта нічога, мой хлопчык, мне зусім не холадна. Наадварот, Маркус. У мяне цудоўнае адчуванне цеплыні.

Маркус скакаў паміж калонамі і лупцаваў сябе кулакамі.

— Цудоўная адчуванне цеплыні — гэта ўжо небяспечна, Сэрвулюс! Кажуць, што перад замярзаннем чалавеку становіцца вельмі цёпла. Табе трэба варушыць рукамі, глядзі, вось так! О, мае пальцы на нагах зусім ператварыліся ў ледзяшы! Мне трэба скакаць... скакаць...

Сэрвулюс шчыльней захінуўся ў гуньку.

— Маркус, ідзі дадому. Вазьмі гэтыя манеты, што я назбіраў, і рыбу таксама, і сыр і хлеб.

Маркус спыніўся і ўтаропіўся ў старога.

— Не, — сказаў ён.

— Гэта табе ўзнагарода за тое, што ты дазволіў мне сядзець тут!

— Я не хачу гэтай узнагароды, — закрычаў Маркус.

Сэрвулюс усміхнуўся:

— Я не галодны, дзіця маё. Ты можаш спакойна ўсё забраць.

Маркус падышоў на крок бліжэй.

— Добра. Палову...

— Не, бяры ўсё, — сказаў Сэрвулюс. — Паласуйся. А калі наясіся, і калі ў цябе штосьці застаецца...

— Сэрвулюс, — прашаптаў маленькі хлопчык-жабрак.

— Рыбныя галовы ён, безумоўна, любіць, той дзікі сабака з ускалмачанай поўсцю. А заўтра... — сказаў Сэрвулюс, — заўтра раніцай раскажаш мне, ці ўдалося яго пагладзіць.

Маркус больш не глядзеў на старога жабрака. Ён глядзеў на рыбу, глядзеў на хлеб. Ён прыціснуў гэтыя кавалкі да сябе і цяжка дыхаў ад хвалявання, ён загарнуў рыбу, хлеб і сыр у чорную хустку. А потым ускочыў і стрымгалоў панёсся па ціхім заснежаным горадзе. Стары жабрак застаўся сядзець каля сваёй калоны. Ён чакаў і чакаў... «Калі б я мог чытаць, — думаў Сэрвулюс. — Ці хаця б запамінаць гэтыя гісторыі. Старая дурная галава!»

Ён пачаў прагаворваць сам сабе, па памяці, хвалебную песню Марыі: «Благаслаўляць мяне будуць усе пакаленні. Вялікае ўчыніў мне Усема-

гутны. Імя Яго святое. Скінуў магутных з тронаў і ўзвысіў пакорных. Дабром галодных насыціў. Багатых ні з чым адправіў....»

Ён уздрыгнуў. Можа, ён заснуў? Яму нельга засынаць.

Але ён быў вельмі стомлены. Да вячэрняй Імшы было яшчэ доўга. Яму захацелася крыху пасаць пад гунькай. Гунька сагравала яго.

Яму было вельмі цёпла і добра.

Крокі?

Ён падняў галаву, вельмі павольна.

Да яго падыходзіць жанчына?

— Ласкавая пані, — пачуў ён свой голас —
Падарыце мне крыху свайго часу.

Яна была ўжо зусім блізка...

«Прачытайце хоць некалькі радкоў, добрая пані. Будзьце так ласкавы. Вы ж умеце чытаць?»

«А Вы, пане, ці ўмеце Вы чытаць? Дарагі пане, ці маглі б Вы пачытаць? Калядную гісторыю, вялікі дзякуй».

«Расказаць?.. Так, ласкавая пані, калі Вы хочаце лепш расказаць яе мне? Вы так добра ведаеце гэтую гісторыю? Вы таксама, пане?»

«Так, заезд быў ужо заняты. Да апошняга месца. Не так холадна, як сёння.

У хляве... у хляве было цёпла».

«Я загарнула свайго Сына ў пялюшкі і паклала ў яслі».

«Я так хацеў бы паглядзець на Яго, на Вашае Дзіцятка. Я сумую па Вашым Дзіцятку».

«Я адвяду цябе да Яго, Сэрвулюс».

«О, так, калі ласка, калі гэта магчыма... калі Вы хочаце адвесці мяне туды... Але я спаралізаваны».

«Уставай, Сэрвулюс».

«Устаць, я... Але я паспрабую. О, так, атрымліваецца. Атрымліваецца, вельмі лёгка!»

* * *

Калі Маркус наступнай раніцай прыйшоў да касцёла, месца каля першай калоны было пустое. Каля другой калоны сядзела Паўліна, трымаючы на каленях сваё дзіця.

— Паўліна, гэі, Паўліна! — закрычаў Маркус. — Ты што-небудзь чула пра Сэрвулюса?

— Пра старога вар'ята з ягонай кніжкай? — спытала Паўліна. — Ён больш не прыйдзе. Па яго яшчэ ўчора вечарам прыйшоў сусед. Але было ўжо занадта позна. Стары больш не захацеў прачнуцца.

— Ён не прачнуўся? — спытаў Маркус.

— Ён замерз, калі табе так больш зразумела, — сказала Паўліна.

Маркус саслізнуў уніз па калоне, згорбіўся і закрыў твар рукамі.

— Маркус? Гэй, Маркус, дуронік, наш брат не плача!

— Ён не быў вар'ятам, — прашаптаў Маркус. — Вар'ят жа нікога не разумее. А ён мяне разумеў. І гісторыю з сабакам... яе ён таксама зразумеў.

— З сабакам? З якім сабакам? — спытала Паўліна.

— Ах, я ўчора пад вечар знайшоў сабаку. І ён нават даўся пагладзіць сябе. Я так хацеў расказаць пра гэта Сэрвулюсу.

— Ты таксама поўны вар'ят, — прамармытала Паўліна. І захістала галавою, калі маленькі хлопчык-жабрак узняўся і адчыніў дзверы ў касцёл.

7 дзейных асобаў:

зорка (фігура на палачцы, зорны шлейф, які рухаецца з дапамогаю шплінта), маленькі кароль, дзяўчынка, стары чалавек, тры Каралі.

(Гэтая п'еса падыходзіць для пастаноўкі ў ляльчым тэатры. З невялікімі зменамі яе можна паставіць і па ролях.)

Сцэна 1

(На заднім плане — горы і пустыня. Наперадзе — калодзеж з вядром, пачэпленым на ланцужок. Злева ўзносіцца зорка і застаецца вісець высока над калодзежам. Памахвае зорным шлейфам).

Маленькі кароль *(спачатку чуецца толькі яго дыханне. Ён выходзіць злева, у каралеўскай мантыі і з залатой каронаю на галаве)*. Ну, ты і ляціш, мая даражэнькая! Як страла!.. Дзе ты? Ужо зноў над наступнаю гарою? *(Азіраецца, але ўверсе яе не шукае.)* О, калодзеж! Калодзеж! *(Заглядае ў яго.)* Гэй, зорка, што ты робіш там, унізе? *(Здзіўляецца, глядзіць уверх, бачыць зорку, якая памахвае зорным шлейфам.)* Ага, ты там, наверх! А гэта толькі твой адбітак!.. Прывітанне, зорачка! Як доб-

ра, што ты прывяла мяне да калодзежа! (*Ён падымае вядро з вагой наверх, п'е, між тым працягвае гаварыць.*) Я не змог бы ісці далей! Ад стомы і смагі... О, вада зорнага колеру!.. Якая смачная! Ну вось, прагнаў смагу. Але ж як ногі баляць! Няма сумневу, што ў мяне на кожнай назе па дзесяць мазалёў. Дзе ж гэта бачана для караля, мая дарагая зорачка! Я не прывык хадзіць пешкі. Але з таго часу як аддаў свайго вярблюда... (*Зорка радасна гайдаецца.*) Ну так! Я правільна зрабіў, што падарыў яго... Таму беднаму чалавеку з хворым хлопчыкам ён быў больш патрэбны, чым мне... І правільна, што я пакінуў свайго слугу з аслom той старой жанчыне, цяпер яна не будзе чуцца такой бездапаможнай і безабароннай. Але павер мне, дарагая зорачка, кароль без слугі, без жывёліны для верхавой язды, кароль, які падарожнічае зусім адзін і пешкі — гэта ўжо дзіўны кароль, і калі б у мяне не было каралеўскай манты і кароны, хто ведае, ці паверыў бы хто-небудзь, што я кароль! (*Ён сядзе побач з калодзежам, пазяхае.*) Кароль, які шукае нованароджанага Збаўцу свету. Кароль, які бяжыць за зоркай, пешкі, з дваццацю мазалямі... (*Зорка гайдаецца.*) Дзіўна, часам у мяне бывае такое адчуванне, што ты махаеш мне. Вось ізноў! Раней я гэтага не заўважаў, едучы на вярблюдзе. Ты падміргваеш і махаеш, калі я размаўляю з табой... Ну так, раней я размаўляў са сваім слугой, а не з табой, чаго ж табе было б падміргваць... Я стаміўся... Крыху пасплю... (*Заграмаў.*)

Дзяўчынка (*з вядром, выходзіць справа. Падымаючы з калодзежа вядро з вадою, заўважае хлопчыка, які спіць*). Так, зноў хтосьці. Гэта ўжо чацвёрты! Але ён вандруе зусім адзін, без слугі і паклажы. Ён не зможа пада-

рыць нам, бедным вясковым дзецям, так шмат, як іншыя тры, што праходзілі тут на мінулым тыдні... Ну, крыху золата ў яго, напэўна, будзе... Калі б толькі ён прачнуўся, і я магла папрасіць... *(Яна кашляе, кароль мармыча ў сне, яна кашляе мацней.)* Кашаль яму зусім не перашкаджае. Тады паспяваю. *(Яна спявае «Ах, які цудоўны вечар...» і заклікае дзяцей, калі яны ёсць сярод гледачоў, спяваць разам з ёю.)*

Маленькі кароль *(нарэшце прачынаецца)*. Хто там так прыгожа спявае?

Дзяўчынка. Ах, дарагі кароль, ты, напэўна, такі ж добры, як іншыя тры Каралі, што праходзілі тут да цябе, і штосьці падорыш нам, бедным вясковым дзецям? Бачыш, сёлета зямля не ўрадзіла, а салдаты забралі нашых кароў, таму ўсе дзеці ў вёсцы галадаюць.

Маленькі кароль. Зразумела, я вам што-небудзь падару... Гэй, слуга! *(Ён апамятаўся, адкашліваецца.)* Ой, гм... ведаеш, у мяне цяпер няма слугі, вярблюда і, на жаль, таксама няма грошай.

Дзяўчынка *(расчаравана)*. А...

Маленькі кароль. Як недарэчна... Кароль, які нічога не можа падарыць. Праўда, зорка? Такого ты яшчэ ніколі не бачыла са сваёй нябеснай вышыні. *(Зорка моцна гайдаецца.)* Што? Здаецца, ты хочаш мне штосьці сказаць? Чаго ты так гайдаешся?

Дзяўчынка. Як прыгожа адблісквае твая карона, калі зорка гайдаецца над табою...

Маленькі кароль. Карона... мая карона... *(невялікая паўза.)* Дзяўчынка, такая карона дорага каштуе, прынамсі дваццаць кароў і ежы на некалькі тыдняў. *(Ён здымае карону і працягвае яе дзяўчынцы.)* Вось, вазьмі маю карону і абмяняй яе на збожжа і кароў!

Дзяўчынка. Але... але...

Маленькі кароль. Ніякіх «але»! Нашто мне карона ў дарозе праз пустыні і горы! Ведаеш, як яна сціскала мне галаву... Наогул, з таго часу як я хаджу пешкі і... гм! Шчыра кажучы, карона — гэта адзінае, што я магу табе падарыць!

Дзяўчынка. О, ты добры, вельмі добры, ты самы лепшы кароль! Яшчэ лепшы, чым іншыя тры Каралі!

Маленькі кароль. Іншыя тры?

Дзяўчынка. На мінулым тыдні яны праходзілі тут. Яны шукаюць Збаўцу.

Маленькі кароль. Ах, калі б я сустрэў іх! Калі б я дагнаў іх!

Дзяўчынка. Яны пайшлі ў гэтым напрамку, *(паказвае направа)* і насы ўвесь час падымалі да зорак. *(Паказвае на зорку.)* Над імі стаяла такая ж зорка, адна ў адну, можа, гэта была тая самая! *(Зорка памахвае шлейфам.)* Дзякуй табе за карону, маленькі кароль, чацвёрты кароль! Усе дзеці ў вёсцы будуць успамінаць цябе, кожны вечар, калі з'яўляюцца зоркі! *(Адыходзіць.)*

Маленькі кароль. Ну, цяпер яна радуецца!.. Але мне трэба ісці далей... А можа, яшчэ крыху адпачыць? Зорачка, як ты думаеш?

(Зорка пачынае танцаваць, гучыць агпаведная музыка.)

Маленькі кароль. Ого! Такого я яшчэ не бачыў! Зорка — танцуе! Ты танцуеш для мяне? *(Зорка ківае.)* Ты разумееш, што я кажу? *(Зорка ківае.)* Ах, са мной адбываецца нешта дзівоснае — быццам музыка гучыць ува мне... Дзіўна, раней я такога не заўважаў, калі яшчэ насіў на галаве карону... *(Ківаецца туды-сюды, зорка ўтанцы плыве направа, кароль — за ёю, заслона апускаецца для змены дэкарацыі.)*

Сцэна 2

(На заднім плане — горы. Наперадзе — амаль што голае дрэва: голая галінка з рэдкімі папяровымі лістамі.)

(Зорка выплывае злева, зачэпліваеца за галінку, гайдаеца ў левы бок.)

Маленькі кароль *(спачатку чуваць яго голас, крык, потым ён з'яўляецца злева)*. Ужо іду... Памятай, што я іду пешкі, з дзесяццю мазалямі на кожнай ступні... Дзе ты схавалася? Ага, вунь — на версе, на дрэве. Як добра, што ты прывяла мяне да гэтага дрэва. Прыхінуся сваёю стомленаю спінаю да камля і крыху адпачну. *(Сягае.)* Ведаеш, я цэлы дзень цешыўся тым, што надыдзе вечар і я ўбачу цябе зноў! *(Утульна ахінаецца сваёй мантыяй.)* О-ой! З гор дзьме халодны вецер... Як добра, што ў мяне такая цёплая мантыя! *(Пазяхае.)* Зорачка, я спаць не буду, толькі крыху самкну вочы, перш чым мы пойдзем далей! *(Засынае.)*

Стары чалавек *(у парваным адзенні, выходзіць справа)*. Ох, як холадна сёння! Нават мае авечкі на пашы шчыльна туляцца адна да аднае, а ў іх жа цёплае калматае футра! Можна, я хоць пад гэтым дрэвам крыху знайду зацішак!.. Гоп-ля, тут ужо хтосьці ляжыць!.. Гм, у такой цудоўнай мантыі! Такія мантыі былі ў трох Каралёў, якія праходзілі тут на мінулым тыдні. Але ў гэтага няма кароны на галаве, няма нават шапкі. Ён, напэўна, важны слуга. Не буду яго будзіць. *(Сягае на кукішкі паг дрэвам.)* Толькі б мае зубы так не кляцалі... у-у-у, які халодны вецер! Толькі б мне не разбудзіць каралеўскага слугу сваімі зубамі! Ц-с-с, кажу я вам, ц-с-с! У-у-у...

Маленькі кароль *(прачынаецца)*. Што тут так кляцае?

Стары чалавек. Прабачце, калі ласка. Гэта мае зубы так кляцаюць. У-у...

Маленькі кароль. Чаму ты не апранаешся цяплей у такую халадэчу?

Стары чалавек. Вось, калі ласка, я апрануў усё, што толькі знайшоў у сваёй хаціне: кашулю, світэр... ну, зрэшты, калісьці гэта быў світэр. А гэта, гэта калісьці быў мех, пакуль я не пашыў з яго сабе паліто.

Маленькі кароль. У тваім паліто больш дзірак, чым тканіны!

Стары чалавек. Ну, у беднага пастуха з гор, канешне ж, няма такога прыгожага паліто, як у каралеўскага слугі. Ці хто ты там такі. Каралеўскі пасланнік ці, магчыма, галоўны кухар...

Маленькі кароль. Гм!

Стары чалавек. Ты ж, відаць, са світы трох Каралёў, якія праходзілі тут на мінулым тыдні. Ты, мабыць, адстаў. Але не бядуй. На нізіне, куды твае паны ўжо, напэўна, прыйшлі, нашмат цяплей і прыгажэй, чым тут. Там, унізе, растуць пладовыя дрэвы і сонца свеціць цэлы дзень.

Маленькі кароль. Там я ўпрэю ў сваёй каралеўскай мантыі. *(Зорка пагойгваецца.)*

Стары чалавек. Толькі цяпер я заўважыў залатыя ўзоры на тваёй мантыі, яны так блішчаць у святле зоркі.

Маленькі кароль *(глядзіць уверх на зорку)*. Што ты зноў гайдаешся? Што мне трэба рабіць? Можа, увогуле, падарыць сваю мантыю пастуху, га? Нішто сабе! Вось дык прыдумала, зорка! Ты калі-небудзь бачыла караля без кароны і мантыі? Ты яшчэ й ківаеш? А вось я ніколі не бачыў такога! *(Задумваецца.)* Але гэта праўда: старому чалавеку тут,

на гары, насамрэч патрэбна штосьці цёплае, каб не замерзнуць, а я ў сваёй мантыі буду прэць там, унізе! І праўда! *(Бярэ мантыю і працягвае яе старому.)*
Бяры яе сабе!

Стары чалавек. О, мой добры пан! Вялікі табе дзякуй. Якое прыгожае цёплае паліто. У ім няма чаго баяцца сцюдзёнага горнага ветру!.. Я буду ўспамінаць пра цябе, седзячы пры сваіх авечках, кожны вечар, калі з'яўляюцца зоркі! *(Адыходзіць.)*

Маленькі кароль. Але ж ён і ўзрадаваўся!
Праўда, зорка?

Зорка. А то ж!

Маленькі кароль *(уздрыгвае, аглядаецца)*. Тут нехта загаварыў? Калі ласка, ёсць тут хто?

Зорка. Апроч нас дваіх я нікога не бачу!

Маленькі кароль *(глядзіць уверх на зорку)*. Ведаеш, зорка... я... я... баюся!

Зорка. І чаго? Хіба толькі таго, што ты, нарэшце, разумееш мяне?

Маленькі кароль. Няўжо гэта ты са мной размаўляеш?

Зорка. Я ўвесь час з табою размаўляла, але ты не мог зразумець мяне...

Маленькі кароль. А цяпер пачаў раптам разумець...

Зорка. Вядомая рэч. Чым менш чалавек мае, тым лепш ён разумее мяне.

Маленькі кароль. І ты, нягледзячы на гэта, будзеш весці мяне да Збаўцы?

Зорка. Нягледзячы на гэта? Чаму, «нягледзячы на гэта»?

Маленькі кароль. Ну, таму што я цяпер не падобны да караля... ці пусцяць мяне ўвогуле ў палац?

Зорка. У які палац?

Маленькі кароль. Ды не пытайся ты пра таякія глупствы, зорка! Зразумела, у палац нованароджанага Збаўцы.

Зорка. А, значыць, ты так уяўляеш сабе дом, дзе нарадзіўся маленькі Збаўца? Думаеш, што ён поўны раскошы і багацця, так?

Маленькі кароль. Ён будзе ляжаць у залатой калысцы. На мяккіх, як шоўк, падушках, выштых зоркамі і кветкамі. Слугі будуць стаяць перад Ім на каленях і спяваць. А Яго Маці будзе сядзець на троне са слановай косці і махаць сваім служанкам ды казаць: «Сёння, калі ласка, пялюшкі з водарам фіялак для Майго Сына...»

(Зорка хіхікае.)

Маленькі кароль. Не смейся, зорка! Я ведаю, як бывае ў каралёў. Я ж сам кароль!

Зорка. Ты быў каралём... І вельмі здзівіўся, калі ўбачыш, як насамрэч жыве нованароджаны Збаўца свету.

Маленькі кароль. Яшчэ больш урачыста?

Зорка. Ты думаеш, што Той, хто можа выратаваць людзей і ўвесь свет, жыве ў залатым доме і дазваляе, каб Яму прыслугоўвалі?

Маленькі кароль. Гм... не ведаю...

Зорка. Ты думаеш, што перамагчы ўбогасць і правіны свету, і нават смерць можа Той, хто сам не перажыў найгоршай беднасці? Хто сам не панёс на сабе ўсе правіны свету? Хто сам не аддасць... сваё жыццё?

Маленькі кароль. Не вярзі лухты, зорка. Да гэтага не дадумаецца ніводзін чалавек! *(Паўза.)*

Зорка. Апамятайся, маленькі кароль. Ты яшчэ зразумееш гэта, спакваля, з цягам часу... Хадзем,

я павяду цябе далей... (Памахваючы зорным шлейфам, адыходзіць з грэва ўправа.)

Маленькі кароль. Мне б толькі дагнаць трох іншых Каралёў! Можа, яны возьмуць мяне за прыдворнага? Але ж я цяпер такі бедны, як найбяднейшы слуга ў маім доме. І нават яшчэ бяднейшы, бо ў таго ж быў я.

Зорка. Тром Каралям, напэўна, спатрэбіцца конюх ці кухцік.

Маленькі кароль. Спадзяюся, інакш я не ведаю, што са мной будзе...

Зорка (пляшчотна). Хадзі, маленькі кароль, які ўжо не кароль, але маеш зорку за сяброўку! Я буду танцаваць для цябе ў дарозе! Я буду спяваць для цябе. Не бойся, хадзі!

(Заслона. Падчас змены дэкарацыі гучыць музыка.)

Сцэна 3

(Гарагская сцэна з вежаю злева, на заднім плане залатыя дахі і палацы. Уначным небе шмат залатых зорак. Тры Каралі ўрачыста выходзяць злева, у поўным бляску і раскошы.)

Першы кароль. Гэта горад караля.

Другі кароль. Мэта нашага доўгага падарожжа.

Трэці кароль. Тут мы знойдзем нованароджанага Збаўцу свету. І ўрачыста паднясём яму свае дары.

Усе тры. Ладан, міру і золата.

Першы кароль. Трэба падрыхтавацца да ўрачыстага ўваходу.

Другі кароль. Коні і вярблюды павінны быць вычышчаныя.

Трэці кароль. Аброці і вупраж павінны блішчаць, як зорка, што нас прывяла.

Першы кароль. З гэтаю працаю добра спра-
віцца наш новы маленькі слуга.

Другі кароль. Спачатку ён быў крыху ня-
зграбны, але хутка навучыўся.

Трэці кароль. Нават наш галоўны кухар ім за-
даволены; каралеўскі посуд дазваляе чысціць
толькі яму!

Першы кароль. А калі мы спусцілі з вока на-
шую зорку, то менавіта новы маленькі слуга пака-
заў нам яе. *(Ён крычыць улева.)* Гэй, хлопча!

Маленькі кароль *(злева)*. Ваша Вялікасць...

Першы кароль. Прашу цябе, хлопча, узлезь на
гэтую вежу і паглядзі, ці не спынілася зорка!

Маленькі кароль *(адыходзіць улева, неўзабаве з'яў-
ляецца на вежы гарадской сцяны)*. Слухайце, Ваша Вялі-
касць, што я скажу! Над горадам рассыпана шмат
зорак, але нашай зоркі, з залатым зорным шлей-
фам, сярод іх не відаць.

Першы кароль. Пашукай уважліва, хлопча.

Другі кароль. Прыглядзіся добра!

Трэці кароль. Зорка павінна стаяць над палацам!

Маленькі кароль. Нашай зоркі няма над гэ-
тым горадам. Ні над палацам, ні над храмам — нідзе.

Тры каралі. Нідзе?..

Маленькі кароль. Пачакайце крыху, Ваша Вя-
лікасць, я адшукаю зорку! *(Глядзіць і махае ва ўсе бакі.)*
Зорка, гэ-гэй! Дарагая мая сяброўка, дзе ты? Ад-
гукніся! Я не бачу цябе! Залатыя дахі горада ас-
ляпляюць мне вочы...

(Стаіць цішыня, потым чуваць, як зорка крычыць здалёку.)

Зорка. Я тут! Тут!

Маленькі кароль. Дзе? Дзе?

Зорка. Тут, за горадам, за пашамі для авечак,
далёка ад каралеўскага горада.

Маленькі кароль (*паварочваецца*). За горадам?..
Зорка. Так!

Першы кароль. Але ж і дзіўны ён, наш маленькі слуга. Размаўляе сам з сабою, ды яшчэ так гучна...

Маленькі кароль. Ваша Вялікасць, я знайшоў зорку. Але яна віднеецца толькі дробнаю іскаркаю — далёка адсюль, над нейкім зусім маленькім горадам.

Першы кароль. Ты памыляешся... Гэтага не можа быць! Давайце ўвойдзем у каралеўскі горад і спытаем у палацы пра нованароджанага Збаўцу свету.

Другі і трэці кароль. Добра, так і зробім. (*Агдыхозяць у правы бок.*)

Маленькі кароль (*крычыць ім услед*). Але ж паверце мне, калі ласка, паверце мне!.. Ну вось, паімчаліся, такія ўпартыя. Зорка, яны не паверылі мне! Што ж нам цяпер рабіць? Чакаць... Калі яны вернуцца, расчараваныя і сумныя, я суцешу іх і павяду за табой. (*Заслона, нейкі час гучыць музыка.*)

Сцэна 4

(*Хлеў у Бэтлееме, яго дзверы зачыненыя. Зорка сядзіць на даху і рагасна гайдаецца.*)

Зорка. Ну, нарэшце! Нарэшце! Вось яны ідуць!.. Мне ўсё ж такі ўдалося прывесці ўсіх сюды! Зараз у Цябе будуць госці, дарагое Божае Дзіцятка! І падарункі: золата, ладан і міра. І да таго ж — маленькі кароль, які аддаў усё, ідучы да Цябе. Юзаф, запалі другі ліхтар! Маці Марыя, дарагая, пастаў гаршчок з супам на агонь! І далі туды больш вады, гасцей шмат!

Маленькі кароль (*справа, перапоўнены рагасцю, ён знаходзіць зорку*). Прывітанне, мая дарагая зорачка!

Зорка. Прывітанне, мой сябра, які калісьці быў каралём!

Маленькі кароль *(паказвае на хлеб, ціха, нясмела)*. Там, унутры? Сапраўды там, унутры? Зорка, ці здагадваешся ты, як моцна б'ецца маё сэрца?

Зорка. Ці здагадваюся? Я нават тут гэта чую, наверсе!

Маленькі кароль *(махае ўправа, з'яўляюцца Каралі з пагарункамі ў руках)*. Падыходзьце, Ваша Вялікасць, вось месца, дзе нарадзіўся Збаўца!

Першы кароль. Дзе? Я ўсё яшчэ не бачу зоркі.

Маленькі кароль. Вунь яна, наверсе, сядзіць на страсе! Бачыце, як яна радасна ззяе?

(Зорка весела перакульваецца некалькі разоў).

Другі кароль. Што? На страсе ўбогага хлява?

Трэці кароль. Я павінен прызнацца, што адразу ж прайшоў бы міма...

Першы кароль. Ты прывёў нас, хлопча!

Другі кароль. Бо ты давяраў зорцы, а не сваім асабістым жаданням.

Трэці кароль. Давайце ўвойдзем і ўрачыста паднясем Дзіцятку нашыя дары! *(Ён дае маленькаму каралю патрымаць свае дары, адчыняе дзверы ў хлеб. Два іншыя Каралі ўваходзяць.)*

Трэці кароль *(кажа маленькаму каралю)*. Ну, заходзь жа!

Маленькі кароль. Пасля цябе, дарагі кароль! Я толькі бедны слуга!

Трэці кароль. Я думаю, што перад Збаўцам, які нарадзіўся ў гэтым бедным хляве, усе людзі роўныя: каралі і слугі, бедныя і багатыя... Хадзем!

(Ён пагштурхоўвае маленькага караля наперад і апошнім уваходзіць у хлеб.)

Зорка. Я магу прасачыцца праз шчыліны. Як добра, што ў гэтай страсе столькі дзірак. Ах, яны ўкленчылі перад Дзіцяткам. Як жа радуюцца Марыя і Юзаф! І якімі вялікімі вачыма пазірае Дзіцятка. Пазірае на трох Каралёў, і з асаблівай цікаўнасцю — на маленькага караля, ах, як жа ён радуецца! І як мяне гэта цешыць! Ажно хочацца танцаваць! Танцаваць ад радасці!..

(Яна танцуе і скача на страсе. Гучыць узнёслая музыка. На заканчэнне зорка, хор і гледачы разам выконваюць калядную песню, гэта можа быць «Ціхая ноч», якую спяваюць на ўсіх мовах.)

— Найбольшая цяжкасць для нас, — кажа Ханэс, — гэта ўмелае і справядлівае размеркаванне роляў. Калі мы яе пераадолеем, тады нічога кепскага ўжо не здарыцца. Пад размеркаваннем роляў я маю на ўвазе не толькі тое, хто грае анёла-пасланца і пастухоў, але і тое, хто шые касцюмы, рыхтуе дэкарацыі і піша музыку. І хто робіць запрашэнні на свята, і хто чаруе над каваю і пірагамі.

— Самыя лепшыя касцюмы, — кажа Карл, — шые маці Сабіны.

Спачатку Сабіна адчувае сябе ўсцешанай. А потым яна палохаецца. Няўжо дзеці чакаюць, што яе маці возьмецца шыць усе святочныя касцюмы?

— Я высветлю, — кажа Сабіна.

— Добра, з гэтым мы разабраліся, — лічыць Сузі. — Музыку павінен напісаць мой стрыечны брат Готфрыд, але для развучвання нам спатрэбіцца якое-небудзь памяшканне. У нас дома не атрымаецца. Школа ў выхадныя дні зачынена.

— Сабініна кватэра знаходзіца ў цэнтры, — кажа Ханэс. — Там мы зможам сустрэкацца з лубой нагоды.

Сабіна і на гэты раз абяцае паспрыяць.

— Ну, некалькі накідак для пастухоў вопратак я яшчэ змагу пашыць, — смела кажа Сабініна маці.

— Ага... — мармыча Сабіна. — Толькі, акрамя пастухоў і анёла-пасланца, у нас ёсць іншыя ролі: гаспадары і госці, прадаўцы газетаў, кіроўцы аўтобусаў, дыктары тэлебачання, прадавачкі ў супермаркеце сярод усёй каляднай мітусні...

— Як гэта? — пытае маці.

— Мы самі прыдумалі ў класе гэтую п'есу, — кажа Сабіна. — Анёл-пасланец павінен аб'явіць вестку пра Божае Нараджэнне і шукае людзей, якія слухаюць яго ва ўсе часы. Мы разважылі так: анёл не адносіцца да некага пэўнага часу. Ён — па-за часам, і таму зноў можа апынуцца сярод самых бедных, бездапаможных, сярод пастухоў. І не трэба ўяўляць пастухоў рамантычнымі і прыгожа апранутымі, мама. Пастухоў тады прымалі за апошніх людзей. Без ніякіх правоў. Але менавіта яны слухаюць анёла і вераць яму. Вось гэта мы хочам сыграць. Такім чынам, тут вельмі шмат сцэнаў і касцюмаў.

— Ага, — кажа маці. — Але ж вы разумееце, што ў такім выпадку наша хатняя гаспадарка на працягу наступных трох тыдняў будзе вельмі занябаная.

— Да яе час ад часу мог бы падключацца і тата, — прапанавала Сабіна. — Рабіць пакупкі, гатаваць гарбату і іншае.

— Магчыма, — бурчыць бацька.

За наступныя тры тыдні Сабініна маці праявіла вялікі арганізатарскі талент. Пасля працы ў канторы яна шые касцюмы для чатырнаццаці ак-

тораў. З такімі дробязямі, як капелюшы, паясы і крылы анёлаў, яна даручае спраўляцца бацьку. Маці дае і практычныя парады мастакам, якія рыхтуюць дэкарацыі, і тыя ахвотна прыслухоўваюцца да яе. Бацька тым часам вышуквае ў склепе прыдатныя шарніры, дошкі і стрыжні для заслоны. Не забываецца маці і пра музыкантаў, шчодро рассыпаючы для іх пахвалы і заахвочваючы бацьку запісаць песні на касеты, каб кожны мог папрактыкавацца ў сваёй партыі самастойна. Бацька хуценька, перад самым закрыццём крамы, купляе касеты, а пасля запісвае мелодыі для кожнага музыканта. Усе школьныя Сабініны таварышы згодныя: няма больш цэнтральнай кватэры за гэтую, акрамя таго, яна нашмат утульнейшая, чым школа. Сабіна бярэ прыклад са сваёй маці: хваліць усіх і кожнага паасобку, падбадзёрвае, частуе бутэрбродамі, якія зрабіў бацька, і гарбатаю, якую заварыў таксама бацька. У перапынках яна развучвае ролю пастушкі.

— Сабіна непаўторная, а Сабініна маці дык наогул... найвышэйшы клас, — кажа Ханэс Карлу.

Вечарамі рэпетыцыі часам зацягваюцца дапазна, і звычайна гэта парушае спакой суседзяў. Бацька спрабуе дамовіцца з імі і просіць іх зразумець сітуацыю. Затым ён бярэцца гатаваць гуляш з бульбаю для ўсёй каманды. Прыкра толькі тое, што не ўсе настаўнікі ў школе ставяцца да гэтага з разуменнем. Хоць кожны з іх ведае, што ўвесь клас старанна рыхтуецца да свята, настаўніца па біялогіі патрабуе ад Сабіны рэферат пра абмен рэчываў у жывёлаў падчас зімовай спячкі, а на занятках па ангельскай мове аб'яўлена, што будзе тэст. Праўда, Сабіна можа спіхнуць рэферат на

бацьку, але ж ангельскія словы яна павінна вучыць сама. Для ўсіх гэта вельмі напружаны час. На шчасце, бацька ўмее і прасаваць. Таму разгладжвае адзенне для анёла і фартухі для гаспадароў. Маці цяпер штовечар валіцца з ног ад стомы. У яе больш не хапае цярпення выслухоўваць па тэлефоне бабулю і цётку Штэфі, калі тыя хочуць расказаць ёй пра далейшы ход падзей у тэлесерыяле. Тэлефонныя абавязкі бацьку таксама давялося ўзяць на сябе. Калі маці і Сабіна кладуцца спаць, ён ціха мые посуд на кухні і збірае на стол сняданак. Таму што падчас стрэсавай сітуацыі асаблівае значэнне маюць дзве рэчы: каб сям'я трымалася разам і каб кожны меў час на сняданак.

— Ці ўяўляеце вы, як я буду радавацца таму дню, калі наша адвэнтавая п'еса будзе выкана-на? — пытае маці.

На свята прыходзяць не толькі вучні, бацькі і настаўнікі, але і жыхары суседняга Дома для са-старэлых. «Яшчэ ніколі, — кажуць пенсіянеры ў час вялікага перапынку, — касцюмы не былі зроблены так прыгожа, як гэтым разам. Толькі п'еса крыху незвычайная, асучасненая, бо што гэта было б, калі б Божы пасланец так проста заходзіў у аўтобус ці на тэлестудыю і аб'вяшчаў: „Бог паслаў вам свайго Сына! Ідзіце і шукайце Яго!“»

Дырэктар, жадаючы падзякаваць усім удзельнікам, кожнага з іх — актара, асвятляльніка, музыканта — частуе зоркаю-пернікам. Апошні пернік у выглядзе зоркі яна дорыць Сабінінай маці.

— У мяне няма слоў, няма слоў! — ускліквае дырэктар. — Колькі ўсяго Вы зрабілі за апошнія тыдні! Ханэс расказаў мне пра тое-сёе. Вы ахвяравалі сябе дзеля нашых дзяцей і былі душою

ўсяго! Гэты маленькі пернік можа быць толькі ма-
люсенькім знакам маёй удзячнасці...

Сабініна маці радуецца.

Дырэктар звяртаецца да Сабінінага бацькі:

— А Ваша Сабіна, бадай што, удалася цалкам
у маці, так? Тое, што я чую ад яе школьных сяброў...
Вас як бацьку гэта павінна радаваць. Такая бой-
кая, захапляльная, пазітыўна настроеная дзяўчын-
ка... Апошнія тыдні, напэўна, прынеслі вельмі шмат
турботаў вашай сям'і, праўда? Жонка і дачка цэ-
лымі днямі вельмі занятыя. Для Вас як главы сям'і
гэта, напэўна, таксама было нялёгка... Спадзяюся,
Вы на нас не крыўдуеце? Ёсць бацькі, якія ў такіх
сітуацыях адчуваюць сябе зусім на мяжы...

— Са мною гэтага не здарылася, — кажа з ус-
мешкаю бацька. — Час ад часу я трохі дапамагаў...

2 Дзейныя асобы:

бацька, сын (прыкладна 11 год).

(Замест уступу некалькі тактаў лёгкай музыкі, якія паўтараюцца паміж сцэнамі і на заканчэнне.)

Сцэна 1

Сын. Паслухай, тата...

Бацька. Так, Марцін...

Сын. У школе становіцца ўсё больш невыносна. Цяпер нават гэтая Манашка дала нам заданне.

Бацька. Якая манашка?..

Сын. Ну, наша настаўніца па рэлігіі. Маленькая бландынка з кірпатым носам. Мы павінны дома пра нешта там разважаць, уяўляеш?

Бацька. Ну, ваша Манашка, напэўна, лічыць урок рэлігіі сур'ёзным прадметам, а не магчымасцю для адпачынку.

Сын. Але ўсё ж такі... Дарэчы, яна сказала, што мы можам працаваць у групе.

Бацька. Гэта не так ужо і дрэнна, праўда?

Сын. Ты лічыш, што працаваць у групе карысна?

Бацька. Так, карысна і вельмі важна. Табе гэта спатрэбіцца ў жыцці. Большасць справаў сёння вырашаецца калектыўным супрацоўніцтвам. У кожнага ёсць свая ўласная сфера, але ён павінен узгадняць свае дзеянні з іншымі людзьмі. Для гэтага трэба быць гнуткім, здольным да паразумення. Калектыўная праца, напрыклад, у нашай канторы — зусім звычайная справа.

Сын. Тады табе зусім няцяжка будзе ўявіць, як нам гэтае заданне па рэлігіі выканаць у групе.

Бацька. Вядома.

Сын. Ты і я.

Бацька. Як???

Сын. Мы, ты і я. У групе.

Бацька. Паслухай, пад «мы» я ўяўляў што ты маеш на ўвазе Карла ці Рэнату з твайго класа.

Сын. Яны ўжо выконваюць калектыўную працу, але са сваёю сям'ёю. У Карла ёсць суперцётка, яна ўвогуле робіць для яго вельмі шмат, а Рэната да сваёй калектыўнай працы падахвоціла маці і бабулю. Бо гэта менавіта такая тэма, якая закранае сям'ю. «Падрыхтуйце дарогу Пану, раўняйце сцежкі Яму. Што гэта азначае ў паўсядзённым жыцці сям'і?»

Бацька. Я не разумею ні слова.

Сын. Гэта тэма нашай калектыўнай працы. Паназіраць, якія вынікі атрымаюцца, калі сур'ёзна прытрымлівацца словаў: «Раўняйце сцежкі Яму».

Бацька. Ну, але якія сцежкі, на ліха?

Сын. Глядзі. У час Адвэнту яны заўсёды маюць на ўвазе Яна Хрысціцеля.

Бацька. Хто «яны»?..

Сын. Ну, настаўнікі рэлігіі і святары, і чытанні ў касцёле, і наогул. Ян стаіць каля ракі Ярдан, прапаведуе і хрысціць усіх. Хрысціць нават Езуса.

Бацька. Я нешта пачынаю разумець, пачынаю разумець — гэта той, са шнуркамі на абутку.

Сын. Як?

Бацька. Ян паказвае на Езуса і кажа: «Пасля мяне прыйдзе Той, хто сапраўдны, — так прыкладна, — а я нават не годны развязаць Яму шнуркоў на абутку...» Вось як далей гучыць дакладны тэкст, я ўжо не ведаю.

Сын. Тата, ты супер, Ян сапраўды казаў гэта, я акурат праверыў па кнізе, прагледзеў усе чатыры Евангеллі. А перад гэтым ён кажа пра роўную дарогу.

Бацька. Ага.

Сын. Яны хочучь выведаць у яго, хто ён такі, уласна кажучы, і Ян нагадвае ім пра старажытнага прарока, пра Ісаю, пра тое, як ён калісьці прадказваў, і кажа: «Я голас, які кліча ў пустыні. Раўняйце дарогі Пану!»

Бацька. Ну вось, ты ўсё ведаеш, Марцін.

Сын. Так, але што гэта значыць для сям'і? Для нас? Для цябе, і для мамы, і для Бэрбель, і для мяне?

Бацька. Раўняйце дарогі... гэта?

Сын. Так...

Бацька. Тады трэба даведацца дакладней, што сказаў гэты старажытны прарок і каму, і ў якой сітуацыі... Толькі тады ты зможаш разважаць пра тое, што гэтыя словы азначаюць сёння для сям'і... Калі я правільна зразумеў.

Сын. Не для **нейкай** сям'і. Для **нашай** сям'і.

Бацька. Але гэта датычыла б нашага прыватнага жыцця, гэта я лічу не зусім... гм...

Сын. Ведаеш, Манашка заўсёды хоча, каб мы не балбаталі пра агульныя рэчы, а разважалі пра тое, што кожны з нас асабіста можа зрабіць.

(Бацька мармыча нешта неразборлівае).

Сын. Я ўжо знайшоў, што канкрэтна кажа старажытны Ісая. Людзі, яго народ, юдэі, знаходзяцца ў бабілёнскім палоне і хочуць вярнуцца дадому, у Ерузалем. Яны ў глыбокай распачы і смутку, і тады прыходзіць прарок, суцяшае іх і кажа: «Збаўленне блізка. Бог ужо ідзе вам на дапамогу. Але вы таксама павінны нешта зрабіць, раўняйце сцежкі Яму».

Бацька. Як там дакладна сказана пра дарогу?

Сын. Я прачытаю табе. «Падрыхтуйце дарогу Пану, раўняйце ў стэпе шлях нашаму Богу! Кожная даліна ўзвысіцца, кожная гара і пагорак панізіцца, і выбоістыя дарогі стануць раўнінай, і ланцугі гор — далінаю. І з'явіцца слава Пана, і адначасова ўбачыць яе кожнае цела».

Бацька. Марцін, гэта ж ясна, што меў на ўвазе прарок: калі людзі хочуць хутка і паспяхова дасягнуць мэты, то будуюць дарогу, а для гэтага якраз трэба выраўняць мясцовасць, паскопваць пагоркі, пазасыпаць даліны. Чым раўнейшая і прасцейшая дарога, тым лягчэй ісці наперад, ці не так?

Сын. Так. Але цяпер для нашай сям'і...

Бацька. Калі перанесці гэта сёння на сям'ю, гэта азначае... э-э... што паміж людзьмі ёсць пэўныя... пэўныя цяжкасці ў паразуменні, якія стаяць паміж імі, нібыта гара, і яны нават не бачаць адзін аднаго, ці... што паміж людзьмі ёсць прорвы, праз якія трэба пабудаваць масты, — кажуць жа: узводзіць масты, масты ад чалавека да чалавека...

Сын. Значыць, калі цяпер мама даглядае хворую цётку Штэфі і кожны дзень носіць ёй ежу, хоць цётка Штэфі раней заўсёды казала, што мама дрэнна гатуе і дрэнна нас выхоўвае, а мама казала, што цётка Штэфі — старая карга... то цяпер ёсць мост ад чалавека да чалавека, засыпаная даліна?

Бацька. Так, ты спакойна можаш згадаць гэта ў якасці прыкладу для свайго задання. Наконт канкрэтных дэталю звяртайся да мамы, яна разбіраецца ў гэтым нашмат лепш за мяне. І, безумоўна, больш ведае — мае больш практычных магчымасцяў, каб працаваць у групе.

Сын. Але, шчыра кажучы, цяпер мне прасцей папрацаваць з табою. Ці не возьмеш ты ў мамы інтэрв'ю, са мною яна, на жаль, цяпер добра не пагаворыць.

Бацька. Нешта здарылася?

Сын. Ну, не зусім «здарылася». Але яна страшна нервалалася з-за таго, што рабілася ў маім пакоі. «Гэта проста сметнік!», — крычала яна. Гэта было перад тым, як яна паехала да цёткі Штэфі, каля паловы пятай. Ты ж ведаеш, яна заўсёды нервуецца перад ад'ездам, бо не хоча спазняцца і прымушаць цётку Штэфі чакаць. Тады кожная дробязь раз'юшавае яе.

Бацька. Дык што, у тваім пакоі зусім не было смецця?

Сын. Я проста стараўся хутчэй змайстраваць свой паруснік. Таму ўсё, што ляжала на стале, пераклаў на канапу і дастаў з паліцы інструменты. Але спярша, каб дабрацца да іх, мне давалося зняць цэлы рад кніг. А іх я зваліў на падлогу... Таму, зразумела, што мама магла палічыць гэта за беспарадак. А я ўжо арыентаваўся, што дзе ляжыць.

Бацька. Хм-м.

Сын. На жаль, на сталае яшчэ заставалася кропля клею, бо цюбік быў дрэнна закручаны, а такое мама бачыць адразу.

Бацька. Сын мой, гэтая кропля клею была, так сказаць, пагоркам на вашай дарозе, і без таго не надта роўнай...

Сын. Ну, так... а ўсё, што пазбіралася на куштэцы, было ўжо, хутчэй, гарою...

Бацька. Каб выраўняць дарогу і захаваць мір у сям'і, ты павінен больш сачыць за парадкам, прынамсі з любові да мамы.

Сын. Да таго ж вызвалілася б месца для другой паліцы, паміж шафаю і дзвярыма...

Бацька. Так-так! Трэба падумаць...

Сын. Для таго, каб разабраць сметнік...

Бацька. З паліцай жа мы справімся, ты і я?

Сын. Слухай, тата, зараз мы ўсё вымераем...

Сцэна 2

(Чуецца грукат малатка і гул свярگزёлка.)

Бацька. Цяпер прасвідруй дзіркі для шурупаў.

Сын. Гэта будзе суперпаліца.

Бацька. Хм-м.

Сын. Бэрбель ужо пачынае мне зайдрасціць. «Ты заўсёды ўсіхны суперлюбімчык, пястун», — нешта такое яна мне сёння сіпела. Яна лічыць, што гэта несправядліва. «Звычайна дочки — любіміцы бацькі, а сыны — любімчыкі маці, але ў нас інакш», — кажа яна. Заўсёды ўсе аддаюць перавагу мне, а да яе нікому няма справы.

Бацька. Але ж як яна можа такое гаварыць! Мы любім вас обоіх.

Сын. Так, але ёй кінулася ў вочы тое, што мы з табою больш размаўляем адзін з адным.

Бацька. З Бэрбель цяжка размаўляць, яна ж заўсёды ў навушніках.

Сын. Яна кажа, што вымушана іх насоўваць, каб не чуць нашых бясконцых прыдзіркаў.

Бацька. У Бэрбель цяпер самы цяжкі ўзрост.

Сын. Я ведаю; у Карла ёсць сястра, якой таксама трынаццаць. Бэрбель кажа, што Карлава сястра прынамсі прыгожая, і ёй лягчэй вытрымліваць жыццё, а сама яна такая брыдкая.

Бацька. Брыдкая? Ты што, Марцін, Бэрбель жа насамрэч выключна шыкоўная дзяўчына!

Сын. Я ж не кажу, што яна брыдкая. Яна сама так кажа. Яна не падабаецца сама сабе, абсалютна не падабаецца. Я казаў ёй: «Ты з глузду з'ехала? Ты ж выглядаеш цалкам нармальна». Тады яна раззлавалася на мяне і буркнула: «Дзякуй за спагадлівыя словы...» — як быццам я сказаў гэта толькі дзеля суцяшэння. Можа, ты калі-небудзь пахваліў бы яе...

Бацька. Баюся, што ў гэтым узросце хочацца атрымліваць пахвалы не ад сям'і, а ад іншых людзей. Сваім блізкім не верыш.

Сын. Але яна насамрэч не такая ўжо і невыносная. У маім класе ёсць значна брыдчэйшыя. Хірнбаўэр Фрэдзі, ведаеш, што ходзіць са мною на секцыю па плаванні, яму цяпер семнаццаць, ён заўсёды пытаецца, чаму Бэрбель не прыходзіць на трэніроўкі. «Шкада, што яна не прыйдзе, яна класная дзяўчына», — кажа ён заўсёды. Вось чаму я нават аднойчы штурхнуў яго так, што ён з'ехаў у ваду.

Бацька. Бэрбель ведае пра гэта?

Сын. Не, адкуль?

Бацька. Ну, ты можаш калі-небудзь так, між іншым, згадаць пра гэта...

Сын. Калі ты лічыш, што гэта яе сучешыць...

Бацька. Калі я пазнаёміўся з вашай мамай, ёй было семнаццаць і яна была такая няшчасная з-за сваіх густых вяснушак. А яны ж мне неверагодна падабаліся!

Сын. Добра, паміж мамай і табой няма ніякіх далінаў.

Бацька. Што? Я не разумею...

Сын. Ну, каб іх засыпаць. Для больш роўнай дарогі. Ці гор, каб іх зраўняць.

Бацька. Ах, ты ўсё яшчэ думаеш пра сваё заданне.

Сын. Было б нядрэнна, калі б я мог напісаць што-небудзь і пра бацькоў, так, наогул.

Бацька. Ведаеш, Марцін, вось што я табе скажу: дарога не можа быць настолькі роўнай, каб яе немагчыма было зрабіць яшчэ раўнейшай. Заўсёды бываюць камяні, на якія можна спатыкнуцца. Маленькія камяні, якіх спачатку зусім не заўважаш.

Сын. Прывядзі які-небудзь прыклад.

Бацька. Прыклад... цяпер мне нічога не прыходзіць у галаву.

Сын. А мне, магчыма, згадаўся адзін... Ну, напрыклад, тое, што ты ніколі не знаходзіш у тваёй шуфлядзе патрэбных шкарпэткаў, і мама заўсёды павінна ўсё табе шукаць...

Бацька *(мармыча неразборліва)*. Падай мне іншы свярдзёлак, калі ласка, вунь той.

Сын. Ці тое, што мама крыўдзіцца, бо нам ніколі не прыходзіць у галаву думка самім прыгатаваць вячэру, калі яна ў цёткі Штэфі...

Бацька. Як гэта? Чаго яна крыўдзіцца?

Сын. Гэта яна яшчэ ўчора сказала Бэрбель. Мы не паварушым і пальцам, сказала яна, а яна вяртаецца ад цёткі Штэфі стомленая і вымушана адразу бегчы на кухню, бо нам не прыйшла думка, каб аднойчы самім...

Бацька. Так, трэба толькі ўсё разумна размеркаваць. Калі ты нешта купіш, а Бэрбель хуценька што-небудзь прыгатуе... каўбаскі ці яечню яна ж сасмажыць. Скажы, каб яна зараз жа што-небудзь прыгатавала на вячэру!

Сын. Бэрбель цяпер на курсах па французскай мове.

Бацька (*раззлавана*). У гэтай сям'і заўсёды ўсё вісіць на мне, дзе вы такое бачылі! Паліцы, заданні па рэлігіі, а цяпер яшчэ я павінен штосьці гатаваць...

Сын. Але ж я магу табе дапамагчы...

Бацька. Ці ёсць у доме бульба? А супавыя кубікі? Тады, можа, зробім хуткі лясны суп — ведаеш, у доміках для лыжнікаў гэта заўсёды было маёй кароннай стравой, мой лясны суп хвалілі ўсе.

Сын. Дык ты ўмееш гатаваць?

Бацька. Тое-сёе... Пры шільнай патрэбе... гм...

Сын. Вось здзівіўся б старажытны Ісая.

Бацька. З чаго?

Сын. З таго, што мы запаўняем даліну лясным супам...

Бацька. Ты са сваім Ісаем ужо паціху пачынаеш мяне раздражняць.

Сын. Не, тата, я, сапраўды, рады, што мы з табою знайшлі некалькі практычных прыкладаў выпроствання дарогі...

Бацька. Хм-м.

Сын. Толькі... адзінае не дае мне спакою... сам бы я не справіўся. Ты павінен быў дапамагчы мне.

Бацька. Ну і што? Хоць я, праўда, не вельмі моцны ў рэлігіі, але я магу ўявіць, што твой старажытны Ісая ці Ян на рацэ Ярдан адказалі б на гэта: кожнаму чалавеку хтосьці павінен дапамагаць. Ніхто не будзе роўную дарогу адзін, саматужна. Я мяркую, што хутчэй так: з аднаго боку будуюем мы, а з другога боку будуюе Бог.

Сын. Гэта мне падабаецца. Я дапішу гэтыя словы. Роўную дарогу людзі будуюць не адны. Бог дапамагае ім у гэтым...

О ЛАСКАВАЯ МАРЫЯ

О ласкавая Марыя,
што Ты шыеш гэтак жвава?
«Аблямоўваю пялюшкі
для Нябеснага Дзіцяткі».

Святы Юзаф, Апякуне,
што ўпраўляеш ты ля хаты?
«Я асла свайго сядлаю
і адшукваю папону».

Ну, а ты, ціхмяны вослік,
што сапеш вясёла гэтак?
«Ах, я цешуся, што хутка
мы пакрочым у Бэтлеем».

10 дзейных асобаў:

Аніта — дзяўчынка з лялечнай каляскай; Франчэска — старая сакрыстыянка з касцёла Сан Тама; Джузэпэ — сталяр і рэстаўратар; Джына — маладая працаўніца; Марыо і Роза — суседскія дзеці; Джорджыо — хлопчык у інваліднай калясцы; маці Джорджыо; дзеці, дзіцячы хор ці маленькая музычная група.

(Гэтая п'еса можа быць пастаўлена ў касцёле, на школьнай сцэне ці ў класным пакоі. Для яе трэба зусім няшмат рэквізітаў. Паміж асобнымі сцэнамі могуць выконвацца кароткія песні ці музычныя творы.)

Сцэна 1

(У касцёле. Кветкі, запаленыя свечкі, яслі з Дзіцяткам Езусам — лялькай-немаўляткам; калі ёсць, то таксама фігуркі Марыі, Юзафа, пастухоў і г. г.)

(Франчэска з венікам для змахвання пылу і палівачкай прыбірае ў касцёле. Яна крыху пацешная, вельмі акуртаная, крыху нязграбная і бурклівая.)

Франчэска *(змахвае пыл з пагсвечніка і ясляў)*. Ну вось, цяпер зноў усюды чысціня і парадак, і кветкі

маюць свежую ваду... Ну, вось... І сена ў яслях складзена як мае быць. Цяпер можна замкнуць касцёл да вячэрняга набажэнства. Вось так...

(Набліжаецца гул дзіцячых галасоў.)

Ой-ой, нехта сюды ідзе. *(Уваходзяць дзеці, сярод іх Аніта з лялечнай каляскай.)* І да таго ж дзеці, толькі гэтага мне яшчэ не хапала! Заўсёды гэты галас. *(Становіцца са сваім венікам каля ясляў, нібы гракон-вартавы.)* Ціха! Не тупайце так! А гэта яшчэ з сабою лялечнаю каляску прыцягнула, гэта ўжо занадта! Зараз жа пакінь лялечную каляску ў тым куце! *(Аніта ставіць лялечную каляску.)* Гэта касцёл! Тут не гуляюць! Тут моляцца!

Дзеці *(бягуць да ясляў, тоўпяцца, разглядаюць Дзіцятка Езуса, перабіраюць сена)*. Які міленькі! І якія прыгожыя кветкі! І такі бедны, толькі маленькая пляюшка на живоціку.

Франчэска. Ц-с-с! Ціха! І не чапайце сянінак! Асцярожна каля кветак! Але ж з вамі і клопату! Кожны дзень пасля школы яны прыходзяць сюды паглядзець на Дзіцятка Езуса! І я не магу замкнуць... Ну, досыць наглядзеліся? А ці памаліліся вы хоць як мае быць? Ці падзякавалі за ўсё, што Дзіцятка Езус падарыў вам на Каляды?

Першае дзіця. Я атрымаў жоўтае медзвездзяня.

Другое дзіця. А я — новы партфель.

Трэцяе дзіця. А я — дзве кнігі з каляровымі малюнкамі.

Аніта *(не агрываючыся глядзіць на Дзіцятка Езуса)*. Я так моцна прасіла Дзіцятка Езуса, прасіла столькі ўсяго, праз увесь Адвэнт, але Яно нічога не падаравала мне!

Франчэска. Так... аб чым жа ты прасіла?

Аніта. Эх... Каб Джорджыю ачуняў... ці хоць крыху павесялеў... каб Джузэпэ і Джына больш не залавіліся адно на аднаго... вось так...

Франчэска (*крыху збянтэжаная*). Можа, ты не да-статкова малілася?

Аніта. Я малілася так моцна, як толькі магу. Але Яно быццам аглухла да мяне, Дзіцятка Езус.

Франчэска. Ц-с-с, не кажы такіх ганебных рэчаў! Дзіцятка Езус... але не гэтае Дзіцятка Езус, тут толькі вобраз сапраўднага Дзіцяткі Езуса, ты ж разумееш гэта, ці не так? Сапраўднае Дзіцятка Езус — Яно чуе цябе, але Яно лепш ведае, што чалавеку патрэбна.

Аніта (*не вельмі пераканана*). Гм-м!

Франчэска. Паслухмяныя дзеці моляцца так: Дзіцятка Езус, учыні, каб я была пабожнай, каб я апынулася на небе! Ці ж не так? Так! (*Змахвае пыл венікам.*)

Аніта. Але я хачу, каб ужо цяпер было добра, і каб ніхто не сумаваў, не хварэў і не бурчэў... А Дзіцятка Езус не дапамагло. Можа, таму, што Яно занадта мала ведае. Бо Яно заўсёды замкнутае ў касцёле. Калі б Яно апынулася ў горадзе — на нашай вуліцы Кале Роса ці на П'яцца Пікола — тады б Яно ўбачыла, што Яму трэба было б зрабіць!

Франчэска. Дзіця, што ты выдумляеш... Але з мяне ўжо досыць. Мне трэба замыкаць. Цяпер выходзьце, дзеці! Чуеце? Вы можаце вярнуцца сюды вечарам ці заўтра! (*Дзеці, акрамя Аніты, выходзяць.*) Чуеш?

Аніта (*аглядаецца, адчайна спрабуе адцягнуць увагу Франчэскі*). Вы ўжо закончылі выціраць пыл? Можа, я магу дапамагчы Вам яшчэ што-небудзь? Вунь у святога Антонія яшчэ пальцы на нагах запыленыя!

Франчэска. Што? Запыленыя пальцы на нагах! *(Адыходзіць.)* Няўжо ты думаеш, што я забылася пра святога Антонія? Вось дык надакучлівае дзіця. *(Пакуль яна бурчыць і мармыча, Аніта бяжыць да лялечнай каляскі, падцягвае яе да ясляў і вымае адтуль Дзіцятка Езуса, укладвае Яго ў лялечную каляску.)*

Аніта *(паспешліва і ўпотаі)*. Так, цяпер Ты пойдзеш са мною! *(Хуценька выходзіць.)*

Франчэска *(з бурчаннем вяртаецца да ясляў)*. Запыленыя пальцы на нагах... Дарагі святы Антоній, што толькі выдумляе гэтае дзіця. Ну, нарэшце, яна пайшла! *(Праходзіць міма ясляў, хрысціцца і з цяжкасцю кленчыць.)* Абарані мяне на маёй дарозе, адары ўсіх нас Тваім благаслаўненнем, о дарагое, о наймілейшае... Ці не раскідалі гэтыя дзеці сена... *(Паварочваецца, утаропліваецца ў пустыя яслі.)* А?.. *(Падыходзіць бліжэй, ускрывае, ляпае далоняй па вуснах.)* Няма Дзіцяткі Езуса! Укралі!.. Укралі?.. Зразумела, гэтая падазроная дзяўчынка з лялечнай каляскай... але як жа гэта!.. Хіба ж гэта магчыма! *(Ходзіць туды і сюды.)* Ну і што мне цяпер рабіць? Ісці шукаць! Але куды? П'яцца Пікола... яна сказала... штосьці такое. *(Выходзячы.)* Гэтая маленькая свалата выкрала Дзіцятка Езуса з ясляў! Але ж трэба было такому здарыцца!

Сцэна 2

(Майстэрня маладога сталяра Джузэпэ. Стол, на якім ляжыць рамка для карціны, стаяць бутэлька і шклянка, ля стала — адно-два старыя крэслы. Джузэпэ склейвае рамку ды зноў і зноў выпівае. Аблічча ў яго панурае. Час ад часу ён аглядвае працу і ўзіраецца кудысьці пераг сабой.)

Аніта *(набліжаецца з лялечнай каляскай, гаворыць ляльцы)*. Цяпер будзь уважлівае, Дзіцятка Езус, мы едзем у майстэрню да нашага суседа Джузэпэ. Яго

майстэрня зусім маленькая. Ведаеш, улетку ён можа выставіць кufры і скрыні на вуліцу і працаваць пад голым небам. Ён рамантуе старую мэблю і нанавя яе размалёўвае, атрымліваецца вельмі прыгожа — кветкамі і птушкамі альбо залатымі завіткамі, а турысты назіраюць за яго працай. Зімой Джузэпэ можа працаваць толькі з маленькімі рэчамі, напрыклад, аднаўляць рамы для карцінаў. Але Джына так злуецца з-за гэтага! Бо, разумееш, ён такой працай зарабляе нашмат менш, чым іншыя на фабрыцы. Таму яны і сварыліся. Усе людзі з нашай вуліцы чулі гэта. Кожны вечар, калі Джына вярталася з працы дадому. «Хопіць ужо звягаць!.. З табой ніхто не вытрывае!» — «Ну, тады я пайду адсюль! Тады бывай!» І яна сапраўды пайшла ад яго, Джына, і жыве цяпер праз пару дамоў, там, каля мастка. Джузэпэ з таго часу такі маркотны, што мне ўжо зусім не хочацца прыходзіць да яго. А яшчэ ён шмат выпівае. Тады становіцца злым і бурклівым... Бачыш, Дзіцятка Езус, чаму мне вельмі хочацца, каб Ты штосьці зрабіла для Джузэпэ. Каб ён зноў павесялеў. Што ж, пастукаю.

Джузэпэ *(буркліва)*. Хто там? А, гэта ты, Аніта. Даўно ўжо цябе не бачыў. Праходзь... *(Аніта ўцягвае за сабою лялечную каляску так, што Джузэпэ не можа зазірнуць у яе.)* Штосьці зламалася ў калясцы?

Аніта. Не. Чаму?

Джузэпэ. Ці ўляльцы? Штосьці адрамантаваць?

Аніта. Не.

Джузэпэ. Ну, значыць... Ты прыйшла ў госці!

Аніта. Гэта калядаванне! *(Падае яму руку.)* Вясёлых Калядаў, Джузэпэ!

Джузэпэ *(буркліва)*. Узаемна, узаемна... У мяне няма нічога смачнага для цябе, нікага пірага, нічога.

Аніта. Гэта няважна. *(Сягае.)*

Джузэпэ. Асцярожна, ён хістаецца, яго прынеслі для рамонту.

Аніта *(праз пэўны час, спрабуе распачаць размову)*. Як ты маешся?

Джузэпэ. Цудоўна, цудоўна, хіба ты не заўважаеш?

Аніта. Ты нейкі пануры, увесь час п'еш і разводзіш вакол сябе страшэнны непарадак!

Джузэпэ. Ну вось, і гэта прыдзіраецца ды звягае... на гэта ўсе яны здатныя — і дарослыя, і малыя!

Аніта. Нядзіўна, што Джына з табою не вытрывала!

Джузэпэ. Што? Змоўкні, Аніта, цябе гэта ўвогуле не датычыць! Зразумела?

Аніта *(падымаецца і пачынае прыбіраць у майстэрні)*. Але ж я адна з тваіх самых даўніх сябровак, ці не так? Гэта мяне датычыць. Хіба ж не?

Джузэпэ *(п'е; легзь не папярхнуўся)*. Адна з маіх самых даўніх сябровак, сапраўды! Кожны раз, калі лялька ці лялечны ложкак, ці штосьці яшчэ ламалася, дарагая Аніта была тут як тут! Дзіва што!

Аніта. Сёння нічога не зламалася, але, нягледзячы на гэта, я прыйшла. Джузэпэ, не пі так шмат! Я звару табе моцнай кавы, добра? *(Ідзе ўглыб сцэны.)* Так. Колькі лыжачак кавы ты сыплеш на адзін кубак?

Джузэпэ. Ідзі адсюль, Аніта, пакінь мяне ў спакоі.

Аніта. Ведаеш, я не вельмі добра вару каву. *(У той час, калі гатуецца кава.)* Вось Джына спрытна гэта робіць. Так кажа мая маці. Яна проста не шкадуе кавы.

(Джузэпэ незадаволена бурчыць.)

Аніта. Калі Джына вяртаецца з працы, яна перш за ўсё варыць сабе каву. І толькі тады, як яна сама кажа, можа даглядаць дзяцей.

Джузэпэ. Якіх дзяцей?

Аніта. Ну, дзяцей сіньёры Барберыні, у якой яна цяпер жыве. Розу і Марыю. Гэта самыя капрызлівыя дзеці, якіх ты можаш сабе ўявіць, Джузэпэ. У параўнанні з імі я — «залатое дзіця», кажа Джына. Уяві сабе! Але яна вымушана даглядаць іх вечарамі, кажа Джына, каб заставацца жыць у сіньёры Барберыні. Гэта, так бы мовіць, адплата. *(Падае Джузэпэ кубак кавы і забірае ў яго бутэльку з віном.)* Ну вось, цяпер пакаштуй!

Джузэпэ *(каштуе асцярожна)*. Божа мой!

Аніта. Ці моцная? Я ўзяла тры вялікія лыжкі!

Джузэпэ. Такая моцная, што я ўсю ноч не буду спаць!

Аніта. Не падманвай мяне, Джузэпэ! Калі ты ноччу не можаш спаць, то менавіта з-за таго, што думаеш пра Джыну, ці ж не так?

Джузэпэ *(выцірае лоб)*. Аніта, ты — маленькі жах, разумееш? Джына для мяне больш не існуе, ёй больш даспадобы гэты балван Луіджы! Хопіць!

Аніта. Луіджы! Як ты мог такое падумаць! Ён ужо даўно не падабаецца Джыне, бо занадта дурны для яе. Альбо па іншай прычыне... Яшчэ кавы?

Джузэпэ. Ой не, злітуйся!.. Глянё, у шуфлядзе павінна быць яшчэ некалькі арэхаў. Вазьмі іх сабе.

Аніта. Дзякуй!.. *(Кажа ляльцы.)* Ён можа быць такім мілым, гэты Джузэпэ. Сапраўды мілым. Яго можна нават цярпець. Так, сапраўды можна цярпець. Таму я падумала, што трэба штосьці зрабіць для яго! *(Да Джузэпэ.)* Калі ў мяне зноў нешта злама-

ецца, я абавязковы прыйду да цябе. Слова гонару! Не пайду ні да кога іншага.

Джузэпэ. Ну, гэты гонар!.. *(Кігае позірк на лялечную каляску.)* Дазволь глянуць на яго, на тваё дзіця. Ну! Чаго так палохешся... *(Глядзіць у каляску.)* Якая ж ты дрэнная маці! У твайго дзіцяці будзе запаленне лёгкіх! Сярэдзіна зімы, а ты яго толькі адной пялюшкаю захінула!

Аніта. Дзіця так прывыкла!

Джузэпэ. Якая ж ты!.. Высунь другую шуфляду! Так. Там павінна быць хустка...

Аніта. Якая прыгожая... *(Вымае хустку.)*

Джузэпэ. Я падарыў яе некалі Джыне, на свята святога Паўла. Гэта быў мой першы падарунак ёй... Можаш забраць гэтую хустку для свайго дзіцяці.

Аніта *(захінае Дзіцятка Езуса ў хустку)*. Дзякую.

Джузэпэ. Калі ласка, і цяпер больш не затрымлівай мяне. Работы па вушы. Было вельмі прыемна, Аніта. Прыходзь калі-небудзь зноў у гасці.

Аніта. Да пабачэння, Джузэпэ. Хачу яшчэ схадзіць да Розы і Марыю, гэтых страшэнных неслухаў. *(Збіраючыся выходзіць.)* Ты не хочаш развітацца з Дзіцяткам?

Джузэпэ *(нахіляецца над лялечнай каляскай)*. Бывай, дзіцятка! Да пабачэння, мілая пані! Прыгожае ў Вас дзіця, і захутанае ў такую прыгожую хустку.

Аніта. А хіба ж не так?! *(Выходзіць.)*

(Джузэпэ зноў сядзе за стол, робіць глыточак кавы, ківае галавой і працягвае працаваць, злёгка насвістваючы.)

Франчэска *(захутаная ў баваўняную хустку, паспешліва ўваходзіць)*. Джузэпэ! Джузэпэ!

Джузэпэ. Што здарылася?.. Уваходзь!

Франчэска. Джузэпэ, дарагі мой, ты з свайго акна добра бачыш вуліцу і кожнага, хто там пра-

ходзіць. Дапамажы мне! Ці была тут маленькая дзяўчынка з лялечнай каляскай?

Джузэпэ. А што з ёю?

Франчэска. Крадзеж! Нечуваная гісторыя! Уяві сабе, што зрабіла гэтае жахлівае дзіця!

Джузэпэ. Аніта? І крадзеж? Ды йдзі ты! Гэтую лялечную каляску я добра ведаю, бо рамантаваў яе мо ўжо тысячу разоў, а ў ёй не было нічога, апроч лялькі з пялюшкаю.

Франчэска. З пялюшкаю! Усё правільна! З пялюшкаю! Ах, Джузэпэ, тая лялька — гэта Дзіцятка Езус з касцёла Сан Тома!

Джузэпэ. Дзіцятка Езус...

Франчэска. Яна ўкрала Дзіцятка Езуса з ясляў!

Джузэпэ. Аніта ўкрала Дзіцятка Езуса з ясляў... і калядуе з Ім...

Франчэска. Ты мог бы крыху больш абурыцца, мой дарагі Джузэпэ! Думай хутчэй! Куды пайшла Аніта?

Джузэпэ. Куды... Пачакай... Яна ж мне сказала, куды збіраецца ісці... Вось толькі куды?.. Калі ты набярэшся крыху цярдзення і дасі мне падумаць, я абавязкова ўспомню... Хочаш выпіць са мной кубачак кавы, пакуль я буду ўспамінаць?

Франчэска. Дзякуй, але, калі ласка, успомні, малоу цябе. *(Хоча сесці.)*

Джузэпэ. Не на гэты! Ён хістаецца, яго трэба спачатку адрамантаваць. Хадзем на кухню! *(Вядзе яе ўглыб сцэны.)*

Сцэна 3

(Толькі контуры пакоя, у якім жыве сям'я Барберыні. Джына шые. Ваколяе шумяць Роза і Марыо. Яны ў індзейскіх

уборах і спрабуюць прывязаць Джыну да крэсла. З другога боку набліжаецца *Аніта са сваёй лялечнай каляскай.*)

Аніта *(кажа ляльцы)*. Будзь уважлівае, Дзіцятка Езус! Цяпер мы едзем да сям'і Барберыні, гэта тая самая сям'я з непаслухмянымі дзецьмі. А бедная Джына вымушана іх даглядаць. Мая маці кажа, што даглядаць такіх дзяцей — проста гора. І я не павінна знацца з гэтымі неслухамі, інакш зраблюся падобнай да іх. *(Настойліва.)* Вось я і падумала, што Ты магло б штосьці зрабіць для гэтых дзяцей, каб яны не былі такімі свавольнымі, і каб Джына не бедавала з імі, і каб усе яны сталі больш міралюбівымі! Зрабі ж для іх што-небудзь... Цяпер я пастукаю.

Джына. Нехта пастукаў?

Марыо і Роза. Не! Йюп-пі! Йюі-йі! Да слупа, белатварая! Йюі-йі!

Джына. Цётка, якая падарыла вам на Каляды гэтыя жудасныя індзейскія ўборы, не ведала, да чаго гэта давядзе... Усю сям'ю і асабліва мяне!.. Усё ж такі нехта стукаў! Заходзьце!

Аніта *(уваходзіць)*. Вясёлых вам Калядаў!

Джына. Прывітанне, Аніта... Роза, прынясі з кухні талерку з пірагом!

Роза і Марыо. Аніта! Аніта! Ура! Хутчэй да катавальнага слупа, бледнатварая! *(Танцуюць вакол Аніты і лялечнай каляскі.)*

Аніта *(да Дзіцяткі Езуса)*. Ну вось, калі ласка! Ці ж няпраўду я Табе казала? Цяпер Ты чуеш гэта на ўласныя вушы! Яны нават не ўмеюць гуляць як дзеці! Толькі верашчаць!

Марыо і Роза. Што? Мы не ўмеем гуляць?! Да катавальнага слупа!

Аніта. Супакойцеся!

Джына *(прывнесла пірог)*. Супакойцеся, неслухі!
Аніта нашая госця!

Аніта *(да Джыны)*. Пачакай, я сама з імі пагавару!
(Да гзяцей.) Йюп-пі! Гэй, вы, чырванаскурыя!
Хіба вы аслеплі ад дыму? Ці ж не бачыце, што я таксама чырванаскурая? Я — Правадыр Хітрая Ліса з суседняга племені, а ў гэтай калясцы спіць маленькі Сын Правадыра! А вас як завуць?

Марыо і Роза. Га?..

Аніта. Спадзяюся, што вы маеце сапраўдныя індзейскія імёны?

Марыо. Мяне... мяне завуць... як жа мяне завуць?

Роза. Мяне завуць Цудоўная Цяцерка.

Марыо. А мяне... а мяне...

Роза. Хі-хі, цяпер ён нават не ведае, як яго завуць... *(Смяецца з яго, кароткая бойка.)*

Аніта. Мір, мір, чырванаскурыя! Я памыляюся, ці гэта сапраўды Вялікі Правадыр Буйвалаў Рык?

Марыо. Так-так, Буйвалаў Рык.

Аніта. Можа, запросіце мяне да свайго вогнішча?

Роза. Ты наша госця, сядай! *(Яны сядваюць вакол талеркі з пірагом. Джына назірае за імі.)*

Аніта. Цудоўны кукурузны пірог у вас.

Роза. З мясам буйвала зверху.

Марыо. Ты што?! Гэта ж разынкі!

Аніта. Правадыр Буйвалаў Рык, пакаштуй яшчэ раз. Гэта ж мяса буйвала!

Марыо. Сапраўды! Мяса буйвала!

Роза. Гэй, твой маленькі Сын Правадыра зусім не падобны да індзейскага дзіцяці! *(Вымае ляльку Дзіцятка Езуса з каляскі.)*

Аніта. Ці не будзеш ты такой ласкавай і ці не пазычыш Яму пяро?

Марыо. Не, пяро хай будзе ад мяне!

Роза. Ад мяне!

Аніта. Гэта вельмі дарэчы; сыны правадыроў майго племені звычайна носяць па два пяры. (*Упрыгожвае Дзіцятка Езуса двума пёрамі.*) Я бачу, што вы тут злапалі беласкурую? Ці не жадаеце выкурыць люльку міру?

Роза. Давай, Джына, сядай да нас!

Джына. Але толькі з той умоваю, калі вы сапраўды станеце міралюбівымі. Я ўжо занадта стомілася, каб гуляць у такія дзікія гульні.

Марыо. Мір, слова гонару.

Джына (*сядае да гзяцей на паглогу, люлька міру ідзе па крузе. Джына заўважае сваю хустку*). Аніта, што гэта за хустка?! Вунь, на тваёй ляльцы?

Аніта. А, хустка! Яе пазычыў мне Джузэпэ!

Джына. Джузэпэ... так-так.

Аніта. Мы толькі што пілі з ім каву. Але я думаю, што яму больш падабаўся смак тваёй кавы.

Джына. Так... Вы размаўлялі пра мяне?

Аніта. Ну, ясна. Ён жа такі засмучаны і сёння зноў будзе дрэнна спаць. Ён жа вельмі адзінокі.

Джына. Адзінокі?

Аніта. Я думаю, таму ён і ўзрадаваўся, што я наведала яго. Разумееш, ён нарэшце зноў мог пагаварыць з прыемным чалавекам. Ніхто ж да яго не завітае. Я крыху прыбрала там. Уяві сабе толькі, у яго не было нават каляднага пірага.

Марыо і Роза. Нават пірага!

Джына. Ага, але ў гэтым ён сам вінаваты!

Аніта. Чаму?

Джына. Ён мог бы, напрыклад, купіць сабе пірог.

Марыо. Купіць! Калядны пірог! Але яго ж атрымліваюць у падарунак!

Аніта. Хто ж яму падорыць пірог? Я таксама не падумала пра гэта. На жаль. Ну, можа, у наступным годзе...

(Джына развінае Дзіцятка Езуса і трымае хустку ў руцэ.)

Аніта. Калі ты хочаш забраць сваю хустку, то, калі ласка! З Дзіцем нічога не здарыцца.

Роза. Я магла б пазычыць для тваёй лялькі сукенку маёй Ізабэлы.

Аніта. Гэта было б вельмі міла з твайго боку. *(Роза прыносіць сукенку для лялькі, яны апранаюць Дзіцятка Езуса.)* Дзякую, а цяпер мне трэба зноў ісці, калядаваць далей.

Марыо. Застанься яшчэ! З табою добра, ты гэтак слаўна гуляеш з намі.

Аніта. Заўтра я зноў прыйду. А цяпер зазірну да Джорджыю. Да пабачэння!

Роза. Да пабачэння, Правадыр Хітрая Ліса!

Марыо. Да пабачэння, Маленькі Сын Правадыра з двума пёрамі на галаве!

Джына *(задумліва, калі Аніта ўжо даўно пайшла)*. Да пабачэння, Аніта. *(Яна завязвае сваю хустку вакол шыі.)*

(Франчэска і Джузэпэ прыбеглі задыханья.)

Франчэска. Джына! Гэй, Джына!

Марыо. Джына, нехта стукаў!

Джына. Заходзьце!

(Забягае Франчэска, за ёй трохі павольней уваходзіць Джузэпэ, ёні Джына пазіраюць адно на аднаго, Франчэска агразу ж пачынае скаргзіцца.)

Франчэска. Гэтая Аніта! Гэтая невыносная Аніта! Зараз жа прызнавайцеся, дзе яна хаваецца!.. Проста так, без нічога ніякага выкрасці Дзіцятка Езуса!

Марыо і Роза. Што?!

Франчэска. Ці было ў Аніцінай калясцы дзіця, з пялюшкаю вакол жывата?

Марыо. Не. У прыстойным адзенні і з двума пёрамі на галаве!

Франчэска (*падае ў крэсла*). Пёры? Я звар'яцею! Дзіцятка Езус з касцёла Сан Тома — з пёрамі на галаве!

Джузэпэ (*га Джыны*). Аніта выкрала з касцёла Сан Тома Дзіцятка Езуса. Яна калядуе з Ім. І мяне наведвала...

Джына. Дзіцятка Езуса!.. Мы курылі люльку міру пры Ім!..

Джузэпэ (*глядзіць на Джыну*). Я ахвотна паўдзельнічаў бы ў гэтым!

Джына. Гм! (*Яна мацней завязвае сваю хустку на шыі і распровстае канцы.*)

Франчэска (*лямантуе*). Цяпер супакойцеся і скажыце, дзе мы можам знайсці Аніту. Куды ж яна пайшла?

Джына. Так, куды ж?

Роза. Ну, прынамсі, пайшла адсюль.

Франчэска. Калі ласка, успомніце!

Марыо. А ты будзеш сварыцца на Аніту, калі знойдзеш яе?

Франчэска. А як жа!

Марыо. Ну, тады я не ведаю, куды яна пайшла...

Джына. Можа, мы ўспомнім, калі вып'ем разам кавы...

Роза. Ёсць яшчэ пірог!

Марыо. З мясам буйвала зверху!

Франчэска. Гэта? Гэта ж разынкі!

Марыо. Ты думаеш? Хі-хі!

Джына. Хадзіце, калі ласка, у пакой!

Франчэска *(ігучы)*. Калі ласка, успомніце! Калі ласка, успомніце!

Усе. Думаем! Ужо думаем!

Сцэна 4

(Пакой Джорджыю. Джорджыю сядзіць у інваліднай калясцы і чытае коміксы, побач з ім — маці. Яна п'яшчотна гладзіць свайго сына.)

Аніта *(прыходзіць з лялечнай каляскай)*. Будзь уважлівае, Дзіцятка Езус, цяпер мы едзем да Джорджыю. Ён сапраўды вельмі бедны. Улетку ён скочыў з трампліна ў ваду, але там было недастаткова глыбока. Джорджыю моцна пакалечыўся. Ён больш не можа хадзіць і бегаць. Толькі сядзець. Цэлы дзень ён вымушаны сядзець у сваёй інваліднай калясцы. З таго часу Джорджыю больш ніколі не бывае вясёлым. Ён больш не хоча бачыць сяброў, ён і з матуляю вельмі грубы. Бяда з ім. Можа, Ты сучешыў бы яго? Паслаў бы яму іншыя думкі, калі ўжо няма надзеі на тое, што ён паправіцца. У яго ж здаровыя рукі, разумная галава, але гэта яго больш не цешыць. Ці не падорыш Ты яму крыху радасці? Што ж, я стукаю.

Маці. Заходзьце! *(Аніта ўваходзіць і вітаеца.)* А, гэта ты, Аніта! Ты ў нас рэдкая госця! І вельмі прыемная госця, праўда, Джорджыю?

Аніта. Я жадаю вам вясёлых Калядаў!

Джорджыю *(на момант агрываеца ад сваіх коміксаў)*. Вясёлых Калядаў, мне? Бач ты, чаго захацела!

Маці. Джорджыю! *(Ветліва да Аніты.)* Вясёлых Калядаў, дзетачка! Хадзі сюды і пачастуйся печывам! Табе падарылі на Каляды новую ляльку? Якая прыгожая! Вып'еш з намі кавы, Аніта?

Джорджыо (*га маці*). Ты зноў сёння языка не ўкладаеш!

Маці (*супаковаючы*). Не трэба так, сыноч! Калі ж у нас бываюць госці! Я хуценька схаджу ў кухню і звару кавы. (*Выходзіць.*)

Джорджыо. Яна гаворыць не змаўкаючы! Сапраўды!

Аніта. Можа, таму што ты не размаўляеш.

Джорджыо. Ну, і што ж мне казаць, га? Што? Што я ахвотна пакатаўся б на каньках, га? Ці тое, што мне хацелася б сваімі нагамі дабегчы да канала, га?

Аніта. Калі ты хочаш яе засмуціць, можаш сказаць ёй гэта...

(*Кароткая пауза. Джорджыо ўпарта чытае свой комікс.*)

Аніта. Напэўна, цікавы комікс...

Джорджыо. Зусім не цікавы. Я ўжо ведаю яго на памяць.

Аніта. О, дык пазыч яго мне! А я за гэта дам табе пачытаць коміксы свайго старэйшага брата.

Джорджыо. Яны будуць такія ж нецікавыя.

Аніта. Табе ніводзін комікс не цікавы? Тады намалуй яго сабе сам.

Джорджыо. Што?

Аніта. Ты заўсёды добра маляваў! Нашмат лепш за мяне!

Джорджыо. Ну, так. Але не надта ўжо і добра.

Аніта. Памятаеш, як ты размаляваў маленькую мэблю для майго ляльнага пакоя? Малюсенькімі кветкамі? Так, як Джузэпэ, толькі нашмат прыгажэй.

Джорджыо. Яна яшчэ ёсць у цябе?

Аніта. А як жа! Я часта гуляю з ёю. На крэслах фарба крыху аблезла, бо імі я баўлюся найчасцей...

Джорджыо. Табе трэба размаляваць іх нанавя.

Аніта. Мне? Ты звар'яцеў? Каб кожны адразу ўбачыў: прыгожая мэбля — гэта праца Джорджыо, а брыдка, размазаная — гэта мая?

(Джорджыо паціскае плячыма.)

Толькі калі ты мяне навучыш...

Джорджыо. Прыходзь як-небудзь са сваёю мэбляю; напрыклад, калі будзеш адносіць гэтыя коміксы.

Аніта. Добра.

Джорджыо. Раней мы шмат гулялі з табою, так? Хоць ты і дзяўчынка. У індзейцаў, звералаваў...

Аніта. У сям'ю... *(Бярэ Дзіцятка Езуса з ляечнай каляскі.)* Вось!

Джорджыо. Я бачу, табе ўсё яшчэ падабаюцца індзейцы.

Аніта. Ну так, час ад часу. Іншы раз я са сваімі братамі гуляю ў касмічныя палёты. Я — пілот у кабіне.

Джорджыо. У якой кабіне?

Аніта. Ці як гэта называецца?

Джорджыо. Самае большае, на што ты здольная — гэта быць памочніцай навігатора. Камандзірам касмічнага карабля быў бы я.

Аніта. Не, я прынамсі была б другім камандзірам, а ты павінен быў бы мне ўсё паведамляць. Прыязмляючыся на незнаёмую зорку, яны заўсёды працуюць разам. Бо, скажу я табе, адзін можа разгубіцца.

Джорджыо. Лялька была б нашым дзіцём, якое мы ўзялі б з сабою.

Аніта. Дзіця магло б крыху разбірацца ў навігацыі ці ў бартавых кампутарах.

Джорджыо *(з льялькай на каленях)*. Пі-пі-пі-пі-пі, штосьці не так на нашым маніторы! Што гэта за новая зорка перад намі?

Аніта. Незнаёмая зорка?

Джорджыо. Яна нясецца на нас.

Аніта. Ратуйце! Зрабі што-небудзь!

Джорджыо. Не, мы нясемся на яе. Мы павінны адважыцца і прызямліцца.

Аніта. Адважымся, камандзір!

Джорджыо. Паведамленне для ўсяго экіпажа! Выконвайце меры засцярогі... *(У той час, калі яны заглыбіліся ўгульню, Франчэска, Джузэпэ, Джына, Марыо і Роза забягаюць упакой.)*

Франчэска. Дзякуй Богу! Вось Яно! *(Хоча забраць у Джорджыо Дзіцятка Езуса.)*

Аніта *(адкочвае інвалідную каляску Джорджыо ў другі бок)*. Трымай Яго моцна!

Франчэска. Дзіцятка Езус павінна быць адразу ж вернута ў касцёл!

Аніта. Не, Дзіцятка Езус павінна быць тут, менавіта тут, з намі!

Джорджыо. Дзіцятка Езус?!

Джына. Дзіця, не блазнуй! Пустыя яслі ў касцёле Сан Тома чакаюць Дзіцятка Езуса! Паглядзі, гэта ж толькі Яго вобраз.

Джузэпэ. І ён павінен быць там, каб нагадваць усім людзям пра Дзіцятка Езуса!

Франчэска. Пра што ты, уласна кажучы, думала, калі забірала Яго?!

Аніта. Пра што я думала? *(Кароткая паўза, усе глядзяць на Аніту.)* Я хацела, каб Дзіцятка Езус што-небудзь зрабіла для вас. Каб Яно дапамагло Джузэпэ, каб Яно ўціхамірыла гэтых непаслухмяных дзяцей, і каб Яно суцешыла хворага Джорджыо!

Джорджыо. Ну, гэта Дзіцятку Езусу ўдалося. Яно скіравала мае думкі на іншае; Яно амаль што стала нашым другім ці трэцім камандзірам. Ты дапамагала Дзіцятку Езусу ў гэтым, Аніта, ці ж не так?

Джузэпэ. Ты сёння забрала ў Дзіцяткі Езуса ўсю працу, ці ж не так?

Джына. Дзіцятка Езус, з дапамогай Аніты, скіравала ўсіх нас на іншыя думкі.

Маці (*уваходзіць з кавай, ні пра што не згадваючыся*). Ну, я дзіву даюся, колькі сёння прыйшло гасцей! Мы радыя, праўда, Джорджыо? Да нас так рэдка прыходзяць госці, з таго часу... з таго часу...

Аніта (*хутка*). Заўтра я зноў прыйду.

Франчэска. Цяпер у нас яшчэ адзін неадкладны... гм... клопат. Мы павінны яшчэ да вечаровага набажэнства быць у касцёле Сан Тома. Яшчэ да вечаровай святой Імшы. Я не кажу, чаму, я толькі кажу: мы павінны там быць!

Маці. Але дарагая сіньёра Франчэска, не хвалюйцеся так моцна! Да вечаровага набажэнства яшчэ ёсць крыху часу, акурат на тое, каб спакойна выпіць кавы!

Джорджыо. Калі ўсе ідуць у касцёл Сан Тома, то і я хачу разам з вамі.

Маці. Але, сыноч...

Джузэпэ. Няма праблемы, мы паедзем туды з Джорджыо.

Аніта (*беражліва забірае Дзіцятка Езуса з рук Джорджыо і кладзе Яго ў лячэчную каляску*). Гэта была толькі кароткая прагулка, Дзіцятка Езус, так, але цудоўная. Наступным разам мне ўжо не трэба будзе выкрадаць Цябе. Наступным разам я буду ведаць, што Ты заўжды са мною, таемна, у думках, і што я магу забраць у Цябе даволі шмат працы...

Марыо і Роза. Мы хочам везці лялечную каляску! Мы хочам везці лялечную каляску! Мы хочам...

Аніта. Па чарзе! Акуратненька, па чарзе!

Маці. А кава?

Джына. Потым! Пастаў яе ў цёплае месца. Мы хутка вернемся да вас.

Джорджыо. Гэта будзе цудоўны вечар!

(Усе ідуць адзін за адным за Анітаю і лялечную каляскаю.

Гучыць калядная песня на развітанне.)

Той ноччу, калі па ўсёй авечай пашы разлілося ззянне нябеснага пасланца, маленькі пастух таксама пачуў вестку пра нараджэнне Богага Сына. Ён устаў з зямлі, скруціў сваю коўдру, наліў поўны збан малака і завязаў у клуначак хлеб з шынкаю. Усё гэта ён хацеў прынесці ў дар Божаю Сыну. Поўны радасці, пайшоў ён у Бэтлеем.

У гэтай мясцовасці драпежнічаў вялікі разбойнік. Са сваёй пячоры ён бачыў яркае святло над пашай для авечак. Чуў радасныя спевы, але не мог зразумець іх словаў. Таму зноў задумаў ня добрае: «Яны адзначаюць свята, а я сяджу адзін у сваёй пячоры, ды страўнік бурчыць ад голаду. Можа, падкрасціся да іх і разнюхаць, што там украсці».

Ледзьве разбойнік выйшаў з сваёй пячоры, адразу ж яму давялося схвацца за дрэвам, бо паўз яго адзін за адным ішлі пастухі. Яны цягнулі кошкі з сырам і мёдам, неслі за плячыма мяхі, поўныя воўны, а адзін нават вёў з сабою ягня. Апошнім ішоў маленькі пастух. Ішоў павольна, бо меў цяжкую ношу. У адной руцэ ён нёс клуначак

з ежай, у другой — збан, а скрутак з коўдраю паклаў сабе на плечы. Разбойнік заўважыў, што адлегласць паміж маленькім пастухом і яго спадарожнікамі ўсё больш павялічвалася.

«Гэта мне даспадобы», — падумаў вялікі разбойнік. І стаў красціся за маленькім пастухом, чакаючы зручнага моманту, каб напасці на яго.

Але гэтаю ноччу на ўсіх дарогах панавала дзіўнае ажыўленне. Самыя бедныя жыхары краіны не маглі спаць. Многія выходзілі са сваіх хацінаў, глядзелі на неба і пыталіся, ці не здарылася штосьці асаблівае. Калі маленькі пастух праходзіў каля аднае такой хаціны, пры дзвярах ён заўважыў скурчанага гаспадара. Ён абшчапіў сябе рукамі і ляскаў зубамі.

— Што з табою? — спытаў маленькі пастух.

— Я мерзну, — сказаў стары чалавек. — Ад холаду не магу спаць.

Тады маленькі пастух зняў са сваіх плячэй коўдру і аддаў старому.

— Вазьмі, — сказаў ён. — Маленькаму Сыну Божаму напэўна спадабаецца, калі ў цябе будзе Яго коўдра.

Вялікі разбойнік, што падкрадваўся да маленькага пастушка, раззлаваўся. «Ён дорыць коўдру, якую я хацеў украсці!» — падумаў ён. Неўзабаве пасля гэтага маленькі пастух напаткаў дзяўчынку, якая сядзела перад сваёй хацінай і плакала.

— Што з табою? — спытаў ён.

— Я хачу піць, — паскардзілася дзяўчынка. — Ад смагі я не магу заснуць. А ісці да калодзежа далёка і цёмна.

Маленькі пастух даў дзяўчынцы збан з маляком.

— Вазьмі, — сказаў ён. — Маленькаму Божаму Сыну напэўна спадабаецца, калі ты будзеш піць Яго малако.

Дзяўчынка ўзрадавалася, а разбойнік, які краўся за маленькім пастухом, разлаваўся яшчэ больш. «Ён дорыць малако, якое я хацеў укарасці! — падумаў ён. — Мне трэба спяшацца, каб здабыць хаця б клунак».

Яго галодны страўнік вельмі моцна бурчаў у ціхай ночы. Каля наступнае павароткі разбойнік наважыўся і скочыў на маленькага пастуха.

Пастушок здзіўлена паглядзеў на яго.

— Гэта ў цябе ў жываце так жудасна бурчыць? — спытаў ён. — Увесь час я чую за сабою гэтае буркатанне. Бедны чалавеча, як мне шкада цябе. Вось, вазьмі і з'еш! Маленькаму Божаму Сыну напэўна спадабаецца, калі я пачастую цябе Яго падарункам.

Разбойнік з'еў хлеб з шынкаю, не пакінуўшы ні кавалачка, але яму было прыкра, што ён атрымаў ежу ў дарунак.

— Цяпер мне давядзецца з пустымі рукамі стаць перад маленькім Сынам Божым, — крыху сумна сказаў маленькі пастух. — Але ўсё ж такі я хачу пайсці прывітаць Яго і сказаць, што я рады Ягонаму нараджэнню.

І ён расказаў разбойніку пра тое, што аб'вязцілі нябесныя пасланцы.

Той скеміў: «Калі нарадзіўся Сын Божы, напэўна там збяруцца ўсе багатыя людзі і будзе шыкоўнае свята. Можа, і мне штосьці перападзе?»

— Хадзем са мною! — сказаў маленькі пастух як бы ў адказ на думкі разбойніка, і той пайшоў з хлопчыкам.

Але, прыйшоўшы ў Бэтлеем, разбойнік вельмі здзівіўся, бо там яны знайшлі толькі хлёў, у які заходзілі і выходзілі пастухі, маладую Маці, якая ткала з воўны, прынесенай пастухамі, маленькую коўдру і беднага чалавека, што збіваў дошкі, майструючы маленькі ложак. Божае Дзіця ляжала ў яслях, дзе нічога не было пасцелена, акрамя жменькі сена і некалькіх пялюшкаў.

«А я з'еў хлеб і шынку гэтага Дзіцяці», — падумаў разбойнік і засаромеўся.

— Глядзі, Маё Дзіцятка Езус, — сказала Маці Марыя, — да Цябе прыйшоў маленькі пастух і прывёў з сабою вялікага разбойніка.

Маці Марыя ўсміхнулася маленькаму пастуху, і той раптам зразумеў, што прыйшоў усё ж такі не з пустымі рукамі. А Маці Марыя ўсміхнулася вялікаму разбойніку, што зусім збіла таго з панталыку, і ён падумаў: «Тут штосьці не так! Вялікіх разбойнікаў ніхто не шкадуе, ім нічога не дораць і ім ніхто не ўсміхаецца. Мне здаецца, што я ўжо зусім не вялікі разбойнік».

— Мне здаецца, ты мог бы стаць вялікім пастухом, — сказала раптам Маці Марыя. — Ты такі дужы. Дужыя пастухі заўсёды патрэбныя.

— Я паспрабую, — прабурчаў вялікі разбойнік, які, уласна кажучы, ужо не быў разбойнікам. Яны развіталіся і выправіліся ў дарогу, назад, на а вечую пашу — два пастухі: маленькі і вялікі.

Прыкладна 20 дзейных асобаў:

Ганна і Яўхім, іх суседка, асёл (яго могуць паказваць двое дзяцей), мытнік і яго маленькі сын, гандляр тканінай, людзі ўчарзе перадмытняй, стары пастух, малады пастух, гаспадар, Марыя і Юзаф з Дзіцяткам усялях, мудрацы з Усходу са сваёй світай, слуга.

Дэкарацыі для розных сцэнаў (напрыклад, сцяна дома, мытны бар'ер, вогнішча, пячора...) могуць быць усталяваныя адна ля адной і па чарзе асвятляцца. Дастаткова будзе сцэнічных намёкаў, напрыклад, карчомнай шэльды. Паміж асобнымі сцэнамі могуць выконвацца кароткія музычныя інтэрмедыі альбо песні. П'есу, з невялікімі зменамі, можна паставіць і ўлячэным тэатры — вобраз асла праявіўся б нашмат выразней.

Сцэна 1

(Перад хатаю. Яўхім сядзіць на лавачцы перад сцяною і рамантуе сандалі. Ягоны кій прыхінуты побач з ім да сцяны. Яўхім крыху глухаваты, з ім трэба размаўляць гучней. Ганна басанож завіхаецца ля асла і накладвае на яго плечы сумкі, гліняныя збаны, цыноўку для сну і коўдру, звязаўшы ўсё гэта ў

клунак з чатырма кончыкамі.) Гарбузы і вязанку часнаку кладзе на асла, не прыкрываючы, толькі сям-там прывязваючы. Важганіна Ганны можа выглядаць крыху пацешна. Пазней прыходзіць суседка.)

Ганна. Калі яны засталіся ў Бэтлееме, то я знайду іх там. Гэта ж глухмень. Карчма, у лепшым выпадку.

Яўхім. Га?

Ганна. Я кажу, Бэтлеем — гэта глухмень.

Яўхім. Самы маленькі гарадок Юдзі.

Ганна. З адным толькі заезным домам. Але мне давядзецца распытваць і людзей з сустрэчных караванаў. Раптам гэта здарылася ў дарозе...

Яўхім. Га?

Ганна. Калі гэта здарылася ў дарозе, калі, так бы мовіць, ты стаў дзядулем у дарозе... Але спадзяюся, што яны дайшлі хаця б да Бэтлеема. Вось палічым. Тры дні ісці туды, у такім стане, ды яшчэ два дні адпачынку, калі Ёй было дрэнна...

Яўхім. Дрэнна?

Ганна. Уяві толькі — там трэба доўга стаяць і чакаць... пакуль улады запішуць цябе ў падатковыя спісы... Ага, скажам, два дні адпачынку, тры дні назад... Гэта ўжо два дні спазнення. Значыць, дзіця, хутчэй за ўсё, ужо нарадзілася. Я мушу пайсці і праведаць.

Яўхім. Пра мяне не турбуйся.

Ганна. Добра, мой родны, калі ты паабяцаеш, што будзеш рабіць усё разумна. Не будзеш надрывацца працаю...

Яўхім (з усмешкай). Працаю?

Ганна. Гэта **праца**, Яўхім. А ты ўжо немалады. Учора ты адрамантаваў два кошыкі, а пасля яшчэ цыноўку для суседкі. Яўхім, паабячай мне, што

будзеш працаваць толькі з раніцы, а ўвечары адпачываць тут. У самую спёку будзеш заходзіць у хату. Не дапускай, каб гарачае сонца напакло табе ў галаву. І пі болей. Я прыгатавала табе ў збанах гранатавы сок. Суседка будзе прыносіць табе казінае малако і гародніну. Але не еш нічога, што ўспушвае жывот. Хоць я і сказала ёй, што ты кепска гэта пераносіш, але раптам яна забудзецца, то сам падумай, што ты можаш есці, а чаго не... Ах, Яўхім, ніколі ў жыцці я не пакідала цябе дома аднаго. А цяпер, на старасці...

Яўхім. Не лямантуй. Паклапаціся пра асла. Вунь, злева, за бутэлькаю з алеем, пачапі яшчэ збан з віном. Каб асёл быў нагужаны раўнамерна.

Ганна. Збан з віном?

Яўхім. Га?

Ганна. Як гэта збан з віном? Ён жа застанецца ў цябе.

Яўхім. Вазьмі яго з сабой. Згатуеш на ім для Марыі добрага гарачага напою, ты ж ведаеш, гэта добры падмацавальны сродак. З чаборам ці кветкамі язмину. І з мёдам. І падбі туды яйка. Гэта будзе карысна для яе. І для Юзафа таксама.

Ганна. Тады мне трэба ўзяць з сабою яшчэ і гаршэчак з чаборам. Гм... Дык што, сапраўды ўзяць віно?

Яўхім. Успомні, як нарадзілася Марыя... табе таксама прыгатавалі такі напоі.

Ганна. Зусім гэтага не памятаю. Пра нараджэнне, так, гэта не забудзе нікая жанчына, але што я тады піла... Дзіўна, што ты гэта яшчэ памятаеш.

Яўхім. Бо яны паслалі мяне па язмін... Я аббегаў увесь Назарэт, шукаючы жменькі язмiнавых

кветак... І ўвесь час твае стогны ў вушах... Пакуль жонка старога Ёшуа, з верхняга завулка фарбавальшчыкаў, не зліталася нада мною... «Вось табе галінка, бедны Яўхім», — сказала яна. — «Чаму бедны?» — спытаў я. — «Бо няма нікога больш бездапаможнага за мужчыну, у якога жонка нараджае першае дзіця, — сказала яна. — А замест язміну можна ўзяць і чабор, запомні гэта на наступны раз...»

Ганна. А наступнага разу не было... Ага, яйкі і чабор. І віно. *(Хутка выходзіць.)*

Яўхім. Так. Я абыдуся і без яго. Смешна пакідаць віно, калі яно можа спатрэбіцца дзецям... Ганна! *(Яна выносіць з хаты рэчы і ўкладвае на асла.)*

Ганна. Што?

Яўхім. Калі дзіця народзіцца ў дарозе, мужчына не павінен кідацца ў распач і рабіцца бездапаможным. Ён **павінен** дапамагчы...

Ганна. Зразумела, яму трэба замяніць павітуху.

Яўхім. Ці разбіраецца Юзаф у гэтым хоць трохі?

Ганна. Калі ён сам не даўмеўся, то Марыя ўжо навучыла, што яму трэба рабіць...

Яўхім. Так, але яна... яна ж сама такая маладзенькая...

Ганна. Яўхім! Але наконт гэтага ты можаш не хвалявацца за Марыю! Яна ж дапамагала Альжбеце!

Яўхім. Так, дапамагала.

Ганна. Як добра, што яна была пры ёй!

Яўхім. Так... Яна ўжо павінна ўсё добра ведаць.

Ганна. Не ламай сабе галаву, Яўхім, скажы мне, куды пакласці інжыравы мёд.

Яўхім. Справа ззаду, каля пірагоў.

Суседка (*увахогзіць*). Ганна, паглядзі, што ў мяне для цябе ёсць!... Шалом, Яўхім!... На самым дне куфра... яшчэ з часу майго Ёнатана...

Яўхім. Га?

Суседка. Шалом, Яўхім! (*Паказвае пакунак з пялюшкамі.*) Глядзіце, што ў мяне ёсць! Тузін самых тонкіх, самых мяккіх пялюшкаў. Я іх памыла і выбеліла на сонцы. Панюхай, як пахнуць! Вазьмі іх з сабою, Ганна, для сваёй Марыі і перадай ёй шчырае прывітанне ад мяне!

Ганна (*вельмі расчуленая*). Такая тонкая тканіна.

Суседка. Так, іх ткала і падшывала яшчэ мая маці... (*Ганна расцілае коўдру, заварочвае ў яе пялюшкі і іншыя рэчы, суседка ганамагае.*) Гэта той самы каптурок, што ты пашыла? Які прыгожы! А маленькія кашулькі! Ах, як гэта — раптам стаць бабуляй, га? Так, без нічога ніякага, шусь! І вось табе новыя клопаты. Ты будзеш глядзець, як дачка гадуе сваё дзіця, і дакладна ведаць, што магла б зрабіць гэта лепш! Ах, так! Ганна, бабулі патрэбны моц і сіла, розум і разважлівасць, і не ведаю, колькі ўсяго яшчэ. Стрыманасць, бо нельга ж умешвацца... Але, разважлівасць. Ты такая і ёсць, Ганна, стрыманая. «Бяры з яе прыклад», — сказаў мне мой муж. Бо я заўсёды хвалююся з-за дробязяў... А якая разважлівая ты была тады... Цябе не так проста ўзрушыць. Нават спалоху тады не было, калі Марыя вярнулася ад вашай сваячкі Альжбеты праз некалькі месяцаў... І ўвесь горад бачыў яе і ўсе ўзахлёб гаварылі: «Марыя цяжарная...» Ну, тады я дзіву давалася з вас... такія спакойныя вы былі... Ніводнага грубага, злога слова не было чуваць з вашага двара, ні крыкаў, ні лаянкі. І Юзаф добры хлапец. Але гэта я заўсёды казала. «Пашчасціла вам з гэтым Юзафам», — казала я...

Ганна *(спрабуе спыніць лаптанне суседкі)*. Глядзі, што я яшчэ запакавала... *(Дастае малюсенькія чаравічкі.)*
Іх Яўхім зрабіў для свайго ўнука!

Суседка. Чаго толькі Яўхім не ўмее рабіць! Гэтак добра адрамантаваў мне цыноўку, што і знаку не засталося да дзіркі... А цяпер гэтыя прыгожыя чаравічкі!

Яўхім. У мяне ляжаў кавалак скуры. «Навошта ён ляжыць без карысці», — падумаў я. Проста знайшоў прымяненне для рэшткаў скуры. Каб не сядзець у руці склаўшы, падпіраючы сцяну, калі ты ўжо не прыдатны да сапраўднай працы... Ганна, вось твае сандалі! Да Бэтлеема яны павінны вытрымаць, а там Юзаф табе іх адрамантуе!

Ганна. Дзякуй! *(Абувае сандалі.)*

Яўхім. І ніколі не хадзі адна. Памятай пра разбойнікаў у гарах! Памятай пра рымскіх салдатаў! Далучайся да караванаў!

Ганна *(асёл ужо цалкам нагужаны)*. Не бойцеся за мяне! Каму ж патрэбна старая бабуля! Яна не цікавіць разбойнікаў і салдатаў! Стары асёл і старая жанчына...

Яўхім. Ты яшчэ далёка не старая! Што за лухта! *(Да суседкі.)* Ці чула ты, суседка, калі-небудзь такія глупствы? *(З цяжкасцю падымаецца, абпіраецца на палку, трымаючыся за паясніцу і крэкчучы, падыходзіць да асла.)* Стары сябра, будзь разумным і сачы за сваёю гаспадыняю! *(Правярае, ці ўсё добра прывязана. Да Ганны.)* Ну, вяртайся здаровая дадому! І вітай дзяцей ад мяне! І нованароджанага, калі ён ужо ёсць!

Жанчыны. Ну, гэта ўжо будзе! *(Абдымаюцца.)*

Ганна. Калі б я толькі ведала, хлопчык гэта ці дзяўчынка...

Суседка. Галоўнае, каб дзіця было здаровае!

Ганна. Так, гэта мы казалі і пра Марыю. *(Яна залазіць на асла, калі канструкцыя асла дазваляе гэта, або цягне яго за сабою.)* Ну, пайшоў! Паехалі! У Бэтлеем! *(Выходзяць; яшчэ з-за кулісаў крычыць.)* Глядзі, Яўхім, не еш нічога, што ўспушвае! І не сядзі на спэцы!

Суседка *(крычыць)*. Я ўжо панаглядаю за ім! *(Задумліва да Яўхіма.)* Яна — скарб, твая Ганна!

Яўхім *(бурчыць)*. Так, яна такая! І Марыя падобная да яе, дзякуй Богу!

Суседка. Яна заўсёды была вельмі-вельмі добрай дзяўчынкай, ваша Марыя... А цяпер сама стала маці... Цікава, да каго будзе падобнае дзіця...

Яўхім. Га?

Суседка. Я жадаю вам, каб дзіця было падобнае да вашай Марыі, калі-небудзь... Спачатку ж усё нованароджаныя чырвоныя і зморшчаныя, як лятанія яблыкі...

Яўхім. Толькі б яйкі не пабіліся ў дарозе... каб яна адразу магла прыгатаваць падмацавальны напой... Так. Сонца пачынае прыпякаць. Калі табе, суседка, трэба штосьці адрамантаваць ці залатаць, прынось заўтра ці ў любы дзень... Каб час не цягнуўся для мяне так доўга... *(Выходзіць.)*

Суседка. Шалом, Яўхім... Такія яны добрыя людзі. Што праўда, варта пажадаць ім менш клопатаў. *(Выходзіць.)*

Сцэна 2

(Мытня. Мытнік за сталом. Паг сталом сядзіць яго маленькі сын. Стаіць чарга людзей. Мытнік развязаў і перакапаў клунак аднаго гангляра тканінай.)

Мытнік *(рагуецца, бо знайшоў адным з сувояў сукна некалькі маленькіх шклянных бутэлек.)* Глядзі, глядзі, што

тут ёсць... Фінікійскія шклянныя бутэлеккі, каштоўныя дарагія флаконы з духамі...

Гандляр. Яны... яны... яны толькі сувенір, падарунак для маёй залвіцы...

Мытнік. Мне ты можаш такое не расказваць, сябра. Ты прадаеш іх за вялікія грошы на кірмашы ў Ерузалеме. Усё разам — дваццаць драхмаў.

Гандляр. Дваццаць... Ты даводзіш мяне да галечы. Дваццаць драхмаў — гэта дваццаць працоўных дзён. Я толькі бедны фарбавальшчык і гандляр тканінаю...

Мытнік. Не галасі перада мною: дваццаць драхмаў або ты паварочваеш і прадаеш сваю тканіну дзе-нібудзь у іншым месцы, пастухам авечак у гарах...

(Гандляр плаціць.)

Хлопчык *(між тым выпаўз з-пад стала свайго бацькі і набліжаецца да Ганнінага асла. Ён хоча паглядзіць яго.)* Асёл, іа-іа?

Ганна. Хочаш яго паглядзіць? Асцярожна! Толькі паміж вушамі! Пачакай, я падыму цябе! *(Яна падымае хлопчыка, ён глядзіць асла, яна зноў апускае яго, бо цяпер падыходзіць яе чарга на мытні. Хлопчык праходзіць яшчэ пару крокаў і глядзіць, як гандляр зноў скручвае свае сувоі тканіны.)*

Гандляр *(мармыча сам сабе)*. Крывапіўцы брудныя! Мытныя вырадкі! Рымскія рабы! Каб яны паздыхалі са сваім патомствам!

Мытнік *(між тым да Ганны)*. Ну, матухна, давай паглядзім, што ты хочаш прадаць на кірмашы ў Ерузалеме!

Ганна. Я не матухна, а бабуля, і я еду не ў Ерузалем, каб штосьці прадаць на кірмашы, а навед-

ваю свайго ўнука ў Бэтлееме. Гэта ўсё харчы!
І яшчэ пару дробязяў для нованароджанага!

Мытнік. Харчы! Але ж ты галодная, бабуля!
Твой асёл ледзь не падае пад грузам тваіх харчоў.
Імі можна забяспечыць цэлы ваенны лагер! Што
ты мне тут расказваеш? Віно, алей, гародніна...
Што там закручана?

Ганна. Салёная рыбка.

Мытнік. А тут?

Ганна. Сачавіца. *(Ён перакапаў мех з сачавіцай.)* Не,
я нічога не схавала ў сачавіцы. Не старайся!

Мытнік. Ніколі невядома. А што гэта за кант-
рабанда ў коўдры?

Ганна *(развязвае коўдру, паказвае пялюшкі, каптурок
і дзіцячыя чаравічкі)*. Для дзіцяці.

Мытнік. Гм!

Ганна *(паказвае яму свае сандалі)*. Ты думаеш, калі
б я была гандляркай, то насіла б во-ось такія лата-
ныя сандалі?

Мытнік. Ах, усе гэтыя прыёмы я ведаю. Ну,
бабуля, адна драхма!

Ганна. Што? Цэлая драхма!

Мытнік. Гэта прадпісанне.

Ганна. Вось табе драхма. *(Яна адрывае асла ад
мытнага стала і зноў накручвае яго, зноў скручвае коўдру і г. д.)*

Гандляр *(ціха да Ганны)*. Прадпісанне! Смеху
варта! Палову ён кладзе сабе ў кішэню!

Ганна. Так заўсёды кажуць пра мытнікаў. *(Па-
праўляе паклажу.)* Ох, пірагі зусім змяліся. Прыклеі-
ліся адзін да аднаго... *(Спрабуе ўратаваць тое, што яшчэ
можна ўратаваць.)*

(Хлопчык моўчкі глядзіць на пірог.)

Ганна *(заўважае гэта)*. Хочаш кавалачак? *(Ён ківае.)* Вось табе...

Хлопчык. Дзякуй.

Мытнік. Леві! Марш, сюды! *(Хлопчык знікае паг сталом.)*

Гандляр *(га Ганны)*. Ты вар'ятка, матухна? Ты дорыш праклятаму патомству мытніка кавалак свайго пірага?

Ганна. Ах, ідзі ты! Гэта ж дзіцяці... у чым тут дзіця вінавата?

Гандляр. Ну, і як ты лічыш, кім ён стане, калі вырасце? Зноў такім жа мытнікам, як яго бацька, — чалавекам, праклятым Богам, прыслужнікам рымлянаў, крывапіўцам, які апошняе з апошняга... Ці ты думаеш, што які-небудзь прыстойны рамеснік возьме такога вучнем?

Ганна. Магчыма, яму не застанецца нічога іншага, як таксама стаць мытнікам... *(Са спачуваннем глядзіць услед хлопчыку.)*

Гандляр. І такога ты корміш сваім пірагом... *(Раз'юшаны выходзіць са сваімі сувоямі тканіны.)*

Ганна *(на пярэднім плане завіхаецца ля свайго асла)*. Ведаеш, вослік, я табе нешта скажу. Ён мае рацыю, гэты чалавек. І ўсё ж такі. Штосьці тут не дае мне спакою. Сапраўды, усе іх выракаюцца, гэтых мытнікаў, усе пагарджаюць імі, ненавідзяць, як крывасмокаў... Многія з іх пілі б кроў з нашых жылаў, калі б толькі маглі... І ўсё ж такі... хтосьці павінен паклапаціцца пра іх. Каб яны перамяніліся да лепшага... Трэба даць ім шанец... *(Яна паляпвае асла па шыі.)* Ну, вослік, да чаго толькі не дадумаешся, размаўляючы з табою... *(Выходзіць, цягнучы за сабою асла.)*

Сцэна 3

(На заднім плане пастухі каля свайго вогнішча. Ноч. На перэднім плане Ганна расцілае сваю цыноўку.)

Ганна. Эх вослік, адсталі мы ад свайго каравана, распытваючы ў кожнага сустрэчнага. Цяпер мусім адны начаваць пад голым небам. Калі б Яўхім ведаў гэта! Ён бы перажываў! Але ж гэта толькі на адну ноч. Бог будзе нас ахоўваць. А пастухі, якія сцерагуць авечак паблізу, спадзяюся, не будуць супраць нашага начлегу. *(Знімае паклажу з асла.)* Пашчыпай крыху траўкі, мой харошы! *(Сядае на цыноўку.)* Заўтра з самай раніцы рушым далей. Да Бэтлеема рукой падаць. Можна было б і сённяя дайсці, калі б не сцямнела. Заўтра мы зноў выправімся ў Бэтлеем! І знойдзем іх, вослік. У заездзе... Я ўжо галодная. Але да заўтра патрываю. Лепш зберагу хлеб. Мы паснедаем утраіх, Марыя, Юзаф і я... Спадзяюся, у яе хапае малака для маленькага... Вослік, як ты думаеш, яны ўзрадуюцца, калі мы прыйдзем? Я дык вельмі цешуся, што хутка настае гэты святочны момант... Спадзяюся, у іх усё добра. Яна заўсёды была вельмі далікатная, але ж разам з тым і вынослівая... Марыя пайшла ў Яўхіма, дзякуй Богу... Спадзяюся, у яго таксама ўсё добра. Святыя анёлы Божыя, наглядайце за маім Яўхімам. Каб яму нічога не сталася, хоць бы яму нічога не пашкодзіла... Вослік, што такое? *(Два пастухі падыходзяць.)* Ага, ім цікава, хто тут начуе...

Малады пастух *(да старога)*. Асёл і жанчына... Шалом.

Стары пастух. Шалом, матухна. Зусім адна ў дарозе?

Ганна. Зусім адна, бацюхна. Шалом. Заўтра раніцай мы пойдзем у Бэтлеем. Я хачу наведаць свайго ўнука.

Стары пастух. Калі матухна не баіцца... мы з радасцю пачастуем Вас глытком малака...

Ганна (*узрадаваная*). О, якія вы ласкавыя... з вялікім задавальненнем... (*Малады пастух прыносіць малако.*)

Стары пастух. Калі матухна згодная прыняць яго ад нас... Не кожны захацеў бы.

Ганна. Чаму?

Стары пастух. Бо мы брудныя пастухі...

Ганна. Лухта!

Стары пастух. Ёсць людзі, якія не хочуць мець з намі ніякіх стасункаў. Яны б не ўзялі ад нас ніводнага глыточка, як некаторыя знатныя паны ў Ерузалеме, напрыклад.

Малады пастух (*дае Ганне маленькую місачку. Яна п'е*). Гэта павінна спадабацца матухне.

Ганна. Ах, як смачна. Любата!

Стары пастух. Калі матухна хоча... можаце спаць у нас каля вогнішча. Так больш бяспечна. Ні адзін дзікі звер не адважыцца падысці да вогнішча.

Ганна. Вослік, хадзі, нам дазволілі спаць каля вогнішча. (*Яны ўсе ідуць да вогнішча. Прывітанне-шалом.*)

Стары пастух. Бог пасылае нам госцю, Ён не забыўся пра нас.

Ганна. Бог ні пра кога не забываецца.

Малады пастух. Так, але калі слухаеш, як гавораць разумныя людзі, якія могуць чытаць і пісаць, кніжнікі, што ведаюць Святое Пісанне, тады мы, пастухі, выглядаем не вельмі... Мы — пракляты Богам народ. І нам няма на што спадзявацца.

Ганна. Лухта тое, што ты кажаш.

Малады пастух. Для нас няма ніякай надзеі. Бо мы не прытрымліваемся заповедзяў і прадпісанняў. Мы не выконваем іх, бо зусім іх не ведаем. Ніхто нам не тлумачыць. Мы не вельмі чыстыя, каб бываць у храме, бо ходзім каля жывёлы. Мы не чыстыя для Бога.

Ганна. Я так не думаю.

Малады пастух. Відаць, матухна вельмі слаба ведае законы. Таму матухна нават асмельваецца сядзець каля вогнішча пастухоў.

Стары пастух. Так, пані, пастухі праклятыя... хоць ёсць сярод іх такія, што расказваюць дзіўныя гісторыі...

Малады пастух. Хто ведае, ці было там што ад праўды, у гісторыі пра тую ноч, калі нібыта з'явіліся анёлы...

Ганна. Анёлы з'явіліся? Каму?

Малады пастух. Брудным, праклятым Богам пастухам...

Стары пастух. Ах, гэта расказвалі каля вогнішча, што знаходзіцца праз два палі адсюль...

Ганна. А чаму б анёлам сапраўды не прыйсці да пастухоў? Ці яны павінны прытрымлівацца наказаў, якія ўстаноўлены людзьмі?

Малады пастух. Матухна, але ж падумай... Найбяднейшым сярод бедных, адрынутым — хіба такім павінны з'явіцца анёлы?

Ганна. Я не думаю, што пастухі праклятыя, мой дарагі. Чаму ж тады ў песнях Бога параўноўваюць з пастухом?

Пастухі. Параўноўваюць з пастухом?

Ганна. Ведаеш, я няшмат разумею, але мой муж, Яўхім, заўсёды чытае мне са святых кнігаў.

І Марыя, мая дачка, і я ведаем святыя песні. Адна з іх гучыць так. (*Напалову спявае, напалову кажа.*)

Бог мой пастыр!

Ні ў чым не буду мець нястачы.

Ён дазваляе мне спачываць на зялёных пашах,
да водаў спакойных вядзе мяне.

Ён душу маю пажыўляе.

Накіроўвае мяне...

(*Адкашліваецца.*) Прабачце, што я не магу спяваць лепш... але цяпер мне ўсё роўна трэба практыкавацца, як бабулі...

Накіроўвае мяне на сцежкі справядлівасці
дзеля Імя свайго.

Калі нават пайду далінай смяротнага ценю,
не буду баяцца зла, бо Ты са мною!

Твой жэзл і Твой посах ахоўваюць мяне!

Пастухі. Яго пастуховы посах ахоўвае мяне
і прыдае мне мужнасць!

Ганна. Ну што, цудоўна?.. А што сказалі анёлы?
Я маю на ўвазе анёлаў, якія з'явіліся пастухам?

Стары пастух. Нас жа там не было. Мы, пастухі,
ходзім з пашы на пашу, мы то тут, то там. Мы
толькі чулі гэту гісторыю. Кажуць, была такая ж
ноч, як сённа. І пастухі пільнавалі свой статак, як
мы цяпер. Раптам яны ўбачылі анёлаў. Усё навакол
залілося ззяннем. І яны вельмі спалохаліся.

Ганна. Гэта быў не сон?

Малады пастух. Яны кажуць, што не сон. Анёл
супакоіў іх. «Не бойцеся», — сказаў ён. І абвясціў,
што нарадзіўся Збаўца. Вялікая радасць для нас,
пастухоў, і для ўсіх... Яны павінны толькі пайсці
ў Бэтлеем і прывітаць Яго.

Стары пастух. Анёл распавёў ім, як пазнаць
Збаўцу. Дзіцятка ў яслях, загорнутае ў пялюшкі.

Ганна. У яслях?

Стары пастух. Так, у жолабе, кармушцы для жывёлы.

Малады пастух. І ўяві сабе, матухна, яны сапраўды выправіліся ў дарогу, сярод ночы пакінуўшы вогнішча, не пабаяўшыся звяроў — у цемру. І расказваюць, што яны сапраўды знайшлі нова-народжанае Дзіця ў кармушцы.

Ганна. Дзіця як Збаўца для нас... І праўда, калісьці ж павінен прыйсці Збаўца, якога Бог абяцаў нам. І зразумела, што Ён прыйдзе як Дзіця, ці не так? Як жа яшчэ Ён павінен прыйсці? Ужо дарослым?

Стары пастух. Матухне гэтая гісторыя не здаецца дзіўнай?

Ганна. Паглядзі, павінен жа Бог калі-небудзь сур'ёзна заняцца сваімі абяцаннямі. Усе прарокі чакалі гэтага. Мой Яўхім часта чытаў мне з іх. Пасля жудасных пачвараў прыйдзе хтосьці з чалавечым тварам, Сын Чалавечы, сапраўдны чалавек пасля шматлікіх бесчалавечных істотаў, якія нас мучаюць і прыгнятаюць. Яму, Сыну Чалавечаму, будзе дадзена ўся ўлада і веліч, і Яго валадарству не будзе канца... А тое, што Ён у жолабе... Трэба абавязкова расказаць Яўхіму, калі вярнуся дадому. Ідзецам, калі я знайду іх. Якая цудоўная гісторыя...

Малады пастух. Можа, матухна хоча выпіць яшчэ місачку малака... для падмацунку... (*nagae ёй місачку*) каб магла далей расказаць нам, пра што казалі прарокі.

Стары пастух. Гэта дае нам надзею.

Малады пастух. Адразу здаецца, што ты не такі ўжо і дурны, калі пачуеш штосьці такое. Не такі ўжо і пракляты... Разумееш, пра што я?

Ганна (*выпіла малако*). Я ведаю яшчэ адну суця-
шальную песню для вас. Ісяя склаў яе, калі нашыя
продкі былі ў палоне, у Бабілёне. Ён даў ім надзею,
што Бог вызваліць іх і прывядзе дадому. Паслу-
хайце:

Сухі стэп павінны радавацца,
пустыня павінна квітнець!
Рознакаляровымі кветкамі
павінна яна прыбрацца
і весяліцца, і крычаць ад радасці!

Малады пастух. Крычаць?

Ганна.

Крычаць ад радасці...
Мы ўсе ўбачым веліч нашага Бога!
Тады сляпыя змогуць бачыць, глухія чуць,
спаралізаваны будзе скакаць,
як алень у лесе,
а хто быў нямы, той будзе радавацца!

Стары пастух. О, гэты дзень, калі б я толькі
мог дажыць да яго!

Ганна.

У пустыні пачнуць біць крыніцы,
а там, дзе жылі жоўтыя пустыннымя ваўкі,
уздыдзе зялёны чарот...

Малады пастух. Зялёны чарот у пустыні?

Стары пастух. Хлопча, гэта сапраўды суця-
шальная песня! Ты яшчэ не быў у пустыні. Але я,
ведаю, як там. Хто перасякаў калі-небудзь пусты-
ню разам з жывёлаю, заўсёды шукаючы чыстую
ваду, той ведае, што такое пустыня...

Малады пастух. Але чарот... менавіта чарот...
Гэты Ісяя, напэўна, быў вар'ят... Чарот у пустыні...
каму такое прыйдзе ў галаву! Пра гэта можна
толькі марыць!

Ганна. Так, якой жа моцнай павіна быць надзея, каб марыць пра чарот у пустыні....

Малады пастух (*штурхае старога*). У яе ўжо зліпаюцца вочы ад стомы! Зараз яе самую агорнуць мроі...

Стары пастух. Дзякуй табе, матухна, за тое, што згадзілася пасядзець з намі, і за добрыя словы... Твой унук будзе ўсцешаны, што яго бабуля ўмее так цудоўна расказваць... Дабранач!

Ганна (*скрозь дрымоту*). Вам таксама!

(*Асёл крычыць*).

Ганна. І табе таксама, вослік. (*Засынае*.)

Малады пастух. Чаму асёл так занепакоіўся? Ён глядзіць на неба?!

Стары пастух. Можа, ён заўважыў зорку з іскрыстым шлейфам? Ці ўзыйдзе яна яшчэ, гэтая зорка?

Малады пастух (*глядзіць*). Так. Вунь яна! Над самым Бэтлеемам. (*Ідзе га асла і паляпвае яго па шыі*.) Добра, шэры, спакойна. Няхай твая гаспадыня паспіць. Да гэтай зоркі ты павінен прызвычаіцца. Яна зьяе цяпер кожную ноч.

Сцэна 4

(*Светлы дзень. Заезны двор. Гаспадар карчмы стаіць каля дзвярэй. Ганна падыходзіць і цягне за сабою стомленага асла. Гаспадар вельмі акуратна прыбраны.*)

Ганна. Як тахае маё сэрца, нібы хоча выскачыць у мяне з грудзей... Вось карчма. Нарэшце! Ты гаспадар?

Гаспадар. Так, я. Матухна шукае месца? Нарэшце мы зноў можам крыху дзейнічаць. Але калі праходзіў запіс у падатковыя спісы, тут рабілася нешта страшнае.

Ганна. Я шукаю сваю дачку і яе мужа. Яны, напэўна, спыніліся ў цябе. Юзаф і Марыя. Марыя была цяжарная, акурат напярэдадні родаў.

Гаспадар. А, ты пытаешся пра гэтых дваіх?.. Так, яны размясціліся тут, паблізу. Калі ты маеш на ўвазе цесляра і яго жонку.

Ганна. Так. Дзе мне іх знайсці?

Гаспадар. Ведаеш, у сваім заезным двары я не мог іх прыняць. Ён быў бітком набіты людзьмі пяць дзён таму. Шум, крыкі... Наўрад цяжарная жанчына вытрывала б такое. Я знайшоў для яе спакойны куток, там яна і нарадзіла сваё дзіця.

Ганна. Дзе ж гэта, дзе?..

Гаспадар. У пячоры за вінаграднікам, дзе я часам зачыняю жывёлу...

Ганна. У пячоры?!

Гаспадар. Так, прынамсі гэта было лепшае месца, чым перапоўненая карчма, дзе цягаюцца п'яныя, лаючыся на рымлянаў, хіба ж не? У мяне добрае сэрца, вось я і пашкадаваў маладую жанчыну ды паслаў да яе служанку з гарачаю вадою, я сказаў: «Вы можаце заставацца тут колькі заўгодна, тут вас ніхто не патурбуе...»

Ганна. Яна нарадзіла дзіця ў пячоры...

Гаспадар. Матухна, павер мне, гэта было найлепшае выйсце...

Ганна. Дзе ты спаў гэтай ноччу?

Гаспадар. Я? У сваім пакоі. А што?

Ганна. Ты б мог саступіць ёй свой пакой...

Гаспадар. Што... а самому начаваць у пячоры?

Ганна. Так... Калі ўжо ты шукаў найлепшае выйсце... *(Паварочваецца з аслон, каб ісці.)* Ну вось, за вінаграднікам... *(Выходзіць.)*

Гаспадар *(збіты з панталыку, глязіць ёй услед)*. Дадумалася... Нейкім незнаёмым людзям сярод ночы саступіць свой пакой... Куды ж ісці самому?.. Ды гэта няўдзячны зброд. Калі дзіця ўрадзілася ў бабулю, то яно будзе мяцежнікам... *(Выходзіць.)*

Сцэна 5

(Пячора з яслямі. Пераг уваходом нацягнутая вяроўка з пялюшкамі. Агмень на камянях. На заднім плане чуваць грукат малатка: Юзаф працуе. З'яўляецца Ганна — калі газваляе канструкцыя асла, паг'язджае вярхом на асле, у іншым выпадку неабходна інакш адаптаваць тэкст.)

Ганна. Прабач мне, дарагі вослік, што я пад канец яшчэ і сама залезла на цябе. Але пасля размовы з гаспадаром заезнага двара ў мяне ногі самлелі... І дзяцей бы жах узяў, калі б яны заўважылі, што я ўсю дарогу ішла пешкі... Дык дзе ж тая пячора?.. О, бачу пялюшкі... пялюшкі... цікава, хлопчык гэта ці дзяўчынка... толькі б дзіця было здаровае... *(Кліча.)* Марыя! Юзаф! Прывітанне! Паглядзіце, хто прыйшоў!

Марыя *(з Дзіцём на руках выходзіць з пячоры, агсоўвае пялюшкі ў бок, азіраецца)*. Матуля!

(Асёл пры выглядзе Дзіцяці падае на калені. Ганна і паклажа коцяцца ва ўсе бакі. Ганна крычыць і лаецца.)

Марыя. Юзаф, хутчэй, вазьмі Дзіця і пакладзі Яго ў яслі...

Ганна *(з цяжкасцю падымаецца)*. Яслі... ці гэта новая завядзёнка, нованароджаныя ў яслях... *(Яна крэхча.)* Вось дурны асёл, увесь шлях ты пратрымаўся добра і раптам упаў на калені... Гасцінцы, паглядзіце на гасцінцы... ці ўцалеў гаршэчак з мёдам, бутэлька з віном... Бацька сказаў, каб я адразу ж зрабіла для цябе падмацавальны напой... Чабор

трэба зараз жа спырснуць вадою, ён ужо амаль звяў...

Марыя (*гапамагае ёй падняцца*). Матуля, ты моцна пабілася? (*Становіцца на калені побач з ёю, чысціць Ганніну вопратку*.)

Юзаф (*паклаў Дзіця ў яслі, выходзіць насустрач і абдымае Ганну*). Матуля! Табе не сядзелася дома?

Ганна. Не! Але сустрэчу я ўяўляла інакш, неяк больш святочна... Вось дурны асёл!

Марыя (*усміхаецца*). Наш стары асёл і не мог павітаць маё Дзіця больш святочна...

Ганна (*уважліва аглядае Марыю*). Як ты маешся? Дай я пагляджу на цябе! Збялелая! Змучаная! У цябе хапае малака для дзіцяці?

Марыя. Пакуль што ўсё добра.

Ганна. Я зараз жа згатую вам добрага супу, але спачатку хачу паглядзець на дзіця... (*Падыходзіць да пячоры*.) Так, дзе ж мой маленькі скарб? (*Чуваць дзіцячы крык*.) Ну, хто там так моцна крычыць? Ціха-ціха, я ж ужо тут, зараз бабуля возьме цябе на рукі... (*Яна бярэ на рукі Дзіця, спавітае ў пляюшкі, выходзіць з Ім наперад*.) У пячорнай цемры я нават не бачу твайго носіка. Хадзем на сонца... Ну вось, якое прыгожае дзіця! Якія смешныя кудзеркі, і як Яно глядзіць... Яно ўжо глядзіць, аж не верыцца! Як Яно глядзіць... (*Вагаецца, глядзіць на Юзафа і Марыю*.) Гм... а... а як Яго зваць?

Юзаф. Езус.

Ганна. Езус! Хлопчык! Гэта хлопчык!.. Зразумела, ад шчырага сэрца мы ўзрадаваліся б і дзяўчынцы. Але хлопчык! Калі б я толькі магла расказаць пра гэта Яўхіму! (*Да Марыі*.) У яго ўсё добра, суседка даглядае яго, ён пасылае вам прывітанне! (*Забавляецца з Дзіцём*.) Так, хто ў нас тут?! Маленькі

Езус у нас тут! *(Марыя і Юзаф тым часам падымаюць з зямлі пакункі.)* А ці даўно ён нарадзіўся? Марыя, колькі ж яму ўжо?

Марыя. Пяць начэй, чатыры дні, тры гадзіны...

Ганна. Ты што... і ўжо такі спрытны, і ўжо так глядзіць... Так, а дзе бабуля, дзе ж яна? Ён засмяяўся! Я клянуся вам, ён засмяяўся!

Юзаф *(падыходзіць да Ганны і паказвае ўсё, што ўжо можа Дзіця).* Ён звяртае вочкі на голас... Ён паварочвае галоўку на гук... Глянь! Езус! *(Спяшаецца ў іншы бок.)* Прывітанне, маленькі верабейчык! Ну? І гэта ў пяць дзён! Ён ужо вельмі моцны. Калі я кладу палец у Ягоны кулачок, то Ён моцна сціскае яго. Паглядзі! Вось, Ён не выпускае. Калісьці Ён зможа спраўна працаваць на кроквах цесляром, Ён лёгка пацягне самае цяжкае бервяно!

Ганна. А які ён прыгожы! Марыя таксама была надзіва прыгожым немаўляткам, але мушу прызнацца... якія броўкі, і вы толькі паглядзіце на вейкі... *(Марыя смяецца.)* Марыя, гэта прывілей усіх бабуляў — быць улюбёнаю ў свайго ўнука...

Юзаф. Што ж, мне трэба працаваць далей... *(Зноў пачынае стукаць малатком.)*

Ганна *(з Дзіцём на руках, ідзе за ім).* Што ты там будуеш? Шчыт ад ветру для ўваходу ў пячору? Вельмі разумна! З гэтага боку дзьме наймацней. Каб наш маленькі Езус адразу ж не падхапіў чаго-небудзь...

Юзаф. Матуля, на жаль, гэта не шчыт ад ветру, гэта старыя дзверы, якія я рамантую для гаспадара. Ён сам папрасіў мяне. У якасці падзякі, так бы мовіць, за тое, што ён дазваляе нам тут жыць!

Ганна. Што? Гэты чалавек яшчэ і выкарыстоўвае вас! Але я ўжо не дзіўлюся з яго! Зараз жа

пакінь гэтыя дзверы! Такое нахабства з яго боку!
Рабі шчыт ад ветру, зараз жа.

Юзаф. Матуля, засталася ўсяго некалькі цвікоў (*стукае*), вось зраблю тое, што паабяцаў гаспадару, а потым папрашу ў яго некалькі старых дошак на шчыт!

Марыя. Скажы яму, што для маладой жывёлы таксама лепш, калі з ветранага боку будзе невялічкі выступ!

Ганна (*у той час, калі Юзаф працуе, да Марыі*). Вось, Дзіця чуе кожны ўдар малатка. Яно ледзь не ўздрыгвае... Гэта крыху замоцна для яго...

Марыя (*пляшотна, але рашуча*). Так, да гукаў малатка і пілы Яму ўжо давядзецца прывыкнуць...

Ганна (*уважліва разглядае Дзіця*). О... о... а цяпер ужо зусім моцна... ён ажно пачырванее... Марыя, у коўдру загорнуты пялюшкі, якія табе пасылае суседка, хуценька дастань адтуль некалькі... Трэба пераспавіць хлопчыка...

(*Марыя разгортвае коўдру, яны нанова спавіваюць Дзіця.*)

Ганна. Так, цяпер у нас зноў чысценькі хлопчык у чыстых пялюшках... вось та-ак... чысценькі з ног да галавы... У яго прыгожыя пальчыкі на ножках... Мне нешта ўспомнілася, гэтыя пастухі... Сёння я начавала каля вогнішча пастухоў, ведаеш, вельмі ветлівыя людзі, вельмі ўважлівыя... Дык вось, яны казалі, што з-за сваёй, часам бруднай, працы яны не чыстыя перад Богам — падумаць толькі! Але ж павінна быць розніца паміж знешняю і ўнутранаю чысцінёю... Я ніколі не думала пра гэта, але цяпер... Гаспадар карчмы ў сваім бялюткім фартуху, вычышчаны да лоску, але ж ён такая скаціна, сказала б я... Змушае нованароджанага туліцца ў пячоры...

Марыя. Я палюбіла гэтую пячору.

Ганна. Як ты думаеш, хто насамрэч чысты перад Богам?

Марыя *(задумліва)*. Чысты перад Богам... той, каго Бог робіць чыстым... Хто дазваляе, каб Бог ачысціў яго. Хто кажа «так» на гэта...

Ганна *(кладзе спавітае Дзіця Марыі на рукі)*. Так, вось у цябе ўсё свежае, дзіцятка... Не, брудныя пялюшкі замачу я... Маці, якая корміць грудзьмі, не павінна занадта часта плёскацца ў халоднай вадзе, так кажуць. Сядзь на коўдру і адпачні. *(Кешкаецца ў пячоры з посудам.)* Гэта ваш гаршчок? Ну, так, для супу з зяленіва ён будзе акурат... *(Кешкаецца каля агню, ставіць гаршчок на агонь.)*

Марыя *(сонная на коўдры, Дзіця на каленях)*. Цудоўна, што ты тут, мама...

Ганна *(сядае побач з Марыяй, якая павольна схіляецца ўсё ніжэй, аж пакуль не пакладзе галаву на Ганніны калені і засне)*. Уладкоўвайся ўтульна, дзіця, уладкоўвайся так зручна, як толькі гэта магчыма... Яна з ног валілася ад стомы... *(Асцярожна бярэ Дзіцятка Езуса на рукі.)* Так, цяпер у мяне двое дзяцей на каленях... *(Юзафу, які стукае малатком.)* Юзаф, гэі, Юзаф! Ці можаш ты на колькі часу знайсці цішэйшую працу? Паглядзі сюды...

Юзаф *(прыходзіць і глядзіць. Ён заўважае ў Ганны, якая сядзіць, выцягнуўшы ногі, парваныя сандалі)*. Матуля, твае сандалі зусім парваліся, я паспрабую адрамантаваць іх табе...

Ганна. У мяне цяпер рукі занятыя...

Юзаф. А ў мяне абедзве свабодныя... *(Нахіляецца і здымае з Ганніных ног сандалі, потым ідзе з імі за пячору.)*

Ганна *(паволі калыша Дзіця, ціха з Ім размаўляе)*. Ну вось, маленькі Езус, твая маці спіць... сярод белага

дня яна спіць... Таму я здагадваюся, што яна перажыла за гэтыя дні... Цяпер мы з табою можам адны паразмаўляць, маё куранятка, маё маленькае, маё ягнятка, мой маленькі хлопчык... Ад сваёй маці ты ніколі не пачуеш ні слова скаргі, дзіця, яна ўсё пераносіць моўчкі... Але гэта ты зразумееш толькі пазней... Яна трымаецца Бога, па-свойму, поўная любові... Магчыма, ты зможаш навучыцца гэтаму ад яе. Абавязкова навучыся, дзіцятка... Чаму толькі я не навучылася на старасці гадоў па дарозе да вас, па дарозе да цябе! Яўхім здзівіцца. Гэтае здарэнне з дзіцём мытніка, потым пастухі... Суседка сказала б, што я паводзіла сябе зусім не належным чынам. І як я сказала гэтаму вылізанаму гаспадару заезнага двара, што я пра ўсё гэта думаю... Паўсюль я пераходзіла агульнапрынятую мерку, дзіцятка, і кажу табе гэта цяпер, хоць ты яшчэ не можаш мяне зразумець. І ўсё ж такі, цяпер я магу радавацца, бо сяджу тут і трымаю вас на каленях. Двое дзяцей на каленях. Мне хочацца крычаць ад радасці, як пустыня ў той старажытнай песні! Зразумела, я не крычу, бо баюся разбудзіць тваю маму... Але гэтая старажытная песня кажа праўду. Раней я была як нямая. Цяпер жа размаўляю з табою. Я гаварыла з пастухамі, я цвёрда пераканала іх, і я хачу пажадаць, каб ты таксама адкрыў вусны ў патрэбны момант. Я навучылася слухаць і глядзець у гэтай вандроўцы да цябе. Заўважаць патрэбы людзей, нават тых, якіх лічаць злымі, я мела магчымасць адгукнуцца на гэтыя патрэбы, дакрануцца да іх, стоеных глыбока ў душы, дзе іх звычайна ніхто не бачыць.

У пустыні пачнуць біць крыніцы,
а там, дзе жылі жоўтыя пустыннымя ваўкі,
узыдзе зялёны чарот...

Дзіцятка, навучыся ж і ты верыць у гэты зялёны чарот... Але пра гэта яны ўжо паклапоцяцца, твая маці і Юзаф. Такое шчасце, што ў Яе ёсць Юзаф. Такі добры чалавек, цяпер ён пакутуе над маімі парванымі сандалямі... *(Ціха напявае сабе паг нос.)*

Сцэна 6

(Перад пячорай, уваход якой цяпер заслонены граўлянаю сцяною. На вяроўцы вісіць некалькі пляюшак. На сцяне пачэплены некалькі пасудзін, гаршчок, сіта. Недалёка ад агменю паскладваныя стажкі сена альбо травы. Усё выглядае крыху акуратней. Ганна басанож завіхаецца каля асла, нагрукваючы яго ў дарогу.)

Ганна *(да Марыі)*. А чабор ты лепш за ўсё палівай з самага ранку, перш чым на яго пачне свяціць сонца. Салёная рыбка застанецца свежаю яшчэ прынамсі дзесяць дзён, калі ты паставіш яе ўглыб пячоры. Скала захаве яе ў холадзе... Калі ў дзіцяці забаліць живот, прыгатуй яму гарбату з фенхеля. І тады вельмі дапамагае далікатна паціраць яго воцік рукою... Калі дзіця не хоча зрыгваць адразу пасля таго, як пап'е, то пакладзі яго сабе вось так на плячо і пагуляй з ім крыху, некалькі крокаў. Ну, ты разумееш? А зрэшты я спадзяюся, што вы хутка вернецца дадому. Я б з радасцю засталася з вамі яшчэ даўжэй, бо хлапчанё такое мілае. Але мяне ўвесь час не пакідаюць думкі пра твайго бацьку. Ён чакае мяне, разумееш? Цяпер яго чарга. Усё ў жыцці мае сваю важнасць у свой асаблівы час, і распознаць гэта — адна з неабходнасцяў, якую мы павінны засвоіць. Распознаць патрэбны момант... ці ўмець дачакацца яго. І паглядвай, дзіця маё, каб Юзаф не працаваў так шмат на гэтага гаспадара.

Але непрыкметна, разумееш, не падмаўляй Юзафа супраць яго. Будзь разумнай. А калі будзеш га-таваць Юзафу сачавіцы, якія засталіся, прыпраў іх часнаком і чаборам, і нарэзаным колцамі парэ-ем, я ўспомніла, што так ён любіць больш, чым з цыбуляю... Так, мой добры вослік, дарога дадому будзе для цябе больш лёгкай, бо ў нас цяпер знач-на менш паклажы. Што гэта тут?

Марыя (*хоча як-небудзь размясціць хлеб*). Свежаспе-чаны лаваш для цябе ў якасці правіянту. А гэта пучок кіслага шчаўя для бацькі. Ён жа так любіць з яго салату. Я загарнула яго ў мокрую хустку і паклала ў пусты гліняны гаршэчак, так ён заста-нецца свежым.

Ганна. Ну, я не супраць кіслага шчаўя, бо ты сарвала яго спецыяльна для бацькі. Але каб узяць столькі лаваша, увогуле не можа быць гаворкі. Ве-даеш, як шкодна для старога чалавека зашмат есці? Старому чалавеку проста менш патрэбна.

Марыя. Ты ж яшчэ не старая, матуля.

Ганна. Так, твой бацька таксама сказаў мне гэта. Такая лухта... «Ты яшчэ далёка не старая жан-чына», — сказаў ён. Такім мілым ён можа быць, твой бацька... Вось, трохі лавашу дастаткова. Я буду глядзець, каб зноў пераначаваць у пастухоў, бо там такое смачнае свежае малако. Яны раска-залі мне адну дзіўную гісторыю пра анёлаў, але з-за хвалявання і стомленасці я, мабыць, не зусім правільна зразумела яе.

Марыя. Мама, у ноч, калі нарадзіўся Езус, па-стухі таксама былі ў нас у пячоры. Яны хацелі ўба-чыць Дзіця...

Ганна. Яны могуць быць вельмі ветлівымі, гэ-тыя грубыя хлопцы... Што ж, развітаемся. Але ху-

ценька... вельмі хуценька, інакш я заплачу. *(Падыходзіць Юзаф, абдымае яе, падае ёй сангалі.)*

Юзаф. Да Назарэта яны павінны пратрымацца, потым бацька табе іх залатае.

Марыя *(падыходзіць з Дзіцяткам на руках)*. Развітайся са сваёй бабуляй.

Ганна *(пляшчотна)*. Божа, паблагаславі цябе, дарагое дзіцятка. Як цудоўна, што ты ёсць... Глядзі, ён зноў смяецца. Юзаф, ты бачыў? Ён сапраўды смяяўся. Нават вачыма. Калі вакол вачэй з'яўляюцца такія малюсенькія маршчынкі, тады смех сапраўдны, не выпадковае зморшчванне вуснаў... ці пазяханне!

Юзаф. Перадавай бацьку прывітанне ад нас!

Марыя *(жартаўліва трымае Дзіцятка Езуса наг аслом)*. Дзіцятка Езус, цяпер скажы нашаму старому аслу, каб ён паслухмяна ішоў за тваёй бабуляй і добра прывёў яе дадому!

Ганна *(пацалункі, абдымкі)*. Так, пакуль наш маленькі Езус зможа ездзіць на асле, яму давядзецца яшчэ добра падрасці. Дзеці, беражыце сябе! Да хуткай сустрэчы! *(Махаючы, выходзіць з аслом.)*

(Юзаф і Марыя, цесна прытуліўшыся адно да аднаго, глядзяць ёй услед).

Сцэна 7

(На дарозе. Мудрацы з Усходу з вялікай світай. З другога боку выходзіць Ганна з аслом.)

Ганна. Ну вось, ты толькі паглядзі на гэты на-тоўп знатных людзей, мой стары асёл! Для нас ужо зусім няма месца на дарозе! Хацела б я ведаць, адкуль яны ідуць. Хутчэй за ўсё, з Усходу, з далёкага-далёкага Усходу. *(Саступае дарогу і чакае на абочыне.)*

Слуга (*падыходзіць да Ганны, вельмі ветліва*). Ці магу я задаць жанчыне адно пытанне? (*У яго крыху заўважны іншаземны акцэнт.*)

Ганна. Калі ласка, мой дарагі, пытайся.

Слуга. Можа, жанчына бачыла дом, над якім стаіць ззяючая зорка? Дом у Бэтлееме?

Ганна. Не, нешта не магу ўспомніць.

Слуга. Мае паны шукаюць нованароджанага Караля, яны бачылі, як узышла Яго зорка. Безліч начэй мы ідзём за зоркай.

Ганна. А ты спытай у Ерузалеме, мой дарагі.

Слуга. Там мы ўжо былі. Яны адправілі нас у Бэтлеем.

Ганна. Дзіўна. Я не заўважыла ніякай зоркі. Праўда, у мяне не было часу назіраць за небам. Калі ў цябе нарадзіўся ўнук, то з-за мноства клопатаў няма калі глядзець на зоркі. Мне вельмі шкада, што я не магу вам дапамагчы. Я думаю, вам трэба пачакаць вечара.

Слуга. Прашу прабачэння, што я затрымаў жанчыну.

Ганна. Калі ласка. (*Ідзе з аслom галей.*) Ззяючую зорку? Што толькі не прыйдзе людзям у галаву. Можа, ты бачыў ззяючую зорку, асёл? Хм-м? Ну вось, цяпер ён ківае, як быццам бы хоча сказаць «так». Ты сапраўды стаў даволі дзіўным аслom пад старасць. Ну, пайшоў! Хто ведае, да чаго я яшчэ дайду, гамонячы з табою... (*Выходзіць.*)

(*На заднім плане праходзяць мудрацы са сваімі пагарункамі.*)

Міхаэль хоча што-небудзь падарыць сваёй маме на свята Богага Нараджэння. Штосьці прыгожае, што ёй сапраўды спадабаецца. Ён намалюе для яе карціну. Фарбамі, якія лёгка змываюцца, на ярка-зялёным картоне.

— А я паназіраю, — кажа Геральд свайму брату.

Міхаэль кладзе картон у кухні на падлогу і ставіць у рад тыгелі з фарбамі. Яму не патрэбны пэндзлік для малявання, толькі свае дзесяць пальцаў. Міхаэль дакранаецца ўказальным пальцам правай рукі да чырвонай фарбы, а левым указальным — да белай, і змешвае фарбы ў прыгожы ружовы колер.

Хлопчык наносіць ружовы колер на сярэдзіну картонна і размазвае яго па крузе. Гэта твар Дзіцяці Езуса. Дзіцятка Езус ляжыць на яркажоўтай саломе ў карычневых яслях. Справа ад Яго стаіць Марыя. На Ёй блакітная сукенка.

— Блакітны — гэта безгустоўна, — кажа Геральд.

Каб блакітны колер не здаваўся безгустоўным, Міхаэль упрыгожвае яго жоўтымі і чырвонымі кропкамі. Злева стаіць святы Юзаф. Міхаэль малое яму капялюш з пер'ямі. Над хлявом ззяе калядная зорка з мноствам зубцоў і доўгім зорным шлейфам.

Міхаэль пыхціць ад напружання. Валасы спадаюць яму на лоб. Калі ён адводзіць іх назад, на ілбе застаюцца чырвоныя, блакітныя, жоўтыя палоскі. Міхаэль працуе абедзвюма рукамі. Асёл, сапраўды, атрымаўся праўдападобны. Вала таксама можна пазнаць. Справа ідуць тры святыя Каралі. Злева крочаць пастухі, несучы з сабою падарункі: булку хлеба і гаршэчак, поўны малака.

— Вельмі прыгожа, — кажа Геральд.

Міхаэль глядзіць на малюнак. Раптам яму нешта прыходзіць у галаву. Ён таксама хоча быць на малюнку. У якасці пастуха, які прыносіць Дзіцятку падарункі. Пастух Міхаэль у чырвоным світэры і чырвонай лыжнай шапачцы. Ён дакранаецца пальцам да чырвонай фарбы.

— Гэта ж ты! — кажа Геральд.

— Ясна, што гэта я, — кажа Міхаэль.

— А што ты нясеш? — пытаецца Геральд.

Міхаэль разважае.

— Гэта павінна быць штосьці прыстойнае, — кажа ён. — Мой новы складаны ложкак, напрыклад, каб Дзіцяці не даводзілася ляжаць на сене. І мяшок жуйкаў. І мой веласіпед!

Геральд здзіўляецца.

— Ты б аддаў Яму ўсё гэта?

— Паслухай, — кажа Міхаэль. — Гэта ж Дзіцятку Езусу! Яму я аддаў бы ўсё!

— І новую паліцэйскую машынку? — пытаецца Геральд.

— І яе, — кажа Міхаэль.

— Няпраўда, — кажа Геральд. — Яе ты ніколі не аддасі!

— Аддам! — крычыць Міхаэль.

— Хлусня, — кажа Геральд. Тады Міхаэль ускоквае і дае свайму брату аплявуху, чырвона-блакітна-жоўта-зялёную аплявуху. Геральдае здачы. Вось ужо яны качаюцца па падлозе. Міхаэль больш моцны і сядзе на свайго брата.

— Здавайся! — кажа Міхаэль.

Геральд здаецца.

— Міхаэль, — кажа ён, — чаму ты не падорыш паліцэйскую машынку мне?

— Табе? — пытаецца Міхаэль.

— Я ўжо даўно хачу яе, — кажа Геральд. — Падорыш яе мне?

— Не, — абурана кажа Міхаэль.

— Чаму? Дзіцятку Езусу ты ж даў бы? — крычыць Геральд.

— Яму, канешне! — кажа Міхаэль. — Але табе? Ты ж толькі мой брат!

— Але ж Дзіцятку Езусу ты ж ужо яе не падорыш, — кажа Геральд. — А мне можаш!

Міхаэль глядзіць на чырвона-блакітна-жоўта-зялёны твар брата і раптам пачынае смяяцца.

— Ты, індзеец у крапінку, — кажа ён. — Вазьмі гэтую дурную машынку і знікні!

Геральд прыціх.

— Ты сапраўды даеш яе мне?

— Так, — бурчыць Міхаэль.

— Пазычаеш ці дорыш?

— У падарунак ад мяне! А цяпер пакінь мяне ў спакой! — кажа Міхаэль. — Мне трэба дамаляваць карціну.

Геральд выдае радасны індзейскі крык і знікае. Міхаэль глядзіць на свой калядны малюнак. Пазірае на намаляванага Міхаэля, Міхаэля-пастуха ў чырвоным святэры. Той усё яшчэ з пустымі рукамі стаіць каля ясляў. Складаны ложка цяжка намаляваць.

Веласіпед намаляваць яшчэ цяжэй.

А паліцэйскую машынку — зусім проста. Міхаэль дакранаецца пальцам да фарбы. Вось і машынка гатова.

— Так! — задаволена кажа ён. — Гэта сапраўды цудоўны падарунак.

Калядная ялінка была вінавата ў тым, што ў нашага дзядзькі Віктара з'явіўся шнар на левай назе. Часам ён крыху кульгаў. Перад святам Божага Нараджэння ён кульгаў мацней, і тады мы прасілі яго расказаць нам гісторыю пра яго калядную ялінку. Наш бацька сцвярджаў, што гэтая гісторыя — лухта і што ў дзядзькі Віктара шнар ад таго, што ён у дзяцінстве ўпаў з веласіпеда. Тады дзядзька Віктар падкасваў сваю левую калашыну і апускаў шкарпэтку, паказваў нам шнар, перакананьча глядзеў на нас і пытаўся:

— Гэты шнар — ад няшчаснага выпадку на веласіпедзе?

Мы, дзеці, з дакорам глядзелі на нашага бацьку, ён уздыхаў, і тады дзядзька Віктар пачынаў сваю гісторыю. Калі ён быў яшчэ маленькім хлопчыкам, дзядзьку Віктару дазвалялася дапамагаць упрыгожваць калядную ялінку. Кожны год ён шмат тыдняў майстраваў упрыгожанні для яе. Ён плёў саламяныя зоркі, размалеўваў драўляных конікаў і анёлаў, пакрываў пазалотай арэхі і загортваў цукеркі ў махрыстую паперу.

Калі ён падрос, яму ўжо дазвалялася дапама- гаць выбіраць калядную елку на кірмашовай плошчы і несці яе дадому. Яшчэ пазней ён атрым- ліваў грошы і мог ужо адзін выбіраць і купляць елку. На жаль, грошай заўсёды хапала толькі на маленькую елку. А дзядзька Віктар марыў пра вя- лікую елку каля піяніна; і каб залатая зорка на яе верхавіне крайнім зубцом дакраналася да столі.

Дзядзька Віктар крыўдзіўся, калі яму з сям'- ёй даводзілася наведваць на Каляды сваякоў і сяб- роў, бо тады яму даводзілася захапляцца чужымі ялінкамі.

У ягоных сяброў калядныя дрэўцы ўзвышалі- ся да столі. У іх былі елкі, якія займалі палову па- коя. І патрэбны былі драбіны, каб упрыгожваць гэтыя дрэўцы. Кожны раз яны вельмі падрабязна расказвалі сябрам, наколькі ім давялося падка- раціць свае дрэўцы, каб яны ўвогуле маглі змяс- ціцца ў кватэры.

Дзядзька Віктар зайздросціў сваім сябрам.

Калі ён першы раз святкаваў Божае Нара- джэнне ў сваёй уласнай кватэры, у яго ўсё яшчэ не было грошай на вялікую елку. Ён прынёс з кухні табурэтку, святочна ўпрыгожыў яе залацістай зя- лёнай паперай і паставіў на яе маленькую елачку. Упрыгожыць яе было няцяжка. Дзядзьку Віктару не трэба было ўзбірацца на лесвіцу, яму нават не трэба было станавіцца на пальчыкі. Яму амаль што не давялося падымаць рукі. Ён упрыгожыў дрэўца старымі размаляванымі драўлянымі фігуркамі, пазалочанымі арэхамі і саламянымі зоркамі са свайго дзяцінства, расставіў свечкі па галінах і ўмацаваў на верхавіне зорку з залатой паперы. Самыя нізкія галіны, кароткія і радкавыя, пакідалі

досыць месца для калядных ясляў. Дзядзька Віктар устанавіў іх, а таксама хлеў з валом і аслom, Марыю, Юзафа і паклаў Дзіцятка ў яслі. Паміж самымі нізкімі галінамі ўсё яшчэ заставалася месца. Дзядзька Віктар паставіў двух пастухоў і трох авечак, а таксама маленькага фарфаравага сабачку з карычневымі плямкамі.

Дзядзька Віктар разглядваў сваё дрэўца.

Ён паківаў галавою.

— Эх, вось калі б ты было вышэйшым, — сказаў ён. — Калі б ты магло расці! Гэта было б маім адзіным калядным жаданнем: каб ты магло расці, каб у мяне, нарэшце, была прыстойная, вялікая калядная ялінка!

Ён уздыхнуў, пачаў збіраць на стол і чакаць сваіх сяброў, з якімі хацеў сустракаць свята. Калі ўсе сабраліся, ён запаліў свечкі. Спачатку сябры не хацелі спяваць, але дзядзька Віктар сеў за піяніна, а перад яго выкананнем ніхто не мог устаяць. Сябры ўсё ж такі заспявалі. Яны глядзелі на полымя свечак і казалі, што гэта вельмі прыгожае дрэўца.

— Толькі, на жаль, вельмі маленькае, — сказаў дзядзька Віктар.

— Не такое ўжо і маленькае, — казалі сябры.

Дзядзька Віктар паглядзеў на дрэўца, усміхнуўся і сказаў:

— Калі гараць свечкі, яно здаецца большым.

Свечкі мігцелі. Дзядзька Віктар падышоў да дзвярэй, каб зачыніць іх, але яны ўжо былі зачыненыя.

— А што тут так трашчыць? — пыталіся сябры.

Усе прыслухаліся, потым дзядзька Віктар сказаў:

— Гэта, напэўна, ацяпленне.

Перш чым сесці за стол, яны патушылі свечкі. Дзядзька Віктар паспрабаваў задзьмуць дзве самыя верхнія, але гэта ўдалося толькі тады, калі ён стаў на пальчыкі.

— Як добра, што ты паставіў свае старыя яселькі, — сказала адна дзяўчына. — Шкада толькі, што няма авечак.

— Авечак? — спытаў дзядзька Віктар. — Авечак я паставіў.

— Я не бачу ніводнай, — сказала дзяўчына.

Дзядзька Віктар ускочыў і падышоў да дрэўца. Ён адхіліў ніжнія галіны ў бок і падсунуў пастухоў з авечкамі бліжэй да камяля. Маленькі сабачка з карычневымі плямкамі таксама быў схаваны ў галінах. Дзядзька Віктар пасадзіў яго побач з яселькамі.

— Вельмі хораша, — сказала дзяўчына.

Пасля таго як паелі, ён зноў сеў за піяніна. Сябры ціха падпявалі. Дзядзька Віктар уздрыгнуў, калі нешта дакранулася да яго пляча, але гэта была толькі галінка яго каляднага дрэўца.

Сябры падзякавалі за свята і разышліся. Дзядзька Віктар прыбраў са стала і аднёс посуд на кухню. Вярнуўшыся ў пакой, ён убачыў, як рухаліся фіранкі, і вырашыў адразу пасля свята закітаваць рамы. Потым ён заўважыў, што паставіў дрэўца занадта блізка да вакна. Самыя ніжнія галінкі прыціскалі фіранку да падваконніка, так што на ёй утварыліся нейкія нязвыклыя складкі.

Дзядзька Віктар сеў на канапу і з замілаваннем разглядаў сваю калядную ялінку. Ён палічыў саламяныя зоркі. Ці ўсе ён павесіў? Некаторыя галінкі, асабліва самыя верхнія, здаваліся яму пустымі. І залатая зорка на верхавіне сядзела крыва,

дзядзька Віктар убачыў гэта толькі цяпер, з канапы. Ён падняўся, падсунуў крэсла ад пісьмовага стала бліжэй да дрэўца, залез на яго і паправіў зорку. Самыя верхнія галінкі выглядалі яшчэ больш пустымі, чым перад гэтым. Дзядзька Віктар успомніў, што купіў на калядным кірмашы бліскучы дожджык і шклянныя шары. Напэўна, ён дзесьці схаваў іх, а потым забыўся.

Дзядзька Віктар шукаў ва ўсіх шуфлядках пісьмовага стала. Дожджык і шары ляжалі ў другой шуфлядцы справа, але выцягнуць яе было няпроста, бо гэтак далёка працягнула дрэўца адну са сваіх самых ніжніх галінак. Дзядзька Віктар развесіў дожджык і шары на тых галінах, якія здаваліся яму ўпрыгожанымі менш за ўсё. Ён падумаў, што самыя ніжнія, моцныя галіны спакойна вытрымаюць некалькі яблыкаў, і прынёс з кухні маленькія чырвоныя яблыкі. Пачапіў іх за чаранкі ніткамі і павесіў на ялінку.

— Вельмі прыгожая елка, — сказаў ён. Потым ён дастаў бялізну з шуфляды ў канапе і сабраўся класціся спаць. У піжаме, босы, ён яшчэ раз падышоў да дрэўца. Шклянныя шары блішчалі. Яны павольна пагойдваліся туды-сюды на доўгіх залатых шнурочках. Дзядзька Віктар выцягнуў руку, зваліў святога Юзафа з-пад іголак і падсунуў яго зусім блізка да яселькаў. Потым ён патушыў святло і лёг у ложкак. Начная прастора была напоўнена шамаценнем і трэскам.

«Напэўна, зноў пахаладала, — падумаў дзядзька Віктар, — што дрэва так трашчыць...»

Звонкае брынканне абудзіла яго ад першага сну. Ён падняўся, хістаючыся, і ўключыў святло. На падлозе перад пісьмовым сталом ляжалі галіны

і шклянныя аскепкі. Ён зірнуў на стол і ўбачыў, што самая доўгая галіна яго каляднай ялінкі скінула вазу. Дзядька Віктар нахіліўся, сабраў аскепкі і галіны і аднёс іх у кухню. Аскепкі ён выкінуў у сметніцу, галінкі паставіў у іншую вазу, на піяніна. Пры гэтым нешта кінулася яму ў вочы. Самыя крайнія правыя галіны яго каляднай елкі апынуліся над табурэткай, што стаяла каля піяніна. Дзядька Віктар утаропіўся ў табурэтку. Потым павярнуўся і ўпіўся вачыма ў дрэўца. Ён не хацеў гэтаму верыць, але потым адчуў, як яму зрабілася горача. Яго сэрца шалёна калацілася. Калядная елка вырасла. Яна ўсё яшчэ расла.

— Дзякуй! — сказаў дзядзька Віктар. — Нарэшце!

Адразу пасля гэтага ён вылаяў сам сябе.

— Ты вар'ят, Віктар! — сказаў ён гучна. — Альбо табе гэта сніцца!

Ён вярнуўся у ложка і выключыў святло. У цемнаце яшчэ чуў, як патрэсквае дрэўца. Яно ўвесь час хрусцела, бо працягвала расці.

Такога не бывае, думаў дзядзька Віктар. Гэта пярэчыць усялякаму разумнаму сэнсу.

І думаў так, пакуль не заснуў.

Раніцай ён прачнуўся ад таго, што нешта вострае казытала яму шыю. Ён правёў рукой па шыі, намацаў галіну і адкрыў вочы. Адным рыўком ён сеў.

Калядная елка займала палову пакоя. Яе галіны паўзлі па коўдры, дакраналіся да падушкі. З другога боку яны разрасліся над піяніна. Пісьмовы стол быў цалкам схаваны. А верхавіна каляднай ялінкі — дзядзька Віктар глыбока ўздыхнуў і павольна, павольна паглядзеў уверх — яе верхаві-

на дакраналася да столі. Зорка з залатой паперы, нібы раздзелены на две часткі веер, звисала з абодвух бакоў.

Дзядзька Віктар ускочыў з ложка, бо галіны драпалі яго па спіне.

«Я звар'яцеў», — падумаў ён.

Ён хацеў кінуцца да тэлефона і патэлефанаваць сябрам, але апарат стаяў на пісьмовым сталі і знік пад густымі галінамі. Ціхі шлох на аконнай шыбе падказаў яму, што дрэўца ўсё яшчэ расло. Іголки скрэблі і ўпіраліся ў шкло.

— Досыць! — закрычаў дзядзька Віктар.

Дрэва закрывала акно на дзве трэці. Яно перакрыла праход да піяніна. Радые і тэлевізара больш не было відаць. Карціны на сцяне, фотаздымкі яго сваякоў таксама былі заслоненыя галінамі.

А калядныя яселькі?

Яны былі схаваны пад густой зелянінай іголак.

А дрэва ўсё яшчэ працягвала расці.

Дзядзька Віктар хуценька апрануўся, зварыў каву і паспрабаваў падумаць. У пакоі патрэскавала.

Дзядзька Віктар кінуўся да канапы і адсунуў яе да дзвярэй. Вызваленныя галіны хісталіся тудысюды. Ва ўсім пакоі моцна пахла елкай. Дзядзька Віктар хацеў адхіліць галіны, каб дабрацца да акна, але адчуў супраціўленне дрэва і спалохаўся.

— Так не пойдзе, дарагі сябра, — сказаў ён. — Ты адымаеш у мяне занадта шмат месца і хутка зусім выцесніш мяне, тут ужо я павінен дзейнічаць.

Ён абедзвюма рукамі абхапіў бліжэйшую галіну і хацеў яе зламаць. Дрэва моцна затрашчала. Віктару ўдалося надламаць самыя крайнія галінкі. Ён сарваў некалькі саламяных зорак і драўлянага коніка з наступнай галіны і яе таксама зламаў, але

з гэтага моманту дрэва, здавалася, стала расці яшчэ хутчэй. Моцны трэск напаўняў пакой. То там, то тут на падлогу падалі арэхі, яблыкі, свечкі.

Дзядзька Віктар пабег у кухню і выцягнуў самую ніжнюю шуфлядку серванта, дзе захоўваліся інструменты. Ён знайшоў нажоўку, паспяшаўся назад у пакой і пачаў пілаваць. Галіна за галінай падалі. Дзядзька Віктар сціснуў зубы. Пот выступіў у яго на ілбе. Ён прасунуўся да ствала, але яму здавалася, што галіны, якія ён яшчэ не спілаваў, абхапілі яго і трымаюць, быццам жывыя.

Ён расчысціў сабе дарогу, выбег з кватэры, па ціхіх ранішніх прыступках кінуўся ўніз, у склеп. Дрыжачымі пальцамі дзядзька Віктар адамкнуў замок на дзвярах і схпіў сякеру. Ён зноў паімчаўся ўверх па лесвіцы. Калені ў яго дрыжалі, але ён яшчэ паспеў ускочыць у кватэру, каб убачыць, як моцна выраслае дрэва хацела сваімі галінамі перакрыць дзверы ў пакой. Дзядзька Віктар праціснуўся праз шчыліну ў дзвярах і кінуўся з сякераю на дрэва. Гэта была жудасная бітва. Дзядзька Віктар біў па галінах так, што яны з трэскам падалі. Дрэва секанула яго сваімі галінамі па твары, парвала яму куртку, ён падрапаўся да крыві. Пагрозліва нахілілася ўніз верхавіна і ўдарыла дзядзьку Віктара па твары.

Дзядзька Віктар прарубаў сабе дарогу да яселькаў. Ён бачыў, як скрозь іголки блішчэла сіняя накідка Марыі, убачыў пасля наступнага ўдару ружовае Дзіцятка Езуса, сілай прасунуў левы кулак скрозь зараснік і выратаваў яслі. Трымаючы Дзіцятка і яселькі ў левай руцэ, правай ён замахнуўся сякерай па камлі. Ад удару атрымаўся глыбокі надрэз, ён замахнуўся зноў. Але пры наступным

удары сякера не трапіла ў камель, дзядзька Віктар спатыкнуўся і ўсадзіў сякеру сабе ў левую нагу. Ён адхіснуўся назад, да дзвярэй, замок на якіх зашчоўкнуўся, і падумаў: «Цяпер усё. Дрэва дабярэцца да мяне і задушыць».

У гэты момант дрэва надламалася пасярэдзіне, верхавіна з памятай залацістай зоркай апусцілася, усе галіны бяссільна павіслі. Дрэва было пераможана.

З нагі ў дзядзькі Віктара цякла кроў. Ён паплёўся да пісьмовага стала, выцягнуў тэлефон з-пад паламаных галінаў і патэлефанаваў на самую бліжэйшую стаянку таксі. Таксоўкаю ён дабраўся да станцыі хуткай дапамогі.

— І з таго часу ў мяне гэты шнар! — сказаў наш дзядзька Віктар. — І з таго часу я больш ніколі не хацеў мець вялікай каляднай елкі. Я быў задаволены маленькай елачкай, якая не перашкаджала глядзець на карціны на сцяне, на вакно, кветкі ў вазе, на яселькі з Дзіцяткам. Вялікія рэчы засланяюць краявід, запомніце гэта, дзеці!

Мы запомнілі. А калі забываліся, то ўспаміналі пра ўсё, калі дзядзька Віктар перад Калядамі зноў пачынаў мацней кульгаць.

Каля 12 дзейных асобаў:

правадыр, першы герольд, другі герольд, жонка правадыра, вядзьмарка, Валуба, разьбяр, настаўнік, дзеці, жыхары вёскі.

Сцэна 1

(Пасярэдзіне сцэны стаіць хата правадыра — пераплецены кардон, намалюваны дах з пальмавых лістоў, адкрыты ўваход завешаны прыгожай коўдрай ці шкурай. Гэтую хату неабходна потым перарабіць у школу і ў хату вядзьмаркі. З хаты правадыра ганосіцца гучны, выразны храп. На сцэну выходзіць першы — маладзейшы — герольд. Уяго ўруцэ парасон. Перад уваходам у хату першы герольд спыняецца, прыслухоўваецца, уздыхае, становіцца каля ўваходу. Ён разглядае парасон і спрабуе прыняць некалькі ўрачыстых позаў правадыра. Яму перашкаджае з'яўленне другога герольда, ён хутка зноў закрывае парасон і спрабуе стаяць з абьякавым выглядам. На жаль, гэта яму зусім не дапамагае.)

Другі герольд *(старэйшы. Ён нагае вялікае значэнне годным манерам. Грэбліва)*. Нконголо? Ці паводзіць сябе такім чынам герольд на службе ў правадыра?

Першы герольд *(знявінным выглядам)*. Але дзядзька Кваме... я не разумею...

(Другі герольд шматзначна пакашлівае).

Першы герольд *(напаўголасу, каб не перашкаджаць правадыру, які спіць)*. Я стаю тут ужо вельмі доўга... стаю тут, як кол, і ахоўваю дрымоту нашага правадыра. *(Паказвае на хату.)*

Другі герольд *(упэўніваецца, што правадыр спіць. Потым бярэ парасон з рук першага герольда)*. Ты свавольнічаў з парасонам нашага правадыра. Так, дакладна. Я бачыў гэта на свае ўласныя вачы. *(Раскрывае парасон і сам дазваляе сабе прыняць некалькі позаў правадыра.)* Ты хацеў перадражніць правадыра. Нконголо, гэта непрыстойна. *(Закрывае парасон і задумліва разглядае яго.)*

Першы герольд. Ах, дзядзька Кваме, прызнайся, ты б таксама хацеў мець такі прыгожы парасон!

Другі герольд. Не! Я ведаю, што належыць правадыру. Нконголо, я баюся, што ты нічога не варты герольд, і мне давядзецца цяжка папрацаваць, пакуль з цябе выйдзе штосьці вартаснае. Будзь удзячны, што табе дазволілі насіць за нашым правадыром знак яго адрознення.

Першы герольд *(бурчыць)*. Гэтая заўсёдная ўдзячнасць таксама цяжкая праца.

Другі герольд *(прапусціў міма вушэй гэтую гзёрзкую заўвагу)*. Табе яшчэ трэба шмат практыкавацца, мой пляменнік. Кожны раз, калі ты раскрываеш парасон, у мяне ўнутры ўсё пераварочваецца. Так: цак... вум-м... *(хутка раскрывае і закрывае парасон)*. Не, спрактыкаваны герольд робіць гэта зусім інакш. О наш валадар! Я хачу раскрыць твой парасон! *(Раскрывае яго.)* О наш валадар, ён раскрыты! *(З паклонам у бок хаты правадыра. Гучны храп з хаты, герольды агскоква-*

юць, другі герольд падае парасон першаму, яны становяцца па абодва бакі ад уваходу. Кароткае маўчанне.)

Першы герольд. Ён спіць далей... Як ён увогуле можа спаць пры такім шуме ў вёсцы? Школьнікі надрываюцца, гарлаючы гэтыя дзіўныя новыя песні, а вядзьмарка б'е ў бубен з самага ранку.

Другі герольд. Наш гаспадар стомлены з учарашняга дня.

Першы герольд. Ха, з сённяшняй ночы, ты, нап'юна, маеш на ўвазе. Ён праваждаўся да поўначы, пакуль нарэшце ўладзіў спрэчку паміж ткачом і яго памочнікам. А потым адразу пайшоў спаць? Зразумела, не. Ён яшчэ запрасіў абодвух забіякаў на глыток пальмавага віна. Гэты глыток доўжыўся яшчэ гадзіну. Я ведаю гэта, бо стаяў за правадыром з раскрытым парасонам у руцэ і думаў: «Стаміцеся... Ці ж вы яшчэ не стаміліся... Вы павінны стаміцца!» (Пазяхае.)

Другі герольд. Ну, я ведаю правадыроў, якія п'юць сваё пальмавае віно адны і не бяруць на сябе клопату ўладжваць спрэчкі. Наш правадыр клапаціцца пра людзей у вёсцы.

Першы герольд. Ён клапаціцца занадта шмат. Праўда, гэта магло б быць мне ўсё роўна, хай вадаецца, калі мае ахвоту... але ж я павінен цэлы дзень суправаджаць яго з гэтым парасонам.

Другі герольд. Так-так, гультаям не пасуе быць герольдамі руплівага правадыра.

Першы герольд. Руплівага? Я скажу табе штосьці. Але толькі зусім ціха. (Другі герольд нахіляецца да яго. Іх галовы знаходзяцца дакладна пераг уваходам.) Ён зусім не руплівы. Ён толькі цікаўны! (Узрушаны храп правадыра.)

Другі герольд. Ц-с-с! Ён варушыцца!

Першы герольд. Не, ён храпе далей. Але часам мне здаецца, што ён нам штосьці выхрапвае.

(Другі герольд здзіўлена глядзіць).

Першы герольд. Ён штосьці нам выхрапвае, каб мы думалі, што ён спіць. Пры гэтым ён не спіць і падслухоўвае нашу размову. З чыстай цікаўнасці. Каб нічога не прайшло па-за яго ўвагай. Падчас яго прагулкі па вёсцы я вымушаны нават парасон трымаць настолькі высока, каб правадыр усё бачыў. Нашто тады ўвогуле парасон, пытаю я сябе.

Другі герольд. Вы, маладыя людзі, ужо адвыклі ад старых звычаяў. Правадыр носіць з сабою парасон нават у сонечныя і бязвоблачныя дні. Парасон правадыра — гэта не проста парасон, а знак яго годнасці. Парасон вылучае яго з усіх нас, звычайных людзей. Запомні нарэшце, інакш мне будзе сорамна, што я рэкамендаваў цябе ў якасці герольда. «О наш гаспадар, — сказаў я яму, — вазьмі майго пляменніка за герольда, у яго выключнае пачуццё такту, асабліва да годнасці правадыра...»

Правадыр *(адхіляе заслону ў бок)*. Не бурчы на свайго пляменніка, мой дарагі Кваме, ён яшчэ навучыцца гэтаму.

(Герольды кланяюцца, прычым другі дакорліва глядзіць на першага).

Першы герольд. О наш гаспадар, ты добра адпачыў?

Другі герольд. Добрай раніцы, о наш гаспадар, добрага блакітнага, бясхмарнага... *(га першага герольда)*. Раскрыў парасон, дурань!

Першы герольд. О наш гаспадар, я хачу раскрыць твой парасон! *(Парасон з цяжкасцю раскрываец-*

ца, герольд няўмела раскрывае яго.) О наш гаспадар, твой парасон раскрыты.

Правадыр. Вы, нягоднікі, чаму вы дазволілі мне спаць так доўга! У мяне шмат справаў. Ну... што новага ў вёсцы? *(Другі герольд махае назад. Жонка правадыра прыносіць веер і келіх для піцця, правадыр ківае ёй і п'е.)* Як справы ў маленькай Мамуэ?

Герольды. Мамуэ?

Жонка правадыра. Наш гаспадар мае на ўвазе маленькую дачку каваля, у якой учора так страшна балеў живоцік.

Правадыр. Вы не даведваліся пра яе, вы, нягоднікі?

Другі герольд. Ах, маленькая дачка каваля! Ну так, яна зноў здаровая.

Першы герольд. Гэта быў толькі моцны запор, о наш гаспадар! Адвар з кары, прыгатаваны нашай вядзьмаркай, хутка падзейнічаў.

Правадыр. Гэта добрая вестка. Так, наша вядзьмарка, Янга, яна разбіраецца ў сваёй справе. Мы зойдзем да яе і пахвалім.

Жонка правадыра. Я прынясу маленькі падарунак для вядзьмаркі, ты зможаш перадаць яго ёй у знак падзякі. *(Дае другому герольду веер і выходзіць.)*

Правадыр *(прыслухоўваецца)*. Што гэта? *(Герольды прыслухоўваюцца.)* Ах, так, школьнікі спяваюць. Яны зноў стараюцца. *(Усе перастаюць прыслухоўвацца.)* Але я чую там яшчэ нешта: *(у гэты час за сцэнай чуваць ціхія гукі барабана)* вядзьмарка б'е ў бубен! Але тое, як яна сёння барабаниць, мне не падабаецца! Вядзьмарка раззлаваная, ай-я-яй...

Першы герольд. Яна спявае і б'е ў бубен ад узыходу сонца. Людзі кажуць, што сёння яна сіпіць, спяваючы.

Правадыр. І пра гэта вы не паведамлілі мне адразу? Яна спііць, спяваючы? Гэта нядобрая навіна.

Жонка правадыра (*вяртаецца з кошыкам і бутэлькай*). Яйкі для вядзьмаркі, пальмавае віно для ахвяры продкам, дарагі гаспадар!

Правадыр (*га герольдаў*). Пачнем наш абход! Але пачнем з чагосьці радаснага. Пойдзем у школу. Мне б хацелася ведаць, як у дзяцей ідуць справы з гэтымі новымі песнямі... Падымі парасон трохкі вышэй, мой добры Нконголо. Вось так добра. Ты ж ведаеш, я заўсёды хачу ўсё бачыць! (*Правадыр з герольдамі прагульваюцца па сцэне. Час ад часу першы герольд крыху стукае парасонам правадыра па галаве, пры гэтым другі герольд кожны раз пакутліва ўздрыгвае. Другі герольд ідзе, балансуючы веерам, кошыкам і бутэлькай з выключным пачуццём элегантнасці.*)

(*У час прагулкі правадыра сцэну «перабудоўваюць», а менавіта: хату крыху адсоўваюць, пераг уваходам вешаюць іншую заслону, можа быць прымацавана шылда з нагнісам «ШКОЛА». У гэты час жонка правадыра і жыхары вёскі сядзяць на кукішках уздоўж сцэны на рампе і спяваюць.*)

Сцэна 2

Жыхары вёскі з жонкай правадыра (*рэчытаць з плясканнем у далоні і суправаджэннем бразготкаў. Строфы можна спяваць на выбар*):

Наш правадыр па вёсцы гуляе,
наш правадыр з парасонам.
Што сапсавана — ён узнавіць загадае,
наш правадыр з парасонам.

Наш правадыр па вёсцы гуляе,
наш правадыр з парасонам.

Колы, што гучна рыпяць, змазаць ён загадае,
наш правадыр з парасонам.

Наш правадыр па вёсцы гуляе,
наш правадыр з парасонам.

Хворага ён вядзьмарцы лячыць загадае,
наш правадыр з парасонам.

Наш правадыр па вёсцы гуляе,
наш правадыр з парасонам.

Слухаць павінны мы ўсё, што ён загадае,
наш правадыр з парасонам.

(У гэты час настаўнікі і дзеці занялі месцы за хатнай-школай, з боку гледачоў іх не бачна.)

Правадыр *(скончыў свой абход, паказвае на школу)*.
Ведаеце што, мае дарагія герольды? Цяпер мы падкрадземся да школы. Зусім ціха, каб не перашкаджаць дзецям. Бо калі настаўнік мяне заўважыць, ён адразу ж зноў загадае дзецям расказваць на памяць вершы, альбо мне давядзецца слухаць, колькі ангельскіх словаў яны ўжо вывучылі. Не, не. Ці памятаеце вы маё апошняе афіцыйнае наведванне школы? Маленькі Ніуры запнуўся пасярэдзіне верша, а я нават не мог падказаць яму.

Герольды. Загадвай, о наш гаспадар, і будзем красціся. *(Яны падкрадваюцца да школы. Са школы чуваць спеў, тупанне і плясканне ў далоні.)*

Голас настаўніка. Так, вельмі добра, толькі слова «аллелюя» яшчэ раз, крыху больш выразна! Чаму «аллелюя» ў цябе гучыць так невыразна, Ніуры?.. Ніуры, перастань, калі ласка, жаваць гэтую жудасную жуйку, калі спяваеш «аллелюя». Калі ласка, выплюнь яе! *(Нейкі хлопчык высоўвае галаву з-за заслоны і плюе.)*

(Правадыр адскоквае).

Голас настаўніка. Так, а цяпер яшчэ раз спачатку.

Дзеці.

Бог паслаў да нас свайго Сына! Аллелюя!

Брава, брава, аллелюя!

Сын Божы зрабіўся нашым сябрам! Аллелюя!

Наш брат, наш дарагі сябар —Божы Сын! Ура!

(У той час, калі дзеці рытмічна пляскаюць у далоні, правадыр выходзіць наперад да рампы і сядзе на перавернуты чан.)

Правадыр. Вельмі прыгожая гэтая новая песня. Толькі словы для мяне незразумелыя. Нейкія незнаёмыя і нязвыклыя. Вы іх зразумелі?

Другі герольд. Я ведаю гэтую песню. Мой малодшы сын і дома яе развучвае.

Правадыр *(нецярыплівы жэст рукой)*. Ну, ну!

Другі герольд.

Бог паслаў нам свайго Сына, аллелюя...

Сын Божы зрабіўся нашым сябрам,

Аллелюя!

А потым ідзе, я думаю:

Наш брат, наш дарагі сябар —

Божы Сын! Ура!!!

Правадыр. Божы Сын — наш сябар і брат! Гэта нечувана!

Першы герольд. Гэтую песню напісаў Муціма, хрысціянскі святар.

Правадыр. Я ведаю Муціма з таго часу, калі ён быў во-о-ось такім маленькім. Муціма заўсёды быў добрым, сціплым хлопчыкам.

Герольды. О, так, наш гаспадар, зразумела, ён быў такім.

Правадыр. Ён быў другім сынам нашага вязальшчыка цыновак, і вельмі таленавітым. Мы далі

яму магчымасць вучыцца далей. Ён добра вучыўся і нават стаў хрысціянскім святаром. Потым вярнуўся ў нашу вёску. Ён застаўся адным з нас, нягледзячы на яго хрысціянскую рэлігію. Тым больш я здзіўлены, што такі сціплы чалавек прыдумвае такую дзёрзкую песню! Божы Сын — наш брат... як непачціва!

Другі герольд. Гаспадар... але хрысціяне вераць, што Божы Сын стаў чалавекам!

Правадыр. Ах... і гэта дае ім права так фамільярна звяртацца да Бога і Божага Сына?! Калі я думаю пра нашага Гаспадара Нгвілмпу, які стварыў неба і зямлю, і ўсё навокал, у мяне галава круціцца. Я нават не адважваюся і думаць пра Яго. Ніколі я б не назваў Гаспадара, які там, наверху, айцом ці братам, ці сябрам. Я не пакрыўдзіў бы яго фамільярнасцю, я, маленькі чалавек... чарвяк... (*кідае погляд на герольдаў*) нават калі сярод іншых людзей я, зразумела, вельмі вялікі чарвяк, я маю на ўвазе: правадыр! Трымай парасон вышэй!

Другі герольд (*да першага*). Так, трымай жа парасон...

Першы герольд. Гаспадар, можна я раскажу табе штосьці пра Муціма?

Правадыр (*з цікаўнасцю*). Ну зразумела, мой драгі хлопчык! Герольдам заўсёды дазваляецца разказваць штосьці новае, яны нават павінны разказваць. Ты ведаеш, я заўсёды... цікаўны. Ну!

Першы герольд. Муціма, хрысціянскі святар, гаворыць так: «Нгвілмпу — гэта імя, якое нашыя продкі далі Богу ў небе. Айцец у небе і Нгвілмпу — гэта адзін і той жа Бог, бо ёсць толькі адзін... — кажа Муціма, — але народ яшчэ надта мала ведае пра Яго».

Правадыр. Адзін і той жа? Ну, чаму б і не? У вёсцы ж таксама толькі адзін правадыр. А нашыя продкі былі недурныя. Яны навучылі нас, што Нгвілмпу — гаспадар над усім.

Герольды (*урачыста*). Нгвілмпу стварыў усё, але яго ніхто не ствараў!

Правадыр. Нгвілмпу жыве ў велічы ў сваёй вёсцы па той бок свету. Ён далёка ад нас, людзей.

Герольды. Вельмі, вельмі далёка.

Правадыр. Нашмат далей, чым правадыр можа быць ад жыхароў сваёй вёскі.

Другі герольд. Ці ж гэта не сумна, о наш гаспадар?

Першы герольд. Даволі сумна, о наш гаспадар? Калі ўяўляеш, як далёка Нгвілмпу... Я клічу, а мой голас губляецца на гэтым далёкім шляху...

Правадыр. Калі Гаспадар там, наверсе, хоча быць далёка ад людзей, ці можна з-за гэтага крыўдзіцца? Людзі спрачаюцца і шумяць. Яны з зайдрасцю глядзяць на суседскае поле. Яны пакутуюць ад болю ў жываце і іншых хваробаў і баяцца духаў у кустах буша. Людзі ўбогія. Чаму Гаспадар Нгвілмпу павінен важдання з імі?

Другі герольд (*сядзіць на кукішках побач з правадыром, але вельмі паважліва*). Прынамсі з правадырамі ён можа важдання. Бо ты, о наш гаспадар, самы вялікі ў вёсцы, а ты ж важдашся з самымі маленькімі людзьмі. Чаму ты гэта робіш, о гаспадар?

Правадыр. Герольд, сёння ў тваёй старой галаве блукаюць дзіўныя думкі.

Другі герольд. Прабач, гаспадар. Песні хрысціянаў зусім збілі мяне з панталыку.

Правадыр. Чаму я важдаюся? (*Падымаецца, першы герольд быў не гатовы да гэтага, ён стукае правадыра*

парасонам па галаве. Правадыр, уздыхаючы і паціраючы галаву.) Чаму я важдваюся?.. Але я лічу, што правадыр павінен важдатца, незалежна ад таго, прыемна гэта яму ці не. Зрэшты, для мяне гэта найчасцей прыемна. Я хачу быць з усімі. Я хачу быць нават з самым маленькім хлопчыкам, якому баліць живоцік. Баліць живоцік! Мы ж хацелі ісці да вядзьмаркі!... Ты зноў трымаеш парасон так нізка, што я амаль нічога не бачу! (Крочаць.) Па дарозе да вядзьмаркі я хачу прынесці ахвяру на магілах маіх продкаў. У цябе пальмавае віно?

Другі герольд. Вось бутэлька, гаспадар. (Абход вёскі. Жыхары вёскі спяваюць адну ці дзве страфы. Школьнікі, настаўнік і школа знікаюць. На пярэднім плане з'яўляецца магіла продкаў — пагорак з пераплеценага кардону, упрыгожаны некалькімі сукамі ці сухімі галінамі.)

Сцэна 3

Жонка правадыра і жыхары вёскі (спяваюць).

Наш правадыр па вёсцы гуляе...

Правадыр (на пярэднім плане побач з пагоркам продкаў, абодва герольды, поўныя глыбокай павягі, побач з ім. Гэтую сцэну трэба іграць вельмі сур'ёзна). О мае продкі! Прыміце гэты глыток пальмавага віна! (Вылівае крыху з бутэлькі над пагоркам продкаў.) Вы схаваныя ад нашых вачэй, але не ад нашых сэрцаў! Вы жывяце разам з намі і побач з намі, вы ахоўваеце нашу вёску. Я ведаю, што я адзін з вас. Да вас я прыйду, калі мой час скончыцца. Няхай ваша моц і ваша спрыянне напоўняць маё цела, тады я буду ведаць, што я не адзінокі ў сваім клопаце пра вёску! (Больш таемна, нахіляецца над пагоркам.) Будзьце літасцівыя, калі наша вядзьмарка ад імя ўсіх нас прыносіць

вам ахвяры! Між іншым, о добрыя продкі, сёння яна зноў сіпіць! Яна сіпіць, спяваючы, а вы ведаеце гэтак жа добра, як і я, што гэта дрэнны знак. *(Амаль што сяброўскім тонам.)* Падарыце ёй добрыя думкі, добра? Дзякуй! *(Да герольдаў.)* Мы можам ісці далей!

Другі герольд *(зноў забірае бутэльку)*. О наш гаспадар, як добра ты маліўся за нашу вёску!

Правадыр. Так, размова з продкамі даецца мне няцяжка, у рэшце рэшт я таксама калісьці стану продкам... Але так, як хрысціяне размаўляюць з Богам... *(Круціць галавой.)* Як, уласна кажучы, называецца свята, да якога дзеці рыхтуюць свае песні?

Першы герольд. Яно называецца Нараджэнне Божага Сына.

Правадыр. Нараджэнне — гэта заўсёды цудоўнае свята. А гэтае, напэўна, усе хрысціяне святкуюць разам?

Першы герольд. Нават хрысціяне з суседніх вёсак, о наш гаспадар.

Правадыр. Нават хрысціяне з суседніх вёсак! І пра гэта я даведваюся толькі цяпер! Трэба перада гэтым яшчэ раз добра прыбраць і вымесці вёску і падрыхтаваць намёты. Можна, некаторыя госці пажадаюць пераначаваць у нашых шатрах... Скажыце мне абавязкова, калі настане гэтае свята, я хачу таксама паглядзець!

Другі герольд. Ты жадаеш наведаць свята хрысціянаў, гаспадар?

Правадыр. Зразумела, я наведаю гэтае свята!

Першы герольд. Але, гаспадар, ты ж не хрысціянін.

Правадыр. Калі ў адной сям'і брат вясёлы і святкуе, іншы брат сядзе каля яго і святкуе разам.

Таму ўсе ў вёсцы пойдучь на гэтае свята: і хрысціяне, і іншыя таксама!

Герольды. Мы абвясцім твае словы, о наш гаспадар! *(Усе трое выходзяць.)*

(Будуецца хата вядзьмаркі, а таксама прыносіцца некалькі рэквізітаў — прадметаў, якія належаць вядзьмарцы. Магільны пагорак выносіцца. У гэты час жыхары вёскі спяваюць адну страфу сваёй песні.)

Жыхары вёскі.

Наш правадыр па вёсцы гуляе...

Хворага ён вядзьмарцы лячыць загадае...

Сцэна 4

(Вядзьмарка, упрыгожаная пацеркамі і футрамі, з бубнам у руцэ, выходзіць са сваёй хаты, падчас песні яна танцуе, робячы гзікія рухі.)

Вядзьмарка.

О духі кустоў,
о духі палёў,
о духі ценю магілаў...

Цсс-цсс-цсс...

я заклінаю вас,
ці чуеце вы мяне?

Цсс-цсс-цсс...

Я вам аддавала ў ахвяру курэй,
дарыла арэхі вам і карані,
о духі нястомныя, чуеце вы?
Хіба не спявала я мольбаў для вас,
ці не танцавала?!

О духі!

Чаму ж не шляце вы дажджу?

Чаму ж не шляце вы дажджу?

каб збавіць нас, бедных,

ад свята чужога Бога?
Не будзе на свяце тым месца для вас,
не будзе і месца для Янгі, вядзьмаркі!

(Яна апускае бубен і затуляе твар рукамі.) Цяпер вы тут, духі! *(Апускаецца на кукішкі.)* Я адчуваю, што вы тут! Пачуйце мяне! *(На заднім плане з'яўляюцца правадыр і герольды.)*

Правадыр. Прывітайце вядзьмарку, але ветліва, і скажыце ёй, што я жадаю яе наведар!

Другі герольд. О наша мудрая вядзьмарка!

Першы герольд. Бабуля вёскі!

Другі герольд. Гаспадыня кракадзілавых чараў!

Першы герольд. Сяброўка духаў!

Правадыр *(паказваючы)*. Любіміца самога правадыра!

Першы герольд. Любіміца самога правадыра!

Правадыр. З вядзьмаркамі трэба ўстанавіць добрыя адносіны, эй, нягоднікі без фантазіі! Працягвайце, старайцеся! Гаспадыня фантастычных сноў!

Другі герольд. Гаспадыня фантастычных сноў!

Правадыр. Мне ўжо таксама больш нічога не прыходзіць у галаву!

Першы герольд. Яму ўжо таксама больш нічога не прыходзіць у галаву!

(Другі герольд дае першаму кухталя. Першы герольд спатыкаецца і стукае правадыра парасонам па галаве.)

Правадыр. Ой!

(Вядзьмарка падымаецца.)

Правадыр *(выходзіць наперад да вядзьмаркі, паціраючы сабе лоб)*. Янга, мая дарагая, калі ты аднойчы прыдумаеш амулет ад дурноты, тады падары яго майму слуге, вось гэтаму!

Вядзьмарка. Правадыр, ты перашкаджаеш мне гутарыць з духамі?

Правадыр. Я перашкодзіў табе, каб перадаць гэтыя яйкі! *(Другі герольд працягвае правадыру кошык з яйкамі, той падае яго вядзьмарцы.)*

Правадыр *(выходзіць далей наперад, зручна ўладкоўваецца на зэдлічку)*. Мамуэ зноў здаровая. Я дзякую табе за добрыя лекі. Гэтым самым ты дапамагла і мне, бо стогны маленькай дзяўчынкі да глыбіні ўразілі маё сэрца. Ведаеш, Янга, я вельмі рады, што ў нас ёсць ты! Такая руплівая вядзьмарка! І сёння, як мне паведамлі, ты ўстала на досвітку і ўжо б'еш у бубен? Няхай пачуюць духі ўсе твае добрыя жаданні!

Вядзьмарка. Духі пачулі мяне!

Правадыр *(заклапочана)*. Ты задаволена! А якія... якія гэта былі жаданні?

Вядзьмарка. Я маліла духаў спаслаць навальніцу!

Правадыр. Навальніцу!... Табе заўсёды добра ўдавалася выклікаць дождж! Але нашто ж менавіта цяпер навальніца! Янга, мая дарагая, калі паміж намі: ці ж не даволі ўжо было дажджоў апошнім часам?

Вядзьмарка *(у гзікім парыве)*. Я хачу знішчыць, затапіць іх свята! У вадзе, грамах і маланках усё раструшчыць дашчэнту!

Правадыр. Янга, дарагая мая, апамятайся, я думаю, ты дарэмна растрачваеш свае сілы! Ты, напэўна, маеш на ўвазе... гэтае нязначнае дзіцячае свята, да якога дзеці рыхтуюць свае песні?

Вядзьмарка. Не дай сябе падмануць, правадыр! Не такое ўжо бязвіннае гэтае дзіцячае свята! Яно вялікае і магутную сілу мае! Іх маленькі лагодны Бог жадае ўсіх нас знішчыць!

Правадыр *(супакойваючы)*. Ты што, ты што!

Вядзьмарка. Яны хлусяць нам, што ўсе людзі стануць дзецьмі Божымі! Але я скажу табе, людзі ніколі не стануць дзецьмі якога-небудзь Бога! Я ведаю людзей. Яны замаўляюць у мяне злыя сродкі, каб падманваць гандляроў, і іншыя сродкі, каб іх саміх не ашукалі! І такія людзі павінны стаць дзецьмі Божымі? Хрысціяне падманваюць нас, бо хочуць забраць нашу ўладу! Яны хочуць заняць наша месца ў краі! Калі будзе правіць гэты маленькі Бог, ім больш не спатрэбяцца вядзьмаркі і правадыр са сваім парасонам!

Правадыр. Не спатрэбяцца вядзьмаркі? Але хто ж тады будзе дапамагаць ім нараджаць дзяцей, лячыць хворых, чараваць надвор'е? Янга, ты зусім дарэмна турбуешся!

Вядзьмарка. Ты таксама ўжо на іх баку, правадыр?

Правадыр. Я? Ты што, Янга!

Вядзьмарка. Хто не супраць іх, той з імі! Але я скажу табе, я праклянута ўсіх, хто будзе святкаваць разам з імі! Яны страцяць сваё добрае імя! *(Герольды пачынаюць пабойвацца.)* Яны страцяць сваё добрае месца!

Герольды. О наш гаспадар, не дай вядзьмарцы праклясці гэтае свята!

Вядзьмарка *(люта і гзіка)*. Хто спрычыніцца да гэтага свята, няхай стане вялым і стомленым! Хто спявае, няхай ахрыпне! Хто барабаніць, няхай у таго лопне бубен! А хто, як Валуба, выразае для свята маленькага Бога з дрэва, таму нож няхай пакалечыць палец!

Правадыр *(га першага герольда)*. Нягоднік, перастань дрыжаць, парасон занадта хістаецца!

Першы герольд. Як жа мне не дрыжаць, чуючы гэтыя жудасныя пракляцці?

Правадыр *(устаяе)*. Вядзьмарка, ты сённяя не ў гуморы! Няхай духі продкаў падораць табе мір!

Вядзьмарка *(здзекліва)*. Мір? Дождж яны мне падораць і вельмі магутную сілу для маіх кракадзілавых чараў! *(Ідзе ў сваю хату.)*

Правадыр *(задумліва, сам сабе)*. Бедная вядзьмарка!

Другі герольд *(ціха)*. Бедная? О наш гаспадар, хіба ты не верыш, што яе пракляцці здзейсняцца? Злыя пажаданні маюць моц, гаспадар! Чаму ты маўчыш, гаспадар? Нам жудасна! *(Маленькая паўза.)* Паразмаўляй са сваімі слугамі, о наш гаспадар!

Правадыр *(як быццам прачнуўшыся)*. Такая навіна!

Першы і другі герольды. Што мае на ўвазе наш гаспадар?

Правадыр. А вы пра гэта нават і не здагадваецеся, хоць я вам строга даручыў заўсёды ведаць пра ўсё новае!

Другі герольд. Якая навіна, гаспадар?

Правадыр. Валуба, наш разьбяр, выразае маленькага Бога! Ну вось, мы павінны зараз жа абавязкова пайсці да Валубы! Трымай парасон высока! Вышэй! Я хачу ўсё бачыць!

(Абход. Між тым хату вядзьмаркі забіраюць і ўзводзяць своеасаблівы паркан з цыновак. За ім сядзіць разьбяр Валуба і працуе.)

Жыхары вёскі *(спяваюць)*.

Наш правадыр па вёсцы гуляе...

Сцэна 5

(Правадыр і герольды спыняюцца пераг парканам з цыновак.)

Правадыр. Вунь працуе наш разьбяр! *(Да другога герольда.)* Увайдзі і спытай, ці магу я наведаць яго.

Другі герольд. Але гаспадар! Правадыру заўсёды дазволена! Ён не павінен пытацца!

Правадыр. Наш Валуба — вялікі мастак. У мастакоў трэба пытацца. Калі яны паглыбляюцца ў сваю працу, у іх жывуць духі. Ім патрэбна цішыня і адзінота для іх творчасці.

Першы герольд. Духі? О наш гаспадар, можа, давайце лепш не будзем яго турбаваць?

Правадыр. Гэта добрыя духі. Схадзі і спытай, мой дарагі герольд! *(Другі герольд знікае за парканам.)*

Правадыр *(прыслухоўваецца)*. І сюды даносяцца гукі бубна вядзьмаркі...

Першы герольд. Яна б'е, каб пайшоў дождж.

Правадыр *(задумліва)*. Дождж, бура, навальніца і засуха. Я не ведаю, **як** яна ўсё гэта начаруе, я толькі ведаю, што яна гэта **можа**.

Першы герольд. Я чамусьці баюся гэтага свята хрысціянаў. Ты праўда хочаш яго наведаць, гаспадар?

Правадыр. Так, але калі ты баішся, Нконголо, можаш не ісці са мною.

Першы герольд. А як ты, гаспадар? Хіба ты не баішся страціць месца правадыра, самае прыстойнае месца, якое чалавек можа займаць?

Другі герольд *(выходзіць з-за паркану)*. Гаспадар, разьбяр Валуба рады твайму візіту! *(Адсоўвае паркан з цыновак убок.)*

(Бачна разьбяр Валубу. Ён сядзіць на лавачцы і выразае яслі.)

Правадыр. О, мой дарагі Валуба...

Валуба (*угэты момант нож падае ў яго з рук, і ён міжволі ўскрыквае*). Пракляты нож!

(*Першы герольд ад страху кідае парасон.*)

Правадыр (*хутка пагбьягае да Валубы*). Што здарылася?

Другі герольд. Нож пакалечыў яму палец!

Першы герольд. Пракляцце вядзьмаркі!

Правадыр (*строга*). Ды не дрыжы ты і падымі вышэй парасон! (*Да Валубы.*) Пакажы мне сваю руку! (*Аглядае руку Валубы.*) Рана вельмі баліць?

Валуба. Яна баліць, так, але гэта не самае горшае. Горш, што я не змагу далей выказаць; я не змагу трымаць нож і страціў адчуванне ўсіх тонкасцяў свае справы. (*Разглядае нож і руку.*) Не разумею, як гэта магло здарыцца! (*Падымае кулак і паказвае ў той бок, адкуль даносяцца гукі бубна.*) Пракляты бубен вінаваты ў гэтым!

Правадыр. О... гэтае нязначнае бум-бум-бум, якое даносіцца адтуль?

Валуба (*глядзіць на правадыра*). Гаспадар, я ведаю, як б'е Янга. І добра разумею мову бубна. Яна жадае мне зла.

(*Герольды засмучана ківаюць адзін аднаму. Парасон таксама ківае.*)

Правадыр (*сур'ёзна*). Валуба, паглядзі мне ў вочы! Калі ты верыш у злыя пажаданні, то таксама верыш і ў добрыя, ці ж не так?

Валуба. Зразумела, гаспадар. Але гэта павінны быць сапраўдныя, шчырыя пажаданні.

Правадыр (*урачыста*). Я, правадыр, сябра продкаў і неўзабаве адзін з іх, жадаю табе паспяховага завяршэння тваёй працы! Няхай благаслаўленне

сыйдзе на твае рукі, каб ты мог добра тварыць!...
Цяпер, Валуба, я цябе сущешыў?

Валуба. Дзякую табе, гаспадар!

Герольды. Гэта было надзвычай шчырае і магутнае пажаданне, о наш гаспадар.

Правадыр. Трымай парасон крыху вышэй, я хацеў бы паглядзець на працу Валубы.

Валуба. Вось, паглядзі сюды. *(Падае яму Дзіцятка, якое выразаў.)*

Правадыр *(разглядае Дзіцятка з ўсіх бакоў)*. Гэта ж маленькае Дзіця! Хлопчык, якому, хіба, чатыры тыдні! Ты прыгожа выразаў яго, Валуба!

Герольды. Вельмі прыгожа...

Валуба. З добрага, цвёрдага карнявішча.

Правадыр. А якія круглыя шчочкі ў дзіцяці. А ямачкі на локціках! Акурат так выглядалі і мае сыны. Дужыя, таўсматыя, з маленькімі насамі і прытуленымі вушамі. Хто гэтае Дзіця, Валуба?

Валуба. Ён Сынам Божым мае быць, што чалавекам стаў, каб збавіць усіх людзей.

Правадыр. Хм-м. Ага. Цудоўна. У Дзіцяці ёсць маці?

Валуба. Маці я таксама ўжо выразаў. Вось Яна стаіць. *(Паказвае на далейшую фігуру.)*

Правадыр *(абыходзіць вакол фігуры. Першы герольд з парасонам ідзе за ім)*. Ох... ах... Яна нагадвае мне маю старэйшую жонку, сорок гадоў назад. Гэты прыгожы мілы твар! Валуба, ты майстра! Сапраўдны, вялікі майстра!

Валуба. Так, Маці Божая ў мяне атрымалася.

Правадыр. А там? Што гэта за фігура?

Валуба. Гэта мужчына, якому Бог даверыў свайго Сына. Яго імя Юзаф.

Правадыр. Дужы мужчына з разумным тварам. А як жа: Бог не даверыць свайго маленькага Сына абы-каму. Напэўна, ён старанна выбіраў гэтага Юзафа... А там? Там я бачу яшчэ трох мужчын? Гэта дзядзькі маленькага Сына Божага?

Валуба. Гэта тры мудрацы з Усходу. Яны вандравалі па гарах і пустынях, каб знайсці маленькага Сына Божага.

Правадыр. Ты добра разбіраешся ў гісторыі хрысціянаў.

Валуба. Так, гаспадар. Трэба ведаць, што выразаеш. Святар Муціма ўсё мне растлумачыў.

Правадыр. А што ты выразаў, калі параніўся нажом, скажы?

Валуба. Вось гэта, гаспадар.

Правадыр. О, гэта ж... гэта ж яслі для жывёлы!

Валуба. Так, яслі, гаспадар!

Герольды. Яслі, гаспадар.

Валуба (*кладзе Дзіця ў яслі*). У іх будзе ляжаць Дзіцятка.

Правадыр. Маленькі Сын Божы — у яслях?

Герольды. У яслях?

Валуба. У яслях.

Правадыр (*узрушана*). Але скажы мне, якая маці пакладзе сваё дарагое дзіця ў жолаб?

Валуба. У Яе не было нічога іншага. Калі Яна нарадзіла Дзіця, Яна якраз была ў іншай вёсцы. Там Яна нікога не ведала, у заездзе не было для Яе месца, і ніхто не запрасіў Яе ў сваю хату, незнаёмую і бедную... Ёй засталася толькі стаенка...

Правадыр. Валуба! Як ты можаш гэтак нахабна расказваць мне байкі!

Валуба. Муціма, хрысціянскі святар, апавядаў мне пра гэта!

Правадыр. З Муцімам мне трэба самому паразмаўляць! Сын Божы нарадзіўся ў стаенцы! Гэта ўжо занадта! Паветра! Мне паветра не хапае! Дзе веер? Абмахвай, Кваме, мацней!

Другі герольд. Я абмахваю, гаспадар, абмахваю.
(*Першы герольд вымае насоўку і таксама абмахвае*).

Правадыр. Сын Божы нарадзіўся ў такім убостве і беднасці? Гэтыя хрысціяне не ведаюць, што ім трэба рабіць. Калі мае сыны нарадзіліся, уся вёска святкавала! Кваме, ты памятаеш?

Другі герольд. Памятаю! Кожны раз гэта было пышнае свята!

Правадыр. Янга танцавала пад капішчам. Над магіламі продкаў мы рэзалі курэй і козаў, мае жонкі гатавалі поўны кацёл рысу, а мы, мужчыны, выпівалі з гарбузовых пасудзінаў шмат пальмавага віна!

Другі герольд. Безліч гарбузовых пасудзінаў, гаспадар, я добра памятаю!

Валуба. Божы Сын не хацеў нарадзіцца як сын правадыра. Ён хацеў быць бедным.

Правадыр. Ён адмовіўся ад сваёй годнасці? Гэтага я не разумею! Хто з'яўляецца ў гонары і пашане, таго людзі паважаюць і баяцца!

Валуба. Так, гаспадар. Але ці любяць яны яго пры гэтым?

Правадыр (*вельмі сур'ёзна*). Гэта... гэтага я не ведаю. Пра гэта мне трэба падумаць. Бывай, Валуба! Сустрэнемся на свяце!

(*Правадыр ідзе наперад з першым герольдам*.)

Другі герольд (*ціха сварыцца з Валубам*). Ты грубіян! Як ты можаш пытаць у правадыра штосьці такое, на што ён не ведае адказу?

Валуба. Але ж...

Другі герольд *(цягнучы паркан назад)*. Так сапраўды нельга!

(Правадыр зноў робіць свой абход.)

Жыхары вёскі *(зусім ціха)*.

Наш правадыр па вёсцы гуляе,

наш правадыр з парасонам.

Зноўку ён мудра пра штось разважае,

наш правадыр з парасонам.

Першы герольд. Гаспадар?... Гаспадар! Ці досыць высока я трымаю парасон?

Правадыр *(задумліва)*. Га? Ах, так, парасон. Так-так, добра, дарагі хлопчык... *(Выходзіць з герольдамі.)*

Сцэна 6

(Заслону разьбяра забіраюць, прыцягваюць хату правадыра, на другім баку сцэны ўстанаўліваюць яселькі з Дзіцяткам Езусам. Настаўнік прыводзіць школьнікаў. Дзеці гуртуюцца ваколясяў.)

Настаўнік. Ніуры, калі ласка, перш чым спяваць, выплюнь сваю жуйку!

(Агзін з хлопчыкаў выплёўвае жуйку.)

Так... а цяпер хуценька яшчэ раз рытм!

(Ціхае плясканне і тупанне нагамі падчас наступнай сцэны.)

Правадыр *(выходзіць са сваёй хаты, за ім следам абогва герольды і жонка. Яны хутка пераапранаюцца ў святочнае адзенне)*. Хутка, маю накідку з малпавага футра!

Першы герольд. Вось яна, о наш гаспадар.

Жонка правадыра. Вось веер з пёраў і пацеркі з леапардавых зубоў.

Правадыр *(прыводзячы ў парадак складкі накідкі)*. Якая ж ты клапатлівая, мая дарагая... Дзеці яшчэ раз паўтараюць гэтае далікатнае месца, гэта доб-

ра. Яшчэ ўчора яны кожны раз рабілі там адну маленькую памылку.

Другі герольд. Настаўнік сказаў, што ён будзе ціхенька падпяваць, о наш гаспадар.

Правадыр. Добра, добра, гэта добра. Магчыма, я таксама буду ціхенька падпяваць, тады абавязкова ўсё атрымаецца. О!.. а Валуба? Ці змог ён выказаць да канца яслі... *(раз'юшана)* гэты жолаб для жывёлы?!

Першы герольд. Не. Але калі ён пакладзе на яго некалькі пальмавых лістоў, гэтага не будзе відаць.

Правадыр *(нервова ваджаецца з кар'ямі і веерам)*. Гэты жолаб, ён уразіў мяне да глыбіні сэрца.

Першы герольд. І наогул, усё свята, о наш гаспадар. Так многа пракляццяў вядзьмаркі ўжо здзейснілася. Учора ў дзяцей парваліся тры бубны.

Правадыр *(хоць усё змякчыць)*. Ах, тры бубны...

Другі герольд. Хрысціянскі святар Муціма зваліўся з лодкі, калі перапраўляўся праз раку, і дагэтуль не высветлена прычына. На яго напаў кракадзіл, і ён ледзьве змог дабрацца да берага.

Правадыр. Але ж з ім нічога не здарылася. Я ўчора вечарам яшчэ заходзіў да яго. Ён проста змок. Нельга так страшна раздуваць гэтыя... гм... маленькія няўдачы.

Першы герольд. З сённяшняй раніцы Муціма зусім ахрып. Яму давядзецца з хрыпам прамаўляць сваю пропаведзь у капліцы падчас свята.

Правадыр. Ну і няхай хрыпіць. Нельга звяртаць увагі на такія дробязі! Як увогуле будзе праходзіць свята?

Другі герольд. Спачатку ўрачыстасць для дзяцей каля яселькаў, тут, на плошчы, потым святочная працэсія з яселькамі па вёсцы, песні і танцы,

потым святкаванне ў капліцы, і на заканчэнне —
святочны абед.

Першы герольд *(глыбока ўздыхаючы)*. Прынамсі
так задумана!

Правадыр. Не будзь такі сумны, паглядзі на
неба! Блакітнае-блакітнае, няма нават малюсень-
кага воблачка!

Першы герольд. Хмары з'являцца з хуткасцю
маланкі, калі Янга начаравала іх!

Правадыр. Ха-ха, тады ёй трэба паспяшацца...
Дзе мой парасон? *(Першы герольд нязграбна раскрывае яго.)*
Гэй, лайдак, сёння ты сапраўды надта моцна дры-
жыш! Дай сюды! Сёння я сам панясу свой парасон!

Першы герольд. Але, о наш гаспадар...

Правадыр *(бярэ парасон)*. А калі ты баішся, за-
паўзі ў маёй хаце пад цыноўку, я думаю, ніхто цябе
там не знойдзе.

Першы герольд. Калі ты настойліва загадва-
еш, гаспадар... *(выходзячы)* то я з ахвотаю!

*(Жонка правадыра становіцца побач з гэцёмі. Другі ге-
рольд нясе веер з пёраў.)*

Правадыр. Так, пачынаем! *(Урачыста, пасярэдзі-
не.)* Дарагія госці свята!

Усе. О наш гаспадар! О наш гаспадар! О наш
гаспадар!

Правадыр. Я вітаю ўсіх на нашым свяце, асаб-
ліва дзяцей і дарагіх гасцей з суседніх вёсак! Да-
вайце весела танцаваць і спяваць, бо, як я чуў,
хрысціяне святкуюць у нашай вёсцы асаблівае
свята, Нараджэнне маленькага Сына Божага. *(Пляс-
кае ў далоні.)* Вітайце!

*(Дзіцячы хор пад кіраўніцтвам настаўніка. Правадыр не
можа стрымацца і дырыжыруе разам з ім. Другі герольд такса-
ма раскачваецца ў такт, разам з пёравым веерам.)*

Правадыр *(яго парасон хістаецца ў такт песні)*. Як добра яны гэта вывучылі! Вельмі добра.

(Жыхары вёскі танцуюць. Гукі бубна і бразготкаў суправаджаюць спеў. Дзеці, трымаючыся за плечы адзін аднаго, вогзяць вакол ясляў карагог.)

(Другі герольд торгае правадыра за адзенне і паказвае на неба).

Правадыр. Ого! Вядзьмарка ведае сваю справу. Такія чорныя хмары. *(Грукат грому за сцэнаю.)* І вецер! *(Выцягвае руку.)* Вось... першыя кроплі! *(Вельмі ўзлавана.)* Прыкра, сапраўды прыкра! *(Больш мякка.)* Зразумела, вядзьмарка ж таксама баіцца за сваё месца!

(Моцны шум дажджу ствараецца пры дапамозе груку гарошынаў у бляшанках. Завыванне ветру. Гром. За сцэнай чуваць, як гучна і пранізліва смяецца вядзьмарка.)

Дзеці. Вядзьмарка!

Правадыр. Дзеці, не зважайце, не дазваляйце, каб вам перашкаджалі! *(Махае сваёй жонцы. Яна разумее яго і ўзначальвае дзіцячы карагог. Танец працягваецца.)*

Другі герольд. Ах, гаспадар, у мяне ногі свярбяць. Я ахвотна патанцаваў бы разам з імі!

Правадыр. Ну дык танцуй! *(Другі герольд танцуе разам з усімі.)*

Правадыр *(стаіць адзінокі пад сваім парасонам)*. Вось, Янга, і што з твайго дурнога дажджу! Свята ж ты не спыніш. Толькі Дзіцятка ў сваіх яслях намокне!.. Яны ўсе прамоклі да ніткі, але танцуюць! Я б таксама ахвотна ... *(азіраецца)*. Я адзіны ў сухім адзенні на вясковай плошчы. Я нібы востраў, сухі востраў пад сваім парасонам... Але я не хачу быць востравам. Я хачу быць разам са сваімі вясельмі, змоклымі людзьмі. Мой парасон аддзяляе мяне ад іх... Ага, я ведаю, што зраблю з гэтым парасонам... *(праціскаецца паміж танцорамі)*. Спыніцеся на хвілінач-

ку! *(Дзеці перастаюць танцаваць, толькі бубен ціха працягвае гучаць.)*

Дзеці *(расступаюцца, каб даць правадыру месца. Ён замацоўвае свой парасон над яслямі замест даху)*. О-о-о-о!

Правадыр. Мой парасон павінен быць Тваім дахам, Дзіцятка ў яслях! Так, цяпер у Цябе ёсць дах над галавой. Прыгожы, круглы дах. Для дзіцяці няма лепшага прытулку, чым у абдымках матулі, пакуль дождж барабаніць па даху!

Людзі. О наш правадыр! О наш правадыр!

Другі герольд. Гаспадар, што ты зрабіў! Твой парасон, знак тваёй годнасці! Над яслямі!

Правадыр. Над маленькім Сынам Божым!.. А цяпер я, неабцяжараны і лёгкі, магу танцаваць разам з усімі.

Другі герольд *(у той час як дзеці зноў пачынаюць танцаваць)*. Ах, гаспадар, Янга мела рацыю! Ты згубіў сваё месца, сваё ганаровае месца! Але тое, што ты аддаў яго добраахвотна, так бы мовіць, наўмысна, легкадумна...

Правадыр. З лёгкім сэрцам, мой стары герольд!

Другі герольд. Што аддзяляе цяпер цябе ад нас?

Правадыр. Нічога! *(Смяецца.)* Спадзяюся, нічога!

Жыхары вёскі. О наш правадыр без парасона! О наш правадыр без парасона!

(Дзеці бяруць правадыра за руку, каб ён стаў разам з імі ў карагод. Усе танцуюць і пляскаюць у далоні. Песня «Нарадзіўся, нам з'явіўся».)

Айцец Флорынус Цюфтлі, маленькі швейцарскі місіянер, чалавек, глыбока верны Богу і ўладальнік добрага нюху, раскрыў у многіх краінах забытаныя крымінальныя справы. Але і падчас адпачынку на радзіме, у адным са швейцарскіх кляштараў, айцец Цюфтлі знаходзіць нямала таго, што трэба разгадаць.

Журналіст Рушлі каля варот кляштара запытаўся пра айца Флорынуса Цюфтлі:

— Я ведаю, што высокашаноўны пан знаходзіцца тут у адпачынку, — сказаў ён хутка, каб загагнаць усе сумненні брата-брамніка, — я ведаю таксама, што ён пакутуе ад высокага крывянога ціску і што яму нельга моцна хвалявацца. Але гаворка ж ідзе толькі пра кароткае інтэрв'ю для каляднага нумара нашага «Маленькага вячэрняга лістка».

Рушлі адкашляўся і выклаў козыра:

— Зрэшты, мой бацька і высокашаноўны пан былі добрымі сябрамі з таго часу, калі айцец Цюфтлі яшчэ чытаў лекцыі па этнаграфіі ў Цюрыхскім універсітэце.

— Трэці паверх, з таго боку, які выходзіць у сад, келля 29, — сказаў брат-брамнік і пакорна ўздыхнуў. — Доктар забараніў яму ўсе візіты, якія могуць выклікаць эмацыйнае напружанне. Але айцец Цюфтлі лічыць, што адсутнасць права на такія візіты і ёсць тым празмерным напружаннем.

Рушлі ішоў доўгімі разгалінаванымі калідо-рамі. Святло, якое падала скрозь рознакаляровыя вокны ў скляпенні, пазначала ягоны шлях узорами з дзіўных кветак. Рушлі ажно чатыры разы заблу-дзіўся. Першы раз ён апынуўся ў кляштарнай кухні, дзе смачна пахла — не супам, а калядным печывам. Адзін з братоў, якія працавалі на кухні, падарыў яму пернік у выглядзе зоркі і растлума-чыў, як трапіць на розныя паверхі. Нягледзячы на гэта, ён пераблытаў той бок, які выходзіць на ву-ліцу, з тым, што выходзіць у сад. У адной з нішаў яго ўвагу нечакана прыцягнула эмалевае мазаіка, якая адлюстроўвала Звеставанне. Праўда, Рушлі не пазнаў гэты сюжэт, але адна з асветленых пра-жэктарам шылдаў падказала яму, што ў пяшчот-ным бірузовым адлюстраванні ў правай ніжняй частцы карціны можна было пазнаць Марыю, а ў жмутку залацістых прамянёў у левай верхняй частцы карціны — арханёла Габрыэля. Збянтэжа-ны Рушлі паспяшаўся ўверх па лесвіцы, але зноў памыліўся, тады ён пабег уніз па іншай лесвіцы, паўз святога Юзафа і прыгожую Кацярыну, якія пазіралі на яго зверху, са сваіх пастаментаў.

Калі Рушлі нарэшце дабраўся да 29-й келлі, ён быў ушчэнт знясілены.

Айцец Фларынус Цюфтлі цёпла прывітаў яго, адразу ўспомніў Рушлі-старэйшага і вясёлыя мо-манты з універсітэцкага жыцця, запрасіў Рушлі-

малодшага ў плеченае крэсла і наліў яму чарачку травяной настойкі. Незвычайныя здарэнні, якія адбываліся на працягу наступных гадзін, Рушлі пазней тлумачыў дзіўнымі пачуццямі, выкліканымі блуканнем па кляштарных калідорах, падобных да джунгляў, і даволі моцнай травяной настойкай.

Ён піў яе, паглыблены ў роздум, бо зноў і зноў яму даводзілася пазіраць на старога маленькага манаха. На Рушлі нахлынулі ўспаміны. Айцец Флорынус Цюфтлі яшчэ быў крыху падобны да дзядзькі Цюфтлі з яго дзіцячых гадоў. Ягоны твар у сваёй прамяністай ветлівасці ўсё яшчэ быў круглым, як поўня, але чырвоным, такім ярка-чырвоным, што Рушлі прыгадалася палітра школьнай скрынкі з фарбамі. Айцец Цюфтлі выглядаў так, быццам у яго кожную хвіліну мог здарыцца інсульт, і быццам ён весела прымірыўся з гэтай небяспекаю. Яго жывот усё яшчэ быў выпуклы, поўныя і маленькія рукі выклікалі давер. Айцец Цюфтлі сядзеў за сваім пісьмовым сталом, які займаў палову пакоя, за разбітаю пішучай машынкай. Шматлікія густа спісаныя лісты ляжалі на стале, ложку і нават на падлозе. Рушлі падняў адзін з іх і з прафесійнай цікавасцю прачытаў некалькі радкоў: «Адзнач крыжыкам правільныя словы — іх пачатковыя літары дадуць назву птушкі, пёры з хваста якой заўсёды карысталіся вялікім попытам у нашай краіне для ўпрыгожвання правадыра».

Глыбока ўзрушаны, Рушлі апусціў лісток. Яму стала шкада айца Цюфтлі. Разумны чалавек, які працаваў як місіянер у многіх краінах і пры гэтым разблытваў самыя таямнічыя крымінальныя справы, напрыканцы свайго жыцця займаўся дзіцячымі загадкамі!

— Я яшчэ дакладна не ведаю, ці на літаратурную ангельскую мову ці на піджын-інгліш буду перакладаць гэтыя загадкі, — сказаў раптам айцец Фларынус Цюфтлі. — У спрыяльныя дні я прыдумваю да дваццаці загадак. Калі няма натхнення, я ўсё яшчэ магу ўспомніць старыя казкі і легенды мясцовых жыхароў і запісаць дзве-тры з іх.

Рушлі расчулена кіўнуў:

— Чалавеку трэба чымсьці займаць час, асабліва таму, у каго мозг усё жыццё напружана працаваў...

Айцец Цюфтлі засмяяўся, ягоны твар яшчэ больш пачырванел:

— Займаць час? Ха-ха-ха, гэта праца! Цяжкая праца! Каб заняць час, я разгадваю забытыя крымінальныя справы, але яны амаль не пакідаюць мне часу для майго хобі. Гэты вось дзіцячы занятак... — ён паказаў на раскіданыя лісты, — гэтыя загадкі і інструкцы па майстраванні розных цікавых вырабаў, пытанні для віктарыны і задачкі-галаваломкі прызначаны для аднаго маладзёжнага часопіса ў Папуа-Новай Гвінеі. Я вельмі ганаруся гэтым часопісам, я быў адным з яго заснавальнікаў, некалькі гадоў таму, разам з мясцовымі святарамі і настаўнікамі. Як Вы думаеце, колькі адзін часопіс можа зрабіць для самасвядомасці маладой нацыі? Але дзеці павінны знаходзіць у ім задавальненне і ўцеху, не толькі магчымасць паглыбіць сваю эрудыцыю. Ці ведаеце, што я ў дзяцінстве рабіў з неімаверна мудрагелістымі ўстаўкамі і страшэнна доўгімі апісаннямі прыроды ў кнігах? Я іх прапускаў, так-так, перагортваў, пакуль зноў не знаходзіў тое, што мяне захапляла.

Ён паказаў Рушлі празрыстую папку з машынапіснымі лісткамі і эскізамі.

— Кожны месяц я адпраўляю такі пакет у Новую Гвінею, для нашага часопіса. Такім чынам я прынамсі магу яшчэ крыху дапамагчы ім... Калі я згадваю, што ў той час мне давялося змагацца з мастаком, які выразаў маскі духаў, з атручанымі стрэламі і ўрэшце з тэрміналогіяй рэдакцыі часопіса, то прызнаюся вам, мой дарагі, што мы прасунуліся далёка наперад.

Рушлі пагадзіўся з ім. «У мяне ўжо ёсць гісторыя, — з палёгкай падумаў ён. — Стары місіянер з апошніх сіл працуе для дзіцячага часопіса на далёкім востраве...»

— Адкуль у Вас столькі энергіі? — спытаў Рушлі, бо ён хацеў даць сваім чытачам у калядным нумары штосьці павучальнае: «Бог дорыць мне сілу», ці: «Я заўсёды атрымліваў ад Святога Духа больш за сем дароў»...

— А, якая там энергія, — сказаў айцец Фларынус Цюфтлі. — Я люблю Новую Гвінею, і таму мне заўсёды штосьці прыходзіць у галаву. А калі думаецца горш, тады мне дастаткова толькі зірнуць на свайго «мысляра», і ідэі пачынаюць круціцца вакол мяне, нібы чарада непаслухмяных дзяцей.

Айцец Цюфтлі паказаў сваёю маленькаю поўнаю рукою на падваконнік:

— Вы не бачыце яго? Пачакайце, я скірую на яго святло сваёй настольнай лямпы.

Рушлі ўскрыкнуў.

У жоўтым святле лямпы вынырнула нейкая фігура на кукішках, з тварам, скрыўленым у гримасу.

— Малпа! — закрычаў Рушлі. — О Божа, як я напалохаўся! Я падумаў, што яна жывая. Але гэта, напэўна, чучала.

— Малпа! — сказаў айцец Цюфтлі. — Але ж, дарагі сябра, гэта не малпа. Гэта драўляная статуя чалавека, які сядзіць у глыбокім роздуме, твор знакамітага сучаснага скульптара з Новай Гвінеі. Прыгледзьцеся ж да яго больш уважліва! Вы будзеце ў захапленні. Я атрымаў фігуру, якую называю «Мысляром», шмат гадоў назад у падарунак ад яе стваральніка. — Ён засмяўся. — Прабачце за гэтыя ўрачыстыя словы! Стваральнік! Але ведаеце, гэты разьбяр — вялікі мастак. Ён уклаў у гэты твор шмат вопыту і сілаў.

— Гэтая статуя магла б стаяць у якім-небудзь музеі, — прамармытаў Рушлі і падышоў бліжэй, каб разгледзець мысляра.

Фігура мела прыкладна 65 см у вышыню, выразана была з цэльнага кавалка дрэва. Драўніна была цёмная, амаль што чорна-шэрая. Мысляр абапёрся локцямі на калені, а падбародак паклаў на пучкі пальцаў. Такім чынам, ён трымаў свой твар насупраць гледача. Лоб здаваўся нізкім, можа таму, што ён быў вельмі зморшчаны. Вочы былі з ракавін кауры, блізка пасаджаныя і скошаныя ў бок вялікага энергічнага носа. Нос быў агідны, з вялікімі крыламі і плоскі. Пад ім выступалі вусны і падбародак. Куточки вуснаў былі апушчаны ўніз і, здавалася, выражалі гнеў, але дзіўны пагляд неяк змякчаў яго. На мысляры была накідка з трыснягу, якая звисала на сцёгнах. Запясці рук, ногі, плечы і ўвесь твар у яго былі размаляваны белымі, жоўтымі і яркімі вохрыстымі фарбамі.

— Ого! — сказаў Рушлі са значна глыбейшаю пашанаю, чым тады, калі разглядаў эмалевую мазаіку. — Ого! гледзячы на нешта падобнае, і сам напаўняешся думкамі...

— Ці ж не так? — сказаў айцец Фларынус Цюфтлі. — Гэтая задумлівасць, цішыня, што сыходзяць ад мысляра...

— Задумлівасць? — закрычаў Рушлі. — Я акурат хацеў спытаць, як вы трываеце цэлы дзень каля гэтага мысляра? Ягоны... уплыў вельмі ж моцны, праўда? Я вельмі ўражлівы чалавек, я адчуваю таякія рэчы адразу.

Айцец Цюфтлі ўсміхнуўся і сашчапіў рукі на жываце:

— Я вельмі добра ведаў разьбяр. Ён быў мудрым чалавекам. Амаль усё сваё жыццё ён выразаў маскі духаў для свайго народа.

— Маскі духаў... а... ведаю, — захоплена сказаў Рушлі. — Я памятаю іх з музея.

— У Новай Гвінеі яны былі выстаўлены ў ДOME духаў, — сказаў айцец Цюфтлі. — У прыцемку, поўным ценяў і таямнічасці. Там яны ажывалі. Там яны прамаўлялі да людзей. Не ў музеі... — Ён уздыхнуў. — Цяпер яны выразаюць маскі для турыстаў. Але не мой разьбяр, не мой сябра-разьбяр. «Я не магу больш выразаць маскі, — сказаў ён мне. — У старажытных часы яны прамаўлялі, а цяпер змоўклі. Цяпер трэба выразаць новыя вобразы, вобразы новага часу, ці тваіх святых, якіх ты так хочаш мець у сваім касцёле. Але я не магу іх цяпер выразаць. Мне спачатку трэба зразумець сутнасць новага вучэння. Магчыма, я больш ніколі не змагу выразаць». Я не прыспешваў яго. Часта мы сядзелі побач і паглыбляліся ў думкі, кожны

мысліў пра сваё. А аднойчы, перад святам Божага Нараджэння, ён прыйшоў да мяне з гэтай фігурай. «Вось, дару табе... — сказаў ён. — Я выразаў яго для цябе. Святы кароль ці Дзіцятка ў ясельках у мяне не атрымаліся, а гэты выйшаў нядрэнна».

— Ён атрымаўся цудоўна! — закрычаў Рушлі. — Гэта шэдэўр, і я моцна зайздросчу, што Вы маеце такую рэч.

Айцец Цюфтлі зноў усміхнуўся:

— Ці ёсць у Вас вялікі кабінет з прыгожым падваконнікам? — спытаў ён.

— Так, — сказаў Рушлі, — якім чынам...

— Я падару Вам мысляра, — сказаў айцец Цюфтлі. — Загарну яго ў газетную паперу, і Вы адразу зможаце забраць яго з сабой.

— Ніколі ў жыцці я не змагу прыняць такога падарунка, — сказаў Рушлі.

— Не, зразумела, зможаце, — усклікнуў айцец Цюфтлі. — Як сын майго старога калегі! Хто ж яшчэ, апроч Вас? Я стары чалавек, я цешыўся мысляром шмат плённых гадоў, цяпер хтосьці павінен мяне змяніць, гэта ж справядліва. Паверце мне, я не прывязаны да рэчаў. І дару іх са страшэнным задавальненнем, толькі — як манах — маю вельмі мала таго, што можна было б падарыць. Таму ўсцешце мяне — прыміце гэты калядны падарунак!

Рушлі дрыжачымі рукамі ўзяў мысляра.

— Такі цудоўны... такі раскошны, каштоўны падарунак, — пралепятаў ён. — Гэты мысляр будзе сядзець на падваконніку, акружаны белай карункавай фіранкай, над цэнтральным ацяпленнем, але я буду сачыць за вільготнасцю паветра, каб нічога яму не пашкодзіла. Што яму яшчэ патрэбна? Ці трывае ён на сонцы?

— Эх, ды ён жа не жывы! — усклікнуў айцец Цюфтлі, заклапоча зірнуўшы на Рушлі. — Яму трэба толькі моцная падстаўка, бо ён жа даволі цяжкі, і больш нічога.

Ён загарнуў фігуру ў некалькі газет, абвязаў яе моцнай ніткай і працягнуў пакунак свайму гасцю. Потым ён падштурхнуў мужчыну да дзвярэй.

— Вясёлых Калядаў! — закрычаў яму ўслед.

З мысляром пад пахаю, спатыкаючыся, Рушлі спускаўся па прыступках. Ён быў ахмялелы, папершае, ад настойкі, а па-другое — ад пачуцця шчасця: ён валодаў творама мастацтва. Рушлі не заўважна прамінуў эмалевае Звеставанне.

— Гэй ты, анёл з залатых пласцінак, — пра мармытаў ён, — ты можаш схвацца перад маім мысляром.

Потым ён спалохана спыніўся і азірнуўся. Што тут зарыпела? Рушлі не хацеў пакрыўдзіць добрых манахаў. Але нікога не было паблізу. Лабрынт калідораў быў ахутаны глыбокай цішынёю. Толькі газетная папера, у якую быў загорнуты мысляр, гучна шамацела.

— Не вельмі ўтульна тут, праўда? — сказаў Рушлі да мысляра. — У мяне дома для цябе сапраўды належная атмасфера. У мяне ёсць яшчэ прыгожая маска з Камеруна, старажытны скрутак з Егіпта і збан, зроблены мексіканскімі індзейцамі. Але ты больш сапраўдны, чым усе яны разам.

Брат каля варот кіўнуў журналісту:

— Пашанцавала Вам узяць інтэрв'ю? Вы так доўга былі нават.

— Гэта будзе цудоўны артыкул, — хутка сказаў Рушлі. — І некаторыя матэрыялы ён даў мне з сабою.

Крыху баязліва сачыў ён за позіркам брамніка, які слізгануў па пакеце.

Ён пабег да сваёй машыны, размясціў мысляра на заднім месцы і з глыбокім уздыхам завёў рухавік. У яго было такое пачуццё, быццам мысляра неабходна было як мага хутчэй даставіць у бяспечнае месца.

Рушлі жыў у прыгожай віле на ўскраіне горада, з маленькім дагледжаным палісаднікам, дзе гэтай халоднай парою кусты ружаў былі рупліва ахутаны саломаяу. У доме жыло толькі некалькі кватарантаў. У суседняй кватэры жыў яго калега — таксама халасцяк — які вёў у іх газеце рубрыкі «Медыцына і гігіена ў хатняй гаспадарцы» і «Спытайце доктара медыцынскіх навук Гюнцлі». Але яго звалі не Гюнцлі, а Фурглер, ды ён увогуле не быў урачом. Аднак меў шмат медыцынскіх даведнікаў.

— Калі Фурглер цябе ўбачыць, ён здзівіцца, — сказаў Рушлі, вымаючы мысляра з паперы. Ён высока падняў яго і панёс у свой кабінет. Пісьмовы стол, вялікі і бліскучы, укамплектаваны электрычнай пішучай машынкай, стаяў наўскос да акна. За ім, на падваконніку, было вельмі зручнае месца для фігуры. Сядзячы за машынкаю, можна было пазіраць мысляру проста ў твар.

— Цудоўна! — гучна ўсклікнуў Рушлі. Ён сеў за пісьмовы стол, глядзеў папераменна то на машынку, то на падваконнік і кожны раз перажываў радаснае здзіўленне, трапятлівыя дрыжкі, што прабягалі ў яго па спіне ад кожнага позірку на мысляра.

Крыху пазней ён пайшоў на кухню, намазаў хлеб мяккім сырам, паклаў на яго некалькі колцаў цыбулі і адкаркаваў бутэльку чырвонага віна.

— Твой пераезд трэба абмыць! — крыкнуў ён мысляру.

Пазней Рушлі зразумеў, што піць чырвонае віно пасля травяной настойкі — кепская задума і што ён сам ва ўсім вінаваты. Але ў той момант ён адчуваў сябе шчаслівым. Ён аднёс дошчачку з бутэрбродам і віно да свайго пісьмовага стала, локцем змахнуў са сталёніцы ўсё лішняе і расклаў сваю вячэру на некалькіх рукапісах. У гэты вечар ён хацеў напісаць да Божага Нараджэння невялічкі павучальны артыкул пра айца Фларынуса Цюфтли. Ён ужо нават прыдумаў загаловак: «Загадкі для Новай Гвінеі». Падзаглавак: «Чалавек, які не прыязвае сваё сэрца да рэчаў».

— На здароўе, — сказаў Рушлі ў бок падваконніка, узняўшы свой келіх з чырвоным віном. Віно мігцела ў келіху. Охра на твары мысляра, наадварот, здавалася матавай.

На вуліцы запалілі ліхтары. Адзін з іх кідаў на вакно сваё пяшчотнае святло. Сняжынкі луналі ў яго святле, Рушлі больш уважліва зірнуў на двор. Ішоў снег!

— На здароўе, — сказаў ён. — Мысляр, глядзі, снег ідзе!

Ён памыліўся, ці белая фарба на твары мысляра сапраўды заззяла?

— Мне здаецца, табе патрэбна электрычнае святло, каб дзейнічаць на ўсю моц, — сказаў Рушлі.

Ён уключыў сваю настольную лямпу і павярнуў яе такім чынам, каб яе яркае святло падала на мысляра. Вочы з ракавінаў кауры, у якіх былі прарэзаныя вузкія зубчастыя шчыліны, міргнулі.

— Не міргаць! — сказаў Рушлі. — Навошта ж міргаць! Хочаш, я адварну ад цябе святло. У свят-

ле сняжынак ты нават больш прыгожы, больш таямнічы.

Ён уставиў у сваю машынку ліст паперы, націснуў на клавішу запуску і пачуў знаёмае гудзенне.

Рушлі набраў загаловак, потым падзаглавак.

— Яна сёння гудзе асабліва гучна, — прамармытаў ён. — Я не думаю, што табе даспадобы такі моцны гуд.

Для праверкі ён зноў выключыў машынку і прыслухаўся да цішыні ў пакоі. У батарэі штосьці трашчала. Па вуліцы імчалі машыны. Калі міма праяздажаў аўтобус, дом затросся.

Рушлі пацягнуўся за бутэрбродам з цыбуляй і сырам, але ўжо не знайшоў яго на месцы.

— Калі б я быў п'яны, — сказаў Рушлі, — то падумаў бы, што гэта ты яго з'еў, а так я ведаю, што сам незаўважна гэта зрабіў, паглыбіўшыся ў думкі.

Мысляр больш не міргаў. Рушлі глядзеў на яго, пакуль не запякло ў вачах. Мысляр не міргаў. Рушлі наліў сабе поўны келіх і выпіў. Ён прачытаў тое, што надрукаваў: «Чалавек, да якога рэчы прывязаюцца сэрцам».

Рушлі разлаваўся. Ён вырваў лісток з машынкi і ўставиў новы, бо ён страшна не любіў пісаць свае артыкулы спачатку на чарнавік, а потым перапісваць іх начыста.

Ён пісаў, а машынка ўсё рэзала вушы сваім гулам: «Як рыхтуецца да свята Божага Нараджэння чалавек, які шмат гадоў святкаваў яго ў іншых краінах, каляднымі ялінкамі якога былі кактусы, званамі — віскат малпаў і крыкі папугаяў, і які чуў прыгожую песню пра ціхую святую ноч на незлічонай колькасці моваў, спяваную тонкімі дзіцячымі галасамі?»

Ён спыніўся, бо ад падваконніка данеслася патрэскванне. Можна, гэта батарэя? Так, напэўна, яна. Куткі вуснаў у мысляра блішчэлі, быццам намазаныя тлушчам. «Альбо мяккім сырам», — падумаў Рушлі. Ён заўважыў, што куткі вуснаў у мысляра былі апушчаны ўжо не задумліва, а з выразам дакору.

Рушлі прымусіў сябе не глядзець гэтак пільна на мысляра і пісаў далей: «Айцец Фларынус Цюфтлі мае вялікае, добрае, шчырае сэрца. З любові да людзей, якія застаюцца далёка ад маці-Касцёла і вымушаны жыць у страху перад духамі, сярод цёмных забабонаў, ён пакінуў сваю дарагую радзіму, каб навучаць тубыльцаў на далёкіх астравах, у глыбокіх джунглях, на ўскраінах пустыняў, на вяршынях скалістых гор, і святкаваць з імі Божае Нараджэнне». Ён падняў галаву, паглядзеў у твар мысляру, нос і шчокі якога адблісквалі белым колерам, і прамармытаў:

— Ну, так, я ж не магу абысці забабоны. Ці мне выкрасліць «забабоны»? Я ведаю, што айцец Цюфтлі ніколі не ўжываў гэтага слова, кажучы пра веру тубыльцаў. Ён заўсёды паважаў іх погляды. Але нашыя чытачы любяць слова «забабоны», асабліва калі гэта звязана з місіямі і беднымі дзецьмі язычнікаў. Слова «язычнікі» яму таксама не падабаецца.

Ён націснуў клавiшу «х» і зрабіў апошнія радкі нечытальнымі. Машынка моцна трашчала. Ён выключыў яе, каб падумаць у цішыні.

— Яму ты лепш дапамагаў, добры мысляр, стары сябра, — сказаў Рушлі. — Да яго ты прымушаў думкі кулём ляцець, як шкадлівых дзяцей.

Ён некаторы час сядзеў ціха і прыслухоўваўся да сябе.

— А што будзе, калі я пачну марыць? — прашаптаў ён.

Раптам Рушлі прыйшло ў галаву, што праца яму заўсёды давалася лёгка.

— Ясная рэч, — сказаў ён. — Я ж не дурны.

Ён прагнаў тую перасцерагальную думку, але надышлі іншыя. Думкі пра калегаў, якім ён не дапамог, успамін пра дзяўчыну ў час апошняга адпачынку.

— Я не кідаў яе! — закрычаў ён і выпіў келіх, каб зноў хуценька яго напоўніць. — Хто сцвярджае, што я яе кінуў? Я ніколі не абяцаў вечна заставацца з ёю. І наогул: «вечна». Якое жудаснае слова! Выдуманая панурымі мыслярамі, каб запалохваць людзей.

— Прабач, — дадаў ён і паглядзеў на мысляра. Ён заміргаў, ці гэта сняжынкі, якія танцавалі ў святле ліхтара, кідалі свае пяшчотныя цені?.. Ён міргаў!

— Ён міргае, ліха на яго, хто ж у такое паверыць! — закрычаў Рушлі.

— На здароўе, — прашаптаў ён.

Паветра ў пакоі было цяжкім. Рушлі павярнуў галаву, ажно пазванкі ў патыліцы затрашчалі, пацелі плячыма. Час ад часу, калі ён працаваў позна ноччу, у яго было такое адчуванне, быццам хтосьці стаіўся ззаду і глядзіць праз яго плячо на ліст паперы, устаўлены ў пішучую машынку.

Цяпер гэтае праклятае пачуццё зноў вярнулася. Ён хутка павярнуўся назад — зразумела, тут нікога не было. Але дзверы ў яго кабінет былі напалову адчыненыя.

Ён хацеў падняцца, каб зачыніць іх, але штосьці прымусіла яго павярнуць галаву ў бок

мысляра. Гэты варожы выраз твару, гэтую злосную пільнасць у поглядзе вачэй з ракавін кауры ён дасюль не заўважаў.

Яму зрабілася холадна. Над падлогаю дзьмуў слабы скразняк. Рушлі не падалося. Ён насамрэч адчуваў павевы ветру. У пакоі моцна пахаладала. Зноў нешта затрашчала.

Пакой нібы ажыў. Занавескі ціха хісталіся.

Мысляр глядзеў на яго. Так, ён глядзеў на яго, як адна істота глядзіць на другую, вочы ў вочы, ісціна супраць ісціны...

«Нічога не ўцямяю...», — падумаў Рушлі.

Ён спалохаўся.

Больш за ўсё ён прагнуў адвесці вочы ад мысляра, але нават не адважваўся зрабіць гэта.

У яго моцна затахкала сэрца.

— Дапамажыце! — закрычаў ён. Спачатку ціха, потым мацней. — Дапамажыце!

Ён крыкнуў яшчэ раз, калі ззаду пачуў грук дзвярэй і крокі.

— О божа, што з табой здарылася? — спытаў Фурглер, сусед і калега па «Маленькім вячэрнім лістку». — Дзверы ў тваю кватэру адчыненыя, і ў кухню, у пакой... Я чуў, як ты цэлы вечар крычыш і размаўляеш, як быццам у цябе госці. Табе дрэнна?

— Не ведаю, — прашаптаў Рушлі. — Я нічога не магу зрабіць.

— Дзіва што! — сказаў Фурглер і заткнуў бутэльку коркам. — Пі бурачны сок, як я, і гэта больш не паўторыцца. Да таго ж яшчэ перад Божым Нараджэннем, як табе не сорамна!..

— Ён... — пралепятаў Рушлі і паказаў на свой падваконнік, — ён ва ўсім вінаваты... Зачараваны... Ён толькі што варушыўся. Ён варушыцца!

— Чалавеча, я пакладу цябе ў ложка, — сказаў Фурглер. — А потым зраблю з гэтае гісторыі цудоўны артыкул для сваёй калонкі: наступствы алкаголю.

— Але ж паглядзі, — сказаў Рушлі.

Фурглер паглядзеў на вакно:

— Малпа? Прыгожа! Адкуль яна ў цябе?

Ён падышоў бліжэй:

— Хаця не... Гэта не малпа. Гэта, напэўна, істота з нейкай дзіўнай краіны. Афрыкі ці Новай Гвінеі, я так мяркую. Ён варты тых грошай, што за яго заплачаныя.

— Я дару яго табе, — уздыхнуў Рушлі. — Я дару яго табе, калі ты адразу забярэш яго.

— Ты вар'ят, — сказаў Фурглер. — Гэта ж нешта каштоўнае. Падобна на тое, быццам хтосьці вынес яго з музея.

— Ён належыць мне, — сказаў Рушлі, закрывшы твар рукамі. — І я дару яго табе на Каляды.

— Ты ніколі не рабіў мне падарункаў на Каляды, — сказаў Фурглер.

— Але сёлета... — сказаў Рушлі і застагнаў. — Вазьмі яго. Ён гэтак пасуе да тваёй кватэры. І ты заўсёды быў маім сябрам, чаму я нічога не магу падарыць табе... на Каляды...

— Эх, напіўся як свіння, — прамармытаў Фурглер і дапамог свайму сябру падняцца і зайсці ў ванны пакой. — І каб даць табе прачуханца, я вазьму гэтага хлопца, гэтага чорнага, з твайго падваконніка. Як штраф, бо ты, напіўшыся, дорыш рэчы, пра якія заўтра раніцой пашкадуеш. А тады колькі хочаш прасі мяне і малі, каб я аддаў табе гэтага хлопца, але я не аддам. Трэба ж цябе неяк правучыць.

— Гэта падорана, — сказаў Рушлі, пляскаючы сабе ў твар халоднай вадой. — Вазьмі яго, калі ласка, і ідзі!

Але Фурглер пайшоў толькі тады, калі яго ка лега ляжаў у ложку з цёплай грэлкай. Тады ён узяў мысляра і панёс яго дадому.

Фурглер зайшоў у кухню і паставіў мысляра на паліцу над кухонным сталом.

— Занадта цяжкі? Але не, ты вытрымаеш, — сказаў ён. — Малпа, чорны. Негрыцянскі правадыр. Дзікі чалавек.

Ён засмяўся:

— Дзікі Чалавек — табе пасуе гэтае імя.

Мысляр сядзеў на паліцы і глядзеў над галавою Фурглера на іншыя паліцы, поўныя слоікаў і кубкаў. У кухні пахла зёлкамі і настоямі з кары. Фурглер завязаў сабе фартух і зноў узяўся за працу. Ён выпрабоўваў апошнія рэцэпты для каляднага нумара «Маленькага вячэрняга лістка». «Быць у добрай форме ў святочныя дні» — так ён збіраўся назваць свой артыкул.

Фурглер асабліва ганарыўся тым, што сам выпрабоўваў усе свае прапановы і рэцэпты. Ён быў таленавітым кухарам, але калегі смяліся з яго заклапочанасці дыетаю. Ён ужываў толькі самыя лепшыя, самыя свежыя алеі. Да алкаголю і мяса ён адчуваў агіду, толькі зрэдку згаджаўся на самыя далікатныя курыныя грудкі. Ён пагарджаў людзьмі, якія пілі алкаголь. А сам ён вельмі любіў абляпіхавы сок, змешаны са свежым маркоўным сокам і некалькімі кроплямі лімоннага.

— Гэта высакародныя напоі, Дзікі Чалавек, — сказаў ён. — Усё астатняе — грубае. Я ненавіджу грубасць. Праўда, ты таксама даволі грубы хлопец,

як мне здаецца. Давёў беднага Рушлі. А што! Гэты Рушлі са сваімі фантазіямі, напэўна, прыпісаў табе мноства жудасных гісторый. На гэта ён мастак. Заўсёды робіць з камара каня. Я не такі. Колькі што важыць, тым яно і з'яўляецца. Ты, напрыклад, ніякі не іншаземны дэман, а проста няўдалая выява няўдалага дзікуна.

Фурглер нахіліўся над плітой, пачакаў, пакуль дробна нарэзаная кальрабі двойчы не падымецца, і дадаў добра расціснутыя зубчыкі часнаку.

— Мяне ты не ашукаеш, хлопча, дзікун ты наш, — сказаў ён. — У вас ядуць свініну без меры, а ў зарасніках буша ядуць чалавечае мяса, так? Вы націраеце сябе смярдзючым салам і думаеце, што гэта робіць вас прыгожымі і моцнымі. Моцнымі — гэта яшчэ магчыма, вы і праўда моцныя, але ніколі не бываеце ў добрай форме!

Па вуліцы праехаў аўтобус, дом задрыжаў, і слоікі з прыправамі зазвінелі. Мысляр на паліцы пасунуўся наперад.

Фурглер дадаў крыху прыправы і пакаштаваў.

— Які чалавек называецца правільным? — задаў ён пытанне ў кухню, напоўненую прыемным пахам. — Чалавек, які не паддаецца ніякім асаладам, які беражліва і разумна вядзе хатнюю гаспадарку, які застаецца зграбным, статным і не ўпадае ў змрочнае рэзанёрства. Бо хто, хе-хе, упадае ў рэзанёрства? Толькі тыя людзі, якія напіхваюць свае жываты салам і цяжкімі стравамі. Тады яны не могуць заснуць, іх органы стрававання кепска функцыянуюць — і яны пачынаюць мысліць. Мысляры становяцца мыслярамі толькі таму, што яны неразумна харчуюцца. Я страшна не люблю мысляроў. Рушлі — менавіта такі мысляр. Да ду-

мак у яго ўвогуле не даходзіць, для гэтага ён за-
надта дурны. Ён мысліць. Мой сябар? Не смяшы
мяне! Калі ён нап'ецца — магчыма!

Ён утаропіўся ў мысляра.

— Яны ўвесь час прапаведуюць цярпімасць!
Усіх і ўсё трэба разумець! Прыхільнікаў мяса, ама-
тараў сала, фанатаў скварак, пажыральнікаў тлу-
шчу! Усе яны аднолькава годныя, ха-ха! Усіх іх трэ-
ба паважаць! Не замахвайся на перакананні інша-
га чалавека! Ён сказаў, што ты рухаешся, Дзікі
Чалавек. Бедны дурань! Калі я заўтра раскажу пра
гэта свайму калегу, гэта яго моцна пацешыць, па-
сапраўднаму моцна...

Ён не дагаварыў. Драўляная фігура ўпала з
паліцы Фурглеру на галаву. Ён асеў на падлогу і
страціў прытомнасць. Мысляр пакаціўся па пад-
лозе і спыніўся каля кошыка, поўнага гародніны.

У кватэры пад Фурглерам жыла старая жан-
чына. Яна пачула дзіўны грукат, а калі пасля гэта-
га настала раптоўная цішыня — занепакоілася.
Яна выйшла з кватэры і пазваніла ў дзверы Фург-
лера. Ніводнага шоргату за дзвярыма... Тады жан-
чына пазваніла ў дзверы Рушлі, і праз некаторы
час ён адчыніў.

— У Вашага суседа, напэўна, штосьці здары-
лася, — сказала яна і апісала, што яна пачула.

— Мысляр! — пралепятаў Рушлі. Жанчына
адчула пах віна і прыкрыла рукой нос.

Рушлі пагрукаў у дзверы, потым разбегаў і
кінуўся на іх. Замок раскалоўся.

— Ці не лепш усё ж такі паліцыю?.. — спытала
суседка. Але Рушлі ўжо ірвануўся ў кватэру.

— Сюды, хутчэй! — закрычаў ён. — У кухню!

Жанчына старалася захоўваць спакой.

Яна патэлефанавала ў хуткую дапамогу. Пакуль з'явіўся доктар, Рушлі, які сам злёгка хістаўся на нагах, вярнуў свайго калегу да прытомнасці, шчодра пырскаючы на яго халоднаю вадою. З маленькай раны на галаве Фурглера цёк тонкі струменьчык крыві.

— Ты кепска абыходзіўся з ім, — прашаптаў Рушлі.

Фурглер толькі ўздыхнуў. Ён бяссільна паварушыў рукою і паказаў на мысляра:

— Жанчыне... падарыць... на Божае Нараджэнне, — нарэшце прашаптаў ён.

Праз нейкі час старая жанчына зразумела, што Фурглер у знак падзякі за тое, што яна прыйшла на дапамогу, хацеў падарыць ёй чорную фігуру ідала. Каб не хваляваць беднага пацыента, яна сардэчна падзякавала яму і падбадзёрыла, калі з'явіўся доктар, які вырашыў, што Фурглера трэба забраць у шпіталь. Трэба было накласці швы на рану. Старая жанчына, дробненька ступаючы, правяла Фурглера да машыны хуткай дапамогі. Потым яна яшчэ раз зайшла ў яго кватэру, выцерла лужыну крыві ў кухні і выратавала кальрабі, што гатавалася на пліце і ледзь не ператварылася ў вуголле. Потым яна падняла мысляра і панесла яго ў сваю кватэру, што знаходзілася на паверх ніжэй.

— Мне ты не таварыш, — сказала яна. — Але я ведаю кагосьці, каму ты можаш прынесці вялікую радасць.

Яна загарнула мысляра спачатку ў белую шаўковую паперу, потым у некалькі слаёў ваты, затым ва ўпакавальную паперу і ўрэшце — у надзвычай

прыгожую залацістую калядную паперу. Зверху яна па-майстэрску перавязала яго стужкаю. Яшчэ ніколі мысляр не быў так пяшчотна і ахайна загорнуты.

Старая жанчына села за маленькі столік, адкруціла каптурок асадкі і прыгожымі літарамі напісала на цыдулцы каляднае віншаванне: «Дарагі, паважаны, высокашаноўны ойча! У мяне ў вушах усё яшчэ стаіць Ваша казанне, у якім Вы так чуліва распавядалі пра дзяцей з Афрыкі і Індыі! Я таксама заўсёды ахвотна ахвяравала на місіі. Цяпер у маіх руках выпадкова апынулася гэтая чорная фігура, ад якой, здаецца, сыходзяць дзіўныя чары, і я не хачу, каб яна трапіла ў дрэнныя рукі, таму аддаю яе ў Вашыя. Вясёлых Калядаў!»

Калі цыдулка была падпісана, заклеена і прычэплена да стужкі, старая жанчына вынесла пакунак і паклала яго перад дзвярыма сваёй кватэры, бо ёй усё ж такі здавалася крыху рызыкаўным правесці ноч у адной кватэры з такім жудасным таварышам. Назаўтра раніцой яна хацела выклікаць таксі і перадаць пакунак у кляштар праз пасыльнага.

...Айцец Фларынус Цюфтлі паклаў пакунак на свой пісьмовы стол. Асцярожна пачаў яго разгортваць. Ён заўсёды радаваўся, калі атрымліваў так прыгожа завязаныя падарункі, асабліва цяпер, бо апошнія два дні яму працавалася не так добра, як заўжды. Ён разгарнуў вату сваімі маленькімі поўнымі рукамі. Шаўковая папера зашамацела...

— О! — сказаў айцец Фларынус Цюфтлі, і яго круглы чырвоны твар засвяціўся, як поўня ў чэрвеньскія вечары. Ён не спытаў, ён не здзівіўся, ён

только ўзрадаваўся. Ён паставіў мысляра на яго старое месца. Усёй сваёй істотаю ён адчуў, які супакой, які мір сыходзіў ад фігуры, створанай яго сябрам-разьбяром. Глыбока ўздыхнуўшы, айцец Фларынус Цюфтлі сеў за сваю пішучую машынку. Ён заўсміхаўся, бо нейкі момант не ведаў, якую з мноства ідэяў, што круціліся ў яго галаве, першаю занатаваць на паперы.

Вдзейных асобаў:

чатыры пастухі — Андрэас, Томас, Якаб, Давід і дзве жанчыны — Ева і Сузанна, а таксама Юзаф і Марыя.

(Гэтую калядную п'есу можна ставіць у школе, у касцёле ці дома перад каляднаю ялінкаю. Для яе не патрэбны кулісы — вогнішча пастухоў і хлеў у Бэтлееме акцёры ствараюць самі падчас ігры.)

Сцэна 1

(Ноч. Поле. Пастух Якаб складвае хлеб, сыр, воўну і г. д. у хустку, затым павольна і зграбна завязвае яе. Ён неразборліва бурчыць штосьці сабе пад нос. Яго рухі і гаворка няспрытныя, і таму некаторыя пастухі лічаць яго дурнем. Злева і справа хутка падыходзяць Андрэас і Томас. Андрэас трымае ўруцэ ліхтар.)

Андрэас. Якаб! Якаб! Мне трэба штосьці сказаць табе! Штосьці цудоўнае! Ты будзеш скакаць ад радасці!

Томас *(з другога боку)*. Якаб, гэі, стары Якаб! Ты іх таксама бачыў?

Якаб (глядзіць на аднаго, потым на другога і паказвае на клунак). Вось! Ежа і воўна. Ужо гатовыя.

Томас. Цяпер не думай пра ежу! Збярыся з думкамі і ўважліва слухай. Ці бачыў ты ў гэту ноч таксама штосьці... штосьці дзіўнае?

Андрэас (свеціць Якабу ў твар). Добры Якаб! Глядзі, Томас, ён дрыжыць. Ён таксама бачыў іх.

Якаб. Я спалохаўся... спачатку. А потым зразумеў іх. Памалу. А потым я ўзрадаваўся.

Андрэас. Што ты зразумеў, Якаб? Гэта было пасланне?

Томас. Ціха, Андрэас! Дай яму сказаць! Няхай ён раскажа нам, што перажыў. Нічога яму не падказвай. Ён жа дурны, сам ён нічога не можа прыдумаць і наплесці. Ён скажа нам праўду. Ну, што ты бачыў... і чуў?

Якаб. Іх было вельмі шмат. Яны смяліся ад радасці. Яны казалі: «Не бойцеся. Мы аб'вяшчаем вам вялікую радасць. Нарадзіўся Збаўца». Вось так яны казалі.

Андрэас. Збаўца, якога мы так доўга чакалі!

Томас. Значыць, нам гэта не прыснілася. Далей, Якаб!

Якаб. І вось вам...

Андрэас (гапамагае яму далей). ...знак...

Якаб. Дзіця... у пялюшках... якое ляжыць у яслях... (Усхвалявана.) Коўдра! Коўдра! Коўдра!

Томас. Ён ужо зноў зусім збіўся з панталыку... Давай, Якаб, збярыся з думкамі. Скажы нам яшчэ што-небудзь. Яны спявалі?

Якаб. Хвала... Хвала на вышынях... Богу... а на зямлі супакой...

Андрэас. ...людзям добрай волі.

Якаб. Так, гэта было так. Менавіта так. Слова гонару.

Томас. Нарадзіўся Збаўца! Там, у Бэтлееме!... Слухайце, вы абодва! Сцеражыце маіх авечак! Я пайду ў Бэтлеем прывітаць Збаўцу!

Якаб. Так, так, так! І коўдру!

Томас. Што ён балбоча?

Якаб. Коўдра. Яслі. Мякка ляжаць.

Андрэас. Ён хоча сказаць, што мы павінны ўзяць з сабою коўдру, каб Дзіцяці ў яслях не было так мулка ляжаць.

Томас. Добра, я вазьму коўдру для Дзіцяці.

Андрэас. А я вазьму збан з малаком.

Якаб *(высока падымае свой клунак)*. Вось. Вось. Усё падрыхтавана!

Андрэас. Я яшчэ хуценька скажу Давіду, Еве, і Сузанне, што мы бяром іх з сабою. А калі ўсе збяруцца разам, адправімся.

Томас. Стоп! Хто адправіцца?

Андрэас. Мы ўсе!

Якаб. Так, так! Усе!

Томас. Андрэас, ты гэта сур'ёзна? Ты хочаш узяць з сабою ўсіх астатніх?

Андрэас. Ясная рэч! І усім, хто яшчэ не чуў гэтай весткі, мы павінны аб'вязаць яе. Каб усе пастухі маглі пайсці, вялікія і малыя, старыя і малыя. *(Хоча бегчы.)*

Томас *(стрымлівае яго)*. Андрэас, ты звар'яцеў. Нельга ісці такім натоўпам! Гэта будзе толькі затрымліваць. У Давіда хворая нага, ён можа толькі кульгаць, любы смоўж рухаецца хутчэй за яго. А Сузанна са сваім дзіцём, якое ўвесь час нечага просіць! Ды яшчэ Ева — яна ж такая баязлівая, яе заўсёды трэба супакойваць, бо ёй чуецца, як гыр-

каюць ільвы ці крадуцца разбойнікі! Андрэас, будзь разважлівы! Толькі **аднаму** можна рухацца наперад.

Андрэас. Я хаця б спытаю, ці не хочучь яны пайсці разам. *(Выходзіць.)*

Томас *(крычыць яму ўслег)*. Дык сам з імі і вайдайся! Я не дазволю, каб мяне затрымліваў невядома хто, я пайду без вас!

(Якаб падымаецца).

Томас. А ты, Якаб, што скажаш?

Якаб. Ісці разам!

Томас. Вось!.. Але паслухай, дарагі Якаб, ты ж, напэўна, разумееш: хтосьці павінен застацца пры авечках!

Якаб. Авечкі таксама разам!

Томас. Не! Нам жа патрэбна некалькі дзён, каб дабрацца да Бэтлеема! Якаб, ты застанешся тут. Ты дужы, наш добры Якаб, табе можна даверыць жыўёлу. Гэта ж можна не кожнаму, ці ж не так?.. Прывітанне маленькаму Божаю Дзіцятку перадай праз мяне. Там трэба ўмець прыгожа гаварыць. Ты слаўны пастух, але зусім не ўмееш гутарыць.

Якаб. Я не хачу нічога казаць. Толькі маўчаць. Глядзець на Дзіця.

Томас. Але Якаб, ты такі кудлаты хлопец, Дзіця можа спалохацца цябе, ты ж не хочаш Яго напалохаць, праўда?

Якаб. Напалохаць?

Томас. Паглядзі, выпраўляюць звычайна тых, хто робіць лепшае ўражанне... А я табе ўсё раскажу, калі вярнуся. *(Хутка выходзіць гаворачы.)* Усё падрабязна раскажу!

Якаб *(агзін)*. Кудлаты... Дурны... Напалохаць маленькае Дзіця... не, не! Хтосьці павінен застаць-

ца пры авечках! Гэта праўда. *(Глядзіць на свой клунак.)*
Хм-м! Ну, так. *(Выходзячы.)* Разумееш, Божае Дзіцятка, хтосьці павінен клапаціцца пра авечак...

Сцэна 2

(Андрэас крочыць на чале гуртупастухоў. Яны нясуць ліхтары, коўдры і збаны. Сузанна трымае немаўля. Ева ўвесь час баязліва азіраецца. У Давіда на ступні павязка, ён ідзе з кіёчкам. Нягледзячы на гэта, ва ўсіх радасны настрой.)

Андрэас. Асцярожна, тоўсты корань.

Сузанна. Перадай далей: корань.

Ева. Гэта не змяя, Давід?

Давід *(стукае сваім кіем па зямлі)*. Не, корань. Калі б гэта была змяя, яна б імгненна адпаўзла. Не бойся, Ева.

Ева. Добра. Ты можаш абAPERціся на мяне, Давід.

Сузанна. Ой-ой, у майго маленькага Сімона зноў мокрыя пялюшкі. Ці можам мы на хвіліначку спыніцца? Калі я адразу не пераспаўю дзіця, у яго пачырванее попа і ён расплацацца.

Андрэас. Ну, тады спавівай. Мы чакаем.

(Сузанна спавівае.)

Ева *(неспакойна прыслухоўвацца ва ўсе бакі)*. Я не хачу вас непакоіць, але магу паспрацацца, што наперадзе хтосьці ідзе.

Давід. Ці не Томас гэта будзе?

Сузанна *(спавіваючы)*. Не, ён, напэўна, ужо прыйшоў да маленькага Збаўцы.

Ева *(прыслухоўваецца)*. Гэта не Томас. Па гуку падобна на разбойнікаў, нібы крадуцца разбойнікі!

Андрэас *(робіць пару крокаў наперад з ліхтаром)*. Ева, ніхто тут не крадзецца!

Ева. Ну, тады прабач, калі ласка, ты ж ведаеш, што я палахліўка.

Сузанна. Такой бяды, лепш быць палахліўцам, чым хватам, які ніколі не сцеражэцца. Ну вось, мае дарагія, мы гатовы! *(Высока падымае гзіця.)* Калі ласка, свежы і духмяны, як належыць.

Андрэас. Наперад, ідзём далей. *(Яны крочаць.)*

Ева. Надта ж ужо змрочная гэтая дарога ў Бэтлеем.

Давід. Ай! Ай-я-яй!

Андрэас. Твая ступня?

Давід. Так, мне вельмі шкада. Але, напэўна, мне трэба нанова перавязаць яе.

Сузанна. Я дам табе пялюшку Сімона, яна мяккая, акурат для павязкі. Ева, патрымай, калі ласка, малага.

Ева *(бярэ гзіця і калыша яго)*. Лю-лі, лю-лі, лю-лі! А-а, а-а-а! Не плач, не плач. Зараз мы пойдзем далей, да маленькага Сына Божага.

(Андрэас і Сузанна перавязваюць Давіду ступню.)

Давід. Прыкра, што я вас гэтак затрымліваю. І што вам даводзіцца важдасца са мною.

Сузанна. Не лямантуй. Кожнаму бывае патрэбна дапамога іншых людзей.

Андрэас. Апроч таго, мне вельмі даспадобы, што я магу табе зараз дапамагчы. Мы ж таксама хочам служыць маленькаму Збаўцы. І калі нас спытаюць: «Ці можаце вы наогул служыць?», тады мы ўпэўнена адкажам: «Так, мы ўжо крыху напрактыкаваліся!»

Сузанна. Напрыклад, кормячы і гушкаючы дзіця.

Давід. Напрыклад, перавязваючы ступню.

Сузанна. Напрыклад, адганяючы львоў і пераконваючы ў тым, што няма чаго баяцца.

(Яны смяюцца.)

Андрэас. Вам добра смяцца. Але мне становіцца зусім дрэнна ад хвалявання, калі я думаю пра тое, што я павінен прывітаць маленькага Збаўцу. Я не скажу ні слова.

Ева. Мы будзем табе падказваць.

Сузанна. Мы будзем размаўляць з Ягонай Маці. Двум маці вельмі лёгка паразумецца. «Табе патрэбны пялюшкі? — спытаю я. — У Цябе хапае малака? Ці дапамагчы Табе купаць Дзіця?»

Давід. Ясная рэч, што жанчынам лягчэй размаўляць.

Сузанна. «Дазволь нам паглядзець на тваё Дзіця! — скажам мы. — Мы толькі бедныя пастухі, і людзі ў горадзе пагарджаюць намі. Ад нас надта моцна пахне хлявом і жывёлай. Мы наогул не адважыліся б прыйсці, калі б пасланцы ясна не сказалі: „Вы знойдзеце Дзіця ў пялюшках...“»

Ева. Цс-с! Цс-с! Там, наперадзе, я нешта чую!

Сузанна. Так, там стаіць дом! У цемры яго амаль не відаць.

Андрэас. Выходзіць нейкі мужычна.

Ева. Дом? Гэта хутчэй хлёў.

Андрэас. У мужчыны ліхтар.

Ева. Прынамсі не разбойнік. Разбойнікі не ходзяць з ліхтарамі.

Андрэас. Гэй, сябра?

Юзаф. Вы шукаеце Дзіця?

Андрэас. Дзіця ў яслях, Збаўцу і Яго Маці.

Юзаф. Гэта мая сям'я. Уваходзьце!

Ева. Яго сям'я?

Сузанна. Ты думаеш, што мудры Бог пакіне свайго Сына, пакуль Той яшчэ такі малюсенькі, на свеце без добрага абаронцы? У мужчыны ветлае аблічча, давайце ўвойдзем.

Марыя (*з Дзіцяткам, ветліва выходзіць насустрач пастухам*). Глядзі, Дзіцятка Езус, вось прыйшлі пастухі наведаць Цябе.

(*Пастухі падуштурхоўваюць агзін аднаго, вельмі саромеючыся.*)

Ева (*ціха*). Андрэас, ты павінен павітаць Дзіцятка.

Сузанна. Ну, скажы што-небудзь.

Андрэас (*агкашліваецца*). Гм-м, гм-м. (*Да Давіда*). Гавары ты, калі ласка!

Давід (*кавыляе са сваім кіем бліжэй*). Гм-м, гм-м. Ну, вось і мы!

(*Марыя і Юзаф усміхаюцца.*)

Юзаф. Вы прайшлі доўгую дарогу. Вы, напэўна, хочаце піць. Вось... (*прыносіць збан*) тут вада з крыніцы.

Андрэас. Малако! Не забыцца пра малако для Дзіцяткі!

Ева. Яйкі!

Сузанна. Вось некалькі пялюшкаў, якія, напэўна, могуць Табе спатрэбіцца.

(*Пастухі, задоволеныя, што яны могуць нешта зрабіць, разгортваюць свае дарункі.*)

Ева. Я магу зварыць вам суп. Альбо прыгатаваць што-небудзь назаўтра, каб Табе не мучыцца.

Марыя. Так, я буду вельмі ўдзячная. Гатаваць мне яшчэ вельмі цяжка. І спавіваць, і купаць...

Сузанна. Так заўсёды, спачатку баішся, ці правільна ўсё гэта робіш. Ты яшчэ ніколі не дапамагала гадаваць дзіця і не вучылася, як трэба спавіваць?

Марыя. О, так! У сваёй залвіцы Альжбеты я добра навучылася гэтаму, я дапамагала ёй гадаваць маленькага Яна.

Сузанна *(нахіляецца над Дзіцяткам Езусам)*. Якое прыгожае Дзіця!

Ева. Сапраўдны маленькі волат! Хіба ж не?

Сузанна. Добра, калі Ён будзе дужы да працы, якая Яго чакае! Так шмат людзей, якія спадзяюцца на Яго! *(Пяшчотна гакранаецца да Дзіцяткі Езуса)*. Зычым Табе ўсяго найлепшага, дарагое Дзіцятка! І каб Ты знайшоў шмат сяброў, якія будуць дапамагаць Табе!

(Жанчыны ўвахожыць у хлеў.)

Давід *(ківае галавой)*. Ім сапраўды лёгка паразумецца, жанчынам!

Андрэас *(да Юзафа)*. Чым мы можам дапамагчы? Дай нам якую-небудзь працу, каб мы не стаялі склаўшы рукі. Пасячы дровы, прынесці вады, вычысціць хлеў ці штосьці такое — гэта мы добра ўмеем!

Давід. Томас, напэўна, таксама добра гаварыў, вітаючы Дзіцятка!

Андрэас. Томас! Я і забыўся пра яго. *(Да Юзафа)*. Дарагі пане, ці быў ужо ў вас Томас?

Юзаф. Тут не было ніякага Томаса!

Андрэас. Такі высокі пастух з карымі вачыма...

Юзаф. Яго яшчэ тут не было.

Андрэас. Не можа быць. Ён жа выйшаў раней за нас.

Юзаф. Ён **адзін** пайшоў?

Андрэас. Адзін, каб хутчэй рухацца наперад.

Юзаф. Можна, ён заблукаў.

Давід. Ах, ён ведае дарогу ў Бэтлеем як свае пяць пальцаў. Кожны тыдзень ён прыходзіць сюды прадаваць сыр.

Юзаф. Хто адзін ідзе да Дзіцяці Езуса, той з вялікай цяжкасцю знойдзе дарогу. Хто бярэ з сабой іншых, той не заблукае. Гэта вельмі, вельмі цяжка — знайсці дарогу толькі для сябе аднаго. *(Уваходзіць з пастухамі ў хлеў.)*

Сцэна 3

(Томас з патухлым ліхтаром выходзіць на пустую сцэну.)

Томас. Ну вось, такога са мною яшчэ ніколі не здаралася! Уласна кажучы, гэта было б нават смешна, калі б так не хацелася плакаць! Я не магу знайсці дарогу. Дарогу, па якой хадзіў днём і ноччу, пры ўсялякім надвор'і! Я знайшоў бы яе нават з заплюшчанымі вачыма... так я думаў! І ліхтар у мяне патух, і няма ніводнага чалавека паблізу, каб можна было папрасіць святла! Як быццам у мяне перад тварам дошка, такім я сабе здаюся! Быццам авечка, якая заблукала, толькі яшчэ дурнейшы! *(Крычыць.)* Гэй! Гэй! Ці ёсць тут хто? *(Выходзіць.)*

Сцэна 4

(Пастух Якаб, захутаны ў свой плашч, сядзіць пераг «вогнішчам». Ён выразае свісток. Час ад часу выпрабоўвае яго і штохвілінна прыслухоўваецца да начной цішы.)

Якаб. Хтосьці крычаў? *(Прыслухоўваецца.)* Не. Усё ціха. Такая ноч, такая доўгая, быццам тры ночы запар. *(Свішча.)* Вось, амаль што гатовы. *(Выразае.)* Цяпер яны ўсе стаяць вакол маленькага Збаўцы і глядзяць на Яго... *(Свішча.)* Хтосьці павінен сцерагчы авечак, ну так. Нельга пакідаць іх адных. *(Прыслухоўваецца.)* Аднак там хтосьці крычыць.

Томас *(здалёк)*. Гэй!

Якаб *(падымаецца)*. Гэй! Сюды!

Томас *(спатыкаючыся, выходзіць на сцэну і з жахам глядзіць на Якаба)*. Якаб, гэта ты?

Якаб. Хіба я стаў яшчэ больш кудлатым, што ты мяне не пазнаеш?

(Томас стомлена сядзе каля Якаба на зямлю, схаваным твар у далонях.)

Якаб. Цудоўна, што ты адразу прыйшоў да мяне... Ну, расказвай!.. Томас, што здарылася? *(Усхвалявана, таму зноў заікаючыся.)* Што здарылася... з Дзіцяткам? Андрэас! Сузанна! Дзе?

Томас. Я не знайшоў дарогу. Я ўвесь гэты час хадзіў па крузе.

Якаб *(не разумее)*. Га?

Томас. Я не знайшоў Дзіця. *(Сядзе ззаду.)* Можа, мне трэба было пайсці разам з іншымі...

Якаб. Бедны Томас! Вось! Цёплы суп! Хочаш? *(Томас ківае галавой.)* Будзем чакаць разам. Яны нам усё раскажуць!

Томас. Я не хачу нікога бачыць. Я не хачу нікога слухаць!

Якаб *(супакойваючы)*. Ну-ну, ну-ну!

(Марыя і Юзаф выходзяць на заднім плане з Дзіцяткам Езусам, ціха і хутка.)

Якаб. То зусім нікога няма, а то нават чужыя прыходзяць... Выглядаюць, нібы беглякі. І дзіця з імі.

Юзаф. Ці можна адпачыць каля твайго вогнішча?

Якаб. Колькі заўгодна. *(Бярэ свой плашч, расцілае яго.)* Для жанчыны.

Марыя. Дзякуй.

Якаб *(павярнуўшыся да Томаса)*. Паглядзі на гэтых людзей!

Томас. Адчапіся. Яны мяне не цікавяць.

Якаб *(паціскае плячыма, паварочваецца зноў да вогнішча)*. Зараз я падкладу дроў, падагрэю супу, вось у гэтым гаршку. *(Рязглядае сям'ю.)* Уцякаеце, гэ, так?

Юзаф. Мы павінны перанесці Дзіця ў бяспечнае месца.

Якаб *(згзіўлена)*. Але хто ж паквапіўся на немаўлятка!

Юзаф. Той, хто дрыжыць за сваю ўладу.

Якаб. Ёсць жа вылюдкі... Але слухай, цяпер усё будзе па-іншаму. Нарадзіўся Збаўца. Ён вызваліць нас ад усяго злога. Як толькі ён вырасце, наш Збаўца! *(Задумліва шукае і знаходзіць клунак.)* Глядзіце, я хацеў прынесці гэта маленькаму Дзіцяці Божаму. Але яны не дазволілі. Хтосьці павінен сцерагчы авечак. *(Дае клунак Юзафу.)* Вам гэта таксама можа спатрэбіцца. Добры пастуховы хлеб, ён доўга застаецца свежым. *(Ідзе да вогнішча.)* Суп ужо цёплы. Вось!

Марыя. Хочаш патрымаць Дзіця, пакуль мы ядзім?

Якаб. Але ж я такі кудлаты.

Марыя. Мой Сын не зважае, кудлаты чалавек альбо не. *(Марыя дае Дзіця Якабу на рукі, потым разам з Юзафам лыжкамі ядуць суп з гаршка.)*

Якаб *(на прыэднім плане з Дзіцём на руках. Ён трымае Яго даволі нязграбна, але з любоўю)*. Ты не баішся мяне? Не? Ах так, ён хоча паглядзець на вогнішча? Вясёлае, цёплае вогнішча, так? *(Трымае Дзіця так, каб Яно бачыла вогнішча.)* А вось... бачыш... чорныя і белыя авечкі. Пастух сцеражэ іх. Калі адна з іх заблукае, тады пастух ідзе яе шукаць. «Бэ-бэ», — кажа авечка, якая заблудзілася. А пастух кажа: «Ну, вось ты, уцякачка», — і ён бярэ яе на плечы і нясе дадому. *(Назад да Томаса.)* Томас, падумай. Я магу размаўляць

з дзіцем лепш, чым з якім-небудзь звычайным чалавекам. *(Томас маўчыць.)* Ён надзьмуўся, ведаеш, з ім трэба мець цярплінасць. *(Разглядае Дзіця.)* Ён надзьмуўся, бо не знайшоў Дзіця з Бэтлеема. *(Паптам да Юзафа.)* Адкуль вы ідзяце?

Юзаф. З Бэтлеема.

Якаб. Ведаеш, дзіцятка, я зусім дурны чалавек. Мне трэба доўга думаць, каб штосьці ўцяміць. *(Павольна, ціха.)* Я так хацеў наведаць Дзіця. Магчыма, Яно само прыйшло да мяне...

Марыя *(падыходзіць да Якаба і пяшчотна бярэ ў яго Дзіця).* Маё Дзіця радуецца, калі людзі прыходзяць да Яго. Таго, хто не можа прыйсці, Ён пойдзе шукаць. Ён будзе ісці за людзьмі, бегчы за людзьмі, пакуль усіх не знойдзе. *(Глядзіць на Томаса.)* А хто не пазнае маё Дзіця адразу, той, магчыма, пазнае Яго другім, трэцім, сотым разам. Маё Дзіця будзе мець Божую цярплінасць са сваімі чалавечымі братамі!

Якаб. Цярплінасць і спачуванне...

Юзаф. Бывай, Якаб.

Марыя. І вялікі дзякуй табе за ўсё.

(Якаб, нямы ад здзіўлення, глядзіць ім услед.)

Томас. Ну, гэтыя незнаёмцы нарэшце пайшлі?

Якаб. Томас, гэта было Дзіця, якое ты шукаў.

Томас. Ты вар'ят.

Якаб. Але не адчайвайся. Яно вернецца і будзе шукаць **цябе**.

Пастухі *(рагасным тлумам выходзяць справа).* Вось мы і вярнуліся! Эгэ-гэй, вось мы і вярнуліся!

Андрэас. Мы знайшлі маленькага Сына Богага!

Якаб. Гэта Ён шукаў нас і знайшоў.

Давід. Мы хочам аб'вясціць усім людзям, што бачылі Яго.

Сузанна. Усе павінны пачуць радасную вестку.

Ева. Заспявайма, каб радасная вестка чулася паўсюль.

Давід. Калі нам усе падпяюць... *(да Якаба)* вы... *(да гледачоў)* і вы...

(Пастухі, магчыма, разам з публікаю, спяваюць якую-небудзь вядомую калядную песню, напрыклад, «Нарадзіўся, нам з'явіўся» альбо «Зямля і неба».)

Паводле гімна з літургіі Усходняй Царквы
на свята Божага Нараджэння. 7 сцэнаў для праектара,
галасы, хор і аркестр.

Галасы:

дыктар, анёлы, нябёсы, мудрацы, зямля, пу-
стыня, пастухі, чалавечая сям'я.

Сцэна 1

Дыктар.

Вітаем вас на нашай п'есе пра дары,
якую мы падрыхтавалі разам
з мноства асобных дэталяў —
малюнкаў, песняў, галасоў —
на радасць вам і нам
у калядны час, калі паводле старога звычая
многія людзі хочуць і могуць рабіць падарункі;
калі пад каляднай ялінкай,
ляжаць пакункі з маленькімі таямніцамі,
як дары, якія павінны прынесці нам радасць
і нагадаць нам пра вялікі дар,

які на самае першае каляднае свята
Бог падарыў свету: Божага Сына.
Дзіця, у якім Бог стаў чалавекам,
таксама прымала дары і падарункі.
Ад каго... і якія... ці хацелі б дазнацца?..
Пра гэтыя дары мы распытвалі ўвесь свет.
Анёлы, што вы падарылі Дзіцяці,
калі Яно нарадзілася ў Бэтлееме?

Анёлы (*гаворачы паг музычнае суправаджэнне*).

Як пасланцы Бога, хутчэйшыя за думку,
мы пасвячоных ў таямніцу Яго любові
ўжо з пачатку свету.
І ўсё ж такі мы, стварэнні і слугі,
не можам спасцігнуць таямніцу
ва ўсёй яе цудоўнай глыбіні.
Бог любіць вас, людзей, і сам стаў чалавекам,
чалавечым Дзіцём у бедных яслях.
Мы падарылі Яму і вам сваю песню,
песню любові, калі яе сэрцам пачуць.
І зразумелі яе самыя ўбогія —
пастухі ў полі.

Песня анёлаў (у каноне)

Хвала на вышынях Богу
а на зямлі супакой
людзям добрай волі.

Сцэна 2

Дыктар.

Вы, нябёсы, што неабсяжна распасціраецеся
і ззяеце незлічонымі агнямі,
і ўсё ж такі занадта маленькія для Божай велічы,
што вы падарылі Дзіцятку?

Нябёсы *(у той час, калі па іх пралятае зорка)*.

Мы, нябёсы... нябёсы... нябёсы... нябёсы...
падарылі зорку... зорку... зорку...
падарылі Дзіцятку зорку...
вялікую зорку з бліскучым хвостом...
палымяны знак нашай радасці...
радасці... радасці... знак радасці...
і шмат стварэнняў ішло за ім,
калі на адважным начным шляху
ён выпраменьваў нашу радасць...
рассыпаў палымяныя іскры...
рассыпаў... рассыпаў... іскры з агню і Духа...
і некаторыя людзі рушылі ў дарогу...
рушылі... у далёкую дарогу...

Сцэна 3

Дыктар.

А вы, мудрацы з Усходу,
што падарылі Дзіцятку?

(Мудрацы вандруюць па гарах і далінах, чуваць іх крокі.)

Першы мудрэц.

Ты ў нас пытаешся?

Ты называеш нас мудрымі? Дзіўна!

Другі мудрэц.

Некаторыя называлі нас дурнямі,
дурнямі ззяючай надзеі.

Але нас вяла зорка...

Трэці мудрэц.

Мы ўсё ж такі скемілі і пайшлі на покліч,
які быў вышэйшы за розум.

Сярод мноства зорак

мы пазналі асаблівы знак.

Таму і пакінулі звыклы свой свет,

пайшлі шукаць дарогу ў бездарожжы.

Першы мудрэц.

Думаць, а пасля дзейнічаць —
Гэта нам не падабаецца.
Практыка і тэорыя мусяць быць з'яднаны.
Тлумач мову зоркі, як толькі здолееш,
усім сваім майстэрствам і розумам,
моцаю духа, якая табе падорана.
А калі спасцігнеш ззянне зоркі, —
ідзі за ёю ўслед.
Так проста ўсё!

Другі мудрэц.

Так проста. Толькі нельга страчваць давер
з-за стомленых ног, пякучых мазалёў
і голаду, смагі і скавытаньня лісаў у пустцы,
і з'едлівых людскіх усмешак на дарозе.

Трэці мудрэц.

І пільна сачыць за тым,
каб не збілі цябе з дарогі
ўласныя мудрагелістыя думкі.
Ты шукаеш Караля Свету ў багатых палацах?
Насамрэч ты знойдзеш Яго
сярод малых і ўбогіх.
Так проста ўсё. Не будзь упартым.
Прымі Божы падарунак —
Нованароджанага Сына, спавітага ў пялюшкі.

Дыктар.

Якія ж дары вы прынеслі Дзіцятку?

Першы мудрэц.

Вы чуеце?
Сябры, а ён не стамляецца распытваць!
Вось дык дзіўны чалавек.

Другі мудрэц.

Мы падарылі Божаю Дзіцятку сваю пашану.
А болей што? Ладан, міру і золата —

карыснае і важнае. За іх паўсюль
можна здабыць і хлеб, і надзейны начлег.
Трэці мудрэц.

Нам лёгка было на зваротнай дарозе,
нібы матылькі, мы ляцелі дамоў,
спяваючы песню ў душы.

Песня мудрацоў

Мы, вандроўнікі з Усходу,
не ведалі ні мэты, ні дарогі,
Кірунак мы не самі выбіралі,
І ніхто не лічыў тых начэй,
калі мы ішлі ўслед зоркай,
калі мы ішлі ўслед зоркай...

Сцэна 4

Дыктар.

І ў цябе, Зямля,
мы пытаемся пра твой дарунак!

Зямля (музычнае суправаджэнне, магчыма, цвірчэнне, зугзенне і галасы птушак, якія на працягу сцэны ўсё сцішваюцца).

Бог зрабіў мяне ўрадлівай.
Я нашу на сабе ўсе стварэнні.
Нараджаю багата кветак і зёлак,
даю вам збожжа, віно і алівы,
б'ю крыніцамі чыстымі з гор,
наталючы смагу людзей і жывёлаў.
У сваіх нетрах шмат каго прытуляю,
я моцная, цярплівая маці.
Я падарыла Дзіцятку Божаму пячору.

Дыктар.

Пячору?

Ты не знайшла нічога лепшага?

Зямля.

Пячору, ціхае цёмнае месца для нараджэння,
далёка ад шуму і сумятні чалавечых вуліц.
Пячору, сагрэтую лагодным сапеннем жывёлаў,
Тут Дзіця было захаванае ад слаты і ветру,
Яно было схаванае, быццам ва ўлонні маці.
Гэта я падарыла Яму на пачатку жыцця,
як і пасля смерці, месца для спачынку;
тры дні я трымала Яго ў сваіх нетрах,
пакуль Айцец не ўваскрасіў Яго
для вечнага жыцця.
Я ахоўвала Яго — і маленькае Дзіцятка,
і скатаванага да смерці мужчыну —
у сваёй цемры.

Калыханка зямлі

Спі ў маёй пячоры,
спі, дарагое Дзіцятка!
Ты не павінна чуць шуму
і хваляванняў свету!
Усе істоты, што ёсць ля Цябе,
вол і асёл, жанчына з мужчынам,
жаба, святляк і кажан,
белая і чорная авечка,
стаілі дыханне,
каб не збудзіць Твой сон,
маё дарагое Дзіцятка!

Сцэна 5

Дыктар.

Пустка, небяспечна блізкая да пячоры,
ці ж не магла ты Дзіцятку ў дарунак
адсюль аддаліцца як мага хутчэй
са сваімі голымі камяністымі скаламі?

Пустка (*паг свіст ветру*).

Сябра, падумай.

Як жа я магу адсюль аддаліцца?

Заўсёды пустка была блізкая чалавеку,
у нетрах сваіх ці на паверхні.

Я маю лепшы дар для Дзіцяці:

я хачу быць блізкаю Яму з самага пачатку,
я падарую Яму калыску — яслі з каменю,
як сялянскі жалабок.

У гэтай краіне драўніна — каштоўнасць.

Паглядзі на гэтую шчыліну ў камяні.

Яна ўсланая саломаю.

Тысячагоддзямі я працавала над ёй,
выдзёўбвала шчыліну ўсё глыбей і глыбей,
пакуль там не магло змясціцца Дзіцятка.

Сонечная спякота, начны мароз

і дробныя пясчынкі былі маімі прыладамі.

А вось мая калыханка для Божага Дзіцяці.

Калыханка пусткі

Сын чалавечы, паслухай!

Мы станем сябрамі,

калі Ты прыйдзеш у маю глухую цішыню

і спазнаеш, які Ты маленькі,

як моцна падлеглы спакусе.

Спазнаеш, як блізка ёсць Бог.

З бездані страху,

з глыбіні адзіноты —

маленечкі крок

у абдымкі Бога.

Ён прытуліць Цябе,

быццам маці сваё дарагое дзіця,

быццам пяшчотны юнак сваю каханую.

Але месца для гэтага досведу — я,
нетры мае ці паверхня.

(Музыка.)

Сцэна 6

Дыктар.

Гэй, пастухі ў начным полі,
вы першыя пачулі вестку анёлаў,
вы знайшлі Дзіця ў калысцы.
Што вы падарылі Яму?

Пастухі *(яны кажучь нязграбна, як людзі, нязвыклыя да размоваў).*

Падарылі? Эх, зусім нічога. На жаль.
Мы анямелі ад здзіўлення.
Хто ж выстаіць перад гэткім жудасным ззяннем!
Нават вогнішча нашае стала цьмянаю,
нікчэмнаю іскаркай
у нябесным святле. Страшна гэта было.
Яны былі з намі цярплівыя.
Яны настойліва ўгаворвалі нас,
падбадзёрвалі нас: «Не бойцеся!»
Тады мы пабеглі ў Бэтлеем.
Спалоханыя, як і раней.
І сапраўды ўсё было так, як аб'яўлена.
Дзіця, спавітае ў пялюшкі, у калысцы.
Збаўца свету — нованароджанае Дзіця.
Што трэба было казаць?
Ад страху нам адняло мову.
Толькі пасля, на наступны дзень,
мы паслалі аднаго з нас
З малаком і воўнай да маладой Маці.
Але ноччу перад калыскай...
мы маглі толькі дзівіцца.

Здзіўленне... Калі б гэта было дарункам...
тады мы б далі багата...

Дыктар.

Здзіўленне — добры дарунак
для Дзіцяці ў калысцы.

(Гукі флейты, якія павольна змаўкаюць.)

Сцэна 7

Дыктар.

Шмат дарункаў сабралася.
Цяпер мы пытаемся ў вас, чалавечая сям'я,
усё чалавецтва, пра ваш дарунак.

Людзі.

Шмат дароў могуць людзі прынесці.
Але самым лепшым дарункам чалавечага роду
была дзяўчынка Марыя, чалавечае дзіця,
якая сказала «так» Божай волі,
якая сказала «так» мацярынству,
якая казала «так» Дзіцяці ўсё сваё жыццё.
І яшчэ адзін дарунак: Юзаф, верны мужчына,
які быў Дзіцятку на зямлі добрым бацькам.

Дыктар.

Няма больш каштоўнага падарунка.
І кожнаму новаму дзіцяці
мы павінны дарыць яго зноў,
кожнаму маленькаму браціку і сястрычцы
Езуса, які стаў нашым братам.
Няхай кожнаму дзіцяці матуля скажа «так»,
няхай кожны бацька любіць сваю сям'ю.

(Праектар паказвае сцэну каля калыскі: Дзіця, Марыю і Юзафа і, па магчымасці, — муграцоў і пастухоў.)

Тады мы можам радасна заспяваць
старую песню пра дары:

Песня пра дары (яе спявае хор)

Хто прынёс дары Дзіцяці?
Анёл — песню хвалы, нябёсы — зорку,
мудрацы — золата, ладан, міру,
зямля — пячору, пустка — калыску,
пастухі — здзіўленне,
а мы ўсе — маладую жанчыну, Маці Марыю,
і Юзафа, абаронцу.
Радуйцеся, аллелюя!
Аллелюя, аллелюя!

ПЕРАД КАЛЯДАМІ

Мудрацы ў бездарожжы крок за крокам
дарогу шукаюць.

Мяркуюць, гадаюць...

Яны яшчэ мэты свайго падарожжа
не ведаюць і не маюць.

Нішто не дае мудрацам упэўненасці.

Толькі надзея вандруе з імі

ў зорнай сукенцы.

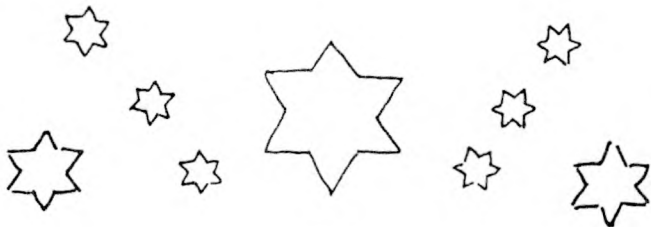
Хто ўсхваляваў пастухоў,
бедакоў, хто даў ім надзею?

Крочачы ўздоўж агароджы,
напружваюць сэрцы, вочы і вушы,
яны бачаць адчыненыя нябёсы.

Яны пакідаюць свой звыклы свет.

Песня анёлаў, словы радасці

вядуць іх да Дзіцяці.

Змест

Бэтлеемская зорка	3
Калядны малюнак Якаба	32
Марыя, якая побач	34
Песня Марыі Дарылы	35
П'еса пра Марціна	58
Адвэнтавая батлейка	76
Маленькі Ніколас	93
Заўсёды своечасова	110
Цуд святога Юзафа	142
Жабрак хвілінаў	163
Дарога да ясляў	183
Размеркаванне роляў	196
Дарога магла б быць раўнейшай	210
О ласкавая Марыя	211
Аніта і Дзіцятка Езус	212
Маленькі пастух і вялікі разбойнік	232
Адведзіны бабулі	236
Падарунак	264
Калядная ялінка дзядзькі Віктара	268
Правадыр з парасонам	277
Калядныя падарункі	304
Тры пастухі	326
П'еса пра дары	340
Перад Калядамі	350

7.0

Майер-Скуманц, Л.

М14 Бэтлеемская зорка: гісторыі, п'есы і вершы на Каляды / Ленэ Майер-Скуманц; пер. з ням. А. Сямёнавай. — Мінск: Про Хрысто. — 2007 — 352 с.

ISBN 978-985-6825-02-9.

Кнігу вядомай аўстрыйскай пісьменніцы Ленэ Майер-Скуманц склалі вельмі цікавыя апавяданні, п'есы і вершы, прысвечаныя Божаю Нараджэнню. Пісьменніца надзвычай займальна расказвае пра падзеі, звязаныя з нараджэннем Богага Сына, пра вялікіх святых і незвычайныя гісторыі з жыцця простых людзей. Героі гэтай кнігі сведчаць, што кожны з нас можа знайсці дарогу ў Бэтлеем, да Езуса, адольваючы свае маленькія і вялікія слабасці, і прынесці Езусу свой каштоўны падарунак.

УДК 821.112.2
ББК 84 (4 Ням)

Літаратурна-мастацкае выданне

Майер-Скуманц Ленэ

БЭТЛЕЕМСКАЯ ЗОРКА

Гісторыі, п'есы і вершы на Каляды

Адказная за выпуск І. Бурак

Карэктар Л. Камінская

Тэхнічны і мастацкі рэдактар А. Глекаў

Камп'ютэрная вёрстка Г. Венславовіч

Падпісана да друку 20.12. 2007 г.

Фармат 60x90 1/16. Папера афсетная. Гарнітура Baltica.

Друк афсетны. Ум. друк. арк. 22. Ул.-выд. арк. 12,74.

Наклад 3000 асобнікаў. Зак. № 1284.

УП «Выдавецтва „Про Хрысто“».

ЛІ № 02330/0056927 ад 1.04.2004 г.

220030 г. Мінск, пл. Свабоды, 9, п. 2.

Надрукавана ў друкарні «Юстмаж».

ЛП № 02330/0131681 ад 30.04.2004 г.

г. Мінск, вул. Кнорына, 50.

ISBN 978-985-6825-02-9

9 789856 825029

Менә Майер-Скыуманш

БЭТТЯНЕМГАКЯЗОРКА